

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK-İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

74358

BİHİŞTÎ RAMAZAN EFENDİ

CEMŞÂH U ALEMŞÂH
(Edisyon Kritik)

74358

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muharrir: DİNDAR

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Murat YURTSEVER

BURSA 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VII

GİRİŞ

MESNEVÎ TARZI VE MESNEVİNİN TARİHÎ GELİŞİMİ

A-MESNEVÎ.....	1
a-Menşei Ve Kelime Anlamı.....	1
b-Tanımı Ve Genel Özellikleri.....	1
c-Mesnevîde Konu.....	4
d-Mesnevîde Kahramanlar.....	5
e-Mesnevîde Olay.....	6
f-Mesnevîde Yer Ve Zaman.....	7
B-MESNEVİNİN DÜZENLENİŞ BİÇİMİ.....	7
I-GİRİŞ BÖLÜMÜ.....	8
a-Besmele.....	8
b-Tevhîd.....	9
c-Münâcât.....	9
d-Na't.....	10
e-Mi'râciye.....	10
f-Mu'cizât.....	11
g-Medh-i Çehâr-Yâr.....	11
h-Padişah İçin Övgü.....	12
ı-Devlet Büyüğü İçin Övgü.....	12
i-Sebeb-i Te'lîf.....	12
II-KONUNUN İŞLENDİĞİ BÖLÜM.....	13
III-BİTİŞ BÖLÜMÜ.....	14

C-HAMSE.....	15
D-MESNEVİNİN TARİHİ GELİŞİMİ.....	17
E-TÜRK EDEBİYATINDA MESNEVÎ.....	19
a-Başlangıcından XVI. yy.'a Kadar.....	19
b-XVI. yy. Osmanlı Coğrafyasının Siyâsî ve Kültürel Yapısı.....	21
c-XVI. yy.'da Mesnevî.....	22
d-XVI. yy. Sonrası Mesnevî.....	23

I. BÖLÜM

BİHİŞTÎ RAMAZAN EFENDİ	
HAYATI, SANATI VE ESERLERİ.....	25
A-HAYATI.....	25
B-SANATI.....	29
C-ESERLERİ.....	31
a-İlmî Eserleri.....	31
b-Risâleleri.....	32
c-Edebî Eserleri.....	33
D-BİHİŞTÎ MAHLASLI DİĞER ŞÂİRLER.....	36
a-Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi.....	36
b-Bihiştî (İstanbulu).....	37
c-Bihiştî Mustafa Saâdeddîn.....	37
E-CEMŞÂH U ALEMŞÂH MESNEVÎSİ.....	37
F-CEMŞÂH U ALEMŞÂH MESNEVÎSİNİN BÖLÜMLERİ.....	41
I-GİRİŞ BÖLÜMÜ.....	41
a-Tevhîd.....	41
b-Faslun fi-beyâni'l-münâcât.....	42
c-Der beyân-ı ahvâl-i zamân ü fazîletü'l-ilm.....	44

d-Der beyân-ı medhü'n-nebiyyi aleyhi's-salâtü ve's-selâm.....	45
e-Medh-i çehâr-yâr.....	47
f-Faslun fi-beyâni zikri'l-meliki ve'd-duâe lehu rahmetullâhi aleyhi.....	49
II-KONUNUN İŞLENDİĞİ BÖLÜM.....	53
a-Cemşâh u Alemşâh Mesnevîsinin Özeti.....	53
b-Konunun İşlendiği Bölümde Didaktik Unsurlar.....	80
1-Çocuk Eğitimi.....	80
2-Evlenilecek Kadında Aranması Gereken Özellikler.....	80
3-Evlilikte Eşlerin Yaş Uyumu.....	82
4-Aşk.....	82
5-Padişah Mizacı ve Vezirin Görevi.....	83
6-Öfke.....	84
7-Dünya Malının Geçiciliği.....	84
8-Dedikodu ve Sırrı Saklama.....	85
III. BİTİŞ BÖLÜMÜ.....	86
a-Der nasihat-ı şâhî.....	86
b-Der te'vîl-i kıssa-i pür-hisse.....	88
c-Hâtimetü'l-Kitâb.....	93
G-BİBLİYOGRAFYA.....	95

II. BÖLÜM

CEMŞÂH U ALEMŞÂH

A-CEMŞÂH U ALEMŞÂH NÜSHALARININ TANITIMI.....	101
a-Süleymaniye 1. Nüsha (Sü.1).....	101
b-Süleymaniye 2. Nüsha (Sü.2).....	103
c-Bursa Nüshası (Bu).....	104
d-Antalya Elmalı Nüshası (El).....	105
B-METNİN HAZIRLANMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR.....	106

C-KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	108
D-MUKAYESELİ METİN.....	109
ŞAHIS VE YER İSİMLERİ KARMA İNDEKSİ.....	518
LÜGATÇE.....	522
NÜSHALARDAN ÖRNEK METİNLER.....	536

ÖN SÖZ

Gün geçtikçe küçülen dünyamızda milletlerin kimliklerini oluşturan kültürel unsurların sürekli bir aşınma ve yozlaşma içinde olduğunu görmekteyiz. Günümüz dünyası her geçen gün hakim kültürlerin rengine bürünmekte, yetişen nesillerle geçmişleri arasındaki uçurum sürekli açılmaktadır. Bizler de toplum olarak tüm dünya milletleri ile aynı kaderi paylaşmaktayız.

Edebiyat ve dolayısıyla edebî ürünler, yalnızca yaşadığı ve yazıldığı döneme renk katmakla kalmamakta, aynı zamanda geçmişle gelecek arasında duyuş ve hissediş merkezli bir köprü oluşturmaktadır. Edebî ürünler açısından zengin bir maziye sahip olmamıza rağmen kütüphanelerimizdeki eski eserler gerekli ilgiyi görmemektedir. Bu noktada, gün geçtikçe uzaklaştığımız bir kültür dünyasının kıymetli eserlerini kütüphanelerin tozlu raflarından kurtarıp gün yüzüne çıkartmak, gelecek nesillere bırakılacak en güzel hazine olsa gerektir.

Üzerinde çalışma yaptığımız mesnevî bâkir ve eski bir döneme aittir. Edebî yönü kayda değer olan bu eser yazıldığı dönemde önemsenmiş ve şuarâ tezkirelerine girmiştir. Tasavvufî ve didaktik muhtevâsıyla İslâmî Türk Edebiyatı'nın da ilgi sahasına giren bu mesnevî şu ana kadar geniş çaplı bir çalışmaya konu olmamıştır.

Mesnevîlerin, hacimli olmaları ve üzerinde yapılacak çalışmanın uzun zaman almasından dolayı araştırmacıların fazla ilgisini çekmediğinin farkındayız. Ancak Cemşâh u Alemşâh mesnevîsinin muhtevâsı ve yazarının renkli siması bizi bu eser üzerinde çalışmaya sevk etti. Eserin bir nüshasının Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'nde oluşu da esere olan ilgimizi arttırdı.

Bu çalışmayı hazırlarken kendimize seçtiğimiz ilk hedef, müellif nüshası elde olmadığından, mevcut nüshaları karşılaştırarak mukâyeseli bir metin ortaya çıkarmak olmuştur. İkinci hedefimiz ise, şuarâ tezkirelerinde kendisinden övgü ile bahsedilen Bihiştî Ramazan Efendi'nin renkli simasını tanımaya çalışmak oldu.

Çalışmalarımıza Bursa'da bulunan nüshayı inceleyerek başladık. Ardından Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan iki nüshanın mikrofilmini ve Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi'ndeki nüshanın fotoğrafını temin ederek mukâyeseli metni oluşturduk. Şuarâ tezkirelerini, Bihiştî'den bahseden eserleri inceleyerek onun hayatını, eserlerini ve sanatçı kişiliğini tespitte çalıştık. Bihiştî'nin eserlerini araştırırken, tezkirelerde övgü ile bahsedilen divânına rastlayamadık. Bu süreç içerisinde, gerek kaynaklardaki eksik bilgilerden gerekse kütüphanelerdeki teknik imkansızlıklardan dolayı birtakım zorluklarla da karşılaştık.

Hazırladığımız çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş'te mesnevî tarzı ve Türk edebiyatında mesnevînin tarihî gelişimi hakkında kısa bir bilgi verdik. Birinci bölümü, Bihiştî'nin hayatına, eserlerine ve Cemşâh u Alemşâh mesnevîsinin incelenmesine ayırdık. Ayrıca bu bölümde mesnevînin geniş bir özetini sunduk. İkinci bölümde eserin mevcut nüshalarını tanıtip hazırladığımız mukâyeseli metne transkripsiyonlu olarak yer verdik. Yine bu bölümde hazırladığımız mukâyeseli metinde geçen şahıs ve yer isimlerinin karma indeksi ve yine metinden hareketle hazırladığımız lügatçe yer almaktadır. Ayrıca bu bölümün sonunda mevcut nüshalardan örnek metinler bulunmaktadır.

Yaptığımız çalışmanın tamamıyla kusursuz olduğu iddiasında değiliz. Hiç şüphesiz dikkatimizden kaçan veya ihmal ettiğimiz noktalar olmuştur. Anlayışla karşılanacağına inanıyoruz. Yine de kültür dünyamıza ait bir eseri gün yüzüne çıkardığımız kanaatindeyiz.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen ve sabırla bize yol gösteren Yrd. Doç Dr. Murat YURTSEVER beye ve emeği geçen herkese teşekkürü bir borç biliyoruz.

Muharrem DİNDAR

KISALTMALAR

- AAÇ : Ahdî Ahmed Çelebi
 AÇ : Pîr Mehmed Âşık Çelebi
 ae : Aynı eser
 age : Adı geçen eser
 agm : Adı geçen makale
 agmd : Adı geçen madde
 Ank. : Ankara
 B : Beyânî Şeyh Mustafa
 Bas. : Basım / Basımevi
 BTK : Büyük Türk Klasikleri
 Bu. : Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel, 2127'de kayıtlı olan nüsha.
 cz : Cüz
 der. : Dergi / Dergisi
 DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
 El. : Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, Elmalı, 2596/1'de kayıtlı olan nüsha.
 Fak. : Fakültesi
 g : Gazel
 Haz. : Yayına hazırlayan / Hazırlayanlar
 HÇ : Kınalızâde Hasan Çelebi
 Hz. : Hazreti
 İA : Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
 İst. : İstanbul.
 k : Kasıde
 KBY : Kültür Bakanlığı Yayınları / Yayınevi
 KÇ : Kâtib Çelebi
 KF : Kafzâde Fâizî

Ktp.	: Kütüphanesi
L	: Latîfi
md	: Madde / Maddesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ML	: Meydan Larouse
öl.	: Ölüm tarihi
RM	: Riyâzî Mehmed
Sü.1	: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 2614/1'de kayıtlı olan nüsha
Sü.2	: Süleymaniye Kütüphanesi, Tırnovalı, 1858/8'de kayıtlı olan nüsha
sy	: Sayı
TA	: Milli Eğitim Bakanlığı Türk Ansiklopedisi
TDEK	: Türk Dünyası El Kitabı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDEA	: Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi
Ter.	: Tercüme eden
TET	: Türk Edebiyatı Tarihi
Ünv.	: Üniversite
v	: Varak
vb	: ve benzeri
yay.	: yayınları / yayınevi

GİRİŞ

MESNEVÎ TARZI VE MESNEVİNİN TARİHÎ GELİŞİMİ A-MESNEVÎ.

a-Mensei ve Kelime Anlamı.

Mesnevî kelimesi, Arapça “s y n” kökünden türemiştir.¹ “Tesniye”, “sâni” gibi kelimeler de bu kökten gelmektedir.² Sözlük anlamı “ikişer ikişer, ikili” demek olan mesnevî,³ Arapça’da “kendi arasında kâfiyeli mısralardan oluşmuş nazım şekli anlamında kullanılmıştır.”⁴ Bu nazım şekli, İran edebiyatında doğmuş, buradan Arap ve Türk edebiyatlarına geçmiştir.⁵ Mesnevî adının Arapça olmasının sebebi, Arapça’nın İslam edebiyatlarında uzun süre ilim dili ve dolayısıyla terim dili olarak kullanılmasıdır.⁶ Kelimenin aslının Arapça olmasına rağmen Araplar mesnevî terimini kullanmamış, bunun yerine “kasîde-i müzdevic”,⁷ veya Arap edebiyatında bu nazım şekli daha çok “recez” bahriyle söylendiğinden dolayı “recez” ya da çoğul olarak “urcuze” demişlerdir.⁸ Bu şiirlerin her mısra’ına da “şatar” adı verilmiştir.⁹

b-Tanımlı ve Genel Özellikleri.

Bir edebiyat terimi olarak mesnevî, aynı vezinde, her biri kendi içinde kâfiyeli (aa-bb-cc) müstakil bir daire teşkil eden beyitlerin oluşturduğu, en az ikiden başlamak şartı ile sınırsız beyit sayısına sahip olan ve çoğunlukla arûzun kısa

¹ Ateş, Ahmet; “Mesnevî” md., İA, VIII/128 : Ünver, İsmail; “Mesnevî”, Türk Dili Der., Türk Şiiri Özel Sayısı, II / 430, sy. 415-416-417 : Üzgör, Tahir; Edebiyat Bilgileri, 240.

² Üzgör, age, 240.

³ Dilçin, Cem; Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, 167 : Pala, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 372.

⁴ Ünver, agm, 430.

⁵ İpekten, Haluk; Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri, 195.

⁶ Banarlı, Nihat Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, I / 195.

⁷ Üzgör, age, 240.

⁸ Banarlı, age, 195 : Ünver, agm, 430 : Pala, age, 372.

⁹ İpekten, age, 73.

kalıplarıyla yazılan nazım şeklidir.¹⁰ Bu nazım şeklinin, “kasîde ve gazellerin ilk beyitlerinin kâfiyeleniş sisteminin, diğer beyitlere geçmesi şeklinde ortaya çıktığı yolunda bir görüş de kendisine epeyce taraftar bulmuştur.”¹¹

Mesnevî, Dîvân şüirinin beyit birimine dayanan diğer nazım şekillerinden, belirli bir beyit sayısı ile sınırlı olmamak, her biri sadece kendi içinde kâfiyeli olan beyitler arasında kâfiye bağı bulunmamak gibi özellikleriyle ayrılır.¹² Ayrıca mesnevîde, beyitler arasında konu birliği söz konusudur. Her beytin anlamının kendi içinde tamamlanması ve öteki beyitlere geçmemesi gerekir.¹³ Fakat bu beyitler, gazelde olduğu gibi, müstakil olarak değerlendirilemez. “Mesnevînin her beyti bir fikir silsilesine tâbî olarak birbirine bağlı surette konunun akışını paylaşır; biri diğerine, diğeri öbürüne yürümekte olan konuyu taşır; onu adım adım geliştiren bir unsur olur.”¹⁴

Uzun manzûme veya kitap halindeki mesnevîler özel adla anılır. Bu kurala uymayan tek mesnevî, Mevlânâ'nın (öl.672/1273) 2568 beyitlik, Farsça Mesnevî-i Ma'nevî'sidir.¹⁵

Mesnevî nazım şekli, her beytinin kendi içinde kâfiyeli olup diğer beyitlerle kâfiye bağının bulunmaması, beyit sayısının sınırsız olması ve beyitlerin anlam bakımından birbirini takip edebilir olması nedeniyle şâire büyük bir yazma kolaylığı sağlamış, uzun konuların kaleme alındığı durumlarda sıkça baş vurulan bir nazım şekli olmuştur.¹⁶ Bundan dolayıdır ki, destanlar, uzun aşk hikayeleri, öğretici dînî ve ahlâki konuları içeren nasihat-nâmeler, siyer, tarih ve lügat kitapları vb eserler hep mesnevî nazım şekli ile yazılmıştır.¹⁷ Mensur eserlerin içinde, özellikle tarih kitaplarında, mesnevî biçiminde yazılmış manzum parçalar da vardır. Öte yandan,

¹⁰ İpekten, age, 70 : Köprülü, M.Fuat, TET, 142 : Dilçin, age, 167 : Akün, Ömer Faruk, “Divan Edebiyatı” DİA, IX / 404 : Üzgör, age, 240; Pala, age, 372 : Ünver, agm, 432.

¹¹ Üzgör, age, 241.

¹² Akün, agmd, 404 : Banarlı, age, I/196 : Ünver, agm, 432.

¹³ İpekten, age, 70.

¹⁴ Akün, agmd, 404.

¹⁵ Pala, age, 372 : Üzgör, age, 240.

¹⁶ Köprülü, age, 142 : Levend, Agah Sırrı, TET, I / 103 : İpekten, age, 71 : Ünver, agm, 432; Akün, agmd, 404.

¹⁷ Köprülü, age, 142 : Levend, age, I / 103 : İpekten, age, 70-71 : Pekolcay, Necla, İslami Türk Edebiyatında Şekil ve Nevilere Giriş, 44.

gerek İran gerekse Türk edebiyatında, muhtevâ bakımından “kasîde”ye benzeyen mesnevîler de yazılmıştır.¹⁸ Uzun mesnevîlere nazaran daha az kullanılan kısa mesnevîler, lugaz ve muamma söylemede ya da küçük hikayelerin yazımında istifade edilen nazım şekli olmuştur.¹⁹

Beyit sayısının çokluğundan dolayı, arûzun hangi kalıbından olursa olsun, daima kısa kalıpların kullanıldığı mesnevî nazım şeklinde sıklıkla kullanılan kalıplardan bazıları şunlardır:

me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / fa - û - lün
 mef - û - lü / me - fâ - î - lün / fa - û - lün
 fe - i - lâ - tün / fe - i - lâ - tün / fe - i - lün (fa - lün)
 fe - i - lâ - tün / me - fâ - î - lün / fe - i - lün (fa - lün)
 müs - tef - i - lün / müs - tef - lün / fâ - i - lün
 fa - û - lün / fa - û - lün / fa - û - lün / fa - ul²⁰

Mesnevî nazım biçimi, İslam edebiyatı dışında Batı ve bütün dünya edebiyatlarında ortak kullanılan bir nazım biçimidir.²¹ “Batı edebiyatlarında “düz kafiye” (rime plate) adıyla var olan bu nazım şeklinin pratik ve basitliği dolayısıyla, bir tesir konusu olmaksızın birçok edebiyatta kendiliğinden bulunup ortaya çıkmış olduğu söylenebilir.”²²

Doğu edebiyatlarında, özellikle İran ve Türk edebiyatlarında, görevleri bakımından hikaye ve roman yerini tutan mesnevî günümüzdeki hikaye ve roman tanımının dışında kalır.²³ Eski edebiyatta büsbütün yapma bir sanat zemini üzerine oturan, hayatla doğrudan bağı bulunmayan mesnevî ürünleri, birer masal olmaktan ileri geçememiştir.²⁴ Mesnevî nazım şeklinin ve özellikle bu nazım şekli ile yazılmış eserlerin, güncelleştirilmesi açısından roman kategorisinde değerlendirilmesi gerektiğini savunanlar da vardır.²⁵

¹⁸ Ünver, agm, 432.

¹⁹ İpekten, age, 71.

²⁰ Ünver, agm, 432.

²¹ Karaalioğlu, Seyit Kemal, Resimli Motifli TET, I / 617 : Kudret, Cevdet, Örnekli TET, 69.

²² Akün, agmd, 404.

²³ Ünver, agm, 450.

²⁴ Levend, Agah Sırrı, Ümmet Çağı Türk Edebiyatı, 74.

²⁵ Kahraman, Mehmet, “Fuzûlî’nin Leyla İle Mecnun Romanı” Yedi İklim der. sy. 67, 27-28.

Dîvân Edebiyatı'nda, şâirin yeteneğini en iyi gösterdiği nazım şekli gazel ve kasîdedir. Mesnevî, nazım şekillerinin en kolay olduğundan asla gazel ve kasîde gibi ön planda tutulmamış, hatta yalnızca mesnevî yazan şâirler, gazel şâirleri tarafından küçümsenmiştir.²⁶ Divan şairleri arasında Bâkî, Nedim, Nef'î, Nâilî gibi mesnevî nazım şeklini hiç kullanmayan şâirler de vardır.²⁷

Klasik edebiyatımızda mesnevîler, yazıldıkları dönemlerde diğer edebî türler arasında, dilleri en sade olan eserlerdir. Bundan dolayı mesnevîler Türk Dili çalışmaları açısından önde gelen eserlerdir.²⁸

Mesnevîde her bölümün başında genellikle bir başlık bulunur. Başlıklar çoğunlukla Farsça'dır. Arapça ikinci sırayı alır. Sayıca az da olsa Türkçe başlıklara rastlamak mümkündür. Bu başlıklar çoğunlukla kırmızı mürekkeple yazılır.²⁹

c-Mesnevîde Konu.

Mesnevî nazım türünün Türk edebiyatına İran ve Arap edebiyatlarından geçtiğini belirtmiştik. Bu geçiş yalnızca nazım şekli ile sınırlı kalmamış, İran ve Arap şâirleri tarafından işlenen konular da Türk şâirleri tarafından kaleme alınmıştır. İşlenen konuların ağırlık merkezi aşktır. Çoğunlukla insânî olan bu aşkın ilâhî aşk şeklinde işlendiği de görülür.³⁰

Aşk ve macerayı konu edinen mesnevîlerde konu çoğunlukla orijinal değildir. Leylâ vü Mecnûn, Yûsuf u Züleyhâ, Hüsrev u Şîrîn gibi konular Doğu edebiyatlarında defalarca işlenmiş, çeviri ve nazîre yoluyla Türk edebiyatına geçmiştir.³¹ Dolayısıyla konular çerçevesi, sınırlar bellidir. Ya önceki üstadların işlediği konular tekrar edilecek ya da yeni bir yol bulma hevesiyle başka bir konu denenmeye çalışılacaktır.³²

²⁶ İpekten, age, 72 : Pala, age, 374 : Akün, agmd, 404.

²⁷ Dilçin, age, 167 : Pala, age, 373-374.

²⁸ Ünver, agm, 457.

²⁹ İpekten, age, 71 : Ünver, agm, 457.

³⁰ Dilçin, age, 177 : Pala, age, 373.

³¹ Ünver, agm, 450-451.

³² Levend, TET, I / 103.

Mesnevî şâirinin amacı, güzelliği eserin bütününe yaymaktan ziyade, parça parça renkli ve alımlı tasvirlerle hüner ve marifetini göstermektir. Dolayısıyla hikayelerin ağırlık merkezi, olayların arasında sık sık yer alan savaş, av, içki âlemi, düğün, ziyâfet tasvirleri üzerinde toplanır.³³ Üzerinde durulan ve emekle işlenen başlıca iki konu vardır; “Bezm ve Rezm”.

“Bezm, barışa alâmettir. Bu evrede gece ve gündüz aralıksız süren içki âlemleri tasvir edilir. Bunlar, zengin sofraları, türlü yemekleri, çeşitli yemişleri, sâkîleri, mahbûbları, dilberleri, rakkâsları, çalıcı ve okuyucularıyla büyükler için tertiplenen “ayş ü işret” meclisleridir.”³⁴

“Rezm, savaşa alâmettir. Burada, sebepsiz yere birbirinin kanına susamış iki ordunun kıyasıya çarpışması tasvir edilir. Manzum eserlerde sayfalarca süren bu hikayeler, mübâlağaya fırsat veren zengin konulardır. Şâir, akla hayale gelmeyen vasıflarla bu kanlı cengi anlatır.”³⁵

Yerli hikayelerde, kurala bağlı olmamakla birlikte, konu zamanın hayatından alınmış olabilir. İstanbul’un değişik semtlerinde geçen olaylar aktarılır. Yerli hikayeler XVI. yy’dan sonra görülmeye başlar. Sâbit’in (öl.1124/1712) Berber-nâme’si, İbrahim Sırrı’nın (öl.1111/1699) Hikâyet-i Garîbe’si bunlardandır.³⁶

d-Mesnevîde Kahramanlar.

Mesnevî kahramanları her bakımdan erişilmez kişilerdir. Bunlar çoğunlukla toplumun üst tabakalarında bulunan padişahlar, vezirler, sultanlar, şehzâdeler ve bunların etrafında toplanmış nedîmeler, câriyeler ve lalalardır.³⁷ Bu ideal tipler bedenî ve ahlâkî güzelliklere sahip olmanın yanında cesur ve bilgilidirler. Zaman zaman erkek ve kadın kahramanları ayırmak güçleşir. Kadınlar da erkekler gibi savaşçı avlanabilirler. Kahramanların iç dünyasını yansıtan iç tahlilleri mesnevîlerde göremeyiz.³⁸

³³ Leved, Ümmet Çağı Türk Edebiyatı, 74.

³⁴ Levend, ae, 75; Bezm hakkında bkz. Pala, age, 89-90.

³⁵ Levend, ae, 78.

³⁶ Levend, ae, 79.

³⁷ Levend, ae, 79.

³⁸ Ünver, agm, 455.

Birbirini seven kahramanlar dâima eserin birinci derecede kahramanlarıdır. Bunların yanında yer alıp yol gösteren, yardım eden ikinci derecedeki şahıslar şâir tarafından fazla ön plana çıkarılmaz.³⁹

Kahramanların sık sık olağanüstü davranışlarda buldukları görülür.⁴⁰ Abartılı olaylara, mübâlağalı tasvirlere, gerçek dışı varlıkların da eklenmesiyle konunun akışı bir masal havasına bürünür.⁴¹ Çok eski Doğu hayatından alınma cin, peri, dev, cadı, ejderha gibi masal motiflerine sıkça rastlanır.⁴²

e-Mesnevîde Olay.

Mesnevîde olaylar bir masal anlatımıyla sürer. Anlatılan olaylar ve yapılan tasvirler akıl ve mantık sınırlarını aşar. Tasvirlerin aşırı abartılı oluşunun yanında kahramanlar da olağanüstü davranışlarda bulunurlar.⁴³ Olayların geçtiği yer ve zaman belirsizleşir,⁴⁴ olaylar arasında mantık bağlantısı kaybolur, konuyla ilgisi olmayan tasvirler tabîi akışı bozar.⁴⁵

Konusu aşk ve macera olan mesnevîlerde olaylar birbiri ardınca sıralanırken, şâir konuyla ilgi kurarak başka bir hikaye aktarabilir.⁴⁶ Her şâir olayların akışını kendisine göre sıralayacağı gibi, aynı konuda yazılmış ve başka eserlerde bulunmayan olayları da eserine katabilir. Hatta şâirin eserine orijinal bir görünüm vermek için en çok başvurduğu yol budur. Konusu aşk olan mesnevîlerde sıkça rastlanan ortak olaylar şunlardır:

Kahramanın doğumu ve yetişmesi

Kahramanın âşık olması.

Sevgiliye ulaşmak için çıkılan yolculuk.

Sevgililerin buluşmaları ve ayrı düşmeleri.

Kavuşmayı engelleyen olaylar.

³⁹ Ünver, agm, 454.

⁴⁰ Dilçin, age, 177.

⁴¹ Ünver, agm, 451.

⁴² Dilçin, age, 177 : Pala, age, 373.

⁴³ Pala, age, 373.

⁴⁴ Dilçin, age, 177.

⁴⁵ Levend, Ümmet Çağı Türk Edebiyatı, 74.

⁴⁶ Ünver, agm, 446.

Savaşlar.

Evlenme ve avlanma.

Son.⁴⁷

f-Mesnevîde Yer ve Zaman.

Mesnevîde olayın geçtiği mekânlar olayın niteliğine göre tasvir edilir. Mutluluk verici olaylar saraylarda, süslü bahçelerde; üzüntü veren olaylar ise insanın içini karartan sıkıntılı yerlerde, çetin tabiat şartları altında geçer. Her iki durum da abartılı bir anlatıma sahiptir.⁴⁸ Zaman, yer, uzaklık ve yakınlık kavramları çoğunlukla belirsizdir.⁴⁹ Kahramanların altı aylık yolu altı günde kat ettiği, gece ile gündüz arasındaki sınırın belirsizleştiği görülür.

Coğrafi konum çoğunlukla belirsizdir. Olayların geçtiği yerler “doğuda, batıda” gibi genel ifadelerle belirtilir. Zaman zaman yer isimlerine rastlandığı da olur. En sık rastlanan yer isimleri şunlardır; Çin, Maçin, Hindistan, Türkistan, Medâyin, Ermen, Rum (Anadolu), Mısır ve Yemen.⁵⁰

B-MESNEVİNİN DÜZENLENİŞ BİÇİMİ.

Belli bir konuyu işleyen, bağımsız bir kitap olarak yazılmış mesnevîlerin planları genellikle birbirine benzer. Bu genel planda üç bölüm vardır.

I-Giriş Bölümü.

II-Konunun İşlendiği Bölüm.

III-Bitiş Bölümü.

Bazı ilk dönem mesnevîlerinde (XIII-XIV yy.) yukarıdaki bölümlerin kesin çizgilerle ayrılmadığı görülür.⁵¹

⁴⁷ Ünver, agm, 451.

⁴⁸ Ünver, agm, 455.

⁴⁹ Levend, Ümmet Çağı Türk Edebiyatı, 74.

⁵⁰ Levend, ae. 79 : Ünver, agm, 455.

⁵¹ Ünver, agm, 432.

I-GİRİŞ BÖLÜMÜ.

Mesnevîde konuya doğrudan doğruya girilmez.⁵² Bir mukaddime özelliği taşıyan girişte genellikle şu bölümler bulunur: Besmele, tevhîd, münâcât, na't, mi'râciye, mu'cizât, medh-i çehâr-yâr, padişaha övgü, devlet büyüğüne övgü, sebab-i te'lif.⁵³

Giriş bölümünde yalnızca mesnevî nazım şekli kullanılmaz. Kasîde, kıt'a, tercî-i bend gibi nazım şekilleri de kullanılır. Bunların arasında pek azı vezin bakımından mesnevî veznine uyar. Çoğunun vezni mesnevîde kullanılan vezinden farklıdır.⁵⁴ Bu bölümde farklı nazım şekillerinin kullanılmasıyla şâir, hem girişteki monotonluğu gidermeye hem de diğer nazım şekillerindeki ustalığını göstermeye çalışır.⁵⁵ Dolayısıyla bu bölümde dil, mesnevînin diğer bölümlerine nazaran daha ağırdır.⁵⁶

Şimdi sırasıyla giriş bölümünü oluşturan kısımları incelemeye çalışalım:

a- Besmele.

"İslâmî geleneğe uygun olarak mesnevîler de besmele ile başlar. Eserin en başında yer alan besmele , eserin ilk beytini oluşturabileceği gibi, mesnevî metninin dışına da çıkabilir."⁵⁷ İlk beyitte bulunan besmele vezne uymayabilir. Şâir, ya besmelenin kurallı okunuşunu bozarak vezne uydurmaya çalışır, ya da beyt ile kafiyeli bir mısra bütünlüğü oluşturur. Besmele, münâcât veya na'tın başında olabileceği gibi, şâir besmeleye müstakîl bir şiir de ayırabilir. Bu durumda besmelenin fazîletinden, her işe onunla başlanması gerektiğinden, besmeleyi oluşturan her harfin neye delâlet ettiğinden bahseder. Şâir, besmeleden sonra "hamd"e geçebileceği gibi, eserine "hamd"i konu edinen bir bölümle da başlayabilir. Bu bölüme "tahmid" denir.⁵⁸

⁵² Banarlı, age, 103.

⁵³ Ünver, agm, 433-434 : İpekten, age, 71 : Pala, age, 373.

⁵⁴ Ünver, agm, 437.

⁵⁵ Ünver, agm, 437-438.

⁵⁶ Ünver, agm, 457.

⁵⁷ Ünver, agm, 434.

⁵⁸ Ünver, agm, 433.

b-Tevhîd.

Sözlükte, “bir kılma, bir sayma, Allah’ın birliğine inanma” gibi anlamlara gelen tevhîd,⁵⁹ bir edebiyat terimi olarak; Yüce Allah’ın birliğinden ve büyüklüğünden bahseden manzûm veya mensûr bölümlerdir, şeklinde tarif edilebilir.⁶⁰ Genellikle kasîde biçiminde yazılan tevhîdin terkîb-i bend, tercî-i bend, musammât, gazel, kıt’a , rubâi ve mesnevî şeklinde yazıldığı da görülür.⁶¹

Tevhîd bölümünde, Allah’ın sıfatlarından ve bu sıfatların kâinâta tecellisinden, O’nun yaratıcılığından, eşinin ve benzerinin olamayacağından vb hususlardan bahsedilir. Mutasavvîf şâirler tarafından yazılmış tevhîdlerde vahdet-i vücûd felsefesine de rastlanır.⁶² Şâir, tevhîd ile münâcâtın yerini değiştirebilir. Giriş bölümünde tevhîd bulunmayan mesnevîler az da olsa vardır.⁶³

c-Münâcât.

Fısıldama, kulağa söyleme, Allah’a dua etme, yalvarma⁶⁴ anlamlarına gelen münâcât, terim olarak “Allah’a dua mevzûlu manzûme” demektir. Münâcâtlar manzûm veya mensûr yazılabilir.⁶⁵ Mensûr olanlara “tazarrû-nâme” denir. İslamiyet’in etkisiyle Arap edebiyatında ortaya çıkan münâcât türü X. ve XI. yy’larda Fars edebiyatında, XII. yy’da Anadolu’da, Dîvân edebiyatının başlaması ile, Türk şiirinde kullanılır olmuştur.⁶⁶ Manzûm münâcâtlar çoğunlukla kasîde, gazel, kıt’a ve mesnevî tarzında yazılmıştır.⁶⁷

Müstakil olarak da kaleme alınan münâcâtlar, çoğunlukla mesnevînin giriş bölümünde bulunur. Şâir bu bölümde, kulun güçsüzlüğünden, insanın günahlardan sakınamayışından, fakat Allah’ın bağış kapısının açık olduğundan, kulun acizliğine

⁵⁹ Ünver, agm, 434.

⁶⁰ Pekolcay, age, 135 : Pala, age, 537 : Üzgör, age, 225.

⁶¹ Pekolcay, age, 135 : Pala, age, 537.

⁶² Pekolcay, age, 135-136 : Pala, age, 537.

⁶³ Ünver, agm, 434.

⁶⁴ Pekolcay, age, 146 : Pala, age, 408.

⁶⁵ Pekolcay, age, 146.

⁶⁶ Pala, age, 408.

⁶⁷ Üzgör, age, 225 : Pekolcay, age, 146.

karşı O'nun sonsuz güç ve azamete sahip oluşundan bahseder. Kimi şâirlerin bu bölümde, eserin tamamlanıp beğenilmesi için dua ettiğine de rastlanır.⁶⁸

d-Na't.

Bir şeyi vasıflandırmak, methetmek, anlatmak⁶⁹ demek olan na't, İslam edebiyatında, Hz. Peygamber'i övmek, ona yalvarmak amacıyla yazılan şiire verilen isimdir. Na't yazmakla ün salmış kişilere "na't-gû", özel dini törenlerde na't okuyanlara da "na't-hân" denilmiştir. İlk örnekleri Arap edebiyatında görülen na't, oradan İran edebiyatına ve oradan da Türk edebiyatına geçmiştir.⁷⁰

Na't çoğunlukla manzûm olarak yazılır. Mensûr na'tler de yazılmıştır.⁷¹ Özellikle Hz. Peygamber için yazılmakla birlikte, dört halife ve başka din büyüklerine yazılan övgülü şiirler için de "na't" teriminin kullanıldığı görülür.⁷² Daha çok kasîde nazım şekli ile yazılan na'tler, zaman zaman da mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır.⁷³

Na'tlerde konu, Hz. Muhammed'in diğer peygamberler arasındaki üstünlüğü, iki cihan sultanı oluşu, doğumu, mucizeleri, din yolunda çektiği eziyetler, ümmetine şefaate edeceği gibi hususlarda teşekkül eder.⁷⁴

e-Mi'râciye.

Sözlükte: "Merdiven, göğe yükselme"⁷⁵ anlamlarına gelen mi'râciye, bir edebiyat terimi olarak; Peygamber efendimizin mirâcından bahseden eser veya bu münasebetle yazılan manzûmelere verilen isimdir. Bu eserlerin manzûm ve mensûr olanları vardır.⁷⁶ Daha çok manzûm olan bu mi'râciyelerin bir kısmı bestelenmiş ve

⁶⁸ Ünver, age, 450; Pekolcay, age, 146; Pala, age, 408.

⁶⁹ Pala, age, 420; Üzgör, age, 226.

⁷⁰ Pala, age, 420; Üzgör, age, 226.

⁷¹ Pekolcay, age, 157.

⁷² Ünver, agm, 435; Pekolcay, age, 157; Pala, age, 420.

⁷³ Pala, age, 420.

⁷⁴ Ünver, agm, 435; Pekolcay, age, 157; Pala, age, 420.

⁷⁵ Ünver, agm, 435.

⁷⁶ Üzgör, age, 226; Pekolcay, age, 192.

Recep ayının 27. gecesi camilerde veya özel dîni toplantılarda çeşitli makamlarla okunagelmıştır. Mi'râciye okuyanlara "mi'râc-hân" denilmiştir.⁷⁷

Mesnevîlerin, na'tlerden sonra gelen bölümü olan mi'râciyelerde Hz. Muhammed'in mi'râc mucizesi teferruatıyla anlatılır.⁷⁸ İçinde mi'râciye bulunmayan mesnevîler de vardır.⁷⁹

f-Mu'cizât.

Mucize kelimesinin çoğulu olan "mu'cizât", bir peygamberlik emâresi olarak, Allah'ın izniyle, peygamberler tarafından gösterilen olağanüstü hallerdir.⁸⁰ Dîvân şiirinde, başta Hz. Muhammed olmak üzere, Hz. Mûsâ, Hz. İsâ, Hz. Yûsuf vd peygamberlerin mucizelerinden telmih yoluyla bahsedilir.⁸¹

Çoğunlukla mesnevîlerin giriş bölümünde bulunan mu'cizâtda konu, Hz. Peygamber'in mucizeleridir. En sık rastlanılan mucizeler; Şakk'u-l Kamer hadisesi, Hz. Peygamber'in parmaklarından su akması, körleri iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, hayvanlar ve cansız varlıklarla konuşmasıdır.⁸²

g-Medh-i Çehâr-Yâr.

Dört halife; Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali için yazılmış olan övücü manzûmelerdir. Mesnevîlerde genellikle Peygamber'den sonra yer alır. Her biri ayrı başlık altında işlenebileceği gibi hepsinin bir başlık altında toplandığı da görülür. Hz. Ebu Bekir'in sadâkati ve cömertliği, Hz. Ömer'in adâleti, Hz. Osman'ın edebi ve Kur'an'ı çoğalttırması, Hz. Ali'nin cesareti ve kahramanlığı işlenen başlıca konulardır⁸³ Hz. Ali'nin zikredildiği bölümde, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'den bahsedildiği de olur.

⁷⁷ Pala, age, 388-389.

⁷⁸ Ünver, agm, 435.

⁷⁹ Dilçin, age, 168.

⁸⁰ Pala, age, 394 : Ünver, agm, 436.

⁸¹ Pala, age, 394.

⁸² Ünver, agm : Pala, age, 394-395.

⁸³ Ünver, agm, 486 : Pala, age, 122.

h-Padişah İçin Övgü.

Hemen her mesnevînin giriş bölümünde bulunur. Şâir burada, hükümdara bağlılığını dile getirerek eserinin kabul edilmesini diler. Onu kahramanlığından, adâletinden, kereminden ve cömertliğinden dolayı över. Tanrının yeryüzündeki gölgesi, Hz. Muhammed'in halifesi, cihan sultanlarının en büyüğü diyerek yüceltir. Kimi şâirlerin bu bölümde yoksulluktan ve işsizlikten yakınarak yardım istediği de görülür. Bu bölüm övgü ve duâ ile sona erer.⁸⁴

ı-Devlet Büyüğü İçin Övgü.

Şâir, padişaha övgüden sonra sadrazam, vezir, şeyhülislam, kazasker vb. devlet büyüklerinden birine övgüde bulunabilir. Övülen devlet büyüğü mevkii, adâleti, ilmi, cömertliği; ilim ve hüner sahiplerine ilgi göstermesi gibi özellikleriyle yüceltilir.⁸⁵ Övgü kastyıla yazılan manzûm parçalara "medhiye" adı verilir. Dîvân edebiyatında çok yaygın şekilde kullanılan medhiye, daha çok kasîde nazım şekli ile yazılmıştır. Diğer nazım şekilleriyle yazıldıkları da görülür.⁸⁶

i-Sebeb-i Te'lif.

Mesnevîlerde hemen hiç ihmal edilmeyen bir başlıktır. "Sebeb-i nazm-ı kitâb, sebeb-i tertîb, sebeb-i tahrîr" şeklinde başlıklarla da yazılabilir. Farsça'dan çeviri olan kitaplarda bu başlık "sebeb-i terceme" olarak geçer.⁸⁷

Şâir bu başlık altında, onu bu eseri yazmaya sevkeden sebebin ne olduğunu açıklar.⁸⁸ Mesnevîlerde eserin yazılış sebebi genellikle birbirine benzer. Şâirler düşlerinde büyük ustalarla konuşur, bu ustalar şâirden bir eser yazmasını ister, ya da şâir kendi âlemine dalmışken kulağına gelen sahipsiz bir ses ondan aynı istekte bulunur. Yine şâir, dostlarının ısrarını, sultanın veya bir devlet büyüğünün, Araplar

⁸⁴ Ünver, agm, 436 : Dilçin, age, 169.

⁸⁵ Ünver, agm, 436.

⁸⁶ Pala, age, 362 : Üzgör, age, 226.

⁸⁷ Ünver, agm, 436.

⁸⁸ Ünver, agm, 436 : İpekten, age, 71 : Pala, age, 468 : Dilçin, age, 169.

ve Acemler’de çok işlenen bir konunun Türkçe’ye kazandırılma isteğini sebep olarak gösterebilir.⁸⁹

Şâir bu başlık altında eserin yazılış sebebini açıklamakla kalmaz; bu konuda kendisinden önce gelen şâirleri ve eserlerini de anar, onlara nazîre yazmakla övünür. Eserin çeviri olmadığını, kendi ürünü olduğunu bildirir. Bu kısmın sonunda, olabilecek eksiklik ve yanlışlıklardan dolayı okuyuculardan bağışlanma dileğinde bulunabilir. Sebeb-i te’lif bölümü, aynı zamanda, şâir hakkında en önemli bilgilerin toplandığı bölümdür.⁹⁰

II-KONUNUN İŞLENDİĞİ BÖLÜM.

Konunun işlendiği bölüm mesnevînin ana bölümüdür. Bu bölümün başında çoğunlukla “âgâz-ı dâstân” başlığı bulunur. Türk edebiyatına İran edebiyatından geçen bu başlık, daha sonraki dönemlerde “dîbâce-i hikâye”, “ibtidâ-i manzûme”, “mukaddime-i dâstân”, “matla’-ı dâstân”, “âgâz-ı kitâb”, “âgâz-ı kıssa” şeklinde de kullanılmıştır.⁹¹ “Âgâz-ı dâstân’a başlık olarak bir beyit, kâfiyeli bir söz, seci’li uzun bir cümle kullanılabilir.”⁹²

Burada ele alınıp anlatılan konular eserden esere değişir. Konu, eski doğu efsaneleri, klasik aşk hikayeleri, savaş ve kahramanlık, peygamber kıssaları, tasavvufî şahsiyetlerin menkıbeleri, didaktik-ahlâkî konular olabilir.⁹³ Konunun işlendiği bölüm, mesnevînin yazılış amaçlarına göre değişmekle birlikte, dilin en sade olduğu bölümdür.⁹⁴

Arûzun aynı kalıbının tekrarı ile bir monotonluk oluşmaması için, mesnevîlerin bu bölümünde de yer yer farklı nazım şekillerine yer verilir.⁹⁵ Bunun bir diğer sebebi de aynı konuda yazılan bir mesnevîye farklılık katma gayretidir.⁹⁶

⁸⁹ Ünver, agm, 436-437 : İpekten, age, 71.

⁹⁰ Ünver, agm, 436.

⁹¹ Pala, age, 22 : Ünver, agm, 438 : Dilçin, age, 172.

⁹² Pala, age, 22.

⁹³ Levend, TET, I / 122-123 : Pala, age, 373 : Ünver, agm, 438.

⁹⁴ Ünver, agm, 457.

⁹⁵ İpekten, age, 72 : Pala age, 374.

⁹⁶ Ünver, agm, 445.

Bu nazım şekilleri genellikle gazeller olabileceği gibi terkîb-i bendler, tercî-i bendler, murabba'lar, muhammesler, müstezâdlar ve kıt'alar olabilir.⁹⁷ Bu değişik nazım şekilleri mesnevî içinde genellikle kahramanların ağzından söylenir. Doğrudan şâirin kendi ağzından söylendiği de olur. Şâir, farklı bir nazım şekline geçmeden önce, şiiri ile mesnevî arasında bağ kurarak önceden bu durumu haber verir. Bu şiirlerden pek azında şâirin mahlası vardır.⁹⁸ Bazı şâirlerin mesnevîlerine aldıkları gazelleri dîvânlarında da görebiliriz. Mesnevî içinde değişik nazım şekillerinin, özellikle gazellerin yer alması, İran edebiyatında başlamış bir gelenektir.⁹⁹

III-BİTİŞ BÖLÜMÜ.

Uzun mesnevîlerde bitiş bölümü asıl konudan belli başlıklarla ayrılır. Çoğunlukla Arapça olan bu başlıklarda "hatm" (sona erdirme, bitirme) mastarı veya aynı kökten türemiş "hâtîme" sözü vardır. "Hâtîmetü'l-Kitâb", "Hâtîme-i Kitâb", "Hatm-şuden-i....", "Tamam-şuden-i...." gibi başlıklara sık rastlanır.¹⁰⁰

Eser genellikle, adına yazıldığı kişi ya da şâirin kendisi için yazdığı bir duâ ile biter. Ayrıca sonda, kitabın yazımının bittiği tarih, toplam beyit sayısı ve yazıldığı yer de bulunabilir.¹⁰¹

Bitiş bölümünde yer alan unsurları şöyle sıralayabiliriz.

Tanrıya "Hamd ü senâ" ve duâ.

Sultana övgü ve saltanatının devamı için duâ.

Şâirin eseriyle ve şâirliği ile övünmesi.

Tanınmış mesnevî şâirlerini ve eserlerini anma.

Şâirin eserine verdiği ad.

Hasetçilere, acemî ve dikkatsiz müstensihlerle, metni doğru dürüst okuyamayan okuyuculara yergi, bunların esere vereceği zarardan tanrıya sığınma.

⁹⁷ Dilçin, age, 176 : Ünver, agm, 445 : Pala, age, 374.

⁹⁸ Ünver, agm, 445 : Dilçin, age, 176.

⁹⁹ Ünver, agm, 446.

¹⁰⁰ Ünver, agm, 447.

¹⁰¹ İpekten, age, 72.

Mesnevînin beyit sayısı.

Mesnevînin yazılışı ile ilgili tarihler.

Okuyuculardan hayır-duâ isteme.

Mesnevînin vezni.¹⁰²

C-HAMSE.

İran ve Türk edebiyatlarında, aynı şâir tarafından kaleme alınmış beş mesnevîden oluşan eserler mecmuasına hamse denir.¹⁰³ Beş mesnevîyi tamamlayıp hamse oluşturan şâirlere “sâhib-i hamse”, “hamse nüvis” veya “hamseci” denmiştir.¹⁰⁴ Mensur olarak yazılan beş esere de hamse dendiği olmuştur.¹⁰⁵ Ayrıca eser sayısını altıya çıkararak “sitte” oluşturan şairler de vardır.¹⁰⁶ Şâirin dört mesnevîsine dîvânı eklenerek hepsine birden hamse denildiği de görülür.¹⁰⁷

Dîvân şâirinin amacı, hüner göstermek ve yeni mazmunlar bulup eserine yeni motifler katmaktır. Bundan dolayı kendine güvenen şâirler dîvânla yetinmeyip mesnevîye de el atarlar. Hele beş mesnevîyi tamamlayıp hamse sahibi olmak şâir için sanat hayatında varılacak en büyük amaçtır.¹⁰⁸ Bu nedenle pek çok şâir hamse oluşturmayı denemiş fakat başaramamıştır.¹⁰⁹

Dîvân edebiyatının beyit esasına dayanan diğer nazım şekillerinde olduğu gibi hamseleri oluşturan manzum eserlerde de beyit güzelliği göze çarpar. Fakat, konu ne olursa olsun, olayın akışı eserin özü olduğundan dolayı, şâir, hikayenin bütünlüğünü muhafaza etmek için beyitleri fazla işleyemez. Mensur olanlarda ise üslup ön plana çıkar ve fikir üslubu süsleyen bir vasıta olur.¹¹⁰

Hamse terimi Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiştir. İran edebiyatında hamse geleneğini başlatan Genceli Şeyh Nizâmî'dir (öl.596/1200).

¹⁰² Ünver, agm, 448.

¹⁰³ Pala, age, 229 : Tâhir'u-l Mevlevî, Edebiyat Lügatı, Haz. Kürkcüoğlu, Kemal Edip, 49 : Levend, Agah Sırrı, Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar) 631 : Dilçin, age, 201 : Ünver, agm, 461 : Üzgör, age, 241.

¹⁰⁴ Dilçin, age, 210 : Pala, age, 229 : Üzgör, age, 241 : Tâhir'u-l Mevlevî, age, 49.

¹⁰⁵ Ünver, agm, 461.

¹⁰⁶ İpekten, age, 72.

¹⁰⁷ Levend, TET, I / 110.

¹⁰⁸ Levend, TET, I / 103-104 : Dilçin, age, 201.

¹⁰⁹ Levend, TET, I / 107.

¹¹⁰ Levend, Divan Edebiyatı, 631.

Nizâmî hamsesine “Penç-genç” yani “beş hazine” adını vermiştir.¹¹¹ İran edebiyatında 30 kadar şâirin hamse oluşturduğu bilinmektedir. Bunların arasında Türk şâirlerini en çok etkileyenlerin başında Nizâmî gelir. Yine Hüsrev-i Dehlevî (öl.725/1325), Hâcû-yi Kirmânî (öl.753/1352), Abdurrahman Câmî (öl.897/1492) ve Feyzî (öl.1004/1595) yazdıkları ile Türk şâirlerini etkilemişlerdir¹¹²

XV.yy’da İran edebiyatında hamse geleneği sönmeye başlarken Türk edebiyatında yeni yeni gelişmeye başlamıştır. Edebiyatımızda ilk hamse yazarı, Çağatay sahasının en büyük şâiri Ali Şîr Nevâî’dir (öl.907/1501)¹¹³ Osmanlı sahasında ilk hamse yazarı da Karıştıran Süleyman Oğlu Ahmed Sinan Bihîştî’dir (öl.918/1512). Bihîştî, Nizâmî’nin hamsesini terceme etmiştir.¹¹⁴

Tezkirelerde ve diğer biyografi kaynaklarında Osmanlı sahasında bir çok şâir tarafından hamse yazıldığı kaydedilmekteyse de hamseleri elde bulunanların sayısı azdır.¹¹⁵ Türk edebiyatında hamse sahibi olan ve eserleri elde bulunan şâirler şunlardır.

Ali Şîr Nevâî (öl.907/1501); *Hayretü’l-Ebrâr, Ferhad u Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn, Seb’a-ı Seyyâr, Sedd-i İskenderî.*

Hamdullah Hamdi (öl.909/1503); *Yûsuf u Zelîha, Leylâ vü Mecnûn, Kıyâfet-nâme, Mevlid, Tuhfetü’l-Uşşâk.*

Yahya Bey (öl.990/1582); *Gencine-i Râz, Kitâb-ı Usûl, Şâh u Gedâ, Yûsuf u Zelîha, Gülşen-i Envâr.*

Ahmed Rıdvân (öl.?): *İskender-nâme, Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev ü Şîrîn, Rıdvâniye, Mahzenü’l-Esrâr, Heft-peyker.*

Nev’i-zâde Atâyî (öl.991/1583); *Sâkî-nâme (‘Alem-nümâ), Nefhatü’l-Ezhâr, Sohbetü’l-Ebkâr, Heft-hân, Hilyetü’l-Efkâr.*

¹¹¹ Ünver, agm, 462 : Pala, age, 229 : Tâhir’u-l Mevlevî, age, 49.

¹¹² Pala, age, 229-230.

¹¹³ Pala, age, 230.

¹¹⁴ Aksoy, Hasan, “Bihîştî Ahmed Sinan Çelebi” md. DİA, VI / 144-145 : Tâhir’u-l Mevlevî, age, 49.

¹¹⁵ Pala, age, 230 : Agah Sırrı Levend, Türk edebiyatında hamsesi olduğu kaynaklarda geçen şâirleri ve eserlerinin listesini verir. Levend, TET, I / 107-113.

Lâmî Çelebi(öl.939/1532); *Vâmık u Azrâ, Vis ü Râmîn, Fehad-nâme, Şem' ü Pervâne, Gıy u Çevgân, Heft-peyker, Şehrengîz-i Bursa...*¹¹⁶

D-MESNEVİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Bir nazım şekli olarak mesnevînin İran edebiyatında doğup buradan Arap ve Türk edebiyatına geçtiğinden yukarıda bahsetmiştik. Şimdi de mesnevînin Arap, İran ve Türk edebiyatındaki tarihî gelişimini tespite çalışacağız.

Arap edebiyatında mesnevî, Harun Reşid devrinde Âbâd b. Abdulhamit el-Lâhikî'nin (öl.200/815) pehleviceden çevirdiği "*Kelile ve Dimne*" eseriyle girmiştir. Yine aynı şâirin pehleviceden çevirdiği "*Kitâb-ı Simbâd, Kitâb-ı Mazdak, Sîret-i Ardaşîr, Sîret-i Ânûşîrevân*" adlı eserleri vardır. Daha sonraki dönemlerde genellikle "*Kelile ve Dimne*" çevirileri yapılmıştır.¹¹⁷ Arap edebiyatında edebî gâye ile kaleme alınmış mesnevîlerin sayısı az ise de, öğretici mâhiyette, bilhassa ezberlenmesi istenilen konularda daha çok mesnevî nazım şekli kullanılmıştır. El-Harîrî'nin (öl.616/1122) yazdığı nahiv ilmine dâir "*Matlaü'l-İ'râb*" ı, İbn Mâlik'in (öl.672/1172) bin beyitten oluştuğu için "*Elfiyâ*" adı verilen eseri bunlardandır.¹¹⁸

İran edebiyatında mesnevî Pehlevicede yazılmış eserlerle başlamıştır. X. yy.'da yazılmaya başlanan "şah kitabı" anlamında ve İran'ın destânî tarihleri olan şehnâmelerde gerçek kullanımını bulmuştur.¹¹⁹ Şehnâmeler, İranlıların Müslüman olmadan önceki bin yıllık tarihini içermektedir.¹²⁰ İlk şehnâmelerden Mesûdî'nin şehnâmesi "mefâ'ülün / mefâ'ülün / fa'ülün" vezniyle yazılmıştır. Sonra Dakîkî'nin *Hudaynâme*'sinden başlayarak şehnâmelerde mütekârib bahrinin "fa'ülün / fa'ülün / fa'ülün / fa'ullı kalıbı kullanılmaya başlanmış, bu yüzden bu kalıba "şehnâme vezni" denilmiştir.¹²¹ İran edebiyatında mesnevî yalnızca şehnâmelerde kullanılmamış, tasavvufî, ahlâkî konularla, aşk ve mâcerâ hikâyeleri de bu nazım şekli ile kaleme

¹¹⁶ Ünver, agm, 462-463.

¹¹⁷ İpekten, age, 72.

¹¹⁸ Ateş, agmd. IX/127.

¹¹⁹ İpekten, age, 73.

¹²⁰ Pala, age, 504.

¹²¹ İpekten, age, 73.

alınmıştır.¹²² Rûdekî'nin (öl.328/940) *Kelile ve Dimne ile Simbâdnâme*'si ilk dönem İran edebiyatının mesnevî nazım şekli ile yazılan önemli eserlerindedir.¹²³

Gazneliler devrinin (X. ve XI. yy.) en önemli eseri, Firdevsî'nin (öl.412/1021), halk arasında söylenen hikâyelerden ve daha önce yazılmış şehnâmelerden yararlanarak yazmış olduğu meşhur atmışbin beyitlik "*Şehnâme*"sidir. Firdevsî'nin (öl.412/1021) *Şehnâme*'si, İran destanlarının en tanınmış olduğu gibi, dünyadaki bu tür birkaç büyük eserden de biri sayılır. Bu mesnevî pek çok dile çevrilerek yayınlanmıştır.¹²⁴ Ayyûkî'nin, konusunu Araplardan aldığı "*Varka vü Gülşâh*" adlı mesnevîsi ile Unsurî'nin (öl.422/1031) konusunu Yunanlılardan aldığı "*Vâmik u Azrâ*" adlı mesnevîsi de devrinin önemli eserlerindedir.¹²⁵

Selçuklular devrinde (XI-XIII. yy) İran'ın en büyük şâiri sayılan Nizâmî-i Gencevî (öl.416/1025) ilk kez hamse oluşturmuştur. Türk edebiyatı üzerinde de hayli etkisi olan Nizâmî'nin (öl.416/1025) hamsesi, "*Mahzenü'l-Esrâr, Hüsrev ü Şîrîn, Leylî vü Mecnûn, Heft-peyker, İskendernâme*" mesnevîlerinden oluşmaktadır.¹²⁶ Aynı devrin şâirlerinden Ferîdüddîn Attâr (öl.627/1230) da mesnevîleriyle yaşadığı dönemde iz bırakmış ve Türk şâirlerini de etkilemiştir. Attâr'ın (öl.627/1230) mesnevîleri şunlardır; *Husrevnâme, Esrarnâme, Mantık'u-t Tayr, Musîbetnâme, İlâhînâme, Bülbülnâme, Pendnâme* ve *Cümcümenâme*.¹²⁷

İran'da Moğollar döneminde yetişen en önemli isim Sa'dî-i Şîrâzî'dir (öl.690/1291).¹²⁸ Mensûr olarak kaleme alınmış olmakla birlikte arada manzûm parçalar da bulunan *Gülistân* ve mesnevî nazım şekli ile yazılmış olan *Bûstân* adlı eserleri dünyaca tanınmıştır. Türk şâirlerini de etkileyen Sa'dî'nin (öl.690/1291)

¹²² Ünver, agm, 430.

¹²³ İpekten, age, 73. : Banarlı, age, I/133.

¹²⁴ İpekten, age, 73. : Pala, age, 506.

¹²⁵ Levend, age, I/219. : Banarlı, age, I/133. : İpekten, age, 73. : Pala, age, 372, 504. : Ünver, agm, 431.

¹²⁶ Levend, age, I/226. : Banarlı, age, I/133. : İpekten, age, 74. : Ünver, agm, 431. : Pala, age, 372.

¹²⁷ Levend, age, I/220-221. : Banarlı, age, I/133. : İpekten, age, 74. : Ünver, agm, 431.

¹²⁸ İpekten, age, 74.

Bûstân adlı eserinin çevirileri yapılmış ve esere nazireler yazılmıştır.¹²⁹ Yine aynı dönemde, Nizâmî'nin (öl.616/1214) hamsesine nazire yapan ve Türk şâirlerince de beğenilen Hüsrev-i Dehlevî (öl.729/1325) devrin önemli şâirlerindendir. Dehlevî'nin (öl.729/1325) hamsesinde şu mesnevîler bulunmaktadır; *Matlâu'l-Envâr*, *Hüsrev ü Şîrîn*, *Leylî vü Mecnûn*, *Âyine-i İskender*, *Heşt-Bihişt*.¹³⁰

Timurlular devri İran mesnevîsinde daha çok tarihî konuların yazıldığı görüyoruz. Kavzî'nin (öl.?) manzum olarak kaleme aldığı *Zafernâme* isimli İslam tarihi, Şerefeddîn Yezdî'nin (öl.861/1457) *Zafernâme*'si bu tür mesnevîlerin en önemlilerindendir. Hiç şüphesiz bu devrin en önemli şâiri Abdurrahman Câmî'dir (öl.897/1492). Câmî'nin (öl.897/1492) *Heft-evren* adıyla anılan yedi mesnevîsinin en meşhurları şunlardır; *Salamân u Absâl*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Leylî vü Mecnûn*.

XVI. yy'da İran'da mesnevî geleneği zayıflamış ve sonraki devirlerde güçlü isimler yetişmemiştir.¹³¹

E-TÜRK EDEBİYATINDA MESNEVÎ

a-Başlangıcından XVI. yy'a kadar.

Mesnevî teriminin ve nazım şeklinin Türk edebiyatına İran edebiyatından geçtiğini yukarıda belirtmiştik. Mesnevî nazım şekli Türk edebiyatında yaygın olarak kullanılmış ve bu nazım şekliyle XI.-XIX. yüzyıllar arasında pek çok eser yazılmıştır.¹³²

Türk edebiyatında mesnevî XI. yy'da, Ortaasya Türkçesi yazarı Yusuf Has Hacib'in (öl.470/1077) *Kutadgu Bilig* (Kutlu Olma Bilgisi) isimli eseri ile başlar.¹³³ 1069 yılında yazılan eserin giriş bölümünde bir münâcât, na't, ve eserin sunulduğu

¹²⁹ Banarlı, age, I/133. : Ünver, agm, 431.

¹³⁰ Ünver, agm, 431. : İpekten, age, 74.

¹³¹ İpekten, age, 74.

¹³² Ünver, agm, 430. (Ünver, Türk edebiyatında mesnevî şâirlerinin ve eserlerinin yüzyıllara göre geniş bir listesini vermektedir. Ünver, agm, 458-461)

¹³³ İpekten, age, 75. : Banarlı, age, I/179. : Üzgör, age, 240. : Pala, age, 372.

Tabgaç Buğra Han'a övgü bulunmaktadır. Toplam 6645 beyitten oluşan eser eksiksiz bir mesnevî örneğidir.¹³⁴

Kaynaklarda, XIII. yy'a gelinceye kadar Türk edebiyatında mesnevî nazım şekli ile yazılmış herhangi bir eser kaydedilmemiştir. XIII. yy'ın en önemli şâiri Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'dir (öl.672/1273). *Mesnevî-i Ma'nevî* isimli eseri Farsça olduğu halde yüzyıllar boyunca Türk şâirleri üzerinde etkili olmuştur. Bu yüzyılın sonunda yazıldığı sanılan, Şeyyad Hamza'nın *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevîsi, edebiyatımızın ilk aşk mesnevîsi olması bakımından önemlidir.¹³⁵ Yine aynı dönemde Suli Fakih'in *Yûsuf u Züleyhâ* isimli bir mesnevîsi vardır.¹³⁶

XIV. yy Altınordu sahasında Kutb'un Nizâmî'nin hamsesinden yararlanarak yazdığı Hüsrev ü Şîrîn mesnevîsi Türk edebiyatında yazılan ilk *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevîsidir. Anadolu sahasında ise Yunus Emre'nin (öl.720/1320) *Risâletü'n-Nushiyye* adlı mesnevîsi, Gülşehrî'nin Attar'dan çevirdiği *Mantık'u-t Tayr*'ı, Âşık Paşa'nın (öl.732/1332) *Garibnâme*'si, Hoca Mes'ud'un *Süheyl ü Nevbahâr*'ı, Erzurumlu Darîr'in (öl.795/1393) *Kıssa-i Yûsuf* mesnevîsi, Şeyhoğlu Mustafa'nın (öl.813/1410) *Hurşidnâme*'si, Ahmedî'nin (öl.815/1412) *İskendernâme* ile *Cemşid u Hurşid*'i, Mehmed'in *Işknâme*'si devrin önemli mesnevîleridir.¹³⁷

XV. yy Türk edebiyatında mesnevînin hızlı bir gelişme gösterdiği dönemdir. Yüzyılın başında Ahmed-i Dâî'nin *Çengnâme*'si önemli mesnevîlerdendir.¹³⁸ Süleyman Çelebi'nin (öl.824/1421) *Vesîletü'n-Necât* adını verdiği *Mevlid*'i, kendisinden önce ve sonra yazılmış mevlidler arasında en meşhurdur.¹³⁹ Aynı yüzyılda Şeyhî'nin (öl.835/1431) Nizâmî'den etkilenerek yazdığı *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevîsi ile *Harnâme* isimli mîzâhî ve sosyal içerikli eseri devrin önemli mesnevîlerindedir.¹⁴⁰ Devrin diğer önemli bir ismi Yazıcıoğlu Mehmed'tir

¹³⁴ İpekten, age, 75.

¹³⁵ İpekten, age, 75. (Bazı edebiyat araştırmacıları, Şeyyad Hamza'nın XIII. yy değil XIV. yy şâiri olduğunu savunmaktadır. Akün, agmd, DİA, IX/393)

¹³⁶ İpekten, age, 76. : Pala, age, 372.

¹³⁷ İpekten, age, 75-76. : Banarlı, age, I/383-397. : Pala, age, 372. : Mengi, Mine, Eski TET, 83.

¹³⁸ İpekten, age, 77-78. : Banarlı, age, I/455.

¹³⁹ İpekten, age, 78. : Banarlı, age, I/479.

¹⁴⁰ İpekten, age, 78. : Banarlı, age, I/456.

(öl.855/1451). Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediyye*'si mevlid gibi yüzyıllar boyu beğenilerek okunan bir eser olmuştur.¹⁴¹ Türk edebiyatında ilk ve en uzun *Leylâ vü Mecnûn* yazarı Şâhidî (öl.881/1476), *Cemşid u Hurşid* mesnevîsi ile Cem Sultan (öl.900/1495) devrin önemli mesnevî şâirleridir. Yine bu yüzyılda yaşayan Hamdullah Hamdî'nin (öl.909/1503) *Hamsesi*, Çağatay sahası şâiri Ali Şîr Nevâî'nin (öl.907/1501) altı mesnevîden oluşan *Sitte*'si devrin en önemli mesnevîleridir.¹⁴²

b-XVI. yy Osmanlı Coğrafyasının Siyâsî Ve Kültürel Durumu.

XVI. yüzyıl Osmanlı devletinin en parlak devridir. XV. yy'da devletin sınırları, yeni toprakların alınmasıyla genişlemiş, Selçuklu devletinin yıkılmasıyla Anadolu'da oluşan siyasî bölünmüşlüğe son verilmiş, İstanbul'un fethiyle de siyâsî birlik sağlanmıştır. XVI. yy'da birkaç dirâyetli devlet adamının sayesinde ülke bir imparatorluk halini almıştır.¹⁴³

Bu yüzyılda sırasıyla şu padişahlar devletin başında bulunmuştur; Sultan II. Bayezit (1480-1512), Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Kânûnî Sultan Süleyman (1520-1566), Sultan II. Selim (1266-1574), Sultan III. Murat (1574-1595) ve Sultan III. Mehmet (1595-1603).¹⁴⁴

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran zaferiyle Şah İsmail tehlikesini ortadan kaldırmış, Anadolu'nun tamamını devlet sınırlarının içine almış, Suriye, Hicaz ve Mısır'ı fethedip hilâfetin de Osmanoğullarına geçmesini sağlamıştır.¹⁴⁵

Kânûnî Sultan Süleyman Avrupa'ya yapılan seferlere önem vermiş, Belgrad ve Rodos alınmış, bütün Avusturya toprakları ele geçirilmiş, Macaristan bir eyalet haline getirilmiş, Osmanlının sınırları Viyana kapılarına kadar dayanmış, Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı donanması, Preveze zaferi sonucunda

¹⁴¹ İpekten, age, 78. : Banarlı, age, I/488.

¹⁴² İpekten, age, 78-79. : Banarlı, age, I/430. : Pala, age, 373.

¹⁴³ Türk Dünyası El Kitabı, Edebiyat, III/130, Haz. Haluk İpekten, Mustafa İsen.

¹⁴⁴ TDEK, Edebiyat, III/130.

¹⁴⁵ TDEK, Edebiyat, III/130. : Banarlı, age, I/515.

Akdeniz'i bir iç deniz haline getirmiştir. Öte yandan Tebriz ve Bağdat alınarak Asya ve Avrupa'daki sınırlar güvence altına alınmıştır. Siyâsî gelişmenin yanında devletin bütün müesseselerinde de gelişmeler olmuş, idârî teşkilatlarda bazı değişiklikler yapılmış, yeni kanunlar çıkarılmış, ilim müesseseleri genişletilmiş, Sultan Süleyman'ın yaptırdığı Süleymâniye medreselerinde tabîî ilimler ve tıp eğitimi yapılmaya başlanmış, îmar faâliyetleri yoğunlaşmış, özellikle Mîmar Sinan'ın eserleri bu devre damgasının vurmuştur. Devletin büyümesiyle orantılı olarak ilim, kültür ve edebiyat da büyük gelişme göstermiş, kendileri de şiirle ilgilenen sultanlar şâirleri ve ilim adamlarını himâye etmiş, saraylar yabancı ilim adamlarına açılmış, yapılan seferler sonunda tanınmış ilim adamları İstanbul'a toplanmıştır.¹⁴⁶

II. Selim devrinde sadârette kalan Sokullu Mehmet Paşa'nın tedbirli yönetimiyle devletin büyüklüğü ve ihtişamı sürmüştü, ama yüzyılın sonunda, çok değişik ırk, dil ve dine mensup toplulukların oluşturduğu Osmanlı Devletinde bazı aksaklıkların ortaya çıkmaya başladığı alınan bazı tedbirlere rağmen açık bir şekilde görülmeye başlamıştır.¹⁴⁷

c-XVI. yy'da Mesnevî.

XVI. yy'da mesnevî türünde pek çok eser yazılmıştır. Bazı kasîde ve gazel yazan şâirler mesnevî de yazmış veya yalnızca mesnevî yazan şâirler yetişmiştir. Daha önceki yüzyıllarda genellikle didaktik ve ahlâkî konularda eserler yazılmasına karşılık bu yüzyılda daha çok tasavvufî ve tarihî konular yazılmış, tanınmış aşk hikâyeleri mesnevî şeklinde söylenmiş, bazıları Farsça'dan Türkçe'ye aktarılmıştır.¹⁴⁸ Devrin sosyal hayatını, mahallî renklerini, tarih ve fetih hareketlerini yansıtan mesnevîler yazılmıştır. Şehrengizler, Selimnâme, Süleymannâme, fetihnâme, şecâatnâme ve dînî, ahlâkî, tasavvufî eserler, Maktel-i Hüseyin'ler, mevlidler, manzum Osmanlı tarihleri ve vakaâyinâmeler bunlardandır.¹⁴⁹ Aynı

¹⁴⁶ TDEK, Edebiyat, III/130-131.

¹⁴⁷ TDEK, Edebiyat, III/131.

¹⁴⁸ Büyük Türk Klasikleri, "XVI. yy Dîvân Nazmı" md. III/206, Haz. Haluk İpekten, Mustafa İsen, Turgut Karabey, Metin Akkuş.

¹⁴⁹ Banarlı, age, I/597.

zamanda bu yüzyıl Türk edebiyatının en büyük mesnevî şâirlerinin yetiştiği devir olmuştur.¹⁵⁰

Yüzyılın başında Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi (öl.926 ?/1520 ?), Ali Şîr Nevâî ile aynı yıllarda Anadolu'da ilk hamseyi meydana getirmiştir.¹⁵¹ Yine yüzyılın başında Mesihî (öl.978/1512) edebiyatımızın ilk şehrengizi sayılan *Edirne Şehrengizi*'ni yazmıştır. Tâcizâde Câfer Çelebi'nin (öl.920/1514) İstanbul'u anlattığı *Hevesnâme*'si, Âhî'nin (öl.923/1517) *Hikâye-i Şîrîn ü Pervîz ve Rivâyet-i Gülnûn u Şebdîz* mesnevîsi, Revânî'nin (öl.929/1523) içki meclislerini anlattığı *İşretnâme*'si devrin önemli mesnevîleridir.¹⁵² Bu yüzyılın en önemli isimlerinden biri, Abdurrahman Câmî'nin hemen bütün eserlerini Türkçe'ye çevirdiği için Câmî-i Rûm diye de anılan Lâmî Çelebi'dir (öl.938-39/1531-32).¹⁵³ Kemalpaşazâde'nin (öl.942/1534) *Yûsuf u Züleyhâ*'sı, Zâtî'nin (öl.953/1546) *Şem' ü Pervâne, Ahmed-i Mahmûd'u* ve XVI. yy'ın bütün öteki nazım şekillerinde olduğu gibi mesnevîde de üstâdi Fuzûlî'nin (öl.963/1556) *Beng ü Bâde, Leylâ vü Mecnûn* mesnevîleri devrin en önemli eserleridir.¹⁵⁴ Bu yüzyılda Kara Fazlı'nın (öl.971/1563) *Gül ü Bülbül* mesnevîsi, Taşlıcalı Yahyâ Bey'in (öl.990/1582) *Hamsesi*, Âzerî İbrâhim'in (öl.993/1585) *Nakş-ı Hayâl*'i, Hâkânî'nin (öl.1015/1606) *Hilye*'si devrin önemli mesnevîleridir.¹⁵⁵

d-XVI. yy Sonrası Mesnevî.

XVII. yy'da başlıca mesnevî şâirleri Ganîzâde Nâdirî, Nevî'zâde Atâî, Güftî, Nâbî ve Sâbit'tir. Nâdirî (öl.1030/1626) Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden esinlenerek yazdığı, Osmanlı sultanlarından bir kısmını içeren *Şehnâme*'si ile tanınmıştır. Atâî'nin (öl.1064/1654) *Şakâ'ik Zeyli* ve Nizâmî'nin hamsesine nazire olarak söylediği *Hamse*'si, Güftî'nin (öl.1088/1677) *Teşrifâtü'ş-Şuarâ* isimli

¹⁵⁰ İpekten, age, 79.

¹⁵¹ BTK, "XVI. yy Dîvân Nazmı" md. III/206.

¹⁵² İpekten, age, 79-80. : Pala, age, 372.

¹⁵³ İpekten, age, 80

¹⁵⁴ İpekten, age, 80-81. : Pala, age, 373.

¹⁵⁵ İpekten, age, 82-83. : Pala, age, 373.

tezkiresi, Nâbî'nin(öl.1124/1712) *Hayriyye'si*, Sâbit'in (öl.1124/1712) *Zafernâme'si* devrin önemli mesnevîleridir.¹⁵⁶

XVIII. yy Türk edebiyatında mesnevînin duraklama çağı olmasına rağmen özgün eserlerin yazıldığı bir dönemdir. Bu yüzyılda artık kullanılagelen eski ortak konular bırakılmış, yeni ve daha geniş konular ele alınmıştır. Yüzyılın ilk mesnevî şâiri Nahîfî'nin (öl.1151/1738) *Mesnevî Tercümesi*, yüzyılın ve edebiyatımızın en büyük şâiri Şeyh Gâlib'in (öl.1024/1789) *Hüsn ü Aşk'ı*, Vehbî'nin (öl. 1224/1809) *Lütfiyye'si* devrin önde gelen mesnevîleridir.¹⁵⁷

XIX. yy'ın başında yaşamış olan Fâzıl'ın (öl.1225/1810) *Hûbânnâme*, *Zenânnâme* ve *Defter-i Aşk'ı* ile Tanzimat edebiyatının başlamasından az önce yaşamış olan ve son mesnevî şâiri İzzet Molla'nın (öl.1245/1829) *Mihnet-i Keşân* ve *Gülşen-i Aşk* isimli mesnevîleri devrin önemli mesnevîleridir.¹⁵⁸

¹⁵⁶ İpekten, age, 83-86.: Pala, age, 373.

¹⁵⁷ İpekten, age, 86-88. : Pala, age, 373.

¹⁵⁸ İpekten, age, 88-89. : Pala, age, 373.

I. BÖLÜM.

BİHIŞTÎ RAMAZAN EFENDİ HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

A-HAYATI.

Bihiştî Ramazan Efendi'nin asıl adı, Ramazan b. Abdülmuhsin'dir.¹ Vize'de doğmuştur² ve Vizeli Abdülmuhsin isimli bir şahsın oğludur.³ Kaynaklarda, doğduğu yere nisbetle "Vizevî"⁴, "Vizeli"⁵, Çorlu'ya yerleştiğinden dolayı "Çorlulu"⁶ ve vâizlik yaptığından dolayı da "Bihiştî Vâiz"⁷ olarak adına rastlanmaktadır. "Bihiştî" mahlaslı diğer şairlerle karıştırılmaması için "Bihiştî-i Sâni"⁸ olarak da zikredilmektedir. Arapça kaynaklarda ismi, "Ramazan b. Abdülmuhsin el-Vizevî er-Rûmî" olarak da geçmektedir⁹.

¹ Pîr Mehmed Âşık Çelebi; Meşâiru's-Şuarâ, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa, 440, v. 77a : Kâtib Çelebi; Süllemu'l-Vusûl, Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa, 1887, v. 96a

² AÇ; age, v. 77a : Kınalı-zâde Hasan Çelebi; Tezkiretti's-Şuarâ, Süleymaniye Ktp. Fatih, 4251, v. 74b.

³ Mehmed Süreyyâ; Sicill-i Osmânî, II / 34, Heppenheim, Gregg, International, Pub, 1971. : Mehmed Tevfik; Kâfile-i Şuarâ, cz. II / 69, İst. 1290.

⁴ KÇ. age, v. 96a.

⁵ Riyâzî Mehmed; Riyâzî's-Şuarâ, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, 3871, v. 30a.

⁶ Ahdî Ahmed Çelebi; Gülşen-i Şuarâ, Millet Ktp, Ali Emîrî, Tarih, 774, v. 63a.

⁷ Hatib-zâde Abdullatîf; Latîfi Tezkiresi, Süleymaniye Ktp. Fatih, 425, v. 55a.

⁸ AÇ. age, v. 77a

⁹ KÇ, age, v. 96a.: Bağdatlı İsmail Paşa; Hediyetü'l-Ârifin, III / 370. : Ömer Rıza Kehhâle; Mu'cemu'l-Müellifin, IV / 171.

Brockelmann, nisbetini “el-Vezîrî” olarak veriyorsa da bu yanlıştır.¹⁰ Yeni kaynaklarda ise ismi daha çok “Bihîştî Ramazan Efendi” olarak yer almaktadır.¹¹

Kaynaklarda Bihîştî'nin ailesi hakkında hemen hiç bir bilgi mevcut değildir. Yukarıda kaydettiğimiz gibi sadece “Vizeli Abdülmuhsin” isimli birinin oğlu olduğunu biliyoruz.

Şuarâ tezkirelerinde verilen bilgilere göre Bihîştî genç yaşta İstanbul'a gelerek Sahn medreselerinde eğitim görmüş,¹² dînî ilimlerde ve Arapça'da kendisini mükemmel ölçüde yetiştirmiştir.¹³ Ahdî Ahmed Çelebi'nin (öl.1001/1593) verdiği bilgilere göre Bihîştî, Tefsir ve Hadis ilmiyle hayli zaman uğraşmış ve risâleler yazmıştır. Yine Ahdî (öl.1001/1593) Bihîştî için, ilim yolundan ayrılmayıp diğer müderrisler gibi ders vermeyi kabul etseydi az zamanda devrinin ileri gelen âlimlerinden olurdu, demektedir.¹⁴ Ahdî'nin (öl.1001/1593) ders vermekten kasdı Sahn medreselerinde müderrislik olmalıdır. Bihîştî, Merhaba Çelebi (öl.?), Molla Sinan (öl.936/1529)* gibi devrinin ileri gelen alimlerinden ders almıştır. Bu arada devrin Şeuhü'l-İslâm'ı Sâdî Efendi'nin (öl.946/1539)** hem öğrencisi olmuş hem de danışmendliğini yapmıştır.¹⁵ Sâdî Efendi'nin (öl.946/1539) vefatından sonra dönemin mutasavvıflarından Merkez Efendi'ye (öl.959/1551)*** intisâb ederek tövbe ve inâbet almış, uzun süre uzlet

¹⁰ Uzun, Mustafa; “Bihîştî Ramazan Efendi” md. DİA, VI / 145 : Brockelmann; Gal, Suppl, I / 759.

¹¹ Uzun, agmd, DİA, VI / 145.: Meydan Larouse; “Bihîştî Ramazan Efendi” md. II / 244. : Türk Ansiklopedisi; “Bihîştî Ramazan Efendi” md. VI / 20. : Mehmed Süreyyâ; age, II / 34.

¹² AÇ, age, v.97b.

¹³ HÇ, age, v. 74b.

¹⁴ AAC, age, v. 63a.

* Asıl adı, Zeyneddîn Yûsuf'dur. Sünbül Sinan Efendi olarak da bilinir. Halvetî şeyhlerinden Çelebi Halife (Muhammed Cemaleddin)'in hem halifesi hem de damadıdır. Halvetiyye'nin Sümbüliyye kolunun kurucusudur. TA, “Sünbül Sinan Efendi” md. XXX/135 : Büyük Türk Klasikleri, “XVI. yy. Tekke Şiiri” md. Haz. Abdullah Uçman, IV/305-307.

** Asıl adı, Sâdullah Sâdî Efendi'dir. Osmanlı Devleti'nin 11. Şeuhü'l-İslamıdır. TA, “Şehülislam” md. XXX/277.

¹⁵ AÇ, age, v. 97a : HÇ, age, v. 74b : RM, age, v.30a : KÇ, age, v.96a.

*** Merkez Efendi, Halvetî şeyhi Sünbül Sinan Efendi'nin halifesidir. İslam Alimleri Ansiklopedisi, XIV/197-202 : TA, XXIV/9.

ve riyâzetle meşgul olmak suretiyle, manevî ilimleri tadrîs etmiştir.¹⁶ Seyr u sülûkunu Merkez Efendi'nin (öl.959/1551) yanında tamamlayan Bihiştî, daha sonra şeyhinden hilâfet alarak İstanbul ve Edirne arasında bulunan Çorlu'ya yerleşmiştir.¹⁷ Bir taraftan Çorlu Ahmet Paşa Câmii'nde imam-hatiplik ve vâizlik yaparken diğer taraftan evinin yakınında bir zâviye inşa ettirerek burada öğrenci barındırmış ve onlara ders vermiştir.¹⁸ Bihiştî ölümüne kadar vâizlik ve öğrenci yetiştirme işi ile meşgul olmuştur. Değerli bir nâsir ve kuvvetli bir şâir olan Zarîfî (öl.?) de kaynaklarda Bihiştî'nin öğrencisi olarak geçer.¹⁹

Bihiştî'nin vefatı hakkında kaynaklar çelişkili bilgiler vermektedir. Fâizî (öl.1031/1620) 977-1569 tarihini verirken²⁰ Kâtib Çelebi (öl.1067/1657) üç ayrı tarih verir. Keşfü'z-Zünûn'da iki farklı yerde 977/1569 ve 979/1571 tarihleri ile karşılaşırız.²¹ Süllemü'l-Vusûl'de ise Bihiştî'nin ölüm tarihi olarak 999/1591 tarihini verir.²² Kaynaklarda en sık rastlanan tarih 979/1571'dir. Yeni kaynaklarda da daha çok bu tarih kaydedilmektedir.²³ Bihiştî, Çorluda vefat etmiş ve zaviyesinin bahçesine defnedilmiştir.²⁴ Evliyâ Çelebi (öl.1095/1684) Seyahât-nâme'sinde Bihiştî'nin kabrini "Çorlu ziyâret-gâhları" arasında zikreder. Ayrıca

¹⁶ AÇ, age, v.97a : HÇ, age, v.74b : RM, age, v.30a.

¹⁷ L, age, v.55a : AÇ, age, v.97a : HÇ, age, v.74b : AAÇ, age, v.63a : RM, age, v.30a : KÇ, age, v.96a : Atâî, Nevi-zâde Atâullah Efendi; Zeyl-i Şakâik, 156, İst, 1851.

¹⁸ AÇ, age, v.97a : HÇ, age, v.74b : RM, age, v.30a : KÇ, age, v.96a : Atâî, age, 156 : İbnü'l-İmâd, Ebu'l-Fellâh Abdülhay b. Ahmed; Şezerâtü'z-Zeheb, VIII / 387.

¹⁹ Uzun, agmd, DİA, VI / 145.

²⁰ Kâf-zâde Fâizî; Zübdetü'l-Eşâr, Süleymaniye Ktp. Es'ad Efendi, 2726, v.24b.

²¹ Kâtib Çelebi; Keşfü'z-Zünûn, I / 180, II / 1146.

²² KÇ, Süllemü'l-Vusûl, v.96a.

²³ HÇ, age, v.75a : RM, age, v.30a. : Hüseyin Vassaf; Sefîne-i Evliyâ, III / 277, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar, 2307 : Bağdatlı İsmail Paşa, age, I / 370 : İbnü'l-İmâd, age, VIII / 387 : Bursalı Mehmed Tâhir Osmanlı Müellifleri, I / 42-43 : Şemseddin Sâmî; Kâmûsu'l-A'lâm, II / 1419 : Mehmed Tefik, age, cz. II / 69 : Ömer Rıza Kehhâle, age, IV / 171 : Mehmed Süreyya, age, II / 34 : Levend, Agah Sırrı, TET, I / 135 : Muallim Nâci; Osmanlı Şairleri, 306 : Uraz, Murat; Türk Edip Ve Şairleri, I / 49 : Çelebioğlu, Amil; Kânûnî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı, 98.

²⁴ HÇ, age, v.75a : Atâî, age, 156 : Bursalı Mehmed Tâhir, age, I / 42, : Şemseddin Sâmî; age, II / 1419. : Bağdatlı İsmâil Paşa, age, I / 370 : İbnü'l-İmâd; age, VIII / 387 : Hüseyin Vassaf; age, III / 277.; Mehmed Süreyyâ, age, II / 34.

Bihîştî'nin, ölümünden altı gün önce kendi mezar taşı için tarih düşürdüğünü kaydeder.²⁵ Tezkirecilerden Hasan Çelebi (öl.1013/1604) Bihîştî'nin vefatından söz ederken *"hūd-ı seb'inde civār-ı mülk-i mu'ine intikāl vü irtihāl itmîşdür"* der.²⁶ Bu bilgiye göre Bihîştî yetmiş yaş civarında vefat etmiştir. Vefat tarihini 979-1571 olarak kabul edersek şâirimiz 909-1501 yılında doğmuş olmalıdır.

Kaynaklara göre Bihîştî, hoşsohbet, nüktedan bir kişiliğe sahiptir. Eğlence meclislerinin aranan simâlarındandır. Nitekim Ahdî (öl.1001/1593) ve Âşık Çelebi (öl.979/1571) Bihîştî'nin bulunduğu eğlence meclislerine katıldıklarını belirterek nüktelerinden örnekler verirler.²⁷

Bihîştî Ramazan Efendi'yi klasik dîvân şâirlerinden ayıran önemli özelliklerden biri, âlim ve mutasavvıf kimliğinin yanında güçlü bir vâiz oluşudur. Aslında dîvân şiirinde vâiz tipi, şâirlerin hoşlanmadığı bir kişiliktir. Çünkü o, zâhiden farklı olmayan, dinin dış kabuğu ile oyalanan ve şâirin iç dünyasını, aşkını anlayamayan bir karakter sergiler.²⁸ Bundan dolayı şâirler tarafından zaman zaman eleştirilir.

Fuzûlî vâizin halkı cehennem ile korkutmasını eleştirir:

Vâ'iz evşâf-ı cehennem okur ey ehl-i verâ'

Var anuñ meclîsine gör ki cehennem ne imiş

Bâkî daha ileri giderek bedduâ eder:

Vâ'iz çıkarsa kürsiye her Cum'a gam degül

Ammâ bolay ki luţfede bayrâma çıkmaya

²⁵ Evliyâ Çelebi, Seyahât-nâme, III / 298.

²⁶ HÇ, age, v.75a.

²⁷ AÇ; age, v.97a : AAÇ, age, 64a.

²⁸ Pala, İskender; Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, 556.

Hoca Dehhânî vâizin aşkı anlayamayışını dile getirir:

Od ile k r kutma v  iz bizi kim la' l-i nig r

Cismim z bizüm oda yanmaġa mu' t d eyledi ²⁹

Ancak kaynaklarda Bihiştî'nin v izliġi övgü ile anlatılır. Lat fi ( l.990/1582) onu "nasihat verilen minberin z neti" olarak vasıflandırırken³⁰ Hasan  elebi ( l.1013/1604) ve  şık  elebi ( l.979/1571), Bihiştî'nin geniş bir dinleyici kitlesi olduġunu ve vaazlarının hayli raġbet g rd ġ n  belirtir.³¹ At i ( l.1045/1635), Bihiştî'nin vaazları için özel günler ayırdıġını da kaydeder.³²

B-SANATI.

D v n şiirinde ş irin sanatını ortaya koyduġu, hünerini en iyi şekilde sergilediġi nazım şekli gazeldir. Dolayısıyla bir d v n ş irinin sanatı üzerine kesin sözler söyleyebilmek için d v nının elde bulunması gerekir. Birçok kaynakta zikredilmesine raġmen Bihiştî'ye ait bir d v n şu ana kadar ele geçmemiştir. Kaçınılmaz olarak ş irimizin sanatı üzerine s yleyeceġimiz sözler şuar  tezkirelerine ve incelediġimiz mesnev sinden edindiġimiz izlenimlere dayanmaktadır.

Tezkirelerde Bihiştî'nin sanatçı yönü övgü ile aktarılır.  ne çıkan en belirgin yönü ic d sahibi oluşu ve yeni mazmunlar üretebilmesidir. Bunun en belirgin  rneġi, konu olarak daha önce İran ve Arap edebiyatlarında işlenmemiş *Cemş h u 'Alemlş h* mesnev sidir. Bihiştî'nin böyle bir konuyu kaleme almış olması ve eserinin beġenilmesi onun sanatçı yönünün kuvvetli oluşuna delil

²⁹ Onay, Ahmet Talat; Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, 428.

³⁰ L, age, v.55a.

³¹ H , age, v.74b. : A , age, v.98a.

³² At i; age, 156.

olarak kabul edilebilir. Âşık Çelebi (öl.979/1571) Bihiştî'nin sanatçı yönünden bahsederken “*Murād idüdügi ma‘nide hâşşa tehayyüller idüb hüsn-i âdâb ile nazma kâdirdür.*” der.³³ Hasan Çelebi(öl.1013/1604) Bihiştî'nin îcat sahibi, latîf ve eşi benzeri görülmemiş şiirler söyleme yeteneği olan bir şâir olduğunu belirtir. Yine Hasan Çelebi'ye(öl.1013/1604) göre Bihiştî'nin şiirleri âşıkâne ve rindânedir.³⁴ Bihiştî'nin *Cemşâh u ‘Alemsâh* mesnevîsinde sırası geldikçe işlenen konuyla ilgili bir gazele yer vermesi ve her gazelden önce şu iki beyti tekrarlaması devrinde bir yenilik olarak görülmüş ve tezkirelere Bihiştî'nin şiirlerinden örnek olarak alınmıştır.³⁵

Ey gâzel-hân-ı bezm-gâh-ı sürûr

Meclis ehlini aldı hâb-ı fütûr

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân

Okı bu şi‘ri diñlesün yârân

Tezkirecilerden sadece Hasan Çelebi(öl.1013/1604), bu şekilde her gazelden önce beyit tekrarının Bihiştî tarafından îcat edilmediğini, onun bu usûlü Hüsrev-i Dehlevî'den(öl.725/1325) aldığını nakleder.³⁶

Bihiştî, mesnevîsini ve mesnevîsine aldığı gazelleri devrine göre sade bir Türkçe ile yazmıştır. Bu da şiire ve dile hakimiyetini göstermektedir. Mesnevînin tanıtım bölümünde zikredeceğimiz gibi Bihiştî, aşk ve macera ile tasavvufî ve didaktik unsurları başarı ile bir araya getirmiştir. Bunu gerçekleştirirken okuru yormayan akıcı bir üslup kullanmıştır. Eğer bir kusur olarak kabul edilirse, mesnevîsinde yer yer yöresel olduğunu tahmin ettiğimiz ve sözlüklerde karşılığını

³³ AÇ, age, v.98a.

³⁴ HÇ, age, v.75a.

³⁵ AÇ, age, v.98a : KF, age, v.25b.

³⁶ HÇ, age, V.75a

bulamadığımız kelimeler kullanmıştır. Sü.1 ve El. nüshalarında bu kelimelerin eş anlamlı karşılıkları müstensihler veya okurlar tarafından sayfa kenarına ve satır hizasına kaydedilmiştir.

C-ESERLERİ.

a-İlmî Eserleri.

1-*Hâşiyetü'l Hâşiyeye 'alâ Şerhi 'Aḳā'idî'n-Nesefiyye li'l-Hayâlî*

Bihîştî'den bahseden hemen bütün kaynaklar değişik isimlerle bu hâşiyeden söz etmektedir.³⁷ Eser Teftazânî'nin, Ömer en-Nesefî'nin "*el-'Aḳā'id*" i üzerine yazdığı şerhe Ahmed b. Mustafa el-Hayâlî künyesi ile anılan şâir Hayâlî Bey'in yazdığı hâşiyeye hâşiyeye olarak yazılmıştır.³⁸ Kaynaklarda verilen bilgilere göre bu eser devrinde hayli beğenilmiştir. Hasan Çelebi (öl.1013/1604) "*Kitâb-ı mezbûra andan a'lâ hâşiyeye taḥrîr u imlâ olunmamışdur dinilse lâ'ik vü sezâdur*" der.³⁹ Basımı da yapılan bu eserin Türkiye kütüphanelerinde farklı isimlerle kayıtlı nüshaları bulunmaktadır.⁴⁰ Eserin bir nüshası Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, 1318'de kayıtlıdır. Eser 190x133-140x83mm, 124 varak ve her sayfada 23 satır olmak üzere Ta'lik hatla yazılmıştır.

2-*Hâşiyetü Âdâbi Mes'ûdî*

Kâtib Çelebi'nin(öl.1067/1657) "*Ta'likât*" olarak zikrettiği bu eser Şemseddin Muhammedî es-Semerkandî'nin "*Risâle fî-Âdâbi'l-baḥş*" adlı münâzara âdâbına dair eserin Kemâleddîn Mes'ûd b. Hüseyin eş-Şîrvânî er-

³⁷ AÇ, age, v.96b. : HÇ,age, v.75a : RM, age, 30a : KÇ, Sülellemü'l-Vusûl, Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa, 1887, v.74b : Katib Çelebi; Keşfu'z- Zünûn, II / 1146 : Atâf, age, 156 : Ömer Rıza Kehhâle, age, IV / 171 : Mehmed Süreyya, age, II / 34 : Hüseyin Vassaf, age, III / 277 : İbnü'l-İmâd, age, VIII / 387 : Bağdatlı İsmail Paşa, age, I / 370 : Bursalı Mehmed Tahir, age, I / 42 : Şemseddin Sâmi, age, II / 1419

³⁸ Uzun, agmd, DİA, IV / 146.

³⁹ HÇ, age, v.75a.

⁴⁰ Süleymaniye Ktp. Hâsib Efendi, 202/4, İzmirli İsmail Hakkı, 873/4, Hâlet Efendi, 444/2 : Kayseri Râşid Efendi Ktp. 470.

Rûmî'nin yaptığı şerhe Bihiştî'nin ta'likât'ıdır.⁴¹ Bu eser de kaynaklarda zikredilmektedir.⁴²

3- *Ta'likâtü 'alâ şerhi'l-miftâh.*

Ebu Ya'kûb es-Serkâkî'ye ait meşhur belâgat kitabına ta'likât olan bu eser kütüphane kayıtlarında mevcut değildir. Bu esere şerh, hâşiye ve ta'likât yazarlar arasında da Bihiştî'nin adı geçmemektedir. Eserin ona ait olduğu şüphelidir.⁴³ Fakat kaynaklar bu eseri Bihiştî'ye ait olarak göstermektedir.⁴⁴

3- *Ta'likât 'ale'l-Câmî.*

Kaynaklarda Bihiştî'ye ait olduğu belirtilen⁴⁵ bu eserin Cemâleddîn İbnü'l-Hâcib'in "*el-Kâfiye*" isimli eserine Molla Câmî'nin yazdığı "*El-Fevâ'idü'z-Ziyâ'iyye*" isimli meşhur şerhin ta'likâtı olması gerekir. Fakat bu esere bibliyografik kaynaklarda ve kütüphane kayıtlarında rastlanmamaktadır.⁴⁶

b-Risâleleri.

Kütüphane kataloglarında Bihiştî Ramazan Bihiştî adına kayıtlı tespit edebildiğimiz risaleler şunlardır.

1- *El-'Aşeretü'l Kâmile*; Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi, 1030/2.

⁴¹ Uzun, agmd, DİA, VI / 145.

⁴² KÇ, Süllemü'l-Vusûl, v.74b : Atâî, age, 156 : Mehmed Tevfik, age, cz. II / 69 : Bursalı Mehmed Tahir, age, I / 43 : Bağdatlı İsmail Paşa, age, I / 370 : İbnü'l-İmâd, age, VIII / 378 : Hüseyin Vassaf, age, III / 277 : Mehmed Süreyya, age, II / 34 : Ömer Rıza Kehhâle, age, IV / 171.

⁴³ Uzun, agmd, DİA, VI / 146.

⁴⁴ Bursalı Mehmed Tahir, age, I / 42-43 : Bağdatlı İsmail Paşa, age, I / 370 : İbnü'l-İmâd, age, VIII / 387.

⁴⁵ Atâî, age, 156 : Bursalı Mehmed Tahir, age, I / 42-43 : Bağdatlı İsmail Paşa, age, I / 370 : Hüseyin Vassaf, age, III / 277 : Mehmed Süreyya, age, II / 34 : Mehmed Tevfik, age, cz. II / 69.

⁴⁶ Uzun, agmd, DİA, VI / 146.

- 2-*Tefsîru âyeti “yevme ye’tî ba’zu âyâti Rabbike”* (el-En’âm, 6/156); Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi, 1030/3.
- 3-*Tahlîl el-âdâb*; Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa, 647/2.
- 4-*Risâle fî-Münâzara*; Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa, 647/3.
- 5-*Şerh-i Emsile-i Muhtelif*; Süleymaniye Ktp, Yazma Bağışlar, 1236/2.
- 6-*Hendeseye Dair Bir Risâle*; Süleymaniye Ktp. Pertevniyal, 940.

c-Edebî Eserleri.

1-*Dîvân*; Kaynaklarda Bihiştî’nin dîvân sahibi olduğu kaydedilmektedir. Latîfî (öl.990/1582) “*Müdevven ebyâtı vardır*”⁴⁷ derken Ahdî (öl.1001/1593) Bihiştî’nin İstanbul’da sohbetlerine katıldığını ve bin kadar gazelini gördüğünü yazar.⁴⁸ Riyâzî (öl.1054/1644) Bihiştî’nin dîvânını gördüğünü belirtirken⁴⁹ Fâizî (öl.1031/1620) tezkiresinde Bihiştî’nin dîvânından örnekler verir.⁵⁰ Atâî (öl.1045/1635) ve Kâtib Çelebi de(öl.1067/1657) Bihiştî’nin dîvânı olduğunu belirtir.⁵¹ Yeni kaynaklarda da adına rastladığımız dîvânın şu ana kadar kütüphane kataloglarında hiçbir nüshası ortaya çıkmamıştır. Süleymaniye Kütüphanesi, Tırnovalı, 1858/8’de bulunan ve kütüphane katalogunda *Dîvân* olarak kayıtlı olan eser Bihiştî’nin *Cemşâh u ‘Alemşâh* adlı mesnevîsinin giriş kısmının bir bölümünden ibarettir.

2-*Cemşâh u ‘Alemşâh*; Şuarâ tezkirelerinde ve diğer kaynaklardaki Bihiştî’ye ait eserler arasında adına en sık rastlanan ve övgü ile bahsedilen eserdir.

⁴⁷ L, age, v.55a.

⁴⁸ AAÇ, age, v.64a

⁴⁹ RM, age, v.30a

⁵⁰ KF, age, v25a-b.

⁵¹ Atâî, age, 156 : KÇ, Keşfu’z-Zünûn, I / 380.

Bihîştî Ramazan Efendi'den bahseden bir çok tezkirede *Cemşâh u 'Alemşâh'* dan alıntılar vardır.⁵²

Aruzun “fe-i-lâ-tün /me-fâ-i-lün/fe-i-lün” kalıbıyla yazılmıştır. Mevcut nüshalarından hazırladığımız ortak metne göre 2397 beyitten oluşan eserde, 3 kasîde ve 69 gazel bulunmaktadır. Eser, Cemşâh ve Alemşâh isimli iki erkek kahramanın başından geçen olayları konu edinmektedir. Eserin bütünü dikkate alındığında, edebî yönü ağır, didaktik ve tasavvufî muhtevâlî bir mesnevî olduğu görülmektedir. Bugün Türkiye kütüphanelerinde tespit edebildiğimiz dört nüshası mevcuttur.*

a-Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 2614/1.

b-Süleymaniye Kütüphanesi, Tırnovalı, 1858/8.

c-Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel, 2127.

d-Antalya Elmalı ilçe Halk Kütüphanesi, Elmalı, 2596/1.

3-*Heşt-Bihîşt*, Bihîştî'nin bu ikinci mesnevîsi “me-fâ-i-lün / me-fâ-i-lün / fe-i-lün” vezniyle yazılmıştır. Sekiz bölümden oluşan eser Bihîştî'nin ifadesine göre 1130 beyitten oluşmaktadır.⁵³ Eserin Türkiye kütüphanelerinde tespit edebildiğimiz üç nüshası bulunmaktadır.

a-Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 2614/2'de bulunan eser *Cemşâh u 'Alemşâh'* in sonundadır. 1b-45b varakları arasında, Nesih hatla, iki sütunda, 13 satır olarak yazılmıştır. 210x127-145x78mm ebadında sırtı ve kenarları meşin, karton üzerine kadife kaplı kapağı yaldızlı ve şîrâzeli bir cilt içinde

⁵² AÇ, age, v.98a : HÇ, age, v.75a (Hasan Çelebi eserden bahsetmez fakat gazellerden önce tekrarlanan nakarat beyitlerini kaydeder.) RM, age, v.30a : KF, age, v.25a-b : Atâî, age, 156 : Bursalı Mehmed Tâhir, age, I / 43 : Bağdatlı İsmail Paşa, age, I / 370 : Hüseyin Vassaf, age, III / 277 : Şemseddin Sâmi, age, II / 1419.

* Nüsha tavsifleri bölümünde nüshalar hakkında geniş bilgi verildiğinden bu bölümde ayrıntıya girilmemiştir.

⁵³ Uzun, age, DİA, VI / 146.

bulunmaktadır. Müstensihî belli değildir. Eserin sonunda 996 senesinin Ramazan ayının ilk yarısında istinsah olduğu yazılıdır.

b-Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, Elmalı, 2596/2’de bulunan eser *Cemşâh u ‘Alemsâh*’ın sonundadır. 95b-124a varakları arasında , Dîvânî hatla, saykallı kalın kağıda, iki sütunda, 15 satır olarak yazılmıştır. 202x125-110x65mm ebadında sarı renkte meşin, şîrâzeli dağınık bir cilt içinde bulunmektedir. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

c-Millet Kütüphanesi, Ali Emîri, Manzum, 861’de müstakil bir kitap halinde bulunan eser h.1009 tarihinde İbrahim b. Hasan tarafından istinsah edilmiştir. 1b-26b varakları arasında, iki sütunda, 15 satır olarak yazılmıştır. 200x133-123x60mm ebadında, tam meşin, yaldızlı, şemsirekli bir cilt içindedir.

4-*Şerh-i Manzûme-i Mu‘ammâ*; Mola Câmî’nin *Mu‘ammâ-i Şağîr* adlı risalesinin şerhi olarak kaleme alınmıştır⁵⁴. Bir nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Tarlan, 52/2’de, 61b-69b varakları arasındadır. Başında “*Manzûme-i Mu‘ammâ-i Mevlânâ Molla Câmî Rahmetu’l-lâhi ‘Aleyhi*” yazılıdır. Tamamı 77 varak olan eser 9 ayrı muammâdan oluşmaktadır. 8. muamma Bihiştî’ye aittir. h.1109’da istinsah edilen eserin müstensihî belli değildir.

5-*Süleymân-nâme*; Kaynaklarda yarısı manzum diğer yarısı mensur olarak zikredilen⁵⁵ bu eser, şuarâ tezkirelerinde geçmemektedir ve bilinen herhangi bir nüshası da mevcut değildir

⁵⁴ Uzun, agmd, DİA, VI / 146.

⁵⁵ Bursalı Mehmed Tahir, age, I / 43 : Hüseyin Vassaf, age, III / 277 : Uraz, Murat; Türk Edip Ve Şairleri, I / 49.

D-“BİHİŞTÎ” MAHLASLI DİĞER ŞÂİRLER.

a-Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi (öl.917 ? / 1511 ?)

Şuarâ tezkirelerinde adı, Karıştıran Süleyman Bey oğlu Ahmet Sinan Çelebi olarak geçmektedir. Mahlası Bihiştî'dir.⁵⁶ Kaynaklarda doğum ve ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. XV. yy'ın ikinci yarısı ile XVI. yy'ın ilk yarısında yaşadığı bilinmektedir. Fatih döneminde İstanbul'a subaşı olarak tayin edilen babası Karıştıran Süleyman Bey sayesinde saray çevresi ile tanışmış, babasının vefatından sonra II. Bayezit'in himayesinde iyi bir eğitim görmüş ve sancak beyliğine atanmıştır.⁵⁷

Kaynaklarda zikredilmeyen bir sebepten dolayı II. Bayezit'i kızdırmış ve İran'a kaçmıştır. Herat'ta Hüseyin Baykara'nın yanına sığınan Bihiştî Sinan, devrin iki büyük şâiri Ali Şîr Nevâî (öl.907/1051) ve Molla Câmî (öl.898/1492) ile tanışıp onlardan ders almıştır.⁵⁸ Bir müddet Herat'ta kalan Ahmed Sinan, Hüseyin Baykara'nın ricası ile II. Bayezit tarafından affedilmiş ve İstanbul'a döndüğünde sultana “kerem” redifli kasîdesini sunmuştur. Affından sonra tekrar sancak beyliği görevine atanmıştır.⁵⁹

Tezkirelerde ve diğer kaynaklarda, Anadolu'da ilk hamse yazarı olarak Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi gösterilmektedir. Bihiştî'nin hamsesi şu mesnevîlerden oluşmaktadır; *Vâmık u Azrâ*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Hüsn ü Nigâr*, *Süheyl ü Nevbahâr*, *Leylâ vü Mecnûn*. Bu hamsenin, Nizâmî'nin (öl.416/1025)

⁵⁶ AÇ, age, v. 77b. : HÇ, age, v. 74a. : RM, age, v. 31a.

⁵⁷ Aksoy, Hasan; DİA, “Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi” md. IV/144, : Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, “Behiştî Ahmed Sinan Çelebi” md. I/377, Haz. Cahit Baltacı, Nuri Akbayar. : Büyük Türk Klasikleri, “XVI. yy. Divân Nazmı, Behiştî” md. III/216.

⁵⁸ AÇ, age, v.77b. : HÇ, age, v.74a. : Aksoy, agmd, DİA, VI/145.

⁵⁹ AÇ, age, v.77b. : HÇ, age, v.74a. : TDEA, “Behiştî Ahmed Sinan Çelebi” md. I/377 : TA, “Behiştî” md. VI/20.

hamsesinin çevirisi olduğu da kaydedilmektedir.⁶⁰ Bihiştî'nin hamsesini oluşturan mesnevîlerden sadece *Leylâ vü Mecnûn* eldedir.⁶¹

b-Bihiştî (İstanbul).

XVII. yy. Dîvân şairlerindedir. Yalnızca Güftî (öl.1088/1677) Teşrifâtu'ş-Şuarâ adlı tezkiresinde Bihiştî'den mîzâhî bir dille bahseder.⁶²

c-Bihiştî Mustafa Saâdeddîn (öl.1178/1764).

Asıl adı Mustafa'dır. Edirne'de doğmuştur.⁶³ Râmiz'in (öl.1200/1785) tezkiresinde Bektâşî olduğunu kaydettiği şâir hakkında fazla bilgi mevcut değildir.⁶⁴

E-CEMŞÂH U ALEMŞÂH MESNEVÎSİ

Kaynaklarda Cemşâh u Alemşâh'ın hangi tarihte kaleme alındığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Müellif nüshası da elde bulunmamaktadır. Ulaşabildiğimiz nüshalardan da sadece Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, 2614/1'de bulunan nüshanın sonunda Arapça ibare ile kitabın yazımının 996/1588 senesinin mübarek Ramazan ayının ilk yarısında tamamlandığı kaydedilmiştir. Yine aynı nüshanın baş tarafında eserin Sultan Murad zamanında yazıldığı belirtilmektedir. Ancak bu tarih eserin istinsah tarihidir. İlk yazım tarihi olamaz çünkü Bihiştî 977-979/1569-1571 tarihlerinde vefat etmiştir.

⁶⁰ RM, age, v.31a. : Levend, TET, I/110.

⁶¹ TDEA, "Behiştî Ahmed Sinan Çelebi" md. I/377.

⁶² TDEA, "Behiştî (İstanbul)" md. I/377.

⁶³ Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 72.

⁶⁴ TDEA, "Behiştî Mustafa Saâdeddîn" md. I/377.

Yazılış tarihlerine göre tezkireler dikkate alındığında Bihiştî'den bahseden ilk tezkire Latîfî'nin (öl.990/1582) yazımını 953/1546'da tamamladığı tezkiresidir. Fakat Latîfî (öl.990/1582) Cemşâh u Alemşâh'tan bahsetmez. Buradan hareketle Bihiştî'nin 953/1546'da henüz mesnevîsini yazmadığını söyleyebiliriz. Cemşâh u Alemşâh'tan bahseden ilk tezkireci Aşık Çelebi'dir (öl.979/1571). Aşık Çelebi (öl.979/1571) tezkiresinin yazımını 976/1568'de tamamlamıştır. Buna göre Bihiştî eserini 953/1546 ile 976/1568 tarihleri arasında yazmıştır. Öte yandan Bihiştî mesnevîsinin sonuç bölümünde okura tasavvufî tavsiyelerde bulunur ve bir mürşide bağlanmanın gerekliliğinden bahseder:

2367- Ger dilerseñ cihânde 'izzet ü câh

Mürşid-i râh-ı Hâkk'a ol hem-râh

Takip eden beyitlerde âlemin boş kalmayacağını, muhakkak bir mürşidin bulunacağını dile getirir ve mürşidde bulunması gereken vasıfları sıralar. Ardından bu vasıfları taşıyan bir mürşidin var olduğunu, kendisine de onun yol gösterdiğini belirtir ve mürşidinin adını açıkça zikreder:

2390- Göñli Merkez mişâli alçağdur

Ƙadri Ƙuṭb-ı felek disem hağdur

Bahsedilen mürşid, Bihiştî'nin şeyhi Merkez Efendi'dir (öl.959/1551).

Buradan anladığımızı göre şâir eserini şeyhi henüz hayattayken yazmıştır. Merkez Efendi'nin vefatı 959/1551 olduğuna göre Cemşâh u Alemşâh'ın yazımı 959/1551 tarihinden önce olmalıdır.

Bihiştî eserini devrin sultanı Kânûnî Sultan Süleyman'a (öl.974/1566) ithaf etmiştir ki Kânûnî Sultan Süleyman eserin yazıldığı yıllarda saltanattadır. Bihiştî mesnevînin devrin sultanına ayrılan bölümlerinde açıkça sultanın ismini belirtmez ancak okura kastedilen şahsın kim olduğunu hissettirir.

Kânûnî devrinin en önemli olaylarından biri 940-41/1533-34 tarihinde Bağdat'ın Safavî'lerden alınması ve uzun yıllar Osmanlıyı tehdit eden şii tehlikesinin ortadan kalkmış olmasıdır.⁶⁵ Şâir bunu açıkça dile getirir:

198- Aldı Bağdâd'ı ol şeh-i evrend

Çıldı yaşın Kızılbaşuñ ervend

Yine devrin sultanına yazdığı kasîdede Hz. Süleyman'ın mühründen bahsetmesi tesadüfî değildir:

k/3, 31- Teshîr-i memâlik-i cihân için olubdur

Tevkî'-i hümâyûnı anuñ mühr-i Süleymân

Bihîştî eserinde sultanın yaptırdığı bir camiden bahsetmektedir:

180- Ka'beler oldı yapduğı câmi'

Çubbesi üzre nûrlar lâmi'

Kânûnî Sultan Süleyman'ın İstanbul'da iki cami inşa ettirdiğini biliyoruz. Birincisi Şehzâde Başî Camii ki 950/1543 ile 955/1548 yılları arasında inşa edilmiştir. İkincisi de 957/1550 ile 964/1557 yılları arasında Mimar Sinan tarafından inşa edilen Süleymaniye Camii'dir. Bihîştî'nin bahsettiği cami bunlardan sadece biridir ve bu ilk inşa edilen Şehzâde Başî Camii'dir.⁶⁶ Mesnevînin yazılış tarihi ile ilgili yukarıda zikrettiğimiz bilgilerle Şehzâde Başî Camii'nin inşa tarihini bir araya getirdiğimizde Cemşâh u Alemşâh'ın 953/1546 ile 956/1549 yılları arasında yazılmış olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz.

Cemşâh u Alemşâh mesnevîsi, bölümleri ve bölümlerinin içeriği bakımından klasik mesnevî geleneğini takip eder. Onu benzerlerinden ayıran en önemli özelliği konusunun orijinal olmasıdır. Bihîştî konunun işlendiği bölümde bunu açıkça dile getirir:

⁶⁵ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, II/340. : Solak-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi, Solak-zâde Tarihi, II/179, Haz. Vahid Çubuk.

⁶⁶ Tekin, Gönül, "Cemşâh u Alemşâh: A Mesnevî Of The Sixteenth Century", Süleyman the Second and his time İstanbul, 370.

286- Sâmi' uñ kârını sima' eyle

Terceme kıılma ihtira' eyle

Takip eden beyitlerde de farklı coğrafyalarda yazılmış olan eserlerin terceme ve nazire yoluyla Türkçe'ye kazandırılmasını küçümser. Kendisinin böyle bir şeye ihtiyaç duymadan özgün eserler yazabileceğini belirtir:

289- Hele ben hâkde budur himmet

Çekmezem bir içim suya minnet

291- 'Asel-i ğayra banmazam engüşt

Virmezem illerün binâsına püşt

292- Kând-ı bādâma kıarmazam harnüb

Katmazam hâşılı nebâtuma çüb

Bihîştî asıl konuya girerken, işlenen konunun ve olayın kahramanlarının tamamıyla hayal ürünü olduğunu da açıkça dile getirir:

325- 'Acem olmuşken ehl-i sünnete cā

Anda bir şâh var idi farzā

F-CEMŞÂH U ALEMŞÂH MESNEVÎSİNİN BÖLÜMLERİ.

I-GİRİŞ BÖLÜMÜ.

a-Tevhîd

Bu bölüm mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Şâir İslâmî geleneğe uyarak eserine besmele ile başlar:

1-Bismi Rabbin muvaffıkın ‘allâm

Şümme hamdün lehû ‘ale’l-in‘âm

Şâir besmelenin kurallı okunuşunu bozup Allah’ın diğer isimlerini kullanarak besmeleyi vezne uydurur. Ardından verdiği nimetlerden dolayı Allah’a hamdeder. İnsanlara lutfettiği nimetleri hatırlatır. İnsan, ruhlar âlemindeyken Allah’ın lutfuyla varlık âlemine indirilmiş, “irfan mülkünün sahibi” olmuştur:

3-Ulu ni‘met degül mi kim Allâh

Qıldı rûhı cesed diyârına şâh

7-Mülket-i râhına kılub sâlik

Mülk-i ‘irfâna eyledi mâlik

Bu hatırlatmaların ardından didaktik unsurlar ön plana çıkar ve şâir okura tavsiyelerde bulunur. İnsan gaflette bulunmamalı, kibirlenmemelidir. Övülmeye ve yüceltmeye layık olan yalnızca Allah’tır. O, eşyaya şekil veren, kâinatı dilediği gibi yaratandır:

12-Kibriyâ-yı vücûdı terk eyle

Kemer-i sa‘yi belde berk eyle

15-Bil ki oldur Muşavviru’l-eşyâ

Hâliku’l-kâinâti keyfe yeşâ

Tâkip eden beyitler, tevhîdde işlenilen klasik konuları içerir. O'nun cömertliği tüm âlemi kuşatmıştır. İnsana varlıklar âleminde özel bir yer vermiştir:

16-Ġarķ-ı deryâ-yı cûdudur 'âlem

Ġıble-gâh-ı sücûdudur Âdem

O birdir. İsimlerinin ve sıfatlarının varlığı O'nun birliğine noksanlık getirmez:

28-Sünh-ı zâtındaki şıfat-ı şemân

Vaħdetine virür degül noħsân

29-'Aded-i berg-i gül bilâ-teşbîh

Lâ tünâfî li-vaħdetin hiye fîh

İnsanın Allah'ı tam olarak kavrayamayacağını dile getirerek bu bölüme

son verir:

36-Bu arada didi gedâ vü melîk

Mâ-'arafnâke haķķa ma'rifetek

b-Faslun fî-beyâni'l-münâcât

Münâcât bölümü ikiye ayrılmaktadır. Birinci bölüm mesnevî, ikinci bölüm kasîde nazım şekli ile yazılmıştır. Münâcâtlarda işlenen klasik konuları burada da buluyoruz. Şâir önce kendi aczini dile getiriyor. Kendi âcizliği karşısında Allah'ın yardımını bekliyor ve bunun için duâ ediyor:

37-Yâ ilâhî zelîl ü 'âciz ü zâr

Gelmişem elde bād u sîned e nâr

40-Açmışam bâb-ı luᠤfa dest-i ümîd

Beni sürme bu bâbdan nevmîd

Bihîştî münâcâta yaptığı bu girişin ardından, eseri yazmaya başladığını ve eserin bitirilebilmesi için Allah'ın yardımına ihtiyaç duyduğunu dile getirir: Allah'ın yardımını olmadan değerli hiçbir şeyin ortaya çıkarılamayacağını belirtir.

Şâir yazacağı eserin yazım sürecini bir yolculuğa benzetir. Yolculuğun tamamlanabilmesi ancak Allah'ın lutfu ile gerçekleşecektir. Aksi takdirde yapabileceği bir şey olmadığını dile getirir ve yardım dileğinde bulunur:

41-Eyledüm 'azm bir uzak sefere

Ne gelür bilmezem bu yolda sere

44-Ben n'olam kim bu gülşene gül olam

Ya ma'rifet güline bülbül olam

46-Lîk feyzuñ nûrı olursa baña

Gele âyine-i derûna şafâ

Şâir kendini övmeyi de ihmal etmez. Eğer Allah'ın yardımına ulaşırsa eşsiz eserler ortaya koyabilecek yeteneği kendinde görmektedir:

49-Şehd-i nazmum sen eyleseñ fâ'ik

Nice 'Azrâ baña ola Vâmîk

50-Sen kılursañ kelâmumı mevzûn

Nice Leylâ'yı eyleyem Mecnûn

51-Ķand-ı şî'rüm sen eylesen Şîrîn

Baña Hüsrev'ler eyleye taşsîn

Eğer Allah'ın yardımı olmazsa hiç kimse ne nazımda ne de nesirde ortaya bir şey çıkaramaz:

53-Kime kim senden ırmeye nuşret

Virmez ol nazm u neşrde şüret

Şâir, Mesnevî nazım şekli ile yazılan bu bölümü Allah'a tevekkülle bitirir:

56-Saña tıtdum yüzüm İlâhî ben

Luţf idüb kendü lâyıkuñ kıl sen

Münâcâtın kasîde nazım nazım şekli ile kaleme alınan bölümü de klasik münâcât unsurlarını içermektedir. Şâir, insanın acizliğinden ve Allah'ın

yardımına ihtiyaç duyduğundan bahseder. Allah'ı överek yüceltir ve yardımı için duâ eder:

c-Der beyân-ı ahvâl-i zamân vü fazîletü'l-ilm.

Bihîştî bu bölümde klasik mesnevî tarzının giriş bölümünden farklı olarak zamânedeki şikayette bulunur. Âlimlerden ve ilimle uğraşmanın faziletinden bahseder:

65-Bu haberdür ki şübheden sâlim

Vâriş-i enbiyâ olur 'âlim

66-Âdeme 'ilm zîb ü zînetdür

Geyegör sündüs-i sa'âdetdür

Fakat ilim ve ilim erbâbı eskiden olduğu gibi değer görmemektedir. İlim adamlarını himâye eden şahıslar kalmamış, âlimler de ilmi dünya işlerine alet etmişlerdir:

67-'İlme evvel harîş olurdu ricâl

Şimdi bir dürlü daği oldu hayâl

68-Cevheri hâke şaldılar 'ulemâ

Çıldılar 'ilmi âlet-i dünyâ

İlim erbâbı saygı görmesi gerekirken cahiller her tarafı kaplamış ve ehil olanlardan daha fazla saygı görür olmuşlardır:

70-Ki olubdur ser-bülend-i râyet-i cehl

Sâye-veş hâk-sâr olubdur ehl

72-İntisâb itse gayra bir echel

Nâmı olur mu'allim-i evvel

Şâir kendisinin de aynı haksızlığa uğradığından bahseder:

76-Hele ben kendü hâlîmi bilürem

Baîa olan mezâlimi bilürem

77-Cehele ola evc-i rif' atde

Ben revā mı alam mezelletde

Bu duruma bir eki dūzen verecek olan padiahtır. O, ilim ve irfan sahiplerini gōzetmeli, korumalıdır. İrfan cansız bedene benzemiştir. Onu canlandırarak ve yeşertecek olan tek Őey padiahın ilgi ve alākasıdır:

79-Cism-i bī-cāna benzedi ' irfān

Pādiřāh iltifātıdır aña cān

80-Olsa nad-i hūner nūhās-ı dūn

Nazar-ı pādiřāh ider altun

81-Ben daı isterem bu řāna irem

İltifāt-ı şeh-i cihāna irem

Kendisini de değeri bilinmesi ve ilgi gōsterilmesi gereken bir kişi olarak gōrmektedir. řāyet gerekli ilgi ve alākayı gōrurse eşsiz eserler ortaya koyabilecektir:

82-Ger mūyesser olursa baña bu kār

Gūn gibi ' āleme řalam envār

83-Bilūrem hūsn-i nazmuñ ūslūbın

Cilve-gāh-ı cihānda mergūbın

d-Der beyān-ı medhū'n-Nebiyi aleyhi's-salātū ve's selām.

Na't da mūnācāt gibi iki bōlūmden oluřur. Birinci bōlūm mesnevī ikinci bōlūm kasīde nazım Őekli ile yazılmıřtır.

Bu bōlūm yine klasik na't geleneęini takip ederek Hz. Muhammed'e ūvgūyū iermektedir. O, kūfrūn karanlıęını ortadan kaldıran son peygamberdir:

94-Gösterüb mu' cizâtinuñ nûrın

Nâ-bedîd itdi küfr deycürın

95-Çalem-i neshi kıldı tığ ile kaç

Çekdi şuhfına enbiyânuñ haç

O, meleklerden de üstündür. Cebrâil bile semâda O'nun ulaşabildiği makamlara ulaşamamıştır. O, yüce Allah'a en yakın olabilme şerefine nâil olandır:

101-Olmadın vüs' a çarfetü'l-' ayne

Tîr-veş irdi "kâbe kavseyñ" e

105-İtdi yetmiş biñin hiçâbuñ çäk

İrdi tâ sem' a nağme-i "levlâk"

O, Allah'ın en sevgili kuludur:

112-Ol cihetden habîb-i hazret idi

Ser-firâz-ı makâm-ı kurbet idi

Şâir peygambere övgüyü O'na tâbi olanlara selamla bitirir:

122-Rüz-şeb râh-ı Hakk'a çekdüñ emek

Ve's-selâmü 'alâ men'ittebe'ak

Na'tın kasîde nazım şekli ile yazılan bölümü de muhteva bakımından bir önceki bölüm gibidir. Yine Hz. Muhammed'in son peygamber oluşundan bahsedilir. O, yaratılmışların en şerefli, iki cihan sultanıdır:

k/2- 1-Yâ hâteme'n-nübüvveti yâ eşrafu'l-enâm

Ente'l-lezî tehaşşe' a fi-bâbihi'l-' izâm

6-İtdiyse hâtemiyle Süleymân cihâna hüküm

Sen kılduñ iki cihânı bir dâne mühre râm

İbadete düşkün oluşunu dile getirir:

14-Cismüñ riyâzet ile hilâl idi gerçi kim

Burc-ı hüdâda tal' atüñ olmışdı bedr-i tām

Risâlet görevi sırasında pek çok zorluğa katlanmış, yeri gelmiş sirkeyi arpa ekmeğine katık etmiştir:

17-Lâyık degülken olmağa şirîn şeker gıdâ

Eyledi hall-i hāmızı nân-ı ceve idām

Yine bir önceki bölümde olduğu gibi mi'rac mucizesinden bahsedilir:

33-İsrâ düninde muştuladı saña Cebre 'il

Kim şunh-ı vaşla da' vet ider Hayy-i lâ-yenām

Mi'racda peygamberlere imamlık yapmıştır:

35-Ervâh-ı enbiyâya eyâ kıble-gâh-ı kuds

Hüş mekremet degül mi kim sen olasın imām

Bihıştî kasîdenin son bölümünde şefâat talebinde bulunur:

45-Ğayrı kapudan istemez ol ber-murād ola

İster şefâ' atüñle bula dü cihānda kām

e- Medh-i Çehâr-yâr.

Bu bölümde şâir dört halifenin her birini ayrı başlıklar altında işler. Yine mesnevî nazım şekli kullanılmıştır.

İlk olarak Hz. Ebu Bekir'e yer verir. O, peygamberden sonra ilk halifedir. Sıddîk lakabına sahiptir. Sahâbenin en faziletlisi, peygamberin hicret esnasında mağara arkadaşıdır:

126-Oldığı çün şahâbeden etkâ

Kılduñ anı halîfe-i ülâ

127-Gözi gaflet şebinde görmedi h̄āb

Ṭāñ degül olsa efdalü'l-aşhāb

128-Nefs mārı aña nice bula yol

Yāruñ olmışdı ğārda senüñ ol

Tüm malını Allah yolunda feda etmiştir:

129-Kıldı infāk ol hālil-i ilāh

Cümle mālını fī-sebīli'llāh

Hz. Ömer adâleti ile anılır. Oğluna dahi gereken cezayı vermekten çekinmemiştir. Adâleti ile halkın dilinde meşhur olmuştur:

134-‘ Adli şol hadde kıldı ol ‘ādil

Oğluna dahi olmadı mā’il

137-Didi hakkında pişvā-yı beşer

Yantıku'l-ħakka fī-lisāni ‘Ömer

Hz. Muhammed’in iki kızı ile evlenmiş olmasından dolayı “zünnûreyn” olarak anılan Hz. Osman, Kur’an’ı çok okuması ve onun döneminde Kur’an’ın çoğaltılması, haya sahibi oluşu gibi özellikleriyle övülür:

140-Edebinden anuñ ne şāh u gedā

Ḥazret-i Ḥaḡ iderdi istiḥyā

142-Say‘ lar kıldı hıfz-ı Kur’an’a

Sūr yabdı ‘adüvv-i nisyāna

Hz. Ali “Haydar” lakabı ile anılır ve kahramanlığı ile övülür:

146-Geldi serdār-ı evliyā Ḥaydar

Aña dindi maḡām-ı peygamber

148-Sel idüb zülfeḡār-ı şamsāmı

Ehl-i meydānuñ oldı ḡamḡamı

Hz. Ali’den hemen sonra, ayrı bir başlık kullanılmadan Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’den bahsedilir. Şehit edilmeleri anlatılır:

Hz. Hüseyin'den bahsedilir. Şehit edilmeleri anlatılır:

153-Hasan oldu halife soñra Huseyn

İkisi dañi kurratü'l-ayneyn

155-Rıhletinde ümid idüb nef'i

Birine zehr virdi bir ef'i

156-Birin İbn-i Mu'aviye o Yezid

Kıldı zulm il Kerbelâ'da şehid

f-Faslun fi-beyâni zikri'l-meliki ve'd-duâe lehu rahmetu'llâhi aleyhi.

Medh-i Çehar-yâr'dan sonra devrin sultanı övülür. Devrin sultanına övgü de iki bölümden oluşur. Birinci bölüm mesnevî, ikinci bölüm kasîde nazım şekli ile yazılmıştır.

O, denizlerin maliki, karanın sultanı, hayrın anahtarı, şer kapısının kilididir:

161-Mâlikü'l- bahri pâdişâh-ı ber

Menba' u'l-hayri kufl-i bâbu's-şer

O, Osmanlı sülalesinin en seçkini, cihan padişahıdır:

162-Ser-bülend-i zamân şâh-ı cihân

Zübde-i âl-i Hazret-i 'Osmân

Kahramanlığı ile övülür:

175-Ata binse şecâ'at ile o mîr

Âftâb oldu şan süvâre-i şîr

176-Pây-ı esbinde şanma hınnâdur

Hün-ı küffâr ile muhallâdur

Hayır severliği ve cömertliği dile getirilir:

180-Ka' beler oldı yapduğı cāmi'

    Kubbesi üzre nūrlar lāmi'

181-Açsa ger cūddan serā-perde

    Dāne qalmaz hāzīne-i zerde

Herkes ona tabi olmuştur. O, Bağdat'ı fethetmiş ve Kızılbaş tehlikesini ortadan kaldırmıştır:

183-Çapusunda nice melik-zāde

    Kulı olmağla oldı āzāde

198-Aldı Bağdād'ı ol şeh-i evrend

    Kıldı yaşın Kızılbaş'uñ ervend

Bihıştî devrin sultanına yazdığı kasîdeye başlamadan önce bir giriş yapar. Yine mesnevî nazım şeklini kullanır. Sultana övgüde bulunur. Onun için daha önce söylenmemiş sözler yazacağını dile getirir:

212-Ol sebebden gelür hayāle bu fikr

    Besleyem pādīşāh için bir bīkr

213-Nazm idem bir kasīde-i ra' nā

    K'ola her beyti kaşr-ı Huld-āsā

Daha sonraki beyitlerde kasīdede işleyeceği konular hakkında bilgi verir:

216-İki şaṭr ola ol kelām-ı bülend

    Biri şāha du' ā ola biri pend

218-Şaṭr-ı evvel ki var naşīhat ola

    Şaṭr-ı şānī du' ā-yı devlet ola

Bihîştî'nin bu eserini Kanunî Sultan Süleyman'a ithaf ettiğini yukarıda belirtmiştik. Kasîdenin başında da sultandan “nuş-âbâd” olarak bahseder.

Şâir, bir önceki bölümde dile getirdiği gibi kasîdeye nasihatle başlar. Bu nasihatlerde tasavvufî unsurların ağırlıkta olduğunu görülür:

3-Taşîl-i kemâl ile olur 'izzete irmek

Büy olmasa rağbet mi bulırdı gül-i handân

5-Gözyaşı gerek ma'rifetu'llâh ola peydâ

Kim sebze zühür eyleyemez yağmasa bārân

6-Dökülmeyicek kaatre-i hünin-i sirişkûn

Biñ kerre çevürseñ ne virür sübha-i mercân

8-Ger saltanat-ı memleket-i 'ışka irerseñ

Çullar gibi karşında melekler tura dīvân

9-Dervîş sıfatlarda olur gevher-i tevhid

Kim genc-i nihānuñ yiridür küşe-i vîrân

10-Hâl ehli kedüretde bulur cām-ı şafâyı

Zîrâ zulümât içre olur çeşme-i hayvân

11-İubb-i vatanuñ var ise gönliñde sözüñ tüt

Ol 'âlem-i ervâha revân terk idüb evtân

21-Aldanma bugün şive-i gilmânına dehrüñ

Maşşuduñ ise yarın hidmet-i vildân

25-Düşme yemege içmege kendüñ çekerek tüt

Sa'y eyle ki naqd-ı vera'a gelmeye noşşân

Sonraki beyitlerde sultanı cömertliği, kahramanlığı ve benzeri meziyetleri ile över:

31-Teshîr-i memâlik-i cihân için olubdur

Tevkî'-i hümâyunu anuñ mühr-i Süleymân

33-Mevc ursa nişâr eylemege gevher-i maqşûd

Öykünmez anuñ keff-i yed-i cûdına ‘ummân

37-Tiği şuyınuñ hâb-ı eceldür şemerâtı

Gâfildür egerçi buradan zümre-i tuğyân

39-Güş itse ‘Ömer Hâzreti inşâf ide ‘adlin

Tahsîn ide ikdâmını görse Şeh-i Merdân.

O, Osmanoğulları’nın en seçkinidir:

46-Şoñ geldüñ evet silsilenüñ zübdesi sensin

Olsa Ramazân üzre muqâddem n’ola Şa’bân

O, Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir:

51-Göklerde melek tâbiş-i hasretde qalubdur

Sen şâh olalı yiryüzine sâye-i Raḥmân

Şâir, sultandan şâirleri gözetmesini ve yardım etmesini ister:

62-Güffârı gözün başuñ için qoma ayakda

Dâ’im şu’arâ hayline şâhâne kıl ihsân

64-Şeh luḫfi gerek şâ’ir ola maḫla’-ı hikmet

Hâşıl mı olur terbiyesüz sebze-i bostân

Kendini övmeden de edemez:

65-Olur mı Bihiştî gibi bir şâ’ir-i efşâḫ

Kim oldı faşâḫatlerine sözleri bürhân

Kasîdenin sonunda sultan için duâda bulunur:

70-Şol denlü beḳâ vir aña kim ömri güninde

Biñ yıl ola her sa’at ü biñ gün ola her ân

II. KONUNUN İŞLENDİĞİ BÖLÜM.

Bihîştî “Maṭla‘-ı Dāstān” başlığı ile konunun işlendiği bölüme girer. Asıl hikâyeye girmeden önce hikâyenin oluşumu ve yazmaya başlaması hakkında bilgi verir. Bu bölümlerin tamamını Mesnevînin Özeti başlığı altında toplanmıştır.

a-Cemşâh u Alemşâh Mesnevîsinin Özeti.

Yüce Allah’ın gökyüzünü yıldızlarla süslediği ve ay ışığının etrafı aydınlattığı bir gece vaktidir. Bihîştî, evinde yalnız olduğu sırada bir haberci gelir. Bu şekilde garip ve çaresiz oturmanın bir anlamı olmadığını, üstelik dostların oluşturduğu bir mecliste beklenmekte olduğunu haber verir. Bihîştî davete icabet eder ve haberi getiren şahısla birlikte yola çıkar.

Yolları, yüksekçe bir mevkiye kurulmuş köşke ulaşır. Taştan inşa edilmiş olan bu köşkün kapısı ve duvarları süslemeli, sofasının kemeri yüksek ve etrafını çevreleyen bahçesi İrem bağı gibidir. Şehrin ileri gelenleri oturmuş sohbet etmektedir. Meclistekiler Bihîştî’nin geldiğini görünce saygıyla yer gösterirler.

Öte yanda köşkün hizmetçileri ziyafet sofrasını hazırlamakla meşguldür. Yemek kokuları etrafı sarmıştır. Sofra sayısız nimetlerle donatılır ve misafirler yemeğe davet edilir. Herkes dilediğince yer içer. Fakat yemek o denli çoktur ki kuşlar ve karıncalar bile tokluktan yemek artıklarına bakmaz olurlar. Nihâyet yemek faslı duâ ile sona erer.

Yemekten sonra avâm meclisten ayrılır; geriye seçkin bir topluluk kalır. Topluluktakiler baş başa kaldıklarında birer hikâye okuyup meclisi şenlendirmeye karar verirler. İlerleyen vakitlerde hikâyeler, şiirler okunur. Hz. İsa’nın nefesi gibi cana can katan sözler söylenir. Hepsi de birbirinden güzeldir. Fakat anlatılan hikâyelerden biri Bihîştî’nin dikkatini çeker, gönlünde onu kaleme alma arzusu canlanır. Bunu gerçekleştirirse şâirlerin ileri gelenleri

arasında saf tutacağını, dünyaya veda etmeden önce aşk meclislerini şenlendireceğini düşünür. Fakat araya dünya işleri girer ve Bihiştî bir türlü yazmaya başlayamaz.

Nice zaman bunun sıkıntısını içinde hisseder. Nihayet Allah'ın yardımı ulaşır ve yazmaya başlar. Yazacağı eserin bir başka dilden terceme veya daha önce yazılmış bir konunun tekrarı olmamasına, orijinal bir hikâye olmasına karar verir. Aslında kendisini böyle bir eser yazabilecek seviyede görmektedir. Bunun üzerine daha önce kaleme alınmamış *Cemşâh u 'Alemşâh'*ı yazmaya başlar.

Hikâye, Müslümanlar tarafından fethedilen Acem diyarında geçmektedir. Ülkenin Nezîr isimli bir padişahı vardır. Sultan Nezîr dünya nimetlerine fazla değer vermeyen, ihtiyaç sahiplerine kol ve kanat geren, adâletli ve dinine bağlı bir padişaktır. Adaletinin şöhreti dört bir yana yayılmıştır. Hemedân'ı ülkesine başkent yapmış ve çevresindeki şehirleri de kendine bağlamıştır. Bu iyi kalpli padişaha herkes itaat etmekte, kâfirler de haraçlarını ödemektedir. Padişahın Beşîr adında akıllı bir de veziri vardır.

Sultan Nezîr'in, güzelliği ile hûrileri bile kıskandıracak bir hanımı vardır. Bu kadın ayrıca zühd ve takvâda kemâle ulaşmıştır. Yaz kış ibadetlerini aksatmamakta, fakir ve fukarayı da gözetmektedir. Eşine saygı ve sevgi ile bağlıdır, fakat bu çiftin çocukları olmamıştır. Padişah bu duruma çok üzülmemekte ama hanımını üzmemek için sıkıntısını ona açmamaktadır.

Padişah bir gün, ikinci vakti hanımının sarayında otururken, yaşının ilerlediğinden ve kendisi öldüğünde yerine bırakacağı bir vârisi olmadığından bahseder. Bu durumun ülkenin geleceği için uygun olmadığını söyler. Bu sözleri işiten hanımının gönlüne gam ateşi düşer ve ağlamaya başlar. Onun ağladığını gören padişah söylediklerine pişman olur. Aynı günün akşamı eşinin üzüntüsünü hafifletip gönlünü almak için, mülkün gerçek sahibinin Allah olduğunu ve mülkünü boş bırakmayacağını bildirir. Yapılması gerekenin Allah'a yalvarıp

tevbe etmek olduğunu söyler. Padişahın karısı bu sözlerle teselli bulur. Birlikte duâ ederler, Allah da onların duâsına karşılık verir ve arzularını yerine getirir, fakat onların bundan haberi yoktur.

O gecenin sabahında padişah namazdan sonra vird okurken hizmetçiler gelip vezirin görüşmek için izin istediğini söylerler. Bu vakitsiz görüşme isteği padişahı kızdırır. Hanımının veziri öven sözleri üzerine ihmalkâr davrandığını, vezirinin kendisini lüzumsuz rahatsız etmeyeceğini düşünür. Emir verir, vezir huzura alınır.

Vezir Beşîr huzura çıkıp selam ve duâda bulunduktan sonra o gece gördüğü rüyasını anlatır. Rüyasında, biri padişahın sarayının meydanında, biri de kendi mekanında iki fidanın yeşerdiğini görmüştür. Ayrıca rüyasında onların bakımıyla uğraşmıştır. Vezir Beşîr bu rüyanın yorumun da yapar ve Allah'ın kendilerine birer oğul bağışlayacağını müjdelir. Cihan padişahı bu habere çok sevinir. Müjdesine karşılık vezire hediyeler verir. Karısını durumdan haberdar eder. Duâlarının kabul olduğunu görüp sevinirler. Fakirlere ihsanda bulunur, kurban keserler.

Vakit tamam olunca Sultan Nezîr'in ve veziri Beşîr'in aynı gece birer erkek çocukları dünyaya gelir. İki çocuk da birbirinden güzeldir. Sanki bir şehre iki ay doğmuştur. Perileri kıskandıracak güzellikteki bu iki çocuk etraflarına nûrdan ışıklar yaymaktadır.

Sultan Nezîr, ertesi gün tahtına mutlulukla oturur. Vezirler ve şehrin ileri gelenleri sultanı tebrike gelirler; dualar edip padişahı öven sözler söylerler. Her biri sultan tarafından nimetlendirilir. Tebrik merasiminden sonra ad koyma faslına geçilir. Sultanın oğluna Cemşâh, vezirin oğluna Alemşâh adı uygun görülür. Ardından yemek meclisi kurulur; yemekler yenir ve herkes evine dağılır.

Padişah çocuklara birer dadı tayin eder. Güle oynaya serpilip gelişen çocuklar eğitim görme çağına gelirler. Çocuk, gönlü nûrla dolu bir mumdur.

Ona ancak nefsin arzuları perde olur. Onun için Sultan Nezâr çocukların eğitimine özen gösterir. Araştırır ve Bedr isimli kâmil ve fazîletli bir bilgini çocukların eğitimine memur eder. Bedr'den, çocukları irfan suyu ile terbiye etmesini, fazîletinin nûru ile aydınlatmasını ister. Bedr böylesine kıymetli iki öğrencisi olduğuna çok sevinir. Çocuklar elif-bâ'dan başlayarak okumayı ve yazmayı öğrenirler. Kur'an'ı hatmedip sarf, nahiv ve her ne varsa hepsinden birer miktar ders görürler.

İlerleyen zaman çocukları yakışıklı birer delikanlı kılar. Güzellikleri, zarâfetleri dillere destan olur. İki genç birbirlerine de çok düşkündürler. Can ile beden gibi ayrı duramazlar. Kimi zaman birlikte ava çıkıp avlanır, kimi zaman atlara binip şehirde dolaşırlar.

Gökyüzünü kara bulutların kapladığı, yağmurun yağıp şimşeklerin çaktığı kasvetli bir günde Cem'in annesi rahatsızlanıp yatağa düşer. Her ne kadar uğraşılırsa da hastalığın ilerlemesine engel olunamaz. Günden güne zayıflayan hasta kadın, uzun süre bu derdi çeker ve sonunda can bülbülü tenden uçup cennet bahçesine yönelir. Tâati ve takvâsı onu cennet bahçesinde bir hûri yapar. Haberi alan Cem üzüntüsünden âhlar çekip gözyaşı döker, bayılıp düşer. Cem'in üzüntüsü Alemşâh'ı da perişan etmiştir. Ölüm haberini duyan Sultan Nezâr, veziri, zengin ve fakir herkes gözyaşı döker.

Tüm şehir toplanır; padişahın karısının temiz bedenini gülsuyu ile yıkayıp gül yaprağından kefeneye sararlar. Bedeni yılan ve karıncaya yem olmasın diye servi ağacından yapılmış tabuta koyarlar. Namazını kılıp cenâzeyi defnederler. Âdetâ gizli bir hazineyi saklamışlardır. Gök kubbe çadır, melekler de o mezara bekçi olmuştur.

Hemedân padişahı sarayına döndüğünde eşinin yokluğunu daha derinden hisseder, oğluna sarılır ve birlikte ağlarlar. Sevdikleri bir insanın aralarından ayrılışına üzülen halk, padişahın mâtemini gördükçe daha fazla üzürlürler. Sultan

sanki cansız bedene dönmüştür. Öte yandan Cem de gece gündüz gözyaşı dökmektedir.

Vezirler bir araya gelip durum değerlendirmesi yaparlar ve sultanla görüşüp nasihatte bulunmanın uygun olacağına karar verirler. İzin alıp huzura çıkarlar; dünyanın fâniliğinden, âhiretin bâkî oluşundan, ölenin ardından uzun süre yas tutmanın uygun olmayacağından ve halkın sultanlarını başlarında görmek istediklerinden bahsederler. Sultan Nezîr vezirlerin sözlerine hak verir, fakat bu durum Cem'e nasıl anlatılacaktır. Sultanı asıl üzen Cem'in sürekli ağlamasıdır. Vezirler Cem'le görüşmenin yararlı olacağını söylerler ve Cem çağırılır. Ona da nasihatte bulunulur. Cemşâh da söylenilenlere hak verir ve artık yas tutmayacağına söz verir. Bu durum herkesi mutlu eder.

Baharın bütün güzellikleriyle kendini gösterdiği bir vakitte Hemedân padişahı üzüntüsünü hafifletip eski günlerine dönmek için bağda bir meclis hazırlamayı düşünür. Hizmetçisini çağırarak bağa gitmek istediğini, vezire haber vermesini, Cem'le Alem'i alıp vezirin de oraya gelmesini emreder ve yola çıkar.

Gidilen bağ sanki bir cennet bahçesidir. Taşları gecenin loş aydınlığında mücevher gibi ışıdamakta, ağaçların gölgesinde akan deresi âb-ı hayat'a benzemektedir. Al renkli lâlesi, dikensiz gülü vardır. Orada kuşların şakırtısı ile suyun sesi insanlara çeng ve rebâb sesini çağrıştırmaktadır.

Padişah yeni elbiseler giyerek bağda tahtına oturur. Çevresinde hizmetçiler emre âmâde beklemektedirler. Vezir, Cem ve Alem gelir, etek öpüp huzura otururlar. Sultan Nezîr oğlunun bu meclise katılmasından dolayı son derece mutludur.

Bağda yemekler yenir, sohbetler edilir, bağın soğuk sularından içilir. Daha sonra gezintiye çıkılır ve gül bahçesinin, çınarların, servilerin eşsiz güzellikleri temâşâ edilir. Güzel sesli kadınların okuduğu keder dağıtan şarkılar

dinlenir. Akşam olunca herkes evine döner. Sultan Nezir haftada bir iki gün bağa gitmeyi âdet edinir ve yaz sıcakları bastırınca kadar bu gezintilere devam eder.

Bahar mevsiminin bitimiyle sıcaklar artar. Yaz mevsiminin harâreti insanı bunaltmakta, güneş yerdeki taşı ateş topuna çevirmektedir. Artık yaylaya çıkma zamanıdır. Padişah da öyle yapar. Yaylak, bir dağın tepesindedir, içinde bir de gül bahçesi vardır. Rüzgarı anber gibi kokmakta, uzun boylu servisi Sidre gibi göğe uzanmaktadır. Her tarafı meyve ağaçlarıyla doludur. Padişah bu cennet bahçesine andıran yaylağa yerleşir. Askerler de etrafa çadırlar kurarlar.

Sultan Nezîr, vezirleri, kumandanları, Cem ve Alem de yanlarında olmak üzere yazı orada geçirirler. Her öğünde çeşitli yemekler pişmekte, arzulanan meyve taze olarak önlerine gelmektedir. Şarkılar söylenir, sohbetler edilir, satranç oynanır...

Yaylada geçen bu süre bir müddet sonra padişaha sıkıcı gelmeye başlar. Yeniden evlenmeyi düşünmektedir ve düşüncesini vezir Beşîr'e açar. Vezir de Şirvan padişahının dillere destan güzellikte bir kızı olduğunu, onu istemenin uygun olacağını söyler. Padişah emreder, hemen bir dünürcü, paha biçilmez hediyelerle Şirvan padişahına gönderilir. Şirvan padişahı kızının bir sultan tarafından istenilmiş olmasına çok sevinir. Yaylağın sonunda düğün gerçekleşir. Bir süre sonra da topluluk şehre döner.

Padişah sonbaharda bir av meclisi oluşturur. Cem ve Alem de gösterişli atlara binerek ava katılırlar. Kalabalık avcı grubu tam teçhizatlı olarak av sahasına yönelir; dağın zirvesine kadar çıkarlar. Herkes ormanda toplanmıştır. Ansızın ortaya çıkan bir ceylana Cem gelişigüzel bir ok atar. Ceylanın kalbini delip geçen ok toprağa gömülür. Herkes Cem'i takdir eder. Bir süre sonra vahşi bir erkek arslanın sesi duyulur. Alem atını onun üzerine sürer, arslanın boynuna bir kement geçirir ve topluluğun önüne getirir. Ona da övgü dolu sözler söylenir. Toppluluk Cem'in ve Alem'in meziyetlerini sayarken ormandan bir gazal çıkar.

İkisi birden atlarını sürerler ve biri gazalın boynuna kılıcını vururken diğeri mızrağı göğsüne saplar. Hemedan padişahı yaşadıklarından dolayı son derece mutludur.

Akşam olunca toplu olarak şehre dönülür. Asker nehir gibi akmakta, şehir halkı avdan dönen topluluğu seyretmektedir. Şirvanlı yeni gelin de padişahın sarayından geçiş merâsimini izlemektedir. Topluluğun içinde Cem'i ve onun güzelliğini görünce akli başından gider, âh edip ağlamaya başlar. Yeni gelinin Mâhân Ağa isminde can dostu, sırdaşı bir hizmetçisi vardır. Hanımının ağlamasını işiten hizmetçi koşarak gelir, ağlamasının sebebini sorar. Sultanın yeni hanımı derdini ona açar ve Cemşâh'a âşık olduğunu söyler. Ayrıca genç yaşında, sultan da olsa, yaşlı birisiyle evlendirilmiş oluşuna üzülmeğe, kendine Cem gibi genç birinin lâyük olduğunu düşünmektedir.

Mâhân Ağa hanımının bu olumsuz durumunu görünce ona nasihatte bulunur. Cem'in kendi oğlu olduğunu, bu düşüncesinin de çok ayıp karşılanacağını söyler, fakat hanımı bu sözlerle avunmaz. Bu arada askerın geçişi tamamlanmış ve sultan sarayına dönmüştür. Karısı onu salonda karşılar. Oturup sohbet ederler. Padişah av sahasında olanları, Cem'in mârifetini, cesâret ve kuvvetini mutlulukla anlatır. Kadın bunları dinledikçe Cem'e olan aşkı daha da artar, üzüntüsünden mum gibi erir.

Padişahın divan toplantısı için sabah erkenden hanımının yanından ayrıldığı bir günde, Şirvanlı gelin sâde bir elbise giyer, süslenir ve hizmetçisini çağırır. Bu arada ağlamaya başlamıştır. Mâhân Ağa gelip hanımının ağladığını görünce üzülür. Eğer şehzâdenin aşkıdan dolayı ağlıyorsa onları buluşturabileceğini söyler. Kadın bunları duyunca sevinir, Cem ile kendisini buluşturmasını, derdine çare olmasını ister.

Mâhân, hanımına yol üzerindeki hizmetçileri kaldırmasını söyler ve gidip tenhâ bir köşede Cem'i bulur. Babasının sarayda kendisini beklediğini ve

kimseye görünmeden gelmesini istediğini söyler. Cem'i gizli bir yoldan saraya sokar. Babasıyla görüşmeyi bekleyen Cem üvey annesi ile karşılaşır. Genç kadın öpmek için Cem'in ayaklarına kapanır. Cem utanır ve hemen geri çekilir. Kadın aşkını Cem'e açıklar ve yalvararak kendisiyle ilgilenmesini ister. Cem, evladın babasının nâmusuna el uzatmasının mümkün olamayacağını söyler ve hemen oradan uzaklaşır.

Yeni gelin, Cem'in ardından ağlayıp sızlanmaya başlar. Ansızın saraya dönen padişah hanımının bu halini görünce sebebini sorar. Kadın sabah vakti Cem'in geldiğini, kendisine sarılmak istediğini, kapıyı kapatarak kendini zor kurtardığını söyleyerek Cem'e iftira atar. Bunları duyan padişah hiddetlenir, hışımla dışarı çıkar ve vezirini çağırır. Kızgınlıktan işin aslını araştırarak durumda değildir. O an Cem'i bulsa dışıyla doğrayabilecektir. Çağırılan vezir çabucak gelir. Sultan vezire, hemen bulmasını ve bulduğu yerde öldürmesini, ölüsünü de kimseye göstermeden yok etmesini ister.

Vezir, padişahı hiç soru sormadan dinler. Çok kızgın olduğunu, nefsinin ona gâlip geldiğini ve söylenecek bir sözün fayda vermeyeceğini düşünür. Hiçbir şey demeden sultanın yanından ayrılır ve evine yönelir. Üzgündür ve ağlamaktadır. Sanki dünya başına yıkılmıştır. Padişahın emri konusunda tereddütlüdür, fakat çaresizdir de. Cemşâh'ı çağırır.

Cem vezirin yanına gelip ve onun durumunu gördüğünde her şeyi anlar. Halbuki sabah işin kapandığını zannetmiştir, hayret içindedir. Babasının gözbebeğiymişken şimdi onun gözüne diken olmuştur. Kendisine gül ile vurmaya kıyamayan babası kellesini istemektedir. Cem vezire, mâsum olduğunu, kimseden saklayacak bir günahı olmadığını, fakat babasının emrine de itiraz etmeyeceğini söyler. Ölümün kendisi için fazla bir önemi yoktur. Çünkü öldürüldüğünde şehit olacağını ve cennet tahtına kurulacağını düşünmektedir. Vezir Cem'in sözlerinden onun mâsum olduğunu anlar. Ona, Alem'le birlikte

kendi sarayında kalmasının ve sultanın hiddetinin geçmesini beklemenin uygun olacağını söyler. Alem’le Cem’i baş başa bırakıp odasına çekilir.

Yalnız kalan Cem ve Alem dertleşirler. Gece olmuştur. Alem, Cem’i teselli etmeye çalışır. Ona, boş yere üzüldüğünü, kendilerinin burada bulunuşunu vezirden başka kimsenin bilmediğini, gecedен yararlanıp kaçmaları durumunda kimsenin durumu fark edemeyeceğini söyler. Ayrıca Alem bunu en uygun yol olarak görmektedir. Cem, Alem’in kendisini yalnız bırakmamasına sevinir ve hangi tedbiri düşünürse ona tâbi olacağını belirtir.

Gizlice iki at temin eden Cem ve Alem bir mektup bırakıp dörtnala uzaklaşırlar. Mektupta vezire, üzülmemesini, sultanın Cem’i sorması durumunda “öldü” demesini yazarlar. Vezir sabah kalktığında Cem ve Alem’in kaldığı odaya gelir. Mektubu bulup okuduğunda iki gencin, iki yavru şahin gibi yuvadan uçup gittiğini anlar.

Sabahleyin huzura çıkan vezire padişah, bir önceki gün verdiği emri yerine getirip getirmediğini sorar. Vezir usûlen, emri yerine getirdiğini söyler. Bu sözü duyan padişahın yüzünün rengi solar, babalık duygusu kabarır, yüreği hasretle dolar ve ağlamaya başlar. Sultanın öfkesinin geçtiğini, yaptığından pişman olduğunu gören vezir olayın aslını anlatır ve bulduğu mektubu okur. Cem’in, Alem’i yanına alarak kaçtığını, fakat ne yöne gittiklerini bilmediğini söyler. Padişah bu sözlere çok sevinir. Hiddete mağlup olduğunu, canının parçası oğlunu öldürmek istediğini, lâkin ona haksızlık yaptığının farkına vardığını belirtir. Yeniden hayat bulmuşçasına sevinen Sultan Nezîr, vezirini bu tedbirli davranışından dolayı mükâfatlandırır. Dört bir yana ulaklar gönderir, Cem ile Alem’in yakalanmaları için uç beylerine mektuplar yazdırır. Ama şahinler uçmuştur ve onları yakalamaya çalışanlar çaresizdir. Alem’den de Cem’den de bir haber alınamaz. Sultan evlat ayrılığının verdiği hasretle yanıp mum gibi erir.

O gece Cem ve Alem bindikleri atlarla rüzgar gibi uzaklaşırlar. İki at da kanatlanmış gibidir. Nallarından kıvılcımlar saçmakta, yokuşu ok gibi tırmanıp dağları yıldırım misali inmektedirler. Şüphesiz onlara melekler eşlik etmektedir. İki göçmen kuş gibi Irak'ın Kızıldeniz'ine, oradan da memleketler aşarak Şam şehrine ulaşırlar. Acemistan'ı ve Hemedân ülkesinin sınırlarını geride bırakıp güvenliğe kavuşmuşlardır.

Sabahın erken saatlerinde bir ormana ulaşan şehzâdeler orada bir müddet dinlenirler. Sonra kalkıp işleriyle uğraşırlar. Yorgunluktan işe yaramaz hale gelen atları serbest bırakırlar. Artık yaya kalmışlardır. Bu dünyanın halidir ki, zaman olur dilenciyi padişah, padişahı yollarda dilenci yapmaktadır

İki şehzâde tanınmamak için işlemeli elbiseleri çıkarıp halkın giydiği sıradan elbiseleri giyer, tıraş olurlar. İkisi de genç ve hayatın zorlukları ile hiç karşılaşmamışlardır. Fakat pehlivan gibi güçlüdürler. Daha sonra Şam'a doğru yola çıkan Cem ve Alem ıssız bozkırlarda dağlar aşım nehirler geçer ve gözyaşı döküp gezen dervişler gibi yürürler. Tabiat o iki dervişi görüp hürmet göstermektedir. Nihayet bir gece Şam'a ulaşırlar.

Gördükleri şehir, cennet bahçesi gibi, içinde hûri ve gılmanları barındırmaktadır. Rüzgarı amber kokuludur. Cem ve Alem bir zaman, gri renkli gecede parlayan ay gibi dolaşırlar. Şehirde irfan sahiplerine arkadaş olur, zarif insanlarla birlikte eğlence meclislerine katılırlar.

Vakit hac mevsimidir. Kâfileler hazırlanmakta, yer, gök, geceyi aydınlatan ay ve yıldızlar kâfilelere hizmet etmektedir. Hac kâfilesinin hazırlandığı haberi Şam'a da ulaşır. Haberi duyan şehir halkı mutluluktan uyuyamaz olur. Genç, yaşlı herkes hac için gerekli hazırlıkları yapmaya başlar. Develer kiralanır, yiyecekler alınır. İnsanlardaki bu canlılığı gören Cem ve Alem mutlulukla hac kâfilesine katılmaya karar verirler. Amaçları kutsal mekanları

görmek, günahlardan arınmaktır. Hemen birer deve satın alıp yolculuk için gerekli hazırlıkları yaparlar. Develerine binip hac kâfilesine katılırlar.

Topluluk Cuhfe'ye vardığında gusül abdesti alıp ihrama girer. Melekler gibi beyaz kanatlarını açar, yaya olarak yürür ve telbiye getirirler. Yolun sonunda Kâbe'yi görünce şevke gelip hep bir ağızdan "hû" derler. Yüksek sesle tekbir getirip şeytanın kalbine ok atarlar. Kudüm tavafını yapıp Arafat'a çıkar, gece ve gündüz orada dururlar. Daha sonra Minâ'ya hareket edip şeytan taşlarlar. Fakirlere ihsanda bulunup kurban keserler. Hacer'ü-l Esved'e el sürer, kutsal mekanlarda namaz kılip mutluluktan gözyaşı dökerler. Haccın gerekleri yerine getirilince herkes geldiği yöne geri dönmeye başlar.

Dönüş yolculuğuna çıkılacağı günün gecesinde Cem bir rüya görür. Ay, insan suretinde doğmuş ve doğu yönünden ona el uzatmaktadır. Uyandığında rüyasını Alem'e anlatır. Alem üzülmemesini, bunun bir müjde olduğunu, değerinin yükseleceğini ve doğu istikametine yönelmeleri gerektiğini söyler. Çünkü doğunun ayı el uzatmıştır. Hem Şam'da yapacak bir işleri de yoktur.

Bu görüşte birleşen Cem ve Alem sabah erkenden develerine binip doğu istikametine giden kâfileye katılırlar. Kâfiledekilerle arkadaş olup nice zaman yol yürürler. Ansızın güzel bir şehre ulaşırlar. Bu Mâh şehridir. Surlarının kandili aydan aydınlık, toprağı amber ve misk kokulu, taşı mücevher gibidir. Kalesi güzellikte gümüşten daha zariftir. Nimeti bol, insanları nâzik, bağı, bahçesi cennet bahçelerine benzemektedir. Havası mü'tedil, suyu lezzette şerbet gibidir. Hisarları okyanusun kenarındadır. Şehrin güzelleri hûrileri çağrıştırmaktadır.

Bu ülke Çin'e yakın bir Müslüman ülkesidir. Padişahının adı Nu'man Şâh'tır. Nice kaleler ve beldeler ona tâbidir. Alem ve Cem şehirde yaşlı bir kadının sahip olduğu konağa yerleşirler. Onu âhiret anne kabul edip nice inci ve mücevheri hediye olarak verirler. Mâh şehrine yerleşen şehzâdeler kendilerine at ve güzel elbiseler alırlar. Güzellik ve zenginlikte şehir halkının dikkatini çekerler.

Su gibi altın ve gümüş harcamaktadırlar. Nihayet paraları tükenir ve yiyecek almak için bile ellerinde altın kalmaz. Altınlarının tükendiğini gören delikanlılar mücevher kutusundan değerli bir mücevher çıkarırlar. Büyüklüğü yumurta kadar olan bu mücevher hazine değerindedir. Onu gizlice âhîret anneye satması için verirler.

Mücevheri alan kadın, onu tanıdığı kadınlara gösterir. Hepsi de bu mücevhere paha biçilemeyeceğini, onun değerini ancak sultanın sarayında bulabileceğini söylerler. Âhîret anne de onu saraya götürür. Sarayın kapıcısı kadını içeri almak istemez. Fakat mücevheri görünce yol verir. Kadın sarayda padişahın kızının odasına gider.

Padişahın kızı güzel ve iyi huyludur, fakat istemediği halde Çin sultanının oğlu ile evlendirilmek üzeredir. Halk Çin beldesinin hükümdarına, Lanetli Yezid demektedir. Serveti bol, askeri çoktur. Bir ülkeyi harap etmek istediğinde, hepsi kâfir olan askeri dağı ve ovayı doldurmaktadır. Çin sultanının Yezdüc isimli bir oğlu vardır ve Nu'man Şâh'ın kızını oğluna istemiştir. Nu'man Şâh'a gönderdiği haberle; kızını verdiğinde dost olacaklarını, eğer vermezse ülkesine savaş açacağını bildirmiştir. Bu haberi alan padişah ve veziri şu karara varırlar; Çinlilerle savaşacak güçte değillerdir. Ülkeyi ve canlarını kurtarmak için kızı vermekten başka çare yoktur. Çaresiz teklifi kabuk ederler. Bu habere çok sevinen Çin sultanı mutantın bir düğün yapılmasını emreder. Onlar düğün ziyafeti vermekte, kız tarafı da gelin çeyizi hazırlamaktadır. İşte tam o arada Cem ve Alem'in konağında kaldıkları kadın, sultanın kızına mücevheri göstermektedir.

Mücevheri gören sultanın kızı, âhîret anneye; bu mücevheri nerede bulduğunu sorar, çünkü bunun gibisi babasının hazinesinde dahi yoktur. Değeri en az yüz bin altın etmektedir. Kadın sultanın kızına iltifatlı sözler söyledikten sonra, sarayına gelen genci, yaratılış ve güzellikteki eşsizliğini, Hemedan

padişahının oğlu olduğunu, babasının hazinesi içinde bunun gibi nice mücevherlerin bulunduğunu ve isminin Cemşâh olduğunu söyler.

Bu sözleri duyan kızın gözleri nemlenir ve kadına içini döker. Babasının onu kâfire vermesine çok üzülmemektedir. Tâze goncayı ateşe verir gibi bir yılan arkadaş yapılmak istenmektedir. Genç, yaşlı hiç kime buna râzı olamaz diye düşünmektedir. Kendisine hayat arkadaşı olacak olan kişi o şehzâde gibi olmalıdır. Buna benzer sözler söyleyip âhîret anneden yardım ister. Cemşâh'ı görmek istemektedir. Kadına bunu temin etmesini, fakat bu sırrı kimseye açmamasını söyler. Bir plan yaparlar; kadın Cem'in atın üzerinde sarayın önünden geçmesini sağlayacak, pencereden de sultanın kızına onu gösterecektir.

Saraydan ayrılan kadın Cem'i bulur ve olanları ona anlatır. Cem teklifi kabul eder, süslü elbiseler giyerek atına biner ve sarayın yolunu tutar. Kadın da hemen Nu'man Şâh'ın sarayına gider ve durumdan sultanın kızını haberdar eder. Birlikte sarayın penceresinde Cem'in geçişini beklerler. Nihayet Cem atlı olarak sarayın önünden geçer. Onu gören sultanın kızı Cem'e âşık olur. Yanında duran kadına; bu şehirde üç gecesi kaldığını, gitmesinin yakın olduğunu, fakat gitmeden önce babasının izniyle her gece annesinin türbesine gidip duâ ettiğini söyler. Sonra güzel bir anahtar çıkarıp ona uzatır ve bunu Cem'e vermesini ister. Anahtar türbenin dış kapısını açmaktadır. Sultanın kızı, Cem'in bu gece el ayak çekilince türbeye gelmesini ve kendisi ile görüşmesini istemektedir.

Kadın, sultanın kızının yanından ayrılınca hemen konağına döner, olanları Cem'e anlatır ve anahtarı ona verir. Anahtarı alan Cem, gecenin ilerleyen vaktinde türbeye gelir. Türbenin yüksek kubbesinin çevresi rahmet ayetleriyle süslenmiştir. Binası padişahın sarayına bitişik ve iç kapısı harem bölümüne açılmaktadır. Cem, kadeh şeklinde olan dış kapıyı anahtarla açar, içeri girer ve kapıyı kapatır. Önce duâ eder ve sonra kabri seyre koyulur. Sandukanın baş ve ayak tarafında yanmakta olan mumlar içeriyi aydınlatmaktadır. Türbe büyüleyici

bir güzelliğe sahiptir. Cem türbeyi bir müddet seyreder, fakat kızın geleceği kapı bir türlü açılmamaktadır. Sebebini düşünürken üzerine bir ağırlık çöker ve sandukaya yaslanıp uyuya kalır.

Bir süre sonra sultanın kızı hizmetçilerin refâkatinde türbeye gelir. Hizmetçiler harem bölümünde kalırlar. Kız içeri girdiğinde Cem'in uyuyakaldığını görür ama uyandırmaya da utanır. Oturur ve onun eşsiz güzelliğini seyre dalar. Bir süre bu şekilde bekler. Cem'in uyanmadığını görünce bir kağıda; böyle bir gecede uyumanın uygun olmadığını, kendisini uyandırmaya kıyamayıp seyrettiğini, tekrar gelmesini yazar ve Cem'in eline koyup gider.

Cem uyanıp eline bırakılan mektubu okuduğunda olanları anlar ve üzülür. O geceyi kimseye anlatmaz. Ertesi gece tekrar türbeye gider. Bir süre sonra sultanın kızı hizmetçileri dışarıda bırakarak türbeye girer. Güzelliğinin nûru türbeye ayrı bir aydınlık vermiştir. Cem "ya gökten yere hûri indi ya da mezara nur indi" diye düşünür. El ele tutuşup otururlar. Duyduklarıyla ona âşık olan Cem, kızın eşsiz güzelliğini yakından görünce hayrette kalır. Boyu, kaş, gözü... hâsılı tüm güzelliği ile eşsizdir. Kız, Cem'in kendisini seyretmekten şaşkına döndüğünü fark eder ve onu ikaz eder. Güzelliği ile sarhoş olmamasını, derdine çare bulmasını ister. Cem'e birlikte kaçmayı teklif eder, fakat Cem bunun mâkul bir fikir olmadığını düşünmektedir. Çünkü buraların yabancısıdır ve kaçılacak yolları bilmemektedir. Böyle bir hareket her ikisinin de sonu olacaktır.

Kız da fikrinin mâkul olmadığını kabul eder. Bunun üzerine Cem'e bu gece sabredip kendisine dokunmamasını, vereceği vekâletle nikah kıydırmasını, ertesi gece gelip murâdına ermesini söyler. Vuslat meyvesini kâfirle değil Cem'le paylaşmak istediğini, bu durumda, eğer gittiği yerde öldürülürse cennete gideceğini, geri gönderilirse babasının haraç ödeyeceğini belirtir. Aksi taktirde kâfir bir insanla birlikte olmanın sürekli zina yapmak olacağını, Allah'ın mümine bir kadınla kâfir bir erkeğin evliliğine müsâade etmediğini dile getirir. Tartışma

bu noktada sona erer ve ertesi gece buluşmak üzere ayrılırlar. Cem kaldığı eve, kız sarayına döner.

Cem o geceyi uykusuz geçirir. Sabaha kadar ne yapabileceğini düşünür. Önce aklına şeytanca bir düşünce gelir. Nikah şahitsiz olmaz. Şahitlerin olduğu yerde de dedikodu olacak ve bu iş açığa çıkacaktır. Bu durum da başa belâ getirmekten başka bir şeye yaramayacak ve halka rezil olunacaktır. Dolayısıyla nikah uygun bir düşünce değildir. Uygun olan nikah yapmış gibi davranıp murâda ermektir. Cem bu düşüncelerle bocalarken Allah'ın yardımını ulaşır, gönül gözüne doğru yol görünür, kalbinde âhret düşüncesi canlanır. Düşündüklerinden pişman olur. Çünkü bu durum hem kadın hem de erkek için utanç vericidir.

Nihayet Alemşâh'a danışmaya karar verir ve onu yanına çağırır. Türbeye gidişini, sevdiği ile konuştuklarını, aklından geçen düşünceleri bir bir anlatır. Alem, kızın Cem'in aklını çeldiğini düşünür. Cem, serzeniş zamanı olmadığını, kendisine yardımcı olmasını, nikah konusunda bir kolaylık düşünmesini söyler. Alem, şartların olumsuzluğunu, Çin askerlerinin şehri kuşatmış olduğunu, bu gece türbeye gitmenin uygun olunmayacağını hatırlatır, fakat Cem askerlerden kesinlikle korkmamaktadır. Alem, Cem'i caydırmak için, bu kızdaki daha güzelinin bulunabileceğini, bu işin sıkıntıdan başka bir şey getirmeyeceğini söyler. Cem, bu derde boşuna düşmediğini, sevdiğinin güzellikte eşsizliğini, ayrıca biraz da Alem'e benzediğini söyleyince, Alem nasihatini fayda vermeyeceğini anlar. Cem'e nasıl yardımcı olacağını bilememektedir, fakat nikah işinin kesinlikle olamayacağını söyler. Çünkü nikahlandığı kadın bir süre sonra kâfirin yatağına girecektir. Bunu bir Müslüman asla kabul edemez.

Alem sonunda çare olarak şunu düşünür; bu gece türbeye kendisi gidecek ve kızın yerine geçip Çin'e gelin olarak kendisi gidecektir. Bu yolla hem kızın kâfirle evlenmesini engellemiş hem de Cem'i tehlikeye düşmekten korumuş olacaktır. Cemşâh arkadaşının bu fedakarlığına sevinir ve onu sevgiyle kucaklar.

Babasının kendisini öldürmek için emir verdiğinde onu yine Alem kurtarmıştır. Eğer bu işe bir çözüm bulunacaksa bunu yapacak olan yine Alem'dir.

O gece karanlık bastırıldığında türbeye Alem gider ve içeri girer. Bir süre sonra kız gelir. Hizmetçileri yine dışarıda bırakmıştır. Alem'le karşılaşınca bir an şaşırır, utançtan yüzü kızarır, tam korkudan bağırarakken Alem konuşur; kendisinden korkmamasını, Cem'in hizmetinde olduğunu ve yardımcı olmak için geldiğini söyler. Sultanın kızı Alem'in dost olduğunu anlayınca sakinleşir, oturup konuşurlar. Alem yaptığı planı anlatır ve onu Cem'in bulunduğu yere götürmek istediğini söyler. Kız kabul eder ve birlikte Cem'in bulunduğu saraya giderler.

Sarayın sahibi olan kadın sultanın kızını görünce telaşlanır, başının derde gireceğini düşünerek sarayında kalmasına izin vermek istemez. Alem kızıp kılıcını çeker ve bu işi başlatanın kendisi olduğunu, şimdi neden engel olmak istediğini sorar. Kadın korkup susar. Alem ve kız soyunup elbiselerini değiştirirler. Alem cennet hürilerine, kız da yeni doğmuş çocuğa benzemiştir. Alem'le kızı birbirinden ayırmak imkansızdır. İşin aslını bilmeyen bir kimse defalarca Alem'e baksa tanıyamaz.

Alem kıza, saraydaki yaşantısını, âdetlerini, hizmetçilerinin adını, yanına gelip gidenlerin kimler olduğunu sorar ve öğrenir. Cem'e de nasihatte bulunur; yarın yola çıkacağını, kendisi dönünceye kadar kızla birlikte olmamasını söyler. Sonra Alem ve Cem birlikte türbeye giderler. Alem içeri girer Cem de kapıyı dışarıdan kilitler. Cem eve dönerken Alem türbenin harem kapısını açarak dışarı çıkar. Hizmetçiler onu tanımazlar ve padişahın kızının türbeden çıktığını zannederler. Alem önde, hizmetçiler arkada saraya girerler. Alem sultanın kızından öğrendikleri sayesinde kolayca odasını bulur, yüzünü peçeyle örtüp yatağa uzanır ve sabaha kadar kimseyle konuşmaz.

Gün doğumu tüm güzelliğiyle kendini gösterdiğinde, kızın yerine geçen Alem, şaşkın ve suskun bir şekilde yatağının üzerine oturup utangaç çehresini

çevresindekilere gösterir. Kimseyle konuşmaz ve sürekli gözyaşı döker. Bir süre sonra gelini süslemek için gelenler Alem'i süslerler. Kaşlarına rastık çekip saçlarını örerler ve onu süslü bir gelin ağacına benzetirler.

Gelinin süslenmesi tamamlanınca sarayın önüne gösterişli bir araba yanaşır. Lanetli Yezid askerleri ile birlikte gelini almaya gelmiştir. Alem'i alıp götürürler. Yeni gelin götürüldüğü yerde cennet saraylarını çağrıştıran bir kasra yerleştirilir. Kasrın etrafını çevreleyen bahçe meyve ağaçlarıyla doludur. Balkonundan Çin ve Maçın seyredilebilmektedir. Bu derece yüksekliğine rağmen kasrın salonunda bulunan şadırvandan sular akmaktadır. Alem kasra yerleştiğinde etrafını muma üşüşen pervaneler gibi güzel kızlar sarar. Kızların içinde güzelliği ile diğerlerinden ayrılan bir kız Alem'in dikkatini çeker. Bu Çin padişahının kızı Erzân'dır ve Alem kızı görür görmez ona âşık olmuştur. Fakat bu durumu kimseye hissettirmez. Akşam oluncaya kadar da kimseyle konuşmaz.

Akşam olunca kadınlar gelir ve damadın gelmesi için gelinin müsâade vermesini isterler. Yeni gelin kılığındaki Alem yüzünü örten peçeyi kaldırır, nazlı bir edâ ile, yol yorgunu olduğunu, şehzâdeden üç gece izin istediğini, kendini iyi hissettiğinde damadın iyiliğine karşılık vereceğini söyler. Ayrıca etrafının çok kalabalık olduğunu ve bu kalabalıktan rahatsız olduğunu, Erzân'ın kendisine arkadaş olarak kalmasını, diğerlerinin çekilmesini ister.

Gelinin bu isteği hemen damat olan Yedüc'e ulaştırılır. Yezdüc bu isteği mâkul karşılar. Sultanın kendisi için vaat ettiklerini duyunca sevinir ve haberi getirene hediyeler verir. Gelin ne emrediyorsa yerine getirilecektir. Bunun üzerine gelinin bulunduğu kasr boşaltılır. İçeride sultanın kızının yerine geçmiş olan Alem ve Erzân'dan başka kimse kalmaz. Herkes çekilince kapıları kapatıp birlikte otururlar. Gece olunca da yere yatak serip birlikte yatarlar. Alem, Erzân'ı sinesine alır, öper, okşar, fakat kesinlikle ileri gidip haddi aşmaz. Sohbet edip yakınlaşırlar. Yeni geline iyice içi ısınan Erzân söz arasında "keşke sen

erkek olsaydın da buradan birlikte kaçıp senin ülkende beraber yaşasaydık” der. Erzânın bu sözleri Alem’i çok sevindirir. Aradığını bulmuştur. Anlar ki aşkın ateşi Erzân’ı yakmaktadır. Erzân’a ısrarla, erkek olsaydı gerçekten kendisine itaat eder miydi diye sorar, doğru söyleyip söylemediğini öğrenmek için ısrar eder. Kız, doğru söylediğine dâir yemin edince Alem sırrını açıklar. Erzân şaşkın fakat mutludur. Kendini toparlayıp Alem’e birlikte kaçmaları durumunda ömrü boyunca ona itaat ve hizmetten ayrılmayacağını söyler. Alem’de onun ölünceye kadar kendisine hayat arkadaşı olacağını söyler ve hemen İslam dinine girip bu gece kendisiyle birlikte Mâh şehrine gelmesini ister. Erzân yattığı yerden kalkar, işaret parmağını doğrularak şahâdet getirir. Ardından mahzene inip iki kılıç alır, oradan ahıra geçip iki at çıkarır ve Alem’in yanına gelerek, herkesin düğün eğlencesiyle sarhoş olduğunu, vuslat vakti olmadığını, bu fırsatın bir daha ele geçmeyeceğini anlatır. Bu anı değerlendirdikleri takdirde düşmanı perişan edebileceklerini belirtir ve kılıcın birini Alem’e verir. Alem bu duruma çok sevinir. Biri dişi diğeri erkek arslan gibi gecenin karanlığında kâfirlerin eğlence meclisine yaklaşır. Görürler ki kral Yezd ve oğlu Yezdüc de dahil olmak üzere tüm ileri gelenler sarhoştur. Kumandanlar da sarhoş olup sızmış ve tedbiri elden bırakmışlardır. Alem ve Erzân bu durumdan istifâde ederek tüm ileri gelenlerin başlarını kesip bir heybeye doldururlar. Daha sonra atlarına binip hızla oradan uzaklaşırlar.

Atlar güçlü yaydan fırlayan iki ok gibi, iki mızrak gibi hızla ilerlerler ve o gece Alem ile Erzân’ı Mâh şehrine ulaştırırlar. Âhiret annenin konağına ulaştıklarında Cem’in yalnız yatmakta olduğunu görürler. Alem anlar ki, Cem sultanın kızına dokunmamıştır. Cem uyanıp karşısında Alem’i görünce tüm Mâh şehri kendisinin olmuş gibi sevinir ve Alem’i sevgiyle kucaklar. Hemen gidip sevgilisini uyandırır ve Alem’in döndüğünü müjdeler. Birlikte Alem’in yanına gelirler ve ona minnet duygularını iletirler. Verdiği nimetlerden dolayı Allah’a

şükrederler. Erzan'ın güzelliğini görünce, onun Alem'e yakışır bir eş olacağını söylerler ve olayın aslını öğrenmek için sorular sorarlar. Alem ve Erzân başlarından geçenleri anlatırlar ve sabaha kadar sohbet ederler.

Güneş doğar ve ışıklarıyla yeşilliklerin üzerine şimşek gibi gelir. Tüm canlılar gecenin karanlığından arınıp rengârenk elbiseler giyerler. Felek süslü tacını başına alır ve güneşin elbisesi ile karanlık ortadan kalkar.

Alem, sabahın ilk ışıklarıyla kalkar ve Nu'mân Şâh'ı durumdan haberdar etmek için saraya gider. Ayrılmadan önce Cem'e, yaşlı padişahın oğlu olmadığını, tahtın damadına kalacağını, Mekke şehrinde gördüğü rüyanın ortaya çıkmaya başladığını, kesinlikle üzülp tasalanmamasını söyler. Sarayda Nu'mân Şâh'ın huzuruna çıkarılan Alem, yer öpüp duâda bulunduktan sonra heybenin içinde ne varsa ortaya döker. Vezirler ve huzurda bulunanlar şaşkınlık ve mutluluktan sevinç gözyaşları dökerler.

Nu'mân Şâh Alem'e, bu zor işi nasıl başardığını sorar. Alem, gece vakti Hızır (a.s)'ın yoldaşlığı ile başardığını belirtir. Padişah hemen ardından kızını sorar. Alem, onun mutlu olduğunu, kendi misafiri olup hizmetçiler tarafından ihtiyacının karşılandığını belirtir. Sultan hayret içindedir, fakat Alem'in doğru söylediğine de inanmaktadır. Eğer bu delikanlı, temiz yaratılışlı, mert, dindar ve nefesine gâlip gelmiş olmasaydı Allah'ın yardımına ulaşamaz ve bu işi başaramazdı, diye düşünür. Pisliğe bulaşan ululuğa ulaşamaz, der ve kızının taze gül goncası gibi bâkire ve mutlu olduğuna inanır ve o an aklından şunu geçirir; eğer kızını sağ ve selamette görürse bu delikanlı ile evlendirsün, damadını ülkeye sultan yapıp kendini saltanattan çeksün.

Sultan Alem'e hürmet gösterir. Kızının kaldığı yerin hizmetçiye târif edilmesini ve kızının getirilmesini ister. Alem sarayı tarif eder ve hemen hizmetçi gönderilir. Nu'mân Şâh kızını gördüğünde mutluluktan ne diyeceğini bilemez. Alem'in anlattıklarını ve getirdiklerini unutup gayri ihtiyârî tahtından

iner ve yerine Alem'i oturtur. Ona, artık tahta kendisinin değil onun yakışacağını ve kendisini âhiret oğul olarak kabul ettiğini söyler. Alem tahta oturur, vezirler gelip el öperler.

Tahtını Alem'e devreden Nu'mân Şâh sarayın içine, kızının yanına gider. Sultanın kızı babasını görünce ayaklarına kapanır ve bülbül gibi nazlı nazlı konuşur. Babasına iltifatlar eder ve Alem'i korumasını ister. Çünkü o, fitne suyunun akışına engel olmuştur. Yaratılışında sadâkat ile yoğrulmuş ve ona Allah tarafından hürilerin bile bozamayacağı bir sabır verilmiştir. Aslında o bir beşer değil, melektir. Çünkü şeriatın sınırları dışına çıkmamaktadır. Sadâkatle din yolunda mücadele etmiş ve kafirlere galip gelmiştir. Kız, Alem'i öven benzer sözler söyleyerek babasını, Alem'i kötü göstermek isteyebilecek kişilere karşı uyarır ve onlara inanmaması gerektiğini, emri altında onun gibi ikinci bir adamı olmadığını söyler. Ona olsa olsa arkadaşı Cem'in denk olabileceğini belirtir. İkisi de temiz yaratılışlı insanlardır. Biri padişahın diğeri vezirin oğludur. Cem'in de kendisi gibi haksızlığa uğradığını ve kaçmak zorunda kaldığını anlatır. Kızının nazlı ve yalvaran sözlerini dinleyen sultanın kalbi daha da yumuşar, yüreğine merhamet ateşi düşer.

Sultan kızının yanından ayrılır ve Alem'in yanına gelir. Kendisine bir haber ulaştığını, Cem isminde bir arkadaşı olduğunu, ahlâkının güzelliğini, sabrının yüceliğini duyduğunu ve onu görmek istediğini söyler. Bu sözleri duyan Alem'in yüzünde sevinç nûru belirir. Tahta kendisinin değil onun lâıyk olduğunu düşünmektedir. Kendisi sâdık bir hizmetkârdan başka bir şey değildir. Babası, Cem'in babası Sultan Nezîr'in veziridir. Alem, padişahın, Cem'e sultanlara yakışır hürmet göstermesini ister.

Konuşulanları duyan vezir hemen tedbir alır, Cem'in geleceği yolu ipeklerle döşetir ve yolun iki yanına ellerinde mücevher dolu kaselerle güzel kızlar yerleştirir. Takımları mücevherlerle süslenmiş bir at hazırlatır ve yanına

şehrin ileri gelenlerinden oluşan bir topluluk alıp Cem'in kaldığı konağın kapısına gider. El öpüp Cem'e hürmet gösterir, atı kapıya çekerler. Ata binen Cem, vezir önde, saraya ilerler. Yolun iki yanından üzerine mücevherler saçılmaktadır.

Saraya gelen Cem atından iner ve içeri girer. Onun geldiğini gören Alem tahttan inerek yerini ona verir. Cem, fildişinden yapılmış tahta oturur. Üzerinde altın işlemeli kaftanı ve başında süslü tacıyla devlet sarayına kandil olur. Yaratılışının güzelliği ile cihanı aydınlatır. Sanki Mâh şehri nûra gark olmuştur. Beyler gelir, övgü dolu sözler söyleyip tahtın ayağını öper, duâ ederler. Alemşâh'ı da alkışlayıp sadâkatinden dolayı tebrik ederler.

Nu'mân Şâh ziyâdesiyle mutludur. Her ikisini de gözlerinden öper ve ellerini semâya açıp duâ eder. Yaşlılığında kendisine bu iki genci verdiği için Allah'a hamt eder ve onlara yardımını esirgememesini diler. Dîvân duâ ile sona erer ve topluluk dağılır.

Topluluğun dağılmasının ardından Nu'mân Şâh kızının yanına gider. Babasının geldiğini gören kız onu kapıda karşılar, elini öpüp duâ eder. Babasına, bir isteği olduğunu ve onu gerçekleştirirse mutlu olacağını söyler. Âhiret annenin konağında kalmakta olan Erzân'dan, onun güzelliğinden, Çin kralının kızı olduğundan, ayrıca düşmanların öldürüldüğü gece Alem'e yardım ettiğinden bahseder. Gurbette yalnız kalmaması için yanına getirilmesini ve kendisine nasıl davranılırsa ona da aynı şekilde davranılmasını ister.

Bunları duyan Nu'mân Şâh'ın sevinci bir kat daha artmıştır. Çünkü kızının Cem'le evleneceğini anlamıştır, fakat Alem'e verecek ikinci bir kızı olmadığından bu durum onu rahatsız etmektedir. Erzân'ın varlığını öğrenince bu sıkıntıdan da kurtulmuştur. Artık kızına çeyiz için ne hazırlayacaksa aynısını Erzân'a da hazırlayacak ve çiftleri evlendirecektir. Hemen bir hizmetçi gönderip Erzân'ı saraya getirtir ve kızına arkadaş yapar.

Nu'mân Şâh yine de Alem'in düşüncesini öğrenmek istemektedir. Vezirini çağırır ve Alem'le, tenhâ bir köşede, kızların kiminle evlenmesinin uygun olacağını sormasını emreder. Ayrıca düğün tarihini de belirtmesini ister. Vezir hemen gidip Alem'i bulur, saygı ve hürmetle padişahın dediklerini ona iletir. Alem, sultanın kızını Cem'e, Erzân'ın da kendisine verilmesinin uygun olacağını belirtir, fakat vakit düğün vakti değildir. Çin ülkesi başsız kalmıştır. Vakit, Çinliler toparlanmadan ordu hazırlatıp üzerlerine yürüme ve Çin tehlikesini tamamen ortadan kaldırma vaktidir. Vezir bu sözleri Nu'mân Şâh'a iletir. O da bu görüşü uygun bulur ve diledikleri gibi hareket etmelerini, kendilerinin de bu süre içinde düğün hazırlıkları ile meşgul olacağını söyler. Vakit geceye döndüğünde herkes sarayda istirahata çekilir.

Baharın tüm tazeliğini sergilediği bir sabah vaktinde Cem tahta geçer ve Alem de ona vezir olur. O gün divânı toplayıp uluları ve ileri gelenleri bir araya getirirler. Cem, her diyara mektup gönderilmesini ve sâdik kulların askerleri ile birlikte padişahın huzurunda toplanmasını emreder. Kâtip, padişahın ve vezirin söylediklerini yazar, mektuplardan her biri bir hizmetçi ile dört bir yana dağıtılır.

Emri işiten sâdik kullar, topladıkları askerler ile birlikte Mâh şehrinde toplanırlar. Geniş ova al ve beyaz bayraklarla dolmuştur. Nu'mân Şâh'ın askeri, şehirde deniz iki olmuşçasına çoğalır. Her yana çadırlar kurulur. Toplanma işi tamamlanınca Cem yolculuk sancağını çeker. Gayret kemerini beline bağlayıp hükümdarlık tacını başına koyar. İhlas suyu ile yüzünü yıkayıp belinde kılıç ve ok mahfazası, elinde yayla atına biner. Atı sanki kükremiş bir arslan, bir ejderha gibidir. Cem'in kılıcında Fetih Sûresi yazılıdır. Bu şekliyle o, Behmen'i, Rüstem'i ve Giv'i kışkırtacak durumdadır. Alem de ona benzemektedir.

Ordu Çin yönünde ilerlemeye başlar. Asker, kıyıya vuran dalga gibi akmaktadır. Her biri savaş meydanının panteri gibidir. Dağı ve ovayı kaplayan ordudan coşkunluk haykırıları yükselmektedir.

Ordunun ilerleyiş haberi Çin'e ulaşınca, Çinlilerin gönlüne bir telaş düşer. Kâfirler şaşkınlık içindedir. Aralarında birlik olmadığından yeni bir kral da seçememişlerdir. İslam ordusunun ilerlediğini duyunca zoraki bir kral seçerler. Yeni kral Karpana, soğuk görünüşü ve zâlimliği ile meşhurdur. İlk işi Çin'in dört bir yanına haber gönderip ordu hazırlamak olur. Kâfir ordusunun askerleri o derece çoğalır ki yeryüzünü katran rengine boyar, deniz gibi uçsuz bucaksız bir sahrâyı doldururlar. Müminlerin sayısı otuz binken kâfirlerin sayısı yüz bini bulur. Tam teçhizatlı Çin askerleri zırhları ile demirden birer insan gibi durmaktadırlar. Karpana bu savaştan şânını yüceltecek bir zafer ummaktadır.

İki ordu geniş bir ovada karşı karşıya gelir. İslam ordusunda manevî bir yükseliş belirir ve kâfirler İslam askerlerinden her birini beş kişiye denk olarak düşünürler. Düşman ordusu yıldızlar, İslam ordusu güneş gibidir ve güneş saldırdığında yıldızlar mahvolur. Savaş başlar. Oklar can kuşunu avlamak için uçmakta, kılıçlar şakırdamaktadır. İki ordu birbirine girdiğinde sanki cehennem ateşi dünyaya yayılmıştır. Savaş bütün şiddeti ile sürmektedir. Atlar kişnemekte, yaralı askerler feryat etmekte, ok, mızrak ve kılıç darbeleri oluk oluk kan akıtmaktadır. Savaş alanı akan kanlarla kıpkırmızı bir gül bahçesine dönmüştür. Cem ve Alem savaşta sayısız kahramanlıklar göstermekte, düşman askerlerini perişan etmektedir.

Savaşın iyice inada bindiği bir anda yüce Allah İslam ordusuna yardım elini uzatır ve İslam askerlerinin burnuna zafer kokusu ulaşır. Kâfirlerin gözüne tehlike toprağı dolar. Genç, yaşlı tüm Müslüman askerler bu durumu fark edince sevinçten tekbir getirir, daha kuvvetli savaşır. Kâfirlerin safları dağılmaya başlar ve Çin kralı kaçmak zorunda kalır. Bunu üzerine tüm Çin ordusu dağlara çekilir. Gâziler kaçanları kovalamaya, yakaladıklarını öldürmeye başlar. Ordusunu yeniden toparlayan Karpana tekrar savaşmaya karar verir. Bu onun sonu olur. Kralın ölümüyle Çin ordusu tamamen dağılır. Müslüman askerler o

günü bayram ilan ederler. Cem ve Alem de fazlasıyla mutludur. Askerler ve kumandanlar süslü elbiselerini giyerek ordugâhta eğlenirler.

Ertesi gün Cem'in emriyle Çin şehri kuşatılır. Gerçi şehirde güzelliği dillere destan kız çoktur fakat hiç savaştık erkek kalmamıştır. Güzeller câriye olarak alınır, şehrin hazinesine el konur. Cemşâh askerlerini, kimseye zarar vermemeleri konusunda uyarır. Çünkü bu şehir artık onun himâyesinde, halkı da onun korumasındadır. Niyeti savaştan zarar gören şehri yeniden imar etmektir. Şehirden kendisine bağlılığını ifade eden insanlara hediyeler vererek muhtemel bir iç muhalefetin önünü keser. Askerler de sultanın emrine uyarak halka adâletli davranırlar. Şehre tellallar çıkarılır, zarara uğramış ve ihtiyaç sahibi kim varsa tespit edilir, ihtiyaçları giderilir. Varlıklı şahıslar cizyeye bağlanır. Bu arada halktan bazı insanlar İslam'a girer.

Cem, Çin'de işini bitirince Maçin'e hareket edip orayı da fethetmeyi düşünmektedir. Ordu yeni sefere hazırlanırken Allah lütfunu gösterir ve Maçin'den bir elçi gelir. Elçi, Cemşâh'ın önüne şehrin anahtarını koyar ve kendileri için de bir haraç belirlemesini ister. Çünkü Cem'in adâletli davranışı Maçin'e ulaşmıştır. Elçi, Cem'in adâletine ve doğruluğuna sığındıklarını ve kesinlikle emrinden çıkmayacaklarını bildirir. Kendilerine bir vâlinin tayin edilmesini ister. Hazinelerinin de emre âmâde olduğunu söyler. Teklifi uygun bulan Cem, hazinedeki malı alır ve Mâh şehrine dönüş hazırlığı başlar.

Bu ara Mâh şehrine müjdeciler gönderilmiştir. Fetih haberini duyan şehir halkı mutlulukla coşar. Şehir süslenir, üç gün üç gece eğlenceler düzenlenir. Erzân ve sultan Nu'mân'ın kızı da bu habere çok sevinmişlerdir. Öte yanda Nu'mân Şâh Allah'a şükreder, yanına dostlarını alır ve Cem'le Alem'i karşılamaya çıkar. Cem ve Alem, Nu'mân Şâh'a hürmet gösterip duâları sayesinde zaferin nasip olduğunu söylerler. Topluluk Nu'mân Şâh'ın sarayına kadar gelir ve orada herkes evine dağılır.

Cem ve Alem'in yanına iki hizmetçi gelir ve onları Numan Şah'ın her biri için yeni yaptırdığı saraylara götürür. Saraylar son derece güzel ve süslemeli olarak inşa edilmiştir. Toprağı amber kokulu, süslemeleri insana kış mevsiminde baharı yaşatırcasına canlı, duvarlarının boyası altın yaldızlıdır. Yerler gümüş renkli mermer ile döşenmiş, çevresi güzel bahçelerle donatılmıştır. Manzarasının bir bölümü okyanusa bakmaktadır. Bir mimar bu iki sarayı aynı tarzda inşa etmiştir. Saraylar birbirine o denli benzemektedir ki, birinden çıkıp diğerine giren, ilk gördüğü sarayın buraya taşınmış olduğunu düşünür. Saraylardan birine Cem diğerine Alem yerleşir.

Savaş ganîmeti, câriye, köle, her ne varsa Cem'in sarayının kapısına getirilir. Yarısını alan Cem diğer yarısının Alem'in sarayına götürülmesini emreder. Hizmetçiler de emri yerine getirirler. Ertesi gün Alem Cem'in sarayına gelir ve Nu'mân Şâh'a verilecek hediye konusunu konuşurlar. Nihayetinde, yüz câriyenin eline gümüşten birer kâse verip kâselerin her birine bin Filori koymayı ve bunları Nu'mân Şâh'a sunmayı kararlaştırırlar.

Sultan Nu'mân altın dolu kâselerle yüz câriyeyi huzurunda görünce sevinir ve hediyeleri kabul eder. Kendisine sunulan bu hediyeyi iki kısma ayırır ve yarısına kızına yarısını da Erzân'a gönderir. Bu arada gelin çeyizi hazırlanmış, damatlar da düğün hazırlığını tamamlamıştır.

Tüm tabiat düğün hazırlığındadır. Servi ayakta hizmete âmâde, lale elinde şarap kadehi beklemekte, bülbül düğün çalgıcısı olup şarkılar söylemektedir. Cem ve Alem düğün meclisi için bir meydanın hazırlanmasını emrederler. Yeşil çimenle örtülü geniş bir meydan hazırlanır. Rüzgar oraya güzel kokular taşımaktadır. Meydanın çevresine rengârenk çadırlar döşenir. Beyler, vezirler, küçük, büyük, zengin, fakir bütün halk düğüne davet edilir. İnsanlar akın akın düğünün yapılacağı alana toplanır. Misafirlere altın ve gümüş serpilmiştir.

Tüm tabiat düğün eğlencesine iştirak etmektedir. Meydana uzun bir sofraya kurulur ve düğün yemeği peyderpey ortaya konur. Sofra şerbet kaseleri ile donatılır. Yedi gün yedi gece süren düğünde sofraya dâima ortadadır ve misafirler dilediğince yer içer.

Yedinci günün sonunda kösler çalınır gelin almaya gidilir ve şehrin ileri gelenleri Nu'mân Şâh'ın sarayının kapısına gelirler. Bu arada gelin süsleyicileri tarafından sultanın kızı ve Erzân süslenmektedir. Gözlere sürme, kaşlara rastık çekilir, gelinlere altın işlemeli elbiseler giydirilir. Halk, mum gibi etrafına aydınlık saçan gelinlerin çevresinde pervâne olmuştur, fakat fânus gibi gelinleri çevreleyen peçeler onlara engel olmaktadır.

Nihayet iki gelin saraydan çıkarılır. Onları görenler, sedeften iki inci çıktı diye düşünürler. Gelinler iki ayrı arabaya bindirilir ve arabalar hareket eder. Gelin alayı ikiye bölünerek arabaları takip eder. Topluluğun bir kısmı Cemşâh'ın, bir kısmı Alemşâh'ın sarayına ulaşır. Hizmetçiler gelinleri kapıda karşılayıp içeri alırlar. Misafirlere hediyeler dağıtılır.

Vakit vuslat gecesine eriştiğinde o iki padişah şeriatın emrine uyarak gönüllerinin arzuladığına erişirler. Tanıdıklar buluşur, verilen sözler yerine getirilir. Sabırlı bekleyiş, karanlığın ardından sabahın aydınlığına ulaşır. Damatlar gelinlerin yüzlerini örten peçeleri kaldırıp sevdiklerini seyrederek. Vuslat kanı akar ve hicranın, gamın zehri gül şerbetine dönüşür. Sevgililer vuslat gecesini huzur içinde geçirip sabaha ulaşır. Sabahleyin o iki gönlü şen çift, bir gül bahçesinde toplanıp sohbet ederler. Akşama değin söyleşip eğlenirler. Bu şekilde nice günler mutlulukla geçer.

Cem ve Alem, kan ile et gibi birbirlerine bağlıdırlar. Sanki birisi can diğeri bedendir. Aralarında öylesine bir bağ vardır ki şeytanın bu bağ koparması mümkün değildir. Aynı şekilde Erzân ile sultanın kızı arasında da sıkı bir dostluk

kurulmuştur. Nu'mân Şâh onların bu mutluluğunu görüp gece gündüz Allah'a şükretmektedir. Cem de Alem de onun emrine âmâdedir.

Diğer taraftan, Hemedân padişahı Nezîr ve veziri Beşîr'in kulağına çocuklarının haberi ulaşır. İki baba oğullarını görmek için Mâh şehrinin yolunu tutarlar. Uzun bir yolculuğun ardından oğullarına kavuşur, kucaklaşıp hasret giderirler. Beşîr ve Nezîr oğullarını padişah ve vezir olarak görünce secdeye kapanıp Allah'a şükreder, Nu'mân Şâh'a da teşekkür ederler. Nezîr ve Beşîr Hemedân'ın idaresini de çocuklarına teslim edip devlet işlerinden el çekerler. Yanlarına yerleşip izzet ve ikram görür, mutlu olarak yaşarlar.

Hemedân padişahı beraberinde hanımı Şirvanlı gelini de getirmiştir. Şirvanlı gelin utanarak Cem'in sarayına girer. Cem'in ayaklarına kapanarak özür diler ve canının bağışlanmasını diler. Üvey annesi günahından tevbe ettiği için Cem onu affeder. Kaderin böyle yazılmış olduğunu, her işi bir hayır yanının bulunduğunu, böyle bir musibetten Mâh şehrine sultan olma nimetinin kendisine ulaştığını söyler. Cem'in sözlerini dinleyen kadın yeniden can bulmuş gibi sevinir.

Hemen şehirde iki saray babalar için tahsis edilir. Hep birlikte mutlulukla yaşarlar. Nihayet ölüm şerbeti Nu'mân Şâh'a sunulur. Onbeşinde Beşîr, yirmisinde Nezîr âhîret göçer. İki delikanlı yaşlıların ardından günlerce gözyaşı döküp yas tutarlar.

Gün gelir ölüm acısı da azalır ve hayat akıp gider. Alem ve Cem yine mutlu günlere dönüp saltanatlarında zevk ve sefa sürerler. Nice dîvânlar toplatıp savaşlar yapar, zaferler kazanıp hazineler yağmalarlar. Dört bir yana adâletle hükmedip kâfirlerin üzerlerine seferler düzenlerler. Kâh Mâh şehrinde kâh Çin ve Maçın'de bulunurlar. İkisinin de birer oğlu olur. Saltanatları kırkinci yılına ulaştığında, o iki şahin yuvadan ayrılır. Uzun müddet hastalık çekip yatakta kalan iki arkadaş, aynı günde doğdukları gibi, yine aynı günde ölürlük. Yerlerine

çocukları geçer. Bu âlem kimseye kalmadığı gibi onlara da kalmamıştır. Bir gün can kuşu beden evinden uçar ve dünya arsasına kim konduysa muhakkak göçer.

b-Konunun İşlendiği Bölümde Didaktik Unsurlar.

Şâir bu bölümde zaman zaman, gerek kendisi araya girerek, gerekse kahramanların dilinden, öğretici bilgiler verir. İçeriklerine göre bu beyitleri şöyle sıralaya biliriz.

1-Çocuk Eğitimi.

Cem ve Alem'in yaşları eğitim görme çağına gelmiştir. Sultan Nezâr çocukların eğitimini temin için bir bilgin aramaktadır. Şâir burada araya girerek terbiyenin insan hayatındaki önemini ve çocuğun eğitiminin küçük yaşta başlaması gerektiğini dile getirir:

469-Ki edeb tâcı serde zîverdür

Bî-edeb âdemî degül hârdur

470-Gözi bağılu iken gerek irşâd

K'ola şahbâz-ı şayd-gâh-ı reşâd

471-Tıfliken görmeyen kişi ta' lîm

Pîrlikde bulur degül ta' zîm

472-Şem' -i pür-nürdur dil-i etfâl

Hâ'il ol kim hevâ-dâr aña şimâl

2-Evlenilecek Kadında Aranması Gereken Özellikler.

Şâir, Cemşâh'ın annesinin ölümü bölümünde yine araya girer. Önce anneden ayrılığın güç oluşunu dile getirir:

558-Saht olur derd-i firqat-ı mäder

Nedür anuñ yanında nâr-ı saķar

559-Güç olur gerçi mäder ayrılığı

Beñzemez aña hem-ser ayrılığı

Daha sonra evlenilecek kadında bulunması gereken vasıfları şöyle sıralar:

560-Saña hem-ser didümse her ‘ avrat

Hem-ser olmaz oñatca kıl diķķat

561-Hem-ser oldur ki müstaķıme ola

Münise şadıķa selıme ola

562-Gözin açub yüzüñi görmış ola

Yoluña şadıķâne tırmış ola

563-İbtidâsından almış ola şafâ

Cevrüñe mihr ide cefâna vefâ

564-Öñüñe ķıfl ile gelüb genci

Ola pırâne ‘ aķl u ferhenci

565-Şalıķa ola hem şefıķa ola

Yolda yoldaşına refıķa ola

566-Ola şafı derünü âb gibi

Tünd-rüy olmaya türâb gibi

567-Gözi nergis olub şacı reyhân

Ola karşıñda gül gibi ģandân

Erkek de eşinin kıymetini bilmeli, ona gereken ilgiyi göstermelidir:

568-Şerģ ide nür-ı mihrüñe şadrın

Sen anuñ ģâfil olma bil ķadrin

569-Ehl-i şıdķuñ budur şadâ-yı neyi

Âyı gitse yerine gelmez eyi

3-Evlilikte Eşlerin Yaş Uyumu.

Sultan Nezîr eşinin vefatından sonra Şirvan Padişahı'nın kızı ile evlenir, fakat aralarında hayli yaş farkı vardır. Burada yeni gelin üvey oğlu Cemşâh'a âşık olur. Bu düşüncesinin uygun olmadığını belirten hizmetçisine şunları söyler:

797-Beni bu pîre eylemekden emîr

Yeg idi ol cüvâna itmek esîr

798-Ĥuş dimiş gözleyenler endâze

Tâzenüñ hem-seri gerek tâze

799-Pîre pîrâne-ser gerek zevce

Yohsa kâlkâr serü-yî ser evce

800-Sînesinde zen-i cüvânuñ pîr

Dirler olur meşelde dârbet-i tîr

Ardından şâir araya girer. Sultanın yeni hanımına gönül verdiğini ve ihtiyarlıkta güzel bir hazine bulduğunu zannettiğini belirterek eşler arasında uyum olması gerektiğini Kur'an'dan delil getirerek aktarır:

801-Sevüb ol mâhî şâh-ı gevher-senc

Pîrlikde şanurdı buldum genc

802-Gülşen-i şıdka zann idüb bir gül

Aña virmiş idi bülbülâne gönül

803-Zen güninde gözetmese akrân

Ekşer eyler ticâretinde ziyân

804-Bu kelâmuñ delîli naql-ı kitâb

Ĥak dimişdür "kevâ' ibi etrâb"

4-Aşk.

Sultan Nezîr'in yeni eşi, kocasının bir av dönüşü oğlu Cem'in mahâretlerini anlatması üzerine içindeki Cem'e duyduğu aşk depresir ve ağlar.

Şâir burada araya girerek aşkın ve sultanın genç hanımının içinde bulunduğu durumun tahlilini yapar:

826-‘Işk yolu belâ-yı müşkildür

‘Azm iden añâ pây-der-gildür

827-‘Işka her kim ki mübtelâ oldı

Derd-mende ‘aceb belâ oldı

828-Her kim ki erbâb-ı ‘ışka rahm itmez

Deşt-i ‘âlemde ol oñub yitmez

829-Añâ ahmağdur eyleyen teşnî‘

Yohsa yokdur burada emr-i şeni‘

Her işte bir hikmetin bulunduğunu dile getiren şâir, Hz. Yûsuf’un kardeşleri tarafından kuyuya atılması ile Cem’in başına böyle bir olayın gelmesi arasında bağlantı kurar:

830-Bir iş olmaz cihânda hikmetsüz

Añlamaz bunu her se‘âdetsüz

831-Yûsuf’ı çâha şalduğı ihvân

Râh idi Mısr’a olmağa sultân

5-Padişah Mizacı Ve Vezirin Görevi.

Sultan Nezîr, yeni eşinin Cem’e iftira atması üzerine veziri çağırır ve onun hemen öldürülmesini emreder. Padişahın öfkeli olduğunu anlayan vezir hiçbir şey sormaz. Burada şâir devreye girer ve sultanların mizacı ve vezirlerin görevi konusunda şunları söyler:

889-Pâdişâhlar mizâcı nâzûk olur

Nâzûkûñ esbi-i nefsi çâbûk olur

890-Maraz-ı kalbdür tehevür-i zışt

Qılur ol nık merdi dīv-sirişt

891-Gerek anuñ tabībi ola vezīr

Qıla def i ' ilācına tedbīr

892-Pādişāhı gūşāde-ḥātır ide

Tünd-bādımı ebr-i mātır ide

6-Öfke.

Vezerine Cem'i öldürmesini emreden sultan, ertesi gün verdiği emirden pişman olarak tahtına oturur ve vezirini çağırır. Vezir usûlen, emri yerine getirdiğini söyleyince padişahın babalık duygusu galebe eder ve pişmanlığı artar. Şâir devreye girer ve okura öfke ile ilgili şu beyitleri aktarır:

978-Ġadāba uymamaq gerek ādem

Olmaya tā ḥumār-1 bār-1 elem

979-Ki ḡadab bir dıraḡt-1 ḡasretdür

Ṣemerātı anuñ muşībetdür

7-Dünya Malının Geçiciliği.

Cem ve Alem sultanın ölüm emri üzerine kaçarlar. Yorucu bir yolculuktan sonra ormanda konaklarlar. Tanınmamak için elbiselerini değiştirerek sıradan insanların elbiselerini giyerler. Atları yorgunluktan işe yaramaz hale geldiğinden onları da bırakıp yaya olarak yürürler. Şâir onların bu durumunu şu beyitlerle ifade eder:

1002-Gerdişinde sipihr keĵ-revdür

Gülleri ḡār u gerdümi cevdür

1003-Gāh olur kim gedāyī ūh eyler

Gāh ūhī gedā-yī rāh eyler

8-Dedikodu ve Sırrın Saklanması.

Cem, Nu'mân ūh'ın kızıyla gizlice nikahlanmaya karar verdiği gece bu nikahın sır olarak kalamayacağını ve muhakkak açığa çıkacağını düşünür. ūair burada Cem'in düşüncelerini ūu beyitlerle ifade eder:

1319-Güft u gū deūti bī-riyāh olmaz

ūühedā olmasa nikāh olmaz

1320-Ki ūağın itme rāzuñı mekūf

Yoħsa bedr-i vücūda geldi ħusūf

1321-Ki sūħan mārınuñ ayağı var

Bu meūeldür yirūñ kulağı var

III-BİTİŞ BÖLÜMÜ.

Mesnevînin bitiş bölümü üç kısımdan oluşmaktadır.

a-*Der nasîhat-ı şâhî*

b-*Der te'vîl-i kıssa-i pür-hisse.*

c-*Hâtîmetü'l-Kitâb.*

Her üç bölüm de mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır ve her birinin sonunda konuyla ilgili bir gazel vardır. *Der nasîhat-ı şâhî* ve *Der te'vîl-i kıssa-i pür-hisse* bölümleri yoğun olarak tasavvufi muhtevalıdır.

a-*Der nasîhat-ı şâhî.*

Şâir bu bölüme dünyanın geçiciliğini ve insanın geride bırakacağı en güzel şeyin hayırla hatırlanmak olduğunu dile getirerek başlar:

2305-Ol kişidür cihânda merd-i zarîf

Naqş ide nâmesinde nâm-ı şerîf

2306-Çünkü bâkî degül şehâ şoḥbet

Nice bir şûr-i bâde-i ğaflet

2308-Şanma her laḫza fırsat elde olur

Kişi her-gâh şâh-ı belde olur

Adâleti ile meşhur Sâsâni hükümdarı Nûşirevân'ı ve onun Hz. Muhammed tarafından övülmesini hatırlatır:

2309-‘Adl zenciri birle Nûşirevân

Oldı âhû-yı zulme şîr-i jiyân

2310-Pür iken hamr-ı küfr ile cāmı

Çıkdı ‘ayyūka nağme-i nāmı

2311-Perde-i küfri tutmayub hā’il

Hağ habībi didi aña ‘ādil

Ardından sultana nasihatte bulunur ve Nüşirevân’dan daha yüce bir derecede olması temennisini dile getirir:

2312-Sen ki sultān-ı dīn-ver olasın

Gerek andan bülend-ter olasın

2313-‘Adl u dāduñ ziyāde eyleyesin

Der-i luṭfuñ güşāde eyleyesin

Hız. Ömer’i ve onun adalet konusundaki gayretini örnek gösterir:

2314-Göre bi’llāh hazret-i ‘Ömer’i

Virdi gayret yolında cān u seri

Sultanın şer’i hukukun haricinde bir takım kanunlar çıkarmasını eleştirir:

2319-Şer’ a kânūnı eyleme dem-sāz

Ki uyuşmaz şadā-yı zühd ile sāz

İnsanların etkisi altında kalmamasını ve Allah’ın gösterdiği yoldan ayrılmamasını tavsiye eder:

2322-‘Ādet-i halka bakma Hālik’ı gör

Lāhiķa nāzır olma sābıkı gör

2323-Dime mümkün degüldür özgeye rāh

Mümkün olmayanı buyurmaz İlāh

Hükümdarı övmeyi de unutmaz. Sultandan, 163. beyitte olduğu gibi Osmanoğlu sülalesinin en seçkini olarak bahseder:

2334-Bilürüz şāh-ı ‘adlsin kendūñ

Gelmedi sisilende mānendūñ

O, Allah’ın yeryüzündeki rahmet gölgesi ve Mısır sultanıdır:

2336-‘ Ākif-i ka‘ be-i rızāsın sen

Sāye-i rahmet-i Hūdā’sın sen

2341-Mışr’a ŝāh olmağ ile bir t̄ağı

Oldı sulţān-ı muflāka bāğı

Hükümdarı daha fazlası için teşvik eder, gayretli olmasını ister:

2342-‘Kāni‘ olma velī bu miqdāra

Sebkat eyle revişde ahyāra

2343-Şöyle sa‘ y it ki bi-nazīr olası

Dü cihān levhasında tīr olası

2344-Günbed-i dehr bulduğınca beḳā

Şıyt-ı nāmuñ vire cihāna şadā

b-Der te’vīl-i kıssa-i pūr-hisse.

Bu bölüm mesnevîde tasavvufî unsurların en yoğun olduğu bölümdür.

Aynı zamanda bu bölümde eserin yazılış amacı, olayların akışı içerisinde okura verilmeye çalışılanın ne olduğu da şâir tarafından okura aktarılır. Bir yerde bu bölüm eserin özeti niteliğindedir. Muhatap olarak aldığı okuyucu topluluğu tasavvufî terbiyeden geçmiş hâl ehlidir. Dolayısıyla sıradan bir okuyucu eserin arka planını anlayamaz. Bunu açıkça da dile getirir.

Bölümün hemen başında okuyucuyu yazdığı eserin sırlarını keşfetmeye çağırır:

2347-Ey süveydā-yı sırra maḥrem-i rāz

‘ Ālem-i ma‘ nīde hümā pervāz

2348-Dest-i hayretde gel enīsüm ol

Meclis-i ḥāşda celīsüm ol

2349-Cem' kıl bağdan gül-i ra' nâ

Ya' ni fehm it ma'kâleden ma' nâ

Yazdığı eserin hâl erbâbı tarafından beğenileceğine inanmaktadır:

2350-Gerçi bu kışsa emr-i farzîdür

Lîk erbâb-ı hâle marzîdür

Bihîştî, yazdığı eserin zâhirî görünüşüne aldanılmaması gerektiğini, arka planda derin manaların bulunduğunu belirtir:

2351-Sen bunuñ zâhirinden aldanma

Rû-yı bâtında ma' nî yok şanma

Şâir, öncelikle şunun bilinmesini istemektedir ki kişi tek başına Hak yoluna giremez ve bu meclis cezbe şarabı - Allah'ın sevdiği kulunu, kulun gayreti olmaksızın kendisine yaklaştırması¹ olmadan kurulmaz:

2352-Güş iderseñ kelâm-ı Rabbânî

Evvelâ gâfil olma bil anı

2353-Ki tehî râh-ı Hâk' a 'azm olmaz

Bâde-i cezbesüz bu bezm olmaz

Âdetullah gereği, tasavvuf erbâbının iki kısma ayrıldığını ve bu iki topluluğun her birinin nûra gark olduğunu belirtir:

2355-' Âdet-i Hâk'da oldı iki ferîk

İkisi dañi nûr-ı feyze garîk

Bu topluluktan bir bölümü mutlak yaratıcının sevgilisi (mahbûb²), diğer bir bölümü de (muhib³) Allah'ı severdir:

2356-Biri mahbûb-ı Hâlik-ı mutlak

Biri dañi muhibb-i Hazret-i Hâk

Daha sonra bu iki gurubun îzâhını yapar:

¹ Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, 117, İst. 1991.

² Uludağ, age, 311-312.

³ Uludağ, age, 341.

2357-Sîmi fark itmege zerden

Bir ‘alâmet şorarsan anlardan

Mahbûb, yani kendi gayreti olmaksızın ilâhî lütufla cezbe yoluna giren ilk sırayı alır. Bu gurupta bulunanlar seyr-i sülûke ihtiyaç duymazlar:

2358-Bil ki maḥbûbı oldur Alah’uñ

Başlamadın sülûkine râhuñ

2359-Dest-gîri olub yed-i kudret

İde cezbe sülûkine sebkat

Muhib ise, Allah’ı seven ve O’na ulaşmak için seyr-i sülûke giren, tasavvuf terbiyesinden geçerek kemâle ulaşmaya çalışandır:

2360-Cezbeden ger sülûk öğürdj ola

Dirler ol sâlike muḥibb-i Ḥudâ

Her iki zümre de meleklerden üstündür. Fakat “muhib” ile “mahbûb” arasında bir öncelik tespiti gerekirse “mahbûb” ilk sırayı alır. Şâir ikisi arasındaki öncelik sırasını padişah ve vezir örneği ile açıklar. Mahbûb eğer cihan padişahı olsa muhib onun derecesine ulaşamaz ama ona vezir olabilir:

2361-İkisi daḥi vâsıl-ı Ḥak’dur

Ne beşer kim melekden esbaḳdur

2362-Lîk maḥbûb ḡâyet a’ lādur

Ḳadri andan muḥibbuñ ednādur

2363-Eyleyüb eşḳar-ı sülûke rüküb

Olsa mîr-i cihân maḥbûb

2364-İremezse muḥibb emîrlige

İrişür pâyede vezirlige

Şâirin “muhib” ve “mahbûb” kavramları üzerinde bu derece durmasının sebebi mesnevî kahramanları olan Cem ve Alem’le bağlantı kuracak olmasıdır. Bu bağlantıyı anlayacak olan da ancak hâl ehlidir:

2365-Cem ‘Alem anlara mişâl oldu

Fehm ider ol ki ehl-i hâl oldu

Bihîştî, konunun işlendiği bölümde işlenen macera, aşk, kahramanlık, savaş vb. konuları “mahbûb” ve “muhibb” terimlerini açıklamak için kullanır ve bu iki kavramı Cem ile Alem üzerinde canlandırır. Cem “mahbûb”u temsil eder. Üvey annesinin iftirasına uğraması ve kaçmak zorunda kalması, şehzâde iken sıradan bir insan kılığına girmesi, Hicaz’da buldukları sırada gördüğü bir rüya ile yönlendirilmesi, Mâh şehrinde sultanın kızının ona âşık olması ve gelişen olayların sonucunda Çinlilere galip gelip Mâh şehrine sultan olması, hepsi Allah’ın birer lufu, yönlendirmesi, yani cezbedir. Şâir olayların akışı içerisinde sadece bir yerde bunu okura hissettirir. Bihîştî, Cem’in üvey annesinin Cem’e olan aşkını anlatırken araya girer ve aşk üzerine okura bilgi verir. Hz. Yusuf’un kardeşleri tarafından kuyuya atılmasının Mısır’a sultan olmasının vesilesi olduğunu belirtir. Muhakkak ki bu olay Allah’ın bir yönlendirmesidir. Üvey annesinin de Cem’e âşık olması ve iftira atması, Cem’in babası tarafından öldürülmek istenmesi, onun Mâh şehrine sultan olmasının vesilesidir ki olayların sonucunda Cem hem Hemedân’ın hem de Mâh şehrinin sultanı olacaktır. Yani Cem ilâhî kudret tarafından yönlendirilmektedir:

831-Yûsuf’ı çâha şalduğı ihvân

Râh idi Mısr’a olmağa sultân

Alem de “muhibb”i temsil eder. Cem’e olan sadâkati, doğruluktan ayrılmayışı, sürekli haklının yanında olması, Mâh şehrinin sultanı olma imkanı varken Cem’e o makamın daha layık olduğunu düşünüp onun tahta geçmesini ve sultanın kızıyla evlenmesini sağlaması bundan dolayıdır. Olayın sonunda da tıpkı

şâirin “mahbûb”u padişah, “muhibb”i vezir olarak tanımladığı gibi Alem de vezir olacaktır.

Bihîştî bu açıklamaların ardından okura tavsiyelerde bulunur. Tavsiyeler okuru tasavvufî hayata yönlendirmek içindir. Hak yoluna girenin varlık alemine dâhil olacağını, ancak bu yola bir mürşid ile girilebileceğini belirtir:

2366-Her ki rāh-ı Hudā'ya sâlik olur

Cümle kevn ü mekâna mâlik olur

2367-Ger dilerseñ cihânda ‘izzet ü cāh

Mürşid-i rāh-ı Hakk’a ol hem-rāh

Bu devirde gerçek mürşid yoktur demek yanlıştır. Bunu ancak kötü niyetli olanlar söyler. Âlem boş değildir:

2368-Dime yokdur bu ‘aşrda mürşid

Bu sözi söylemez meger müfsid

2369-Şanma ‘âlem tehî neler vardur

Hāk içinde nice güher vardur

Fakat Allah onun yüzüne perde örtmüştür. İtikâdında ihlas sahibi olmayan kişi onu göremez:

2370-Ġayretinde müsebbibü’l-esbāb

Evliyāsı yüzine çekdi kıbāb

2372-Olmaz ol hārima mahrem-i hāş

İ’ tikādına virmeyen ihlāş

Daha sonra mürşidde bulunması gereken özelliklerini sıralar. Gittiği yolda sadâkatle ilerlemeli, söyledikleri ile yaptığı uyum içinde olmalıdır. Boş konuşmamalı, nazarı gönlü cezbetmeli ve tatlı sözlü olmalıdır. Nefesi yaratılış suyunu temizlemeli ve himmeti nefisleri toprağın altına sokmalıdır. Dünyada Hak âşığı olup mâsivâ sohbetinden kaçınmalı, dünyaya da ukbaya da iltifat etmemelidir:

2374-Mürşid oldur yolında şâdık ola

Qavli ef' âline muţâbık ola

2375-Öginüb urmaya ' abeş lâfi

Ola ' irfâni âb-veş şâfî

2378-Ola ' âlemde ' âşık-ı dîdâr

Mâsivâ şoĥbetinden eyleye ' âr

2379-İltifât itmeye bu dünyâya

Nice dünyâyâ belki ' uqbâyâ

c-Hâtimetü'l-kitâb.

Mesnevînin bütünü göz önünde tutulursa, şâirin kendisi hakkında bilgi verdiği yer sadece bu bölümdür. İşlediği konu kendi tasavvufî terbiyesi ve mürşididir. Yoldan çıkmışken bir Allah dostunun kendisine yol gösterdiğini ve mârifet nimetine ulaşmasını sağladığını belirtir:

2382-Ĥamdü li'llâh ki bir ulu server

Oldı güm-râh iken baña rehber

2384-Gevher-i tab'uma olub ĥakkâk

—Gıll u ĥışdan derûnum eyledi pāk

Eserini, mürşidinin aydınlatması sayesinde kaleme aldığını belirtir:

2387-Dilde nûr-ı başîret oldı ' iyân

Anuñ âşârıdur bu ĥüsn-i beyân

Ardından mürşidini açıkça zikreder. Bu Sümbül Sinan Efendi'nin (öl.936/1529) halifesi Merkez Efendi'dir (öl.959/1551):

2390-Göñli Merkez mişâli alçakdur

Qadri kuţb-ı felek disem ĥakdur

Daha sonra mürşidini över. O, Hakk'a talip olanlara kemâlinde bolca vermiştir. Aşk meclisinin sâkîsidir ve onun sunduğu kadehten içen dünya elbisesinden sıyrılır:

2391-Tâlib-i Hakk'a ol emîn-i resûl

Eylemişdür kemâlini mebzûl

2393-Bezm-gâh-ı şafâda ol sâkî

Kime kim şunsa bâde-i bâkî

2394-Bâde-i 'ışk ile olub ser-mest

Silker esbâb-ı dünyeden ser-dest

2395-Zerce sînesinde gam kıalmaz

'Alemlerî çöpçe 'aynına almaz

G-BİBLİYOGRAFYA

Abdulkerim Kuşeyrî; Risâle (Tasavvuf İlmîne Dair Kuşeyrî Risalesi) Haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay. III. Bas. İst, 1991.

Ahdî Ahmed Çelebi; Gülşen-i Şuarâ, Millet Ktp. Ali Emîrî, Tarih, 774.

Ahmed Remzi; Miftâhu'l-Kulûb vü Esâmi-i Müellifin Fihristi, İst. 1928.

Akar, Metin; Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler, KBY, Ank. 1997.

Aksoy, Hasan; "Bihîştî Ahmed Sinan" md. DİA, VI, İst, 1992.

Akün, Ömer Faruk; "Divan Edebiyatı" md. DİA, IX, İst. 1994.

Atâî, Nev'î-zâde Atâullah Efendi; Zeyl-i Şakâ'ik, Matbaa-i Âmire, İst. 1851.

Ateş, Ahmed; "Mesnevî" md. MEB İslam Ansiklopedisi, VIII, İst. 1971.

Ateş, Süleyman; İslam Tasavvufu, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst. 1992.

Aşıkoğlu, İsmail; Ansiklopedik Türkçe Edebiyat, İmece Yay. Ank. 1986.

Aziz b. Erdeşîr-i Esterâbâdî; Bezm u Rezm, Çev. Mürsel Öztürk, KBY, Ank. 1990.

Bağdathî İsmail Paşa, Baba-Zâde; Hediyyetü'l-Ârifin, I, MEB, Ank. 1951.

Baltacı, Cahit; Tasavvuf Lügati, Elif Neşriyat, İst. 1981.

Banarlı, Nihat Sami; Edebî Bilgiler, Remzi Kitabevi, İst. 1942.

Banarlı, Nihat Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB Basımevi, İst. 1971.

Beyânî Şeyh Mustafa; Beyânî Tezkiresi, Millet Ktp. Ali Eîrî, Tarih, 757.

Bihîştî, Ramazan b. Abdul Muhsin; Cemşâh u Alemşâh, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, 2614/1, Tırnova, 1858/8. Bursa Yazma Ve Eski Basma Eserler Ktp. Genel, 2127. Antalya Elmalı İlçe Halk Ktp. Elmalı, 2596/1.

Hâşiyetü'l-Hâşiyeye ala Şerhi Akâ'idi'n-Nesefiyye li'l- Hayâlî, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, 1318.

El-Aşeretü'l-Kâmile, Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi, 1030/2.

Tefsîru âyeti "yevme ye'tî ba'zu âyâti Rabbike", Süleymaniye Ktp. "Reşid Efendi, 1030/3.

Tahlîl el-Âdâb, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa, 647/2.

Risâle-i fî-münâzara, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa, 647/3.
 Şerh-i Emsile-i Muhtelif, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar, 1236/2.
 Hendeseye Dâir Bir Risâle, Süleymaniye Ktp. Pertevniyal, 940.
 Şerh-i Ramazan Efendi Alâ Şerhu'l-Akâid, II. Bas. Dersaadet, 1320.

Bursalı Mehmed Tahir; Osmanlı Müellifleri, I, Matbaa-i Âmire, İst. 1915.

Çelebioğlu, Amil; Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı, MEB, İst. 1994.

Çil, Adalet Ergenekon; Tarihimiz ve Osmanlı Padişahları, Murat Ders Yay. 1981.

Derin, F. Çetin; "Osmanlı Devletinin Siyasi Tarihi"; Türk Dünyası El Kitabı, I, II. Bas. Ank. 1992.

Develioğlu, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, XI. Bas. Yayına Haz. Aydın Sami Güneyçal, Aydın Kitabevi Yay., Ank. 1993.

Dilçin, Cem; Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yay. Sevinç Bas. Ank. 1983.

Ebu Abdîrrahman Muhammed İbn el-Huseyn es- Sülemî; Tasavvufun Ana İlkeleri (Sülemî'nin Risaleleri) Haz. Süleyman Ateş, Ank. Üniv. Bas., Ank. 1981.

Ebu Nasr Serrâc Tûsî; El-Lümâ (İslam Tasavvufu), Haz. H. Kamil Yılmaz, Altınoluk Yay. İst. 1996.

Eraydın, Selçuk; Tasavvuf ve Tarikatlar, Marmara Üniv. İlh. Fak. Yay., IV. Bas. İst. 1994.

Etik, Arif; Farsça-Türkçe Lügat, Salah Bilici Kitabavi Yay. İst. 1968.

Evliya Çelebi; Seyahat-nâme, III, İkdâm Matbaası, Dersaadet. 1314.

Hammer, Baron Joseph Von Purgstall; Osmanlı Devleti Tarihi, IV - V- VI, Ter. Mehmet Ata, Üçdal Neşriyat, İst. 1984.

Hatib-zâde Abdüllatif; Latîfi Tezkiresi, Süleymaniye Ktp. Fatih, 4254.

Hucvurî; Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi) Haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay. İst. 1982.

Hüseyin Vassaf; Sefîne-i Evliyâ, III, Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar: 2307.

İbn. Kayyim el-Cezviyye; Medâricü's-Sâlikîn, Ter. İbrahim Tüfekçi, Harun Ünal, III, İnsan Yay. İst. 1991.

İbnü'l-İmâd, Ebu'l-Fellâh Abdülhay b. Ahmed; Şezerâtü'z-Zeheb, VIII, Dâru İbn. Kesir, Beyrut, 1991.

İpekten, Haluk; Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Birlik Yay. Kooperatifi, Ank. 1985.

Kâf-zâde Fâizî; Zübdetü'l-Eş'âr, Süleymaniye Ktp. Es'ad Efendi, 2726.

Kahraman, Mehmet; "Fuzûlî'nin Leylâ ile Mecnûn Romanı", Yedi İklim Der. Sy. 67, İst. 1995.

Karahan, Abdulkadir; Fuzûlî, Hayatı ve Şahsiyeti, II. Bas.KBY, Ank. 1995.

Kara, Mustafa; Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, II. Bas. Dergah Yay. İst. 1990.

Karaalioglu, Seyit Kemal; Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, II. Bas. İnkılap ve Aka Kitabevleri, İst. 1973.

Karaalioglu, Seyit Kemal; Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi, I, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İst. 1973.

Kâtib Çelebi; Keşfü'z-Zünûn, I, II, Dersaadet, 1982.

Kâtib Çelebi; Süllemu'l-Vusûl, Süleymaniye Ktp. Şehit Ali Paşa, 1887.

Kelebâzî; Taarruf (Doğuş Devrinde Tasavvuf) II. Bas. Haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay. İst. 1992.

Kınalı-zâde Hasan Çelebi; Tezkiretü'ş-Şuarâ, Süleymaniye Ktp. Fatih, 4251.

Konuk, Ahmet Avni; Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi, I, Haz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın, Marmara Üniv. İlh. Fak Yay. İst. 1994.

Köprülü, Fuat; Türk Edebiyatı Tarihi, Yayına Haz., Orhan F. Köprülü, Nermin Tekin, II. Bas. Ötüken Yay. İst. 1980.

Köprülü, Fuat; Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, VII. Bas. Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ank. 1991.

Kudret, Cevdet; Örnekli Türk Edebiyatı Tarihi, KBY, Başbakanlık Basımevi, Ank. 1995.

Kurtuluş, Baki; Osmanlı Padişahları, II. Bas. Kurtuluş Yay. Ank. 1978.

Levend, Agah Sırrı; Ümmet Çağı Türk Edebiyatı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. TTK Basımevi, Ank. 1962.

Levend, Agah Sırrı; Türk Edebiyatı Tarihi, I, TTK Yay. Ank. 1973.

Levend, Agah Sırrı; Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler- Mazmunlar ve Mefhumlar, IV. Bas. Enderun Kitabevi, İst. 1984.

Mazıoğlu, Hasibe; "Vizeli Ramazan Bihîştî" md. TA, XXXII, MEB, Ank.

Mehmed Süreyya; Sicill-i Osmânî, II, Heppenheim, Gregg, International, Pub, 1971.

Mengi, Mine; Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay. Ank. 1994.

Muallim Naci; Osmanlı Şairleri, MEB, İst. 1995.

Muallim Naci; İstilahât-ı Edebiyye (Edebiyat Terimleri) Haz. Alemdar Yalçın, Abdülkadir Hayber, Akabe Yay. Ank.

Namık Kemal; Osmanlı Tarihi, III, Haz. Ulviye Ilgar, İhsan Ilgar, Hürriyet Yay. İst. 1974.

Ömer Rıza Kahrhâle; Mu'cemu'l-Müellifin, IV, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut. 1993.

Özkırımlı, Atilla; Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Altın Kitaplar Yay. İst. 1991.

Pala, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yay. Ank. 1995.

Pekolcay, Necla; İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nevilere Giriş, Kitabevi Yay. İst. 1994.

Pîr Mehmed Âşık Çelebi; Meşâirü's-Şuarâ, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa, 440.

Riyâzî Mehmed; Riyâzü's-Şuarâ, Süleymaniye Ktp. Es'ad Efendi, 3871.

Sarı, Mevlüt; El-Mevârid, Arapça-Türkçe Lügat, Bahar Yay. İst.

Sehi Bey; Heşt Bihîşt, Millet Ktp. Ali Emîrî, Tarih, 768.

Serdar, Mutçalı; Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yay. İst. 1995.

Solak-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi; Solak-zâde Tarihi, II, Haz. Vahid Çabuk, KBY, Ank. 1989.

Sühreverdi; Avârifü'l-Maârif (Tasavvufun Esasları) Haz. H. Kamil Yılmaz, İrfan Gündüz, Vefa Yay. İst. 1990.

Şemseddin Sami; Kâmûsu'l-A'lâm, II, Mihran Matbaası, İst. 1892.

Şemseddin Sami; Kâmus-ı Türkî, IV. Bas. Çağrı Yay. İst. 1992.

Tâhirü'l-Mevlevî; Edebiyat Lügatı, II. Bas. Haz. Kemal Edip Köprülü, Enderun Kitabevi, İst. 1973.

Tekin, Gönül; "Cemşâh u Alemşâh; A Mesnevî Of The Sixteen Centry", Süleyman The Second And His Time İstanbul, Halil İnalçık, Mustafa İsen, İsis Yay. İst. 1993.

Timurtaş, Faruk K.; Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet Yay. İst. 1981.

Uçman, Abdullah; "XVI. yy. Tekke Şiiri, Sünbül Sinan Efendi" md. Büyük Türk Klasikleri, IV, Ötüken-Söğüt Yay. İst. 1986.

Uludağ, Süleyman; Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay. İst. 1991.

Uraz, Murat; Türk Edip ve Şairleri, I, Tefeyyüz Kitabevi, İst. 1939

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Osmanlı Tarihi, II, TTK Bas. Ank. 1949.

Ünver, İsmail; "Divan Şiiri", Türk Dili Der. Türk Şiiri Özel Sayısı II, C. LII, sy. 415, 416, 417, Temmuz, Ağustos, Eylül, TTK Bas. Ank. 1986.

Üzgör, Tahir; Edebiyat Bilgileri, Veli Yay. İst. 1983.

Yurdağür, Metin, Bibliyografik Bir Kelam Tarihi Denemesi, ER-TU Matbaası, İst. 1989.

Diğer Kaynaklar.

Büyük Türk Klasikleri, Başlangıcından Günümüze Kadar; "XVI. yy Divan Nazmı, Behiştî"md, III, Haz. Haluk İpekten, Mustafa İsen, Turgut Karabey, Metin Akkuş, Ötüken-Söğüt Yay. İst. 1986.

Türk Dünyası El Kitabı; "Divan Edebiyatı"md, III, Haz. Haluk İpekten, Mustafa İsen, II. Bas. Türk Kültürü Enstitüsü Yay. Ank. 1992.

Türk Ansiklopedisi; “Sünbül Sinan Efendi” md. XXX, “Merkez Efendi” md. XXIV, “Şeyhülislam” md. XXX, “Behiştî” md. VI, MEB Yay. Ank.

Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi; “Behiştî Ahmed Sinan Çelebi”, “Behiştî (İstanbul)”, “Behiştî Ramazan Efendi”, “Behiştî Mustafa Saâdeddîn” md. I, Haz. Cahit Baltacı, Nuri Akbayrak, Dergah Yay. İst.

İslam Alimleri Ansiklopedisi; “Behiştî (Ramazan bin Abdulmuhsin)” md. XIII, “Merkez Efendi” md. XIV, Türkiye Gazetesi Yay. İst.

Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü; Haz. Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okur, Turgut Karabey, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 942, Kaynak Eserler Dizisi, 12, Ank. 1988.

Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi; “Behiştî Ahmet Sinan Çelebi” md. III, Görsel Yay.

II. BÖLÜM

CEMŞÂH U ALEMŞÂH

A-CEMŞÂH U ALEMŞÂH NÜSHALARININ TANITIMI

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Türkiye kütüphanelerinde *Cemşâh u Alemşâh*'ın dört nüshası mevcuttur. Bu nüshaların her biri ayrı ayrı incelenmiş ve hazırlanan ortak metinde kullanılmıştır.

a-Süleymaniye 1. nüsha (Sü.1); Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 2614/1'de kayıtlıdır. Eserin tamamında 1 kasîde, 63 gazel ve 2101 beyit bulunmaktadır.

Baş: Geldi şâh-ı hayâ anuñ yirine

Kodı tâc-ı hilâfeti serine

Son: Bi-ḥamdillâh Bihiştî bezm-i 'uşşâka ayak başdı

Edri ke'sen ve nâ velehe elâ yâ eyyühe's-sâkî

Türkçe, nesîh hatla, 9a-118a varakları arasında, kalın nohûdî kağıda, iki sütunda 13 satır olarak yazılmıştır. Gazellerin ve başlıkların bulunduğu varaklarda satır sayısı 12 veya 11'dir. Cildin ebadı 210x127mm, satırların ebadı 145x78 mm'dir. Sırtı ve kenarları meşin, karton üzerine kadife kaplı kapağı yaldızlı ve şirazeli, düzgün bir cilt içinde bulunmaktadır. Eksikleri ile birlikte

118 varaktan oluşan eserin baştan 8 varağı ve 26b ile 38a arasında kalan 8 varağı noksandır. 8a'nın baş tarafında, sonradan eklendiğı anlaşılan şu satırlar yazılıdır.

“Memālik-i ‘Acemistān’da Hemedan pādīşāhı Nezīr vū vezīri Beşīr’ūñ birer oğulları olub řehzādenūñ ismi Cemşāh vezirzādenūñ ismi ‘Alemşāh olmağla Cemşāh o ki anasınūñ fikrine uğradığı menķībesini Sultan Murad güninde Bihīşī nām şā‘ir-i sihr-āferinūñ te ‘lif-i laţīfidür.” yazılıdır.

Eserin müstensihî belli değildir. Mesnevînin sonunda, Arapça ibâre ile, kitabın istinsâhının 996 (1588) senesinin mübarek Ramazan ayının ilk günlerinde tamamlandığı kaydedilmiştir.

Diğerk nüshalardan farklı olarak gazellerin başında *“Ġazel-i Mūnāsib”* ibaresi bulunmaktadır. Sayfa kenarlarında, beyit hizasına eserde kullanılan bazı kelimelerin eş anlamlıları müstensih tararından eklenmiştir. Ayrıca, aşğıdaki örneklerde olduğu gibi (vü-ü) bağlacı ile (-i, -i, -e, -a) eklerinin sık sık ihmal edildiğı görölmektedir. Bu ihmaller metnin hazırlanmasında nüsha farkı olarak gösterilmemiştir.

1045-Şevķ-ı Beytū’l-Ĥarām (u) rükn (ü) maķām

Ķıldı ĥāb (u) ĥuzūri ĥalkā ĥarām

1116-Burc (u) bārūsı ser-bülend (ü) mūhib

Olmıř ol belde řehr-i Ćin’e ķarīb

341- Var iken anda bunca ĥüsn (ü) cemāl

Zühd (ü) taķvāda bulmış idi kemāl

253- Mā-ĥazardan yiyüb murād(ı) ķadar

Her ķiři eyledi ķazā-i vaţar

785- Adı Māhān Ağa idi anuñ

Yār-ı hem-rāz(ı) idi cānānuñ

2171-Vardı anlar sarāy-ı Cemşāh’a

Geld(i) bunlar der-i Alemşāh’a

364- Bize düşmez bu yüzden âh u figân

Sil gözün itme ni‘met(e) küfrân

1043-Didi benden remîd(e) dil olma

Bende-i bâbuñam hacîl olma

b-Süleymaniye 2. nüsha (Sü.2); Süleymaniye Kütüphanesi, Tırnovalı, 1858/8’de kayıtlıdır. Eserin tamamında 2 kasîde ve 165 beyit bulunmaktadır.

Baş: Bismi rabbın muvaffıkın ‘allâm

Şümme hamdün lehü ‘ale’l-in‘âm

Son: ‘Acen u Hind u Sind u Rüm u ‘Arab

Sedd-i İslâm idibdür aña laqâb

Türkçe, tâlik hatla 119b-127a arasında, iki sütunda 15 satır olarak yazılmıştır. Satır sayısı bazı sayfalarda 12’ye inmektedir. Meşin cilt içinde bulunan eserin cilt ebadı 157x103mm, satırların ebadı 118x58mm’dir.

Kütüphane katalogunda “*Dîvân-ı Bihîstî*” adıyla kayıtlıdır. Eser, Cemşâh u ‘Alemsâh’ın giriş bölümünde bulunan Tevhîd, Münâcât, Na‘t, dört halifeye övgü ile devrin sultanına yazılan kasidenin altı beytini içermektedir. Eserin sonunda “*Ḥarrare Bihîstî sellema’llâhu fîhe*” ibaresi yazılıdır. Sayfaların kenarlarında metinle ilgisi olmayan Arapça ve Türkçe ibareler mevcuttur. Müstensih adı ve istinsah tarihi bulunmamaktadır.

c-Bursa Nüshası (Bu.); Bursa Yazma Ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel, 2127'de kayıtlıdır. Eserin tamamında 3 kasîde, 60 gazel ve 2146 beyit bulunmaktadır.

Baş: Bismi rabbin muvaffıķın ‘allām
Şümme ĥamdün lehū ‘ale'l-in‘ām

Son: Bi-ĥamdillāh Biĥiştī bezm-i ‘uşşāķa ayak başdı
Edri ke’sen ve nā velehe elā yā eyyühe’s-sāķī

Türkçe nesih hatla 1b-92a varakları arasında, ince kağıda, iki sütunda 15 satır olarak yazılmıştır. Gazellerin bulunduğu sayfalarda satır sayısı 12 veya 13 olarak değişmektedir. Cilt ebadı 208x140mm, satırların ebadı146x95mm’dir. Şirâzeli, sırtı meşin kaplı, mukavva kapaklı düzgün bir cilt içinde bulunmaktadır. Sayfalar kırmızı mürekkep ile çerçevelemiş, başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır.

Eserin ince kağıda yazılmış ve neme maruz kalmış olmasından dolayı bazı sayfalarda mürekkep dağılmış ve metnin okunması zorlaşmıştır. Başında ve sonunda eksiği bulunmayan eserin istinsah tarihi yoktur. 92a’nın sonunda “*Ketebehū’l-fakīr Ahmed*” ibaresi Ahmed isimli bir müstensih tarafından istinsah edildiğini göstermektedir.

1a’da “*İş bu kitāb Biĥiştī efendinūñ Cemşāh u Alemşāh nāmıyle nazm eyledügi manzūmedür*” ibaresi yazılıdır. Yine 1a’da Katip Çelebi’nin *Keşfü’z-Zünûn* adlı eserinden şu satırlar nakledilmiştir. “*Cemşāh u Alemşāh Türki manzūm fi’s-seri’ li’ş-şeyĥ Ramazān el-ma’rūf Biĥiştī el-Vizevī el-müteveffā sene 977. Evrade fī-tamāmi külli meclisin ĥazelen ve ĥablehu ĥezeyni’l-beyteyni.*” Bu ibarenin ardından *Cemşāh u Alemşāh*’da her gazelden önce tekrarlanan iki beyit kaydedilmiştir.

d-Antalya Elmalı Nüshası (EL.); Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, Elmalı, 2596/1'de kayıtlıdır. Eserin tamamında 2 kasîde, 46 gazel ve 2122 beyit bulunmaktadır.

Baş: Derdünle yatan hastelere 'âfiyet olsun
Zehr-i ğam ki nûş idenün cânına şıhâ

Son: Bi-ḥamdillâh Bihiştî bezm-i 'uşşâka ayak başdı
Edri ke'sen ve nâ velehe elâ yâ eyyühe's-sâkî

Türkçe divânî hatla, 1a-94a varakları arasında filigranlı, saykallı kalın kağıda, iki sütunda 15 satır olarak yazılmıştır. Satır sayısı gazellerin bulunduğu sayfalarda 12 ve 13 olmaktadır. Cilt ebadı 202x214mm, satırların ebadı 110x65mm'dir. Sırtı sarı meşin, şîrâzeli dağınık bir cilt içinde bulunmaktadır. Baş tarafından tahminen 5 varak noksanı vardır. Müstensih ve istinsah tarihi belli değildir.

1a'da Ahmed Fıtrî'ye ait şahıs mührü ile aynı şahsa ait vakıf mührü basılıdır. Vakıf mühründe şu ibare yazılıdır. *"Bu kitâb Elmalı'dan Çingirzâde el-ḥâc Ahmed Fıtrî tarafından vakıfdur. Sene 1292"*

Bu nüshada, Süleymaniye 1. Nüshada (Sü.1) olduğu gibi (vü-ü) bağlacı zaman zaman ihmal edilmiştir. Bu durum metnin hazırlanmasında nüsha farkı olarak gösterilmemiştir.

226- Didi ey müstemend hencâre

Derd-mend (ü) ğarîb (ü) bî-çâre

700- Sîb (ü) engür (u) nâr-ı âteş-gün

Cümle âb-ı hayâta râh-nümün

1116-Burc (u) bārūsı ser-bülend (ü) mühib

Olmış ol belde şehir-i Çin'e karib

Ayrıca gazellerin bir kısmında kâfiyeden sonra gelen redif kısmı birinci beyitte yazılmış diğer beyitlerde yazılmamıştır. “olmak” redifli 1. gazel, “olur” redifli 6. ve 12. gazeller, “Allâh şaklasun” redifli 18. gazel bunlardandır. Bu durum da hazırlanan mukâyeseli metinde nüsha farkı olarak gösterilmemiştir.

B-METNİN HAZIRLANMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR

1-Metnin hazırlanmasında ilmî eserlerde takip edilen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

2-Kelimelerin okunuşları devrin dil özellikleri göz önünde bulundurularak tespit edilmiş; “-miş” eki için “-miş, -miş”, “-di” eki için “-dı, -di”, “-i” eki için “-ı, -i”, “-dur” eki için “-dur, -dür” şekilleri kullanılmıştır.

3-“ile, için” edatları ile “idi, ise, iken” gibi “-i” fiilinin aldığı şekiller vezin dikkate alınarak tespit edilmiş, veznin bitişik yazılmayı gerektirdiği durumlarda bitişik “esbiyle, anuçün”, “sanurdı, gencken”, ayrı yazılmayı gerektirdiği durumlarda ayrı “esbi ile, anun için”, “sanur idi, genc iken” yazılmıştır.

4-“olup, gidüp, gelüp” gibi kelimelerde yüzyılın dil özelliği dikkate alınarak “p-b” tercihi yapılmış “olub, gelüb, gidüb” şekli kullanılmıştır.

5-“zâyil, hâyil, dâyim, kâyim” gibi kelimelerde lügate itibar edilerek “zâ’il, hâ’il, dâ’im, kâ’im” şekli tercih edilmiştir.

6-Vezin gereği “ki” ile yapılan birleşmelerde, düşen ünlü apostrof işareti ile “k’ola, k’anda” şeklinde gösterilmiştir.

7-Farsça birleşik isim ve sıfatlarda iki kelime arasına bir çizgi konulmuş “ser-tâ-ser, nâ-gehân, sepîde-dem”, sık ve yaygın kullanımı olanlarda buna gerek görülmemiştir. “âftâb, mehtâb”

8-Arapça terkiplerde harf-i tarif “Beytü’l-Haram, ahvâlü’n-nâs” örneklerinde olduğu gibi gösterilmiştir.

9-“Peder” ve “Mâder” kelimeleri nüshalarda genellikle “Pezer” “Mâzer” şeklinde kullanılmıştır. Metnin hazırlanmasında “Peder” ve “Mâder” şekli tercih edilmiştir.

10-Metnin hazırlanmasında herhangi bir nüsha esas alınmamış, nüsha farklarında tercih kullanılarak ortak bir metin ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Nüsha farkları dipnot olarak verilmiş, nüsha farkları arasına (:) işareti konulmuştur. (:) işaretinin solunda kalan kısım tercih edileni, sağında kalan kısım nüsha farkını göstermektedir. Nüsha farklarını tesbitte eserin bütünü göz önünde bulundurularak şâirin üslubuna, beyitteki anlam bütünlüğüne ve vezne dikkat edilmiştir.

11-“Bihişti” ismi bazı kaynaklarda “Behiştî” olarak da geçmektedir. Farsça olan bu kelimenin asıl kullanımı “Bihişti” dir. Metnin hazırlanmasında da lügate itibara alınarak “Bihişti” şekli kullanılmıştır.

12-“Cemşâh” ve “Alemsâh” isimleri nüshaların tamamında hem bitişik hem de ayrı “Cem Şâh” “Alem Şâh” şeklinde yazılmıştır. Hazırlanan metnin tamamında bitişik olan şekli tercih edilmiştir.

13-Nüshaların varak numaraları, hazırlanan metnin içinde, beyitlerin hizasında “Sü.1,11b / Sü.2,9a, / Bu.45b, / El.18b” şeklinde gösterilmiştir.

14-Her beyite ayrı numara verilmiştir. Mesnevînin içindeki kasîdeler ve gazeller ayrıca numaralandırılmış, numaralar kasîdenin ve gazelin birinci beytinin beyit numarasının sol tarafına yazılmıştır. Kasîdeler için “k1/1, k2/1...”, gazeller için “1/1, 15/1, 53/1...” şekli kullanılmıştır.

15-Aruz kusurlarından sadece *zihaf* (=) işareti ile aruz kusurunun olduğu hecenin altında gösterilmiştir.

C-KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Mukâyeseli metnin hazırlanmasında ilmî çevrelerce kabul gören transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır. Türkçe kelimelerde üstün yerine a, e; esre yerine ı, i; ötre yerine o, ö, u, ü sesleri ile, Arapça ve Farsça kelimelerdeki medler ā, ī, ū sesleri ile gösterilmiştir. Osmanlıca'daki harflerin yeni yazıda gösterilmesi de şu şekildedir:

ء : ʾ	ص : Ş, ş
ا, آ : A, a, Ā, ā, E, e	ض : D, d, Ž, ž
ب : B, b	ط : T, t
پ : P, p	ظ : Z, z
ت : T, t	ع : ʿ
ث : S, s	غ : Ğ, ğ
ج : C, c	ف : F, f
چ : Ç, ç	ق : K, k
ح : H, h	ك : G, g, K, k, ñ
ح : H, h	گ : G, g
د : D, d	ل : L, l
ذ : Z, z	م : M, m
ر : R, r	ن : N, n
ز : Z, z	و : V, v, O, o, ō, ū
س : S, s	◦ : H, h, e
ش : Ş, ş	ی : Y, y, ı, i, ī

D-MUKAYESELİ METİN

CEMŞĀH U ' ALEMŞĀH

Hāza'l-kitābü Bihıştī Rahmetü'llāhi 'aleyh

minke'l-bidāye ve ileyke'n - nihāye¹

fe - i - lā - tün / me - fā - i - lün / fe - i - lün
(fā - i - lā - tün) (fa'-lün)

- 1- Bismi Rabbin muvaffıķın 'Allām Bu. 1b
Sü.2 1b
- Şümme Һamdün lehü 'ale'l-in'ām
- 2- Kār-ı merbüb Rabb'e Һā' atdür
- Şükr-i ni' met mezid-i ni' metdür
- 3- Ulu ni' met degül mi kim Allāh
- Kıldı rüҺı cesed diyārına şāh
- 4- Evvel-i fıtratında insānı
- Eyledi sāde vü heyülānı
- 5- Şöyle kim levҺasında ol demler
- Yoğ idi naķş-ı māsivādan eşer

¹ Sü.2'de yok.

6- Nice dem sürdi anda zevk u şafâ
Sefer itdürdi âhir andan aña²

7- Mülket-i rāhına kılub sâlik
Mülk-i 'irfâna eyledi mâlik

8- Buldı çün rütbet-i eşedde bülüg
Dilde şems-i hidâyet itdi büzûg³

9- Oldı mümtâz muhtelif şüret
Açılı geldi dîde-i 'ibret

10- Gösterüb maqşad-ı rızâya tarîk
Kıldı tevfiğin ol tarîka refîk

11- Ğâfil olma başiretün gözin aç
Menzil al kim önüñdedür şeb-i dâc

12- Kibriyâ-yı vücudı terk eyle
Kemer-i sa'yi bilde berk eyle

² itdürdi : itdür, Sü.2

³ şems : şem', Sü.2

- 13- Şayd-1 ' irfān kirām kārıdur Bu.2a
Her segi şanma kim şikārīdür Sü.2,2a
- 14- Yüri rāh-1 nazarda kıılma kuşūr
Derk-i Kādir'de bezl kııl maqdūr
- 15- Bil ki oldur Muşavviru'l-eşyā
Hāliku'l-kā'ināti keyfe yeşā
- 16- Ğarķ-1 deryā-yı cūdıdur 'ālem
Kıble-gāh-1 sücūdıdur Ādem
- 17- Küllü mā-fī muḥaddebi'l-aṭlās
Bāb-1 feyzinde buldılar melbes
- 18- Kılsalar n'ola süddesinde sücūd
Ḥil' at-1 fazlıdur libās-1 vücūd
- 19- Raḫmeti mā'ide şalub dehre
Toldı ni' metleri kamu şehre⁴

---

⁴ kamu : ile, Sü.2

- 20- Bî- dirîğ eyledi ‘ aţâyâsın
Bezl-i ‘ âm itdi ħûn-ı âlâsın*
- 21- Gel bu âşârı ħuş-temâşa kııl
Âteş-i şevķi dilde bâlâ kııl
- 22- Eyle bu dil-güşâ maķâma nazâr
Çok dolanma velîkin eyle sefer
- 23- Kılma bunda teveccüh it ilerü
Tut tecellâ-yı nûr-ı vahdete rû
- 24- Nakşı ķo kârûñı ilet başa
Pâ-be-râh it Cenâb-ı Nakķâş’a
- 25- Kııl temessük ki eylemez güm-râh
Rehber-i lâ ilâhe illa’llâh
- 26- Kendüñi kııl cevâhir-i ümmîd⁵
Ġarķa-i ķa‘ r-i lücce-i tevĥîd

* Bu. ve Sü.2’de “ħûn” şeklinde yer alan kelimenin Farsça “sofra” anlamına gelen “ħân” olması, beytin anlam bütünlüğüne daha uygun düşmektedir.

⁵ kııl cevâhir-i ümmîd : kııl idüb cevâhir ümmîd, Sü.2

27- Zāt-1 pāk-i Ḥudā'yı fehm eyle

Şabma cünh-1 tarīka vehm eyle⁶

28- Sünh-1 zātındaki şıfat-1 şemān

Vaḥdetine virür degül noḳsān

Bu.2b

Sü.2,2b

29- 'Aded-i berg-i gül bilā-teşbīh

Lā tünāfī li-vaḥdetin hiye fīh

30- Budur ancak kemāl-i 'aḳd-1 beşer

Bu arada muḳīm ol itme sefer

31- 'Arşa-i künhe olma dīde-güşā⁷

Bād-1 ḥayretdür anda ḥāşıl-1 mā

32- Yoḳdur erbāb-1 aḳla ol per ü bāl

Ki uça ol fezāda mürğ-mişāl

33- 'Azm iden ol yaña kıyar cāne

Nitekim şem'a düşse pervāne

34- Bu maḥalde ferīḳ-i kümmel-i pāk

'Acz-i idrāki tıtdılar idrāk

⁶ cünh-1 tarīka : cünh-1 tarīkı, Bu.

⁷ künhe : kevne, Bu.

İricek bu maḳāma ehl-i sülük
35- Şems-i fikretlerine geldi dülük

Bu arada didi gedā vü melik⁸
36- Mā-‘arefnāke ḫaḳḳa ma‘rifetek

Faşlun fi-beyāni'l-Münācāt⁹

fe - i - lā - tün / me - fā - i - lün / fe - i - lün
(fā - i - lā - tün) (fa‘ - lün)

Yā İlāhī zelīl ü ‘āciz ü zār
37- Gelmişem elde bād u sīnede nār

Bāde-i ḫayretün ḫarābıyam
38- ‘Arşā-i dergehün türābıyam

Yaşuma bak ‘ināyet eyle baña
39- Bir gedāyam saña yarar nem ola

Açmışam bāb-ı luḳfa dest-i ümīd
40- Beni sürme bu bābdan nevmīd

⁸ arada : ara,Bu.

⁹ Sü.2’de yok.

41- Eyledüm 'azm bir uzak sefere
Ne gelür bilmezem bu yolda sere

42- Āb u zād eşk-i çeşm u hūn-ı ciger Bu.3a
Sü.2,3a
Āh eger luṭfuñ olmaya rehber

43- Ger sen olmaz iseñi baña nāşır
Olmaya bir benüm gibi kâşır

44- Ben n'olam kim bu gülşene gül olam
Ya ma' rifet güline bülbül olam

45- Kılmağa bu beledde bey' u şirā¹⁰
Ne biḍā'um ola ki ide bahā¹¹

46- Līk feyzuñ nūri olursa baña¹²
Gele āyine-i derūna şafā

47- Her ne gevher ki eyleyem izhār
Eyleye luṭf lem' asın iş'ār

¹⁰ beledde : beldede, Sü.2

¹¹ biḍā'um : bidā'at, Sü.2

¹² nūri : yüzi, Sü.2

- 48- Baħr-ı luṭfuñdan irse bir kaṭre¹³
 Āb-ı ħayvān dōke kaḷem saṭra
- 49- Şehd-i nazmum sen eyleseñ fā'ik
 Nice 'Azrā baña ola Vāmık
- 50- Sen kılursañ kelāmumı mevzūn
 Nice Leylā'yı eyleyem Mecnūn
- 51- Qand-ı ŧi'rūm sen eyleseñ Şirīn
 Baña Ĥüsrev'ler eyleye taḧşīn
- 52- Her kimi eyleseñ emīr-i kelām
 Pādişāhlar olurlar aña gulām
- 53- Kime kim senden irmeye nuşret
 Virmez ol nazm ı neşrde şüret
- 54- Senden ol şaḧşa kim ire ħızlān
 Dōne 'aksine nitelim devrān
- 55- Luṭf olursa her itdügi ola kaħr
 Āb-ı ħayvān ise sözi ola zehr

¹³ lutfuñdan : lutfuñda, Bu.

- Saňa tutdum yüzüm İlahî ben
56- Luţf idüb kendü lâyıķuñ kıl sen

-----
mef - ü - lü / me - fâ - î - lü / me - fâ - î - lü / fe - ü - lün

- k/1 Sübhâneke yâ men ce' ale'n-nevme sübâtâ Bu. 3b
1- Bîdâr-kon ez-ĥâb-ı hevâ dîde-i mârâ Sü.2,3b
- 2- Etrâf-ı dili perde-i ğaflet bürümişdür¹⁴
Kıl kehl-i başiretle İlahî anı binâ
- 3- Cân gözlerine kehl-i şühüd ile cilâ vir
Tâ kim göre dîdârûñı her şeyde hüveydâ
- 4- Ger seyr u sülük ilte bizi mertâ' -ı luţfa
' Âlemde daĥi istemezüz özge temâşâ
- 5- Yaşlu göz ile oldı olan rüyuña nâzır
Ehl-i nazaruñ ĥaşılı ancak ħurı ğavgâ
- 6- Mihrüñ güneşi şalsa ziyâ ' âlem-i ħalbe
Ĥânemde ne ğam olmaz ise şem' -i şeb-ârâ

¹⁴ Etrâf-ı dili perde-i ğaflet : Etrâf-ı dil dîde-i ğaflet, Sü.2

7- Beñzer gam-ı 'ışk âteřinüñ ħurkatidür kim

Göz nürü gibidür dil-i 'âşıkda süveydâ

8- 'Uřřâķuñ ider cânını âsüde kelâmuñ

şan mürdeleri zinde kıllur nefĥa-i 'İsâ

9- Ey řâĥ-ı cihân-baĥř kıllursın nazâr itseñ

Ednâ ķuluñuñ yirini eflâkdan a'lä

10- Bir kemteridür baĥr-i muĥîĥ içre ĥabâbuñ

Keffinde yed-i ķudretüñüñ 'arş-ı mu'allâ

11- Her şeb yüzine pîr-zen-i çarĥ dutanuñ

Meřřâĥa-i şun' uñ düzedür zülf-i semen-sâ

12- Tâ 'aks-i cemâlüñ göre erbâb-ı başîret

şeb řayķalı mîr'ât-ı mehi kıldı mücellâ

13- Göstermek içün ķudretüñi çeşm-i 'uķüle

Bir şem'-i münevver gibidür her ruĥ-ı zîbâ

14- Her kim uzada vuřlatuñia himmet elini

Alçak gelür aña nazâr-ı ķâmet-i bâlä

- 15- Kūnhūñ gözeden ‘aqlı n’ola hayret olursa
Zirā ki gözi tayra kıllur enver-i eşyā¹⁵
- 16- Rūşen bu ki ‘aql añladuđı zātufıña nisbet Bu. 4a
Hürşide nazār nice ise dīde-i a‘ mā Sü.2,4a
- 17- Vaşfuñda şena bülbüli ‘acz idicek izhār
Gül-deste-i zātufıñ şıfatın kim ide ihşā
- 18- Her şekl-i habāb āb-ı revānuñ lebi üzre
Hummā-yı hevāñ ile olur āb ile güyā
- 19- Çün gayra nazār māni‘ imiş bedr-i cemāle
Şubh olıcağız gözlerini yumdı şüreyyā
- 20- Derdüñle yatan hastelere ‘āfiyet olsun El.1a
Zehr-i gamunı nüş idenün cānına şıhḥā
- 21- Ol dem ışınam tã‘ atüne varsa ben kim
‘İşkuñ dil ocağında bir āteş kıla peydā
- 22- Kahruñdan o kim luţfuñı mesned tuta cāna
‘Älemde ‘amel adını yād eyleye ḥāşā¹⁶

¹⁵ enver-i eşyā : envār-ı şeydā, Bu.

¹⁶ eyleye : ide, El.

- 23- Dil Һasret-i dīdārūñ ile muttaşıl iñler¹⁷
Gül şevki güzeldür kim ide mürği hüş-āvā¹⁸
- 24- Vaşluñdan ırağ eyleme şahrā-yı ebedde
Göñlümde ezelden budur ey dost temennā
- 25- Ger luţfuñ elinden resen-i cezbe irerse¹⁹
Āsān çıka bu çāh-ı belādan dil-i şeydā
- 26- Adına nazar kılma Bihiştī kuluñuñ kim²⁰
Vechüñ var iken gelmez anuñ ‘aynına me’vā
- 27- Hālişlerüñüñ yüzi şuyına kerem eyle
Telviş-i riyādan anı pāk eyle Hudāyā
- 28- Cürmine baqub irte habībūñ nazarında
Yüzine urub itdügini eyleme rüsvā
- 29- Maqşūdı budur bezm-geh-i ‘ışkuña iletüb²¹
Bir cür‘a ile eyleyesin bī-ser ü bī-pā

¹⁷ muttaşıl iñler : iñleyu Һursın, Sü.2, : iñleyu Һursın, El.

¹⁸ mürği hüş-āvā : mürğ hüş-ava, Bu.

¹⁹ luţfuñ : fazluñ, Bu.

²⁰ Bihiştī kuluñuñ : Bihiştī vü kuluñuñ, Bu.

²¹ budur : odur, El.

- Ol cür^c a bugün şol kadar ide anı bî-ḥod²²
 30- Kim gönline yol bulmaya endîşe-i ferdâ

- Ölmezdin öñirdivara bir ḥāba cihānda²³ Bu.4b
 31- Tâ rüz-ı lîḳāya degin uyanmaya aşlâ Sü.2 4b

Der beyān-ı aḥvāl-i zamān vü fazîletü'l-^c ilm²⁴

fe - i - lâ - tün / me - fâ - i - lün / fe - i - lün
 (fâ - i - lâ - tün) (fa^c - lün)

- Ey şināsâ-yı cevher-i ^c irfān
 57- Āşinâ-yı biḥār-ı dürre-feşān

- Bañā ^c ar itmeyüb çutarsañ güş
 58- Vaz^c idem añā bir ^c aceb der-güş

- Nev^c-i inse cevād-ı Zü'l-efzāl El.1b
 59- Hibe kılmış nice fūnūn-ı kemāl

- Kiminūñ kesb ile olur kārı²⁵
 60- Kār u kesb olmuş ol gülūñ ḥārı

²² ide anı bî-ḥod : ide bî-ḥod, Sü.2

²³ öñirdivara bir ḥāba cihānda : öñürdivire bir ḥāb-ı cihānda, Sü.2 : öñürdivire bir ḥāb-ı cihāndan, El.

²⁴ Sü.2 ve El.'de yok.

²⁵ kesb : kīs, Bu.

- Kimisi vehbe-i 'ināyetdür²⁶
- 61- Kesbe tābi' degül hidāyetdür
- Her biri müriş-i ma' ālīdür
- 62- Menba' -ı maḥmidet zülālīdür
- Her birinden şafa' alur ezvāk
- 63- Rūḥ-baḥş itmiş anları Rezzāk
- Gerçi dīn emri kāf u nūn iledür
- 64- Şevket İslām'a ol fūnūn iledür
- Bu ḥaberdür ki şübheden sālīm
- 65- Vāriş-i enbiyā olur 'ālim
- Ādeme 'ilm zīb ü zīnetdür
- 66- Geyegör sündüs -i sa' ādetdür
- 'İLme evvel ḥariş olurdı ricāl
- 67- Şimdi bir dürlü daḥi oldu ḥayāl
- Cevheri ḥāke şaldılar 'ulemā
- 68- Kıldılar 'ilmi ālet-i dünyā

²⁶ vehbe-i 'ināyetdür : hibe-i 'ināyetdür, Bu.

69- Nûrî cümle fezâ 'ilûñ bu zamân

Nîm-küşte çerâğa döndi hemân

70- Ki olub ser-bülend rāyet-i cehl

Sāye-veş hāk-sār olubdur ehl

Bu.5a

Sü.2.5a

71- Merdüm-i bî-kes olsa bir fāzıl

Laķabıdur fuzûl-i nā-ķābil

72- İntisāb itse ğayra bir echel

Nāmı olur mu' allim-i evvel

73- 'Arabiyyetde şol ki fārisdür

Şimdi adı ebu'l-fevārisdür²⁷

74- Maķmidet hānesi ğöyünmelüdür

Ma' rifet ocağı söyünmelüdür

El.2a

75- Her ki söz fehmi ide ma' ānī bile

Olmalu hāste-dil ki cānı bile²⁸

76- Hele ben kendü hālümü bilürem

Baña olan mezālümü bilürem

²⁷ Şimdi adı : Ebü adı, Bu.

²⁸ hāste-dil : hāstedür, Sü.2, El.

- Cehle ola evc-i rif' atde
77- Ben revā mı kalam mezelletde
- Her hüner-mend kim bulur şöhret
78- Pādişāhdan irer aña himmet²⁹
- Cism-i bî-cāna benzedi ' irfān
79- Pādişāh iltifātudur aña cān
- Olsa naqd-1 hüner nüḥās-1 dūn
80- Nazār-1 pādişāh ider altun
- Ben daḫi isterem bu şāna irem
81- İltifāt-1 şeh-i cihāna irem
- Ger müyesser olursa baña bu kār
82- Gün gibi ' āleme şalarn envār
- Bilürem ḫüsn-i nazmuñ üslūbın
83- Cilve-gāh-1 cihānda mergūbın
- Umaram söyleyem faşīḫ-i maḳāl
84- Ḳoya ṭab' um ruḫ-1 belāgate ḫāl

²⁹ irer aña : olur aña, El.

- 85- Metn-i ma' nî melîh ü nâzûk ola
Luţf-1 ıab' um bu yolda abûk ola
- 86- İrtikâb olmaya kelâmumda
Dürd-i den olmaya bu câmumda
- 87- Nûş idenler bulub hayât-1 ebed
Sözüm âb-1 hayâtdan ide ' ad³⁰
- 88- Vârid olub muhassenât-1 bedî'c
Vire yir yir kelâma şân-1 refî'c
- 89- İ' tibâr-1 bülend u nazm-1 faşîh
Câna cândur niteki nuţk-1 Mesîh
- 90- Ger feşâhat degül ise maqbûl
Server'e mu' cize olur mıdur ol

Bu.5b

Sü. 2,5b

El.2b

---

³⁰ Sözüm : Sözümü, Sü.2

Der beyān-ı medḥ'ü-n Nebiyyi 'aleyhi'ş-şalātü ve's-selām³¹

fe - i - lā - tün / me - fā - i - lün / fe - i - lün
(fā - i - lā - tün) (fa' - lün)

91- Nice server ḥabīb-i Ḥazret-i Ḥaḳ
Şāh-ı meh-rif'at ü mülk-i felāḳ

92- Hem şaff-ārā-yı ümmet-i ğarrā
Hem şāfā-baḥş-ı millet-i beyzā

93- Vehbe-i Ḥaḳ olub risālet añā³²
Ḳıldı gökde ḳamer şehādet añā³³

94- Gösterüb mu' cizātınuñ nürin
Nā-bedīd itdi küfr deycürin

95- Ḳalem-i neshi ḳıldı tığ ile ḳaḫ
Çekti şuḥfına enbiyānuñ ḫaḫ

96- Ṭoğub ol māhtāb-ı rüşen-dil³⁴
Zulmet-i küfri eyledi zā'il

³¹ Sü.2 ve El.'de yok.

³² Vehbe : Hibe, Bu.

³³ gökde : gönülde, Sü.2

³⁴ māhtāb-ı rüşen-dil : āftāb-ı rüşen-dil,El.

97- Yüregi yağı birle şeytānuñ
Şem' ini rüşen itdi ĩmānuñ

98- Tā'ir-i 'aql-veş açub bāli
Tutdı bālāya rüy-ı iķbāli

99- Bunca bāl ile hāzret-i Cibrīl
Bulmadı evc-i rif'atine sebīl

Bu.6a
Sü.2,6a

100- Şāhbāz-ı bülend-i sidre nişīn
Şayd-gāh-ı fezā-yı çarḥ-ı berīn

101- Olmadın vüs'a tārket'ü-l 'ayne
Tīr-veş irdi "ķābe ķavseyn"e

102- Hārem-i insde dem-i ta'zīm
Añā bir kürsī oldı 'arş-ı 'azīm

103- Ol gice ol hümā-yı bī-pervā
Kıldı pervāz-ı himmeti a'lā

El.3a

104- Ara yirde güşād olub her bāb³⁵
Kılmamışdı hayādan özge hicāb

³⁵ güşād : güşāde, Bu.

İtdi yetmiş biñin hicābuñ çāk
105- İrdi tā sem‘a nağme-i “levlāk”

Hey ne fāvūsdur ki ol yā Rab
106- Āşiyān itdi ‘arşuñı ol şeb

Var idi çün maḥabbetinde şafā
107- Buldı mā‘ şūqdan bu deñlü vefā

Şıdқа yār olduğıçün ol rehber
108- Oldı cümle nebīlere server

Hāk-ı zelle bulandı çün kōdı ḡad
109- Virdi Hāk aña ‘izzet-i sermed

Oldı çün kullığı yolında revān
110- Kıldı ser-tāc-ı ḡüsrevān-ı cihān

‘Ameli defterinde Hāk ‘allām
111- Kōmadı cürmden nişān ile nām³⁶

Ol cihetden ḡabīb-i ḡazret idi
112- Ser-firāz-ı maḡām-ı kurbet idi

³⁶ Kōmadı : Yoğ idi, Sü.2, El.

İdüb a' dāsını Hūdā maḫhūr
113-
Qıldı anı muzaffer ü manşūr

Devlet anuñ ki el virüb furşat
114-
Qıldı aña ğazā günü nuşret

Bu.6b
Sü.2,6b

Bī-gümān oldı zinde-i cāvīd
115-
Her ki anuñ öñinde oldı şehīd

Cānlar olsun o mürġ-i cāna fedā³⁷
116-
K'ola bāz-ı maḫabbetine ğıdā

Ey ümīd-i derūn-ı ümmet-i zār
117-
Enbiyā ḫayline sipeh-sālār

Hātem-i maḫzen-i nübüvvetsin
118-
Fāris-i 'arşa-i şefā'atsin

El.3b

Füşaḫādan maḫālūñ efşaḫdur
119-
Hüblardan cemālūñ emlaḫdur

Cāme-i fazl-ı maḫmidet-efzūn
120-
Qadd-i bālāña oldı key mevzūn

³⁷ Cānlar : Cānuñ, Bu.

Oldı her rāha rehberüñ Cibrîl
 121- Nice Cibrîl belki luḡf-ı Celîl

Rûz şeb rāh-ı Hakk'a çekdüñ emek
 122- Ve's-selāmü 'alā men'ittebe' ak

Kaşidetü'n-Nebiyi 'aleyhi'ş-şalātü ve's-selām³⁸

mef - ü - lü / fā - i - lā - tü / me - fā - i - lü / fā - i - lün

k/2 Yā hâteme'n-nübüvveti yā eşrafu'l-enām

1- Ente'l-lezî tehaşşe'a fî-bābihi'l-'izām

Vird-i hadîş-i hüsniķe fî elsüni'l-verā

2- Kūhli türābi riclike fî a'yüni'l-enām

Huşşişte bi'l-mekārimi min zümreti'r-rusul

3- Yā men lehu'ş-şefā' atü fî sâ'at'i-l kıyām

Sen ol hazān hâtemisün kim senüñle Hakk

4- Urdı der-i nübüvveti hüş mühr-i ihtitām

³⁸ Sü.2 ve El.'de yok.

- 5- Ben bildüğüm budur ki kemâlât-ı enbiyâ Sü.2,7a
 Hâtm oldı cümlesinde “ eyâ tayyibe’l- hitâm”
- 6- İtdiyse hâtemiyle Süleymân cihâna hüküm Bu.7a
 Sen kılduñ iki ‘âlemi bir dâne mühre râm
- 7- Qur’ân senüñ kemâlûñe âyât-ı beyyinât
 Zîrâ beşer dimiş degül anuñ gibi kelâm
- 8- Dîn-i cedîdüñ ol yeñi zer-befte döndi kim
 Oldı tırâz kim derâzı anuñ devâm
- 9- Yağduñ tarîk-ı Hâk’da hidâyet meşâ’ ilin³⁹
 Mağv eyledüñ dalâli nitekim güneş zalâm⁴⁰
- 10- Dürri-i yetîmisin şadef-i baħr-ı rahmetüñ El.4a
 N’ola senüñle bulsa şeref hâr-ı intizâm
- 11- A’ dâ ne ta’ n ider saña cevher ki hâş ola
 Nokşân gelür mi kıymetini bilmeşe ‘avâm

³⁹ Yağduñ : Yağdum, Bu.

⁴⁰ eyledüñ : eyledi, Bu.

12- Şemşîr-i kahr-ı Hakk'a siper virdi gerdenin⁴¹
Meydân-ı da' vetûnde senûnle iden hışâm

13- Hançer gibi yanuñda şu kim iki yüzlüdür
Yarın yüzi qararsa gerek nitekim niyâm

14- Cismüñ riyâzet ile hilâl idi gerçi kim
Burc-ı hüdâda tal' atûñ olmışdı bedr-i tām⁴²

15- Nice bağa bu fâni cenâbına ol hümâ
'Ankâya 'ankebüt evi ey dil olur mı dām

16- Dünyâ kelâmını n'ola ağızına almasa
Olmaz 'alef melâike-i kırbete hıtam

17- Lâyiğ degülken olmağa şîrîñ-şeker gıdâ
Eylerdi hall-i hâmiñi nân-ı ceve idâm

18- Konmuşdı şanki sürh ile levh-i faşâhate
Bir nokta idi ol dehen-i teng-i la'l-fâm⁴³

⁴¹ virdi : düzdi, Bu.

⁴² olmışdı : olmuşları, Bu.

⁴³ ol dehen-i teng-i la'l-fâm : ol dehen niteki la'l-fâm, Bu.

- 19- Ka'be yüzünde kim Hacerü'l-Esved oldu ha
Rif'at degül mi şâna anı itdi istilâm
- 20- Biñ naqş ile öñüñde zemîne yüz urmağa Sü.2,7b
Mihrābuñ oldı ümmetüñe huccet-i tamām
- 21- Çäk olmaz idi çehresi terk-i edeb idüb⁴⁴ Bu.7b
Hüsñüñle bahşegirmese mäh-ı felek-makām
- 22- Kanı cihānda kākül-i hüş-büyüña nazır
Bir hün-puhte misk-i Hutent' anber ise hām
- 23- Ey şeh gulām-ı kāmēt-i mevzūñuñ olmasa
Äzādelerden olmaz idi serv-i hüş-hırām
- 24- Bende kılır cihānı şu şāh-ı zamāne kim
Äsār-ı haşmetüñde ire kesb-i ihtisām⁴⁵
- 25- Şol kim kapuñda başını taşdan dirig ide El.4b
Bulsun hayāt-ı bî'esi pâyinden inhidām

⁴⁴ Terk-i edeb idüb : Terk-i edeb edeb, Bu.

⁴⁵ haşmetüñde : haşmetünden, El.

Ol göz cihānda çehre-i maqşūd görmedi⁴⁶
 26- K'anda hayālūñ eylememiş ola irtisām⁴⁷

Bu iki gözlerüm dil-i hūnīn ile benüm
 27- Oldı şeh-i hayālūñe bir iki üç hıyām

Mi' mār-ı 'ıŝkuñ irmese nekbet konar sere
 28- Vırāne kıalsa mesken olur büm-ı ŝūma bām

Oldı elümde 'urve-i vüŝkā maḥabbetüñ
 29- Allah oñara bulmaya yol añā infiŝām

Sen ŝakla dilde mihrini yā Rab zevālden
 30- K'ol nürdür bu merḥalede rehber-i hiyām

Bir dem menām-ı ru 'yetüñe iriŝenlere
 31- 'Ömr-i hezār-sāleden efdaldür ol menām

Rü 'yā-yı tal' atüñ günin āyā ne şeb göre
 32- Bir dīde kim bu şevk ile ağlaya ŝubḥ u ŝām

İsrā düninde muştuladı saña Cebre 'il
 33- Kim ŝubḥ-i vaşla da' vet ider Ḥayy-i lā-yenām

⁴⁶ görmedi : görmesüñ, Bu.

⁴⁷ K'anda hayālūñ eylememiş ola : Kagda hayālūñ eylemiş ola, Bu.

- 34- Destüñdedür 'inānı Burāk-ı sa'ādetüñ⁴⁸
 Ey şeh-süvār-ı 'arşa-i erbāb-ı ihtirām
- 35- Ervāh-ı enbiyāya eyā kıble-gāh-ı kıuds Sü.2,8a
 Hüş mekremet degül mi ki sen olasın imām
- 36- Levlāk hil'atin geyene olmaya ba'id Bu.8a
 Heft-āsmānı gün gibi seyr itse şād-kām
- 37- Bezm-i ezelde tahtuñ idi çün maqām-ı kıurb
 Ey şeh senüñle buldı şeref yine ol maqām⁴⁹
- 38- Nām-ı mübāreküñ dil ü cān ile zıkr iden
 Yazıldı şadr-ı defter-i 'izzetde nık-nām
- 39- Çarh-ı hidāyet üzre nücüm oldı her biri
 Nuruñdan iktibās idüben zümre-i kirām
- 40- 'Ālī menākıbın eger āl ü şahābeñüñ⁵⁰ El.5a
 Elfāz ihāta eylese eylerdüm ihtimām

⁴⁸ Destüñdedür : Destüñde, Sü.2

⁴⁹ yine ol maqām : beyyine maqām, Bu.

⁵⁰ eger āl ü şahābeñüñ : eger āl ü şahābene gerek, El.

41- Tâ haşr olunca cümlesinüñ rûh-ı pākine
Biñ biñ taḥiyyet ile şalāt ola ve's-selām

42- 'Älemde senden istedigüm budur ey şefî'
Ḥāk-i tazarru' a koyuben rüy-ı iltiyām

43- Unutma buñ deminde Bihiştî ḥākîrünü
Görme revâ ki kıala 'azâb içre müstedâm

44- Lâzım olubdur aña 'inâyetler idesin
Mücrimlerünü ḥalâşını çün itdünü iltizâm

45- Ğayrı kapudan istemez ol ber-murâd ola
İster şefâ' atünüle bula dü cihânda kām

Der- beyân-ı ḥalîfetü'n-Nebiyi 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâmü
emîru'l-mü'minîn Ḥazreti Ebu Bekri's-Şiddîk radiyehü⁵¹

fe - i - lâ - tün / me - fâ - i - lün / fe - i - lün
(fâ - i - lâ - tün) (fa' - lün)

123- Ey risâlet serîrine sultân
Ḥalk ḫapuñda bende-i fermân⁵²

⁵¹ Sü.2 ve El.'de yok

⁵² Ḥalk ḫapuñda : Ḥapuña ḫalk, Sü.2, El.

İttibâ' itdi emrüne tahkîk
124- Şıdk ile dâmenün tutan Şıddîk

Feyz olub aña sen güneşden nür
125- Oldı 'âlemde bir meh-i deycür

Oldığıçün şahâbeden etkâ Sü.2,8b
126- Kıldıñ anı halife-i ulâ

Gözi gaflet şebinde görmedi hâb Bu.8b
127- Tañ degül olsa efđalü'l-aşhâb

Nefs mârı aña nice bula yol
128- Yârũñ olmışdı gârda senũñ ol

Kıldı infâk ol halil-i ilâh
129- Cümle mâlmı fî-sebîli'llâh

Cünd-i şeytâna şalmağa şiven
130- Geydi köhne kilimden cevşen

Deşt-i fânide gösterüb bize râh El.5b
131- Kıldı rihlet bekāya tãbe şerâh

Hazret-i emîru'l-mü'minin 'Ömeru'l-Fârûk radıyallâhu 'anhu⁵³

fe - i - lâ - tün / me - fâ - i - lün / fe - i - lün
(fâ - i - lâ - tün) (fa' - lün)

132- Kılub andan zekâ-yı 'adî şürûk
Geçdi taht-ı hilâfete Fârûk⁵⁴

133- Şer' tiryâkıını kılub merhem
Eyledi zulm zehrine emsem

134- 'Adli şol hadde kıldı ol 'adil
Oğlına daği olmadı mâ'il

135- Her ne şehre teveccüh itse yöni
Çarh-ı şer' uñ toğardı anda günü

136- Burc-ı 'işmetde necm-i bâhir idi
Ay u günden ziyâsı zâhir idi

137- Didi hakkında pişvâ-yı beşer
Yantıku'l-hakka fi-lisâni 'Ömer

⁵³ Sü.2 ve El. 'de yok

⁵⁴ Geçdi taht-ı hilâfete : Geçdi andan hilâfete, El.

- ‘Adl u dādı ƙulūbe virdi şafā
138-
Şekera’llāhū sa‘ yehu’l-aĥlā

Hāzret-i emīru’l-mü’minīn ‘Oşmān-ı zī’n-nūreyn rađiyallāhu ‘anhū⁵⁵

fe - i - lā - tün / me - fā - i - lün / fe - i - lün
(fā - i - lā - tün) (fa‘ - lün)

- Geldi şāh-ı ĥayā anuñ yerine Sü.1, 9a
139-
Ƙodı tāc-ı ĥilāfeti serine

- Edebinden anuñ ne şāh u gedā Bu. 9a
140-
Hāzret-i Hāĥ iderdi istiĥyā

- Meh u ĥurşid idüb maĥāmını zeyn Sü.2,9a
141-
Felek-i ƙadri oldı zü’n-nūreyn⁵⁶

- Sa‘ ylar ƙıldı ĥıfz-ı Ƙur’ān’a
142-
Sūr yapıdı ‘adüvv-i nisyāna

- Cem‘ idüb yazdı bir araya tamām
143-
Ĥizb-i Ƙur’ān’a ƙıldı naşb-ı imām

⁵⁵Sü.1, Sü.2 ve El.’de yok.

⁵⁶zü’n-nūreyn : zī’n-nūreyn, Bu.

Ser-livāsı olub meh-i Ramazān

144-

Çekdi ol Şeh- ' Alem beķāya revān⁵⁷

Ƙomadı ' ayn-ı dilde noķta-i ğayn

145-

Rağiya'llāhü ' anhü fi'd-dāreyn

Ĥazret-i emīru'l-mü'minīn ' Ali kerrema'llāhü vecchēhü ve
raziya'llāhü ' anhü⁵⁸

fe - i - lā - tün / me - fā - i - lün / fe - i - lün
(fā - i - lā - tün) (fa' - lün)

Geldi serdār-ı evliyā Ĥaydar

El. 6a

146-

Aña diñdi maķām-ı peyğamber

“Hel etā” kaşrīnuñ şehin-şāhı

147-

Lā fetā ĥazrīnuñ nazargāhı

Sel idüb zūlfekār-ı şamşāmı

148-

Ehl-i meydānuñ oldı kamķāmı

Ƥop olub gelse ehl-i küfr hemān

149-

Ele alurdı tiĝden çevĝān

⁵⁷ Çekdi ol şeh-i ' alem beķāya revān : Oldı mülk-i şehādete sulţān, Bu.

⁵⁸ Sü.1, Sü.2 ve El.'de yok

150- Cenge kaçd itse kâfir-i bed-ḥū
Çeng-i şîre düşerdi şan āhū

151- Nice olmaya vâcibü't-ta' zîm
Ki semiydür aña- 'Ali'y-yi 'azîm

152- Şāhib-i silsile imām-ı mübîn Sü.1,9b
Kerrema'llāhū vecchēhū āmîn

153- Ḥasan oldu ḥalīfe soñra Ḥuseyn Bu.9b
İkisi daḥi ḳurra'tü'l-'ayneyn

154- Çalışub bâtlı ḳılub i' dām
Oldılar rāh-ı Ḥaḳ' da iki ḥüsām

155- Rihletinde ümīd idüb nef' i
Birine zehr virdi bir ef' i

156- Birin İbn-i Mu' āviye o Yezīd Sü.2,9a
Ḳıldı zulm ile Kerbelā' da şehīd

157- Bunlaruñ peylerince ser-tā-ser⁵⁹
Ḳıldı sā'ir şāḥābe daḥi güzer

⁵⁹ peylerince : yanlarınca, Sü.1

Bulduğınca fenā felekde beḳā
 158- Her biri oldu ḫalkā necm-i hūdā

Tābi' ine ḳılıb ṫarīḳı beyān
 159- Yürüdiler 'aleyhimü'r-rıdvān

Faşlun fī-beyāni zıḳri'l-meliki ve'd-du' āe lehū
 raḫmetu'l-lāhi 'aleyhi⁶⁰

fe - i - lā - tūn / me - fā - i - lūn / fe - i - lūn
 (fā - i - lā - tūn) (fa' - lūn)

Ba' de zıḳri'r-Rasūli ve'l-aşḫāb
 160- Eyle ey dil du' āyı şāha şitāb

El.6b

Mālikü'l-baḫri pādişāh-ı ber
 161- Menba'u-l ḫayri ḳıfl-i bābu's-şer

Serbülend-i zamān şāh-ı cihān
 162- Zübde-i āl-i Ḥazreti 'Oşmān

⁶⁰ Sü.1.'de,Dür vaşf-ı pādişāh-ı İslām ḫullidet ḫilāfetühü ve sellemeḫü'l-lāhü te'āla, Sü.2 ve El.'de başlık yok

- Dürr-i dürc-i saḥāvet ü efdāl Sü.1,10a
- 163-
Dürri-yi burc-ı devlet ü iḳbāl⁶¹
- Nuşretü'd-dīn muzafferü'd-dünyā
- 164-
Medḥidür ḥalk-ı 'āleme ḥunyā⁶²
- 'Acem ü Hind ü Sind ü Rüm u 'Arab
- 165-
Sedd-i İslām idübdür aña laḳāb*
- Ehl-i imān aña bedendür o cān
- 166-
Her kişi aña 'āşık ol cānān
- Rāyeti üzre şanma lem'a-i zer Bu.10a
- 167-
Anda ṭāli'dür āftāb-ı zafer
- Tāc u taḥtını alub a'dānuñ
- 168-
Şıdı bālını büm-ı vīrānuā
- Nice zāğ üstine kılub pervāz
- 169-
Āşiyānını aldı ol şahbāz

⁶¹ Dürri-yi burc : Dürri-yi burc, Sü.1

⁶² Medḥidür : Medḥidür, El.

* Sü.2 nüshası 165. beyitle sona ermektedir.

Şayd-gehdür katında ‘arşa-i ceng
170-

Kendü şahbâzdur ‘adûsı küleng

Kabzasında ‘adûsı görse kemân
171-

Döner âhû-yı şayd-gâha hemân

‘Askerine nazâr sipâh-ı ‘adû
172-

Baħr-ı ‘ummân yanında âb-ı sebû

Şöyle eyler ‘adûya ‘askeri tek
173-

Nitekim gûsfend görse nemek

Çande ‘azm itse cem‘ idüb ‘asker
174-

‘Avn-i Hâk dîde-bân zafer rehber

Ata binse şecâ‘ at ile o mir
175-

Âftâb oldu şan süvâre-i şîr

El.7a

Pây-i esbinde şanma ħinnâdur
176-

Ĥûn-ı küffâr ile muħallâdur

Sü.1,10b

Kâfire şaldı tîğ-ı bürrânı
177-

Münhezim kıldı cünd-i şeytânı

178- Kıldı rāh-1 ğazāda sa'y-1 belīg
Nice kez 'asdı 'arş-1 a'zama tiĝ

179- 'Öşr-i maḥşül-i saltanatdur o şāh
Fuḫarāya virübdür anı İlah

180- Ka' beler oldı yapduĝı cāmi'
Ḳubbesi üzre nūrlar lāmi'

181- Aḫsa ger cüddan serā-perde
Dāne ḫalmaz ḫazīne-i zerde

182- Bendesı olub itdi nice mülük Bu.10b
Şāh-rāh-1 itā' atine sülük

183- Ḳapusında nice melik-zāde
Ḳulı olmaĝla oldı āzāde

184- Ḳulluĝından mülük-1 rüy-1 zemi(n)⁶³
Vahşet itmez meger ola 'Acemi⁶⁴

⁶³ Ḳulluĝından : Ḳidmetinden, Sü.1
⁶⁴ meger ola : ola meger, Sü.1

185- Pâdişâhlar içinde kâdri bülend⁶⁵
Mâh-ı nev zîn-i rahşına bir bend

186- Gülse düşmen yüzine ol hânûfî
Tîğî gibi yüzi döner anuî

187- Ekmelü'l-halk a'lemü'l-ulemâ
İdemez 'ad fazâ'ilin fuzâlâ

188- Luţf-ı tab'ı sühân-sarâ-yı zamân
Hüsn-i nazmı belâgate 'unvân

189- Her vezîri müdebbir-i 'âkıll
Olsa kendü gibi n'ola 'âdil

Sü.1,11a

190- Ki lezîz olsa âb-ı şâdurvân
Olur anuîla lüleler yeksân

El.7b

191- Mürğ-ı iqbâline gûdüvv ü revâh
İki cânibden oldu iki cenâh

192- İlticâ-yı kıla'a yok hâcet
Yeter aña sürâdık-ı heybet

⁶⁵ Pâdişâhlar : Pâdişehler, Bu. El.

193- Şan sarā-yı sürürü қаşı-1 cinān
Mīr-i dergāhı Hāzret-i Rıd̄vān

194- Қаşı-1 zīnetde cennetü'l-Me'vā
Tāq-1 eyvānı çarḥdan a' lā

195- Sūr-1 қаşı ki oldı zāt-1 burūc
Qıldı her қullesi sipihre 'urūc

196- Dūd-gāh-1 serāçe-i zeberin⁶⁶
Oldı 'ālemde ḥāl-i rüy-1 zemīn

197- Қulları ḥalḫ ile sürüş-1 felek Bu.11a
Leşkerin dir gören cünūd-1 melek⁶⁷

198- Aldı Bağdād'ı ol şeh-i evrend⁶⁸
Qıldı yaşın Qızılbaş' uñ ervend

199- Ey şehinşāh-1 ma' delet-perver
'Adl baḥrinde bī-bahā gevher

⁶⁶ Dūd-gāh-1 serāçe : Gāh serāçe, Sü. 1

⁶⁷ Leşkerin dir gören : Leşkerin gören dir, Sü. 1

⁶⁸ evrend : ervend, Bu.

- ‘Adl çarhınıñ âftâbısın
200-
Hulq gülzârınıñ gülâbısın
- Olmasun mı dil-i ‘adû pür-ğam
201-
Dikdi nâmuñ hişâr-ı çarha ‘alem
- Menzil oldukça reh-revâna **بو بينم**
202-
Olasın kaşr-ı saltanatda muķim
- Cümle şehzâdelerle tûl-i zamân⁶⁹
203-
Olasın mü ‘minîne emn ü emân
- Yavri şahinlerüñle şâd olasın
204-
Şâ ‘id-i şayd-i ‘adl ü dâd olasın⁷⁰
- Döne kuṭb-ı murâduñ üzre felek
205-
Nuşretüñ eyleye cünüd-ı melek
- Ola mesraḥ saña sipihr-i berîn⁷¹
206-
Çâh-ı maḥbes ‘adûña zir-i zemîn

Sü.1,11b

El.8a

⁶⁹ tûl-i zamân : tola zamân, Sü.1

⁷⁰ Şâ ‘id-i şayd-ı ‘adl ü dâd : Şâ ‘id-i ‘adl-i dâd, El.

⁷¹ mesraḥ : meşraḥ, Bu.

Faşlün fī-beyānihi sebebü'n-nazmi ve muḳaddimetihī⁷²

fe - i - lā - tūn / me - fā - i - lūn / fe - i - lūn
(fā - i - lā - tūn) (fa^c - lūn)

207- Ey şeh-i kām-rān-ı heft iḳlīm
Oldum ilhām ile buraya 'alīm

208- Ki vücūdumda biñ dehān olsa
Her dehānumda biñ zebān olsa

209- Eylesem vaşf zātuñı biñ sāl
Biñde birin ihāta kılmaya ḳāl

210- Yoğ iken böyle vaşfuña pāyān
Ne du' āna toyar ne medḥuñe cān⁷³

211- Neyleyem teşne kim şusuz yana
Ḳāni' olur mı āb-ı ḥayvāna

Bu. 11b

212- Ol sebebden gelür ḥayāle bu fikr
Besleyem pādişāh içün bir bikr

⁷² Sü. 1 'de, Der tetimme-i vaşf-ı pādişāh-ı İslām vü tavti' a-ı zikr-i ḳaşıde. El. 'de yok.

⁷³ du' āna toyar : du' āna doyar, Bu.

- Naẓm idem bir aşıde-i ra' nā Sü.1,12a
 213- K 'ola her beyti aşr-ı Huld-āsā⁷⁴
- ab' ı bir baħre eyleyem ğavvāş
 214- K 'ola cevherleri ħayāl-i ħāş⁷⁵
- Bir 'aceb al' a eyleyem bünyād
 215- K 'ola nām-ı şerifi nuş-ābād
- İki şaṭr ola ol kelām-ı bülend
 216- Biri şāha du' ā ola biri pend
- Ola bir şaṭrı genc-i dürr-i maāl⁷⁶
 217- Birisi daħi dürc-i gevher-ħāl
- Şaṭr-ı evvel ki var naşihāt ola
 218- Şaṭr-ı şānī du' ā-yı devlet ola
- Budur ol ħüb-naĝme ışĝā ıl El.8b
 219- Dīde-i cān ile temāşa ıl

⁷⁴ K 'ola her beyti aşr-ı Huld-āsā : Ola her beyti daħi Huld-āsā, Bu.

⁷⁵ K 'ola : Ola, Bu.

⁷⁶ dürr-i maāl : dürr-i me 'āl, Bu.

Eş-şatru'l-evveli fi'n-naşihati⁷⁷

mef - ü - lü / me - fâ - î - lü / me - fâ - î - lü / fe - ü - lün

k/3 Gülzâr-ı vücûduñ gül-i ħandânıdur insân

1-

Büy-i hüş aña ħulq-ı ħasen reng aña 'irfân

Biñ ecnihası olsa melek âdeme irmez

2-

Olmaq dilese 'izz ü şeref evcine perrân

Taĥşîl-i kemâl ile olur 'izzete irmek

3-

Büy olmasa raġbet mi bulurdı gül-i ħandân⁷⁸

Gösterme ħasûda var ise naqd-ı ma' ârif

4-

Kaşd itse gerek görse ħarâmî tolu hemyân

Gözyaşı gerek ma' rifetu'llâh ola peydâ

5-

Kim sebze zühür eyleyemez yağmasa bārân⁷⁹Dökülmeycek ħatre-i ħünin-i sirişkûn⁸⁰

6-

Biñ kerre çevürseñ ne virür sübĥa-i mercân

Bu.12a

Sü.1,12b

⁷⁷ Sü.1'de, Der zıkr-i ħaşıde ki nâm-ı mubârek ev nuşĥ-âbâdest. El.'de yok.⁷⁸ gül-i ħandân : gül-i reyhân, Sü.1, El.⁷⁹ zühür eyleyemez : zühür eylemez, Bu.⁸⁰ Dökülmeycek : Dökülicek, Sü.1

- 7- Āzādelere ‘ışk hevāsı getürür vecd
Dem ursa şabā cünbüş ider serv-i hūrāmān
- 8- Ger saltanat-ı memleket-i ‘ışka irerseñ
Kullar gibi karşıñda melekler tura dīvān
- 9- Dervīş-şıfatlarda olur gevher-i tevḥīd
Kim genc-i nihānuñ yiridür küşe-i vīrān
- 10- Hāl ehli kūdūretde bulur cām-ı şafāyı
Zīrā zulumāt içre olur çeşme-i ḥayvān
- 11- Ḥubb-i vaṭanuñ var ise gönülünde sözüm tūt
Ol ‘ālem-i ervāḥa revān terk idüb evṭān
- 12- Gāfil yürime bunda ticāret idegeldüñ
Bāzār-ı fenāda saña sermāyedür ĩmārı⁸¹
- 13- ‘Unşur evine girdügi dem nāṭıka miskīn
Aşıldı hemān kāpusına perde-i nisyān
- 14- Dünyā bir isüz dā ’iredür çıkma yoluñdan El.9a
Çok kimseleri güle virübdür bu beyābān⁸²

⁸¹ sermāyedür :sermāye, El.

⁸²: Çok kimseleri güle virübdür : Çok kimseye gülgüle virübdür, Sü.1.

- 15- Dīvār-ı şerī' atde otur taşra yönelme
Dīn kal' asına bulmaya yol leşker-i şeytān
- 16- Zabt eyle gönül hānesini şer' ile muhkem
Tā varın anuñ düzd-i hevā itmeye tālān
- 17- Gey şer' libāsın bulasın cāme-i taqvā
Zer-beft kabā kande bulur مردك 'uryān
- 18- Miqdāruñı bil hiffeti ko ağır ol ey dil
'Arz eyle özün şer' a ki oldur saña mizān⁸³
- 19- Def' it gadaı taht-geh-i huld ise maşşūd⁸⁴ Sü.1,13a
Kim saltanata himmet iden olmaya seg-bān
- 20- Dil levhine naqş eyler iseñ nuḡk-ı ilāhi
'İzzetde olasın nitekim muşşaf-ı Kur'an
- 21- Aldanma bugün şive-i gilmānına dehrün Bu.12b
Maşşūduñ ise yarın eger hidmet-i vildān⁸⁵

⁸³ şer' a ki oldur : şer' a oldur, El.

⁸⁴ Def' it : Ref' it, Sü.1

⁸⁵ Maşşūduñ ise yarın eger : Maşşūduñ ise eger yarın, El.
hidmet-i vildān : hidmet-i ebdān, Bu.

22- Evlâda gönül bağlama gülzâr-ı fenâda
Kim kıldı nice bülbülü giryân gül-i handân

23- Tahşîl ideyin şenma şağın keşret-i aḥbâb
Az iş mi idi eyledügi Yûsuf'a iḥvân

24- Kâşr-ı felege sâye şala kâdr-i bülendüñ
Mi' mâr-ı tedâbirüñ iderse aña bünyân

25- Düşme yemege içmege kendüñ çekerek tüt⁸⁶
Sa'y eyle ki naqd-ı vera' a gelmeye nokşân

26- 'Älemde ümîd itme ki râḥat ola bî-renc
Gül virmez imiş ḥâr-ı belâsuz bu gülistân

27- Eyyâm-ı şebâb oldı bahâr-ı zemen-i 'ömr
Sa'y it ki ola 'âkıbet ravza-i rıḍvân

28- Tebdîl-i zemâ'im ide gör bâṭınuñ olsun
Ma'mûr-ı vilâyet nitekim mülket-i 'Oşmân

29- Hâḳḳâ bu diyârı ne 'aceb kıldı 'imâret
Sultân-ı cihân devlet ile olalı mihmân

E1.9b

⁸⁶ çekerek tüt : çekerek dut, Sü.1

- Ol ŧeh ki nazır itmez aña bir kiŧi iŧbāt
 30- Kılmaz bu iŧi kimse meger āyine-gerdān
- Teshīr-i memālik-i cihān içün olubdur⁸⁷
 31- Tevkī^c-i hūmayūnı anuñ mühr-i Süleymān
- Deryā-yı muhīṭ oldu meger ‘ilm-i ŧerifi Sü.1,13b
 32- Ser-cümle muhāṭıdur anuñ ‘ālem-i ekvān
- Mevc ursa niŧār eylemege gevher-i maḳŧūd
 33- Öykünmez anuñ keff-i yed-i cūdına ‘ummān
- Ḥulḳında ‘adıl oldu ḥabībine Ḥudā’nuñ
 34- Ḥüsnünde bedel ḥilḳatine Yūsuf-ı Ken‘ān⁸⁸
- Gül-berg-i teri ṭar ki ŧabā aldı emenden
 35- Esb üzre gelüb ḳılsa cihān bāğını seyrān
- Biñ zinet ile nizesi ŧeklini gören dir Bu.13a
 36- Maḥbūb-ı bülend olmuŧa bu āfet-i devrān⁸⁹

⁸⁷ Teshīr-i memālik-i cihān : Teshīr-i memālide cihān, Bu.

⁸⁸ ḥilḳatine : ḥalḳına ün, Sü.1

⁸⁹ olmuŧa : olmasa, Bu.

37- Tîğı şuyınuñ hâb-ı eceldür semerâtı
Ğâfildür egerçi buradan zümre-i tuğyân

38- Destinde kemân tut ki hemân kıavs-ı kazâdur⁹⁰
Sem kıatresidür ejder-i tîrindeki peykân

39- Güş itse ‘Ömer Hâzreti inşâf ide ‘adlin
Taḥsîn ide ikdâmını görse Şeh-i Merdân⁹¹

40- Râ‘î kıılalı ‘adlini ağnâm-ı enâma
İster yolına cümle ra‘ıyyet ola kıurbân

41- ‘Âkıı vüzerâ cem‘ olunub eylese tedbîr
Bî-ceng ü cedel feth ola her güşede büldân

42- Dîvânı ol evdür ki eyâ şâh-ı cihân-dâr
Kıymetlü güherlerden ola ol eve erkân

43- Zâtuñ felek-i salḫanata neyyir-i a‘zâm
‘Adlün şıfatı eyleyeli ‘âlemi rahşân

⁹⁰ Destinde : Destüñde, Bu.

⁹¹ Şeh-i Merdân : şeh-i devrân, Sü.1.

- 44- Lutfuñ nefesi nāfe memātına Mesîhâ El.10a
Ölüm adına eylememek eyleme dermân
- 45- Zıkrüñle bugün güm güm öter kıbbe-i gerdün Sü.1,14a
Pür-zemzemedür nāmuñ ile buķ' a-i imkân
- 46- Şoñ geldüñ evet silsilenün zübdesi sensin
Olsa Ramazân üzre muķaddem n'ola Şa' bân
- 47- Rāyetlerüñi dir gören āyāt-ı zaferdür
Zātuñ olalı memleket-i şevkete sultân
- 48- 'Azm itseñ olur her sefere meş' alesüz kim
Rihlet şebine ser-'alemün şem' -i şebistân
- 49- Zer-beft döşer şems-i felek rāhuña zırâ
Nür olsa yeridür topuña zinet-i meydân
- 50- Şehzâdelerün olalı şahbâz-ı hümâ-şayd
Tāvüs-ı felek şevķa girüb eyledi cevlan⁹²
- 51- Göklerde melek tâbiş-i hasretde ķalubdur Bu.13b
Sen şâh olalı yiryüzine sāye-i Raḥmân

⁹² girüb : gelüb, Bu.

Beñzer ki felek üzre qadem başdı semendüñ
52- Anuñ eşer-i na' lidür anda meh-i tabān

Eflāk senüñ düřmenüñi şalmağa hāke
53- Taqımış meh-i nevden beline haņcer-i bürrān⁹³

A' dāñı helāk itmek için burc-ı felekde
54- Qavs-ı qazağı aldı kemān eyledi Keyvān⁹⁴

Gülzāra döner zīnete bindikçe 'asākır
55- Ol gülřene mehterler olur mürğ-i hūř elhān

Mehterlerüñüñ zemzemesi ceng güninde
56- Küffāruñ ider işlerini nāle vü efgān

Cān mürğımı a' da nice kırtarsa gerek kim
57- řāhīn-i qaža gibi irer zümre-i fürsān

'Asker yürüyüb toב tüfenk olsa revān çün Sü.1,14b
58- Beñzer aña kim Qajęar'a āteř řaça sü' bān⁹⁵

⁹³ Taqımış : Daqımış, Sü.1, El.

⁹⁴ Qavs-ı qazağı : Qavs-ı ferahı, Bu.

⁹⁵ Qajęara : Gajęara, Bu.

- 59- Çün ma' reke-i rezmi tuta şarşar-ı kahrûn El.10b
Bir lâle-i bî-berg ola biñ şâh-ı Hôrâsân
- 60- Kâfir neyimiş kim qala yanuñda vücûdı
Zulmet mi qalur şalsa ziyâ mihr-i dıraşşân
- 61- Ey şâh-ı selâtin-i cihân mîr-i cüvân-baht
Her yirde qâfa-dâruñ ola himmet-i pîrân
- 62- Güftârı gözün başuñ için qoma ayakda
Dâ'im şu' arâ hayline şâhâne kıl ihsân
- 63- Şâ' irdür iden midhatûñuñ nüktelerin nazm
Olmasa şadef dür mi olur qatre-i Nîsân
- 64- Şeh luñfi gerek şâ'ir ola mañla' -ı hikmet
Hâşıl mı olur terbiyesüz sebze-i bostân
- 65- Olur mı Bihiştî gibi bir şâ'ir-i efşah
Kim oldı faşâhatlerine sözleri bürhân
- 66- Her beyti anuñ 'âlem-i ma' nî güheridür Bu.14a
Bir mangıra almazsa ne noqşân anı nâdân

- Her nüktesi bir kaçre-i âb oldı ki anuñ⁹⁶
67- Yağmuru şehâbını dağı görmedi sahbân⁹⁷
- Şi'r öğmegi ço ey dil-i divâne du' â kııl
68- Kim anı bilür tercemesüz şâh-ı sühândân
- Yâ Râb nice kim dâ'ir olan günbed-i devvâr
69- Yâ Râb nice kim sâ'ir ola reh-rev-i ezmân
- Şol deñlü beķâ vir aña kim 'ömri güninde⁹⁸
70- Biñ yıl ola her sâ'at ü biñ gün ola her ân

Faşlün fî-beyâni ahvâli'n-nâzımı ve sebebi nazmin⁹⁹

fe - i - lâ - tün / me - fâ - i - lün / fe - i - lün
(fâ - i - lâ - tün) (fa' - lün)

- Bir gice bezm-sâz-ı çarh-ı bülend Sü.1,15a
220- Cem' kılmışdı necmden برغمد

⁹⁶ oldı ki anuñ : olduğı anuñ, El.

⁹⁷ sahbân : seccân, Bu.

⁹⁸ beķâ vir aña kim : beķâ vir kim anuñ,El.

⁹⁹ Sü.1'de, Der sebab-i nazm-ı kitâb vü tarîk-ı râh-ı şavâb. El.'de yok

Süpürüb külbesini silmiş idi
 221- ‘Üd-1 şebden buhūr kılmış idi

Şem‘ -i mehtābı eyleyüb bī-dār El.11a
 222- Şalmış idi cevānibe envār

Virmege bezm-gāhına raqşı
 223- Döşemişdi bişāt-ı pür-naqşı.

Cā-be-cā reng-i sebz içinde nuqūş
 224- Olmış idi çemende merzengūş

Nā-gehān bir berid-i hūb maqāl
 225- İrdi hāk-i haķire bād-mişāl

Didi ey müstemend hencāre
 226- Derd-mend ü ğarīb ü bī-çāre

Bu şeb olma vaḥīd-i künc-i belā
 227- Vaḥşet-āmīz kūşe-i tenhā

Hāme-veş kıлма çāh-ı ğamda qarār
 228- Nāme-veş gel seni oqur bir yār¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Nāme-veş gel seni oqur : Nāme-veş çün oqur seni, Sü.1

229- Sözümi güş idüb ' azîmet kıl¹⁰¹ Bu. 14b

Da' vet-i hâşdur icâbet kıl

230- Gel kadem-rence kıl benümle hemân
Muntazırdur kudümüne yârân

231- İstimâ' eyleyüb bu aḥbârı
Oldum ol meclisün hevâdârı

232- İttibâ' eyledüm rasüle revân Sü.1,15b
Yola düşdüm ben ol şeb içre hemân

233- Giderek bir maḳâma irdi sebîl
Ki meger cennet ola aña ' adîl

234- Mürtefî' yirde bir müzeyyen ḳaşr
Zînet ü zîbi ' aḳl ider aña ḥaşr¹⁰²

235- Taş binâsı bülend ü çarḥ-âsâ
Sâde sîmâb içinde aña tîlâ¹⁰³

¹⁰¹ Sözümi : Şavtumı, Sü.1

¹⁰² Zînet ü zîbi : Zînet-i zeyni, El.
ḥaşr : ḳaşr, Sü.1, El

¹⁰³ içinde : içinden, El.

Der u dīvānī nāzik ü hurrem
236-
Naqş-ı eyvānı reşk-i bāğ-ı İrem

Kemer-i şuffe-i şafā-bağşı
237-
Bırağur hāke gökdeki rağşı

El.11b

Şehrūn eşrāfī anda cem' olmuş
238-
Kimi pervāne kimi şem' olmuş

Ol şeb ol cem' i eyleyen seyrān
239-
Şeksüz olurdu tañlayub hayrān

Mağzen-i şevk idi meger ol cem'
240-
Şeb-çerāğ idi anda şu' le-i şem'

Beni gördükde ehl-i cem' iyyet
241-
Kalkub ayaga itdiler hürmet

Şaldılar bir maqāma bālišler
242-
Görse a' dā iderdi nālišler

Pes tevāzu' yirini būs itdüm
243-
Varub ol küşede cülūs itdüm

244- Kıldı hân-güster ol zamanda kıyâm Bu.15a
İrdi anda meşamma büy-i ta'âm¹⁰⁴

245- Bir münakkaş simâ idüb izhâr Sü.1,16a
Kıldı bezmi anuñla bāg-ı bahār¹⁰⁵

246- Şeh benekler ki anda var gül idi¹⁰⁶
Kāse āvāzı şavt-ı bülbül idi

247- Kōdı yir yir simātuñ üstine nân¹⁰⁷
Nice nân belki mäh-ı pür-leme'ân

248- Kesdügi demde anı hân-güster
Şöyle şandum ki itdi şak kamer

249- Nānı koyub ta'āma el şandı
Mürğ biryānı ortaya kōndı

250- Her tarafından ta'ām irişdi hemān
Toldı dürlü nefā'is ile miyān

¹⁰⁴ İrdi anda : İrdi andan, El.

¹⁰⁵ bāg-ı bahār : bāg u bahār, Bu.

¹⁰⁶ benekler ki : benekleri, El.

¹⁰⁷ simātuñ : şimātuñ, Sü.1, Bu.

Geldi şöyle döküldi ni‘ met-i sūr
 251-
 Bakmaz oldu ta‘ āma mūr u tuyūr

Çerb şirine her tabak sufre
 252-
 Şahnın itmişdi cā-be-cā ħufre¹⁰⁸ El.12a

Mā-ħazardan yiyüb murādi ħadar
 253-
 Her kişi eyledi ħazā-i vaşar

Ķılmamaĝa ħuķuķ-ı ni‘ meti ketm
 254-
 Ķıldılar Fātiħa du‘ āsın ħatm¹⁰⁹

Gitdi ‘āmī ta‘ āmdan soñra
 255-
 Ħāşlar ħaldı ‘āmdan soñra

Gördi yārān ki gitdi ħasvet ü ĝam
 256-
 Virdiler birbirine anda ħasem

Ki ħılalar birer ħikāye beyān
 257-
 Diñleyüb anı zevķ ide dil ü cān

¹⁰⁸ Şahnın : Şahn, Bu.

¹⁰⁹ Ķıldılar : İtdiler, Bu.

- 258- Eylediler bu ittifakı kabûl Sü.1,16b
Gördiler bu cevâbı hep ma'kül¹¹⁰
- 259- Bu söz üzre maqâle başladılar Bu.15b
Şâh-ı 'irfâna güller aşladılar
- 260- Bezle-güyân-ı meclis itdi hürüş
Mevc-i bahr-i le'tâ'if eyledi cüş
- 261- Her birinüñ kelâmı rûh-efzâ
Dem-i mantıqda her biri 'İsâ
- 262- Gerçi kim her la'tife emr-i 'acîb
Biri ammâ fakîre geldi garîb
- 263- İstimâ' itdügüm zamanda hemân
Zâhir oldu bu sır gönülden nihân
- 264- Ki idem nazmına anuñ iqdâm
Kılam ol şafda husrev-âne kıyâm
- 265- Olam ol gül-sitâna bir bülbül
Şalam etrâf-ı 'âleme gulgul

¹¹⁰ cevâbı : hayâli, El.

Kān-ı dilden mişāl-i dīde-i ter
266- Ehl-i fazla nişār idem gevher

Bezm-i ecsāda kılmadın bedrūd
267- Eyleyem ‘ışk meclisinde sürūd

El.12b

Māni‘ olub velī ‘avā’ik-ı dehr
268- Kılmış idi bu şerbeti baña zehr

Bunuñ üzre geçüb nice ezmān
269- Kalmış idi yürekde bu peykān

Nice müddet bu kār-ı müşkil-i saht
270- Olmıŝ idi derūna kirm-i dıraht

Āhiru’l-emr māder-i eyyām
271- Tıfl-ı tab‘a içürdi şir-i merām

Sü.1,17a

Oldı zülf-ı murāda dest-resüm¹¹¹
272- Virdi el vaqt-i fırsat-ı hevesüm

Baña olub tabīb ‘avn-ı Celīl
273- Zaħmetüm kıldı rāħata tebdīl

¹¹¹ murāda : merāma, El.

Eyledüm ibtidâ-yı nazm-ı kitâb
 274- Hâtema'llâhu emrenâ bi's-şavâb

Bu. 16a

Maṭla' -ı dâstân¹¹²

fe - i - lâ - tün / me - fâ - i - lün / fe - i - lün
 (fâ - i - lâ - tün) (fa' - lün)

Ey hezâr-ı hadâ'îk-ı maḫşûd
 275- Vâktidür kıl riyâz-ı cânda sürûd

Şevki sec' uñla şad-hezâr eyle
 276- Ğamı nâleñle târ-mâr eyle

Şal nevâñ ile şevka 'uşşâkı
 277- Sîne-sûz eyle nâr-ı eşvâkı

Ḳafaş-i tende Hüdhd-i cân ol
 278- Lâyık-ı Hâzret-i Süleymân ol

'İşk esrârını 'ıyân eyle
 279- Bir güzel dâstan beyân eyle

¹¹²Bu.'da, Faşllun fî-muḫaddimeti'l-kitâbi vallâhü a'lemu bi's-şavâbi. El.'de yok.

Ehl-i zevke gıdā-yı rūh olsun
280- Beste-dil ‘ aşıkā fütūh olsun

281- Kışsa bünyād kıl kim ol kışsa
Bize olsun merāmdan hışşe

Fl.13a

282- Kışşalar hātemine faş olsun
Nām aña ahsenü’l-kaşaş olsun

283- Kavı-i nā-sāz ile ‘ amel itme
Rāh-ı ‘ uşşākdan öte gitme¹¹³

284- Nāleler kıl ki gūş iden gelsün
Darb-ı dest ile sīnesin delsün¹¹⁴

Sü.1,17b

285- Bir şadā gūş iden maḳālūnden
Nūş-i cān eylesün zülālūnden¹¹⁵

286- Sāmi‘ uñ kārını sima‘ eyle¹¹⁶
Terceme kılma ihtirā‘ eyle

¹¹³ Sü.1’de 281. beyit.

¹¹⁴ Sü.1’de 283. beyit.

¹¹⁵ Sü.1’de 284. beyit.

¹¹⁶ Kārını : kārımuñ, Sü.1

Kendü beytünde var iken zînet
287- İlden alma libās-ı ‘āriyet

Elde mülk olmayınca sermāye
288- Kişi mālîk olur mı dünyāya

Bu.16b

Hele ben hākde budur himmet¹¹⁵
289- Çekmezem bir içim şuya minnet

Müttehim kılmazam hamiyyetümi
290- Görürem başka cām-ı gayretümi

‘Asel-i gayra banmazam engüş
291- Virmezem illerüñ bināsına püş

Çand-ı bādāma çarmazam çarnüb
292- Çatmazam hāşılı nebātuma çüb

Beni sen çüb şanma şemşirem
293- Şüretā gürbe ma‘nide şirem.

Bezm-i ‘irfānda çekdügüm cāmı
294- Sezmezem içse hazm ide Cāmī

¹¹⁵ hākde : hākden, El.

Tîr-i dil-dûze şaldugum kavsi
295-
Pehlevândur çekerse Firdevsî

Eylesem gülşen-i sühânda nevâ
296-
Âferîn-bâd ide Nevâyî baña

Sü.1,18a
El.13b

Ma' rifetde bülend-pervâzem
297-
Şayd-gâh-ı sühânda şahbâzem

Bana çarh-ı ma'ânî meydândur
298-
Mîhr top u hilâl çevgândur

Olsam esb-i belâgat üzre süvâr
299-
Olur ilhâm önümce gâşiye-dâr¹¹⁶

Eylesem küy-ı ma'niye iqbâl
300-
Nükteler baña eyler istikbâl

Açduğum dem edâ-yı nuḡka dehân
301-
Ṭab' -ı pāküm aḡar şu ḡib hemân

¹¹⁶ Olur ilhâm önümce gâşiye-dâr : Olur önümce gâşiye-dâr, El.

Mısr-ı ma' niden urduğum gibi dem¹¹⁷
 302- Ney-şeker-vār olur elümde qalem

Müdde' i itse şanuma inkār Bu.17a
 303- Ne virür baña ta' ne-i bî-'ār

Ki degül sūd-ı cāhile sāzum
 304- Benüm ehl-i mezākādur nāzum

Bezm-i erbāb-ı fazladur sözüümüz
 305- Yoḥsa nā-ehli görmesün gözümüz

Ādem olan ḥiṭāb ider mi ḥara
 306- Āyine-dār olur mı bî-başara

Göricek bir kelām-ı mu' ciz-i şān
 307- Hükmidür ta' n ider aña nā-dān

N'ola bî-zevk iderse zulm ile qadh
 308- Yeter a ehl-i 'adlün itdügi medḥ

Bu sözi şanma kim temeddüh ola Sü.1,18b
 309- Lücce-i kibrden tereşşüh ola

¹¹⁷ Mısr-ı ma' niden : Mısr-ı ma' nide, Sü.1

Şunda bir hâl-bağş kâlüm var
 310-
 Yoğsa medğ olacağ ne hâlüm var

İşidüb sözümi benüm niceler
 311-
 Belki ögündi diyu kin biçeler

El.14a

Kılmasunlar bu sū-i zannı hayāl¹¹⁸
 312-
 Kim olubdur murād medğ-i mağāl¹¹⁹

Tab'um ol bülbül-i hadā'ıkdur
 313-
 Kelimâtında medğā lāyıkdur¹²⁰

Şöyle kim kılmayub baña bāver
 314-
 Şāhid isterse da'vāye Dāver

Urayın dest bir 'aceb sāza¹²¹
 315-
 Şalayın dehre tāze avāze¹²²

Olsun ehl-i şafāya şavt-ı hazīn
 316-
 Hased ehline la'net ü nefrīn

¹¹⁸ bu sū-i zannı hayā : bu sözi zannı hayāl, Sü.1

¹¹⁹ kim : ki, Bu.

¹²⁰ kelimâtında : kelimâtından, El.

¹²¹ Urayın : Urayum, Sü.1

¹²² Şalayın : Şalayum, Sü.1

317- Kılâyetin bir güzel hikâye beyân
K'ola da'vâye hüsn-i nazmı nişân

318- Şıdķumı gün gibi 'ıyân ideyin Bu. 17b
Sözüme beyyine beyân ideyin

319- Hüsni bürhân şübüt-ı da'vâya
Dem-i ihyâ yeter Mesîhâ'ya

320- İstima' it ki başladum taḥķik
Ve mina'llâhi es'elü't-tevfik

İbtidâ-i kitâb¹²³

fe - i - lâ - tün / me - fâ - i - lün / fe - i - lün
(fâ - i - lâ - tün) (fa' - lün)

321- Kışsa-perdâz-ı çarḥ-ı ma' reke-bâz Sü.1, 19a
Kılduğı dem fesâneye âğâz

322- Zen-i sihr-âferin-i gerdün¹²⁴
Okuyub döne döne efsünı

¹²³ Bu.'da, İbtidâ-i hikâye beyân-şod be-hey hâce-i dâna. El.'de yok.

¹²⁴ sihr-âferin : sihr لم کریں , Bu.

Rüyını cilve-sâz-1 efsâne
323- Şöyle gösterdi dîde-i cânê

Ki bu kürbet-sarây-1 fânîde
324- Nevbet-âbâd-1 imtiyhânîde

‘Acem olmuşken ehl-i sünnete câ¹²⁵ El.14b
325- Anda bir şâh var idi farzâ

Pâdişâh-1 bülend-himmet idi
326- Fuqarâ-yı diyâra devlet idi

Bir avuç hâk idi yanında zer
327- Seng-i bî-kıymet idi dür ü güher

Şevketüñ şîr-i tîz-çengi idi
328- Saltanat kühnuñ pelengi idi

Zılli iklîlinüñ irüb aya
329- Çarhı şalmışdı pâyesi pâyê

‘Acemistân’a server olmuş idi
330- İl gün añna musahhar olmuş idi

¹²⁵ ehl-i sünnete : ehl-i cennete, Bu.

Tahtı olmuşdı belde-i Hemedān
 331- Emrine rām idi zemīn ü zamān

Devr-i luḡfında şer‘ uñ enhārı Bu. 18a
 332- Dehre olmuşdı şu gibi cārī¹²⁶

Dest-i ḳahr ile ol şeh-i zer-tāc
 333- Dār-ı küffārdan alur idi ḫarāc

Şīt nāmı ṭolubdı eṣrāfa Sü.1,19b
 334- Süddesi merci‘ idi eṣrāfa

Olub ism-i şerīfi Şāh-ı Nezīr
 335- Olmuş idi vezīri adı Beṣīr

Var idi bir cemīle ḫātūnı
 336- Görse Leylī olurdı Mecnūnī

Ḳadd ü ḳāmetde serv gibi bülent
 337- Dürr-i şafa iderdi dişleri ḫand

¹²⁶ Olmuşdı : şalmışdı, El.

Şivede kebg cilvede t̄āvūs
 338- Şem' -i ruḥsāruña güneş fānus

Gün yüzinden alurdi meh gibi nūr
 339- Reşk iderdi 'izārı nūrına ḥūr

Kaşr-ı vaşlına varsa şāh-ı cihān El.15a
 340- Cennete girmişe dönerdi hemān

Var iken anda bunca ḥüsn ü cemāl
 341- Zühd ü taḳvāda bulmuş idi kemāl

Dā'im anuñ ṭabīb-i iḥsānı
 342- Derd-i fakra iderdi dermānı¹²⁷

Ṭā'at-i Haḳḳ'ı eylemekde edā
 343- Ḥā'il olmazdı aña şayf u şitā

Şabr iderdi vuzūda berd-i deye
 344- Şāniye olmuş idi Rābi' a'ya

Eylemişdi 'ināyet-i Sübhān
 345- Anı 'iffet sarāyına sultān

¹²⁷ dermān : dermān, Bu.

346- Hüs-n-i hulk ile şâh-ı 'âlemi ol
Eylemişdi emîr-i 'ışkına kul

347- Kurretü'l-'ayn aña cemâl idi¹²⁸
Cân-murâdı dem-i vişâl idi¹²⁹

Bu. 18b
Sü.1,20a

348- Gündüzin gün bilüb yüzün gice mäh
Gice gündüz aña iderdi nigâh¹³⁰

349- Her murâda irerdi gerçi eli
Her su'âle cevâb olurdu belî

350- Lîk cân desti dirmege goncâl
'Ömri bâğında bitmemişdi nihâl

351- Aña geldikçe gam çekerdi aña
Cân u dilden elem çekerdi aña

352- Dil-i dîdâra şalmamağa gamı
Geçürürdi içerden ol elemi

¹²⁸ cemâl idi : cemâli, Bu.

¹²⁹ vişâl idi : vişâli, Bu.

¹³⁰ aña iderdi nigâh : iderdi aña nigâh, Bu.

Şāh bir gün ikindü ‘aşrında
353- ‘Ayš iderken nigārı kaçrında

Didi dildāra ey nigār dirīg
354- Necm-i ‘ömre eger ecel ola miğ

Memleket ehlinün n’ola hāli
355- Naḥlümüz virmedi oğul balı¹³¹ El.15a

Geldi bāğ-1 vücūda vaqt-1 ḥazān
356- Görmedük gitdi gonce-i ḥandān

Şām-1 şeybe irişdi şubḥ-1 şebāb
357- Toğmadı āftāb-1 ‘ālem-tāb

Güş idüb bu kelāmı cānāne
358- Nār-1 ğam şaldı ḥāne-i cāna¹³²

Dīdelerden sirişk olub peydā
359- İki nergisler oldı jāle-nümā

Pādişāh anı görüb oldı ḥazīn
360- Eyledi şeb irince āh u enīn Sü.1,20b

¹³¹ Naḥlümüz : Naḥlümüz, Bu.

¹³² Nār-1 ğam : Zār-1 ğam, Bu.

Şeb irişdikde pādiřāh-ı cihān
361-
Didi cānāneye ki ey cānān

N'idelüm halk için yeyüb teşviş Bu. 19a
362-
Bize lāzım degüldür ol tefiş

Mālikü'l-mülk mülki hālī kıomaz
363-
Kime kim virse hişşe alıkıomaz

Bize dūřmez bu yüzden āh u fiġān
364-
Sil gözüñ itme ni' mete küfrān

Lāyık oldur ki āhı terk idevüz
365-
Secde-gāh-ı tazarru' a gidevüz

Eller açub du' ālar eyleyevüz
366-
Hakk'a lāyık řenālar eyleyevüz

Qılavuz ref' sineden ye'si¹³³
367-
Uravuz āstānına re'si¹³⁴

¹³³ ref' : def', El.

¹³⁴ āstānına : āstāneye, Sü.1.

Geçmedin ‘ömr bâğınuñ devri
368- Vire cân bülbüline bir yavrı

Gülşen-i kaçrumuzda nâle kıla
369- Nâlesini bize nevâle kıla

Bu şadâdan tesellî buldı niğâr El.16a
370- Kıldılar perde-i du‘âda karar

Bunlaruñ hâletin görüb Raḥmân
371- Baḥr-i raḥmet temevvüc itdi hemân

Şâdef-i dür-nişâr-ı pinhânı
372- Şaldı ol şeb dehâna nisânı

Ne ise maşlahat olub bitdi Sü.1,21a
373- Bilmediler ki Hâk ne hüküm itdi

Câme-ḥâb içre şubḥa deñlü niğâr
374- Kıldı âğuş-ı pâdişâhda karar

Ey ğazel-ḥân-ı bezm-gâh-ı sürûr
375- Meclis ehlini aldı ḥâb-ı fütûr

Şevk ile tazelenege dil ü cân
 376- Okı bu şi'ri diñlesün yārān

Ġazel-i Münāsib¹³⁵

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Eger mümkün olursa sīneñe bir gül-^cizār almak Bu.19b

1/1- Sa' ādet şāhsārından senüñdür berg ü bār almak

Nice alam murādum senden ey nāzük-beden ben kim

2- Vişālün fethin itmekden kolaydur bir hişār almak

Öñümde kebg-veş turmaz şurāñi kākāha eyler

3- Hevā şāhbāzıyam lāzım gelür baña şikār almak

Melā'ik çeşmine kehl-i cilā itmek hevāsıyla¹³⁶

4- Sipihrūñ kārıdur her gün eşigūñden ğubār almak

Bir a' lā tīrūñe dün sīne tutdı bevk ile urub¹³⁷

5- Nicesinden zerāfetle Bihiştī yādīgār almak

¹³⁵ Bu.'da ve El.'de yok.

¹³⁶ hevāsıyla : hevāsma, Bu.

¹³⁷ bevk ile : Bu., Sü.1

Tetimme-i Maḳāl¹³⁸

377- Şubḫa karşı tırub cevārī ḳaşr
Şem' -i kāfür uyardılar bī-ḫaşr

378- Çıkarub tāze pīrehen cāme El.16b
Vardılar i' tidāl-i ḫammāme

379- Eyleyüb iki peştemāl iḫzār Sü.1,21b
Şāh ile māhī ḳıldılar bīdār

380- Bağlayub ol dem iḡtisāle miyān
Girdiler pādişāh ile sulṫān

381- Bir güzel ḫalveti idüb tenhā
İkisi anı ḳıldılar me'vā

382- Ḥavza pertāb olub kebüter-vār
Ḳıldılar ābı ḫirmen-i ḡama nār¹³⁹

¹³⁸ Bu. ve El. 'de yok.

¹³⁹ ābı : anı, El.

Güşe çün nağme şaldı bāng-1 şabāh
 383- Şaldı cezbe kulūbe nūr-1 şalāh

Alub ol dem şalāt-1 fecre vuzū
 384- Tıtdılar devlet ile çıkmāğa rū

Olmayub ğurre zevk-i hāmmāme Bu.20a
 385- Cāmekān içre geydiler cāme

Vardılar kaşr-1 izzet-ābāde
 186- Şaldılar kıble-gāha seccāde

Vird okurken kılub namāzı edā
 387- Girdi şāhuñ kulāğına bu şadā

Ki icāzet diler kapuda vezīr
 388- Varmağa var mı diyu emr-i emīr

Didi şeh gösterüb nüfur u şudūd
 389- Rūz-1 dīvān degül nedür maqşūd

Didiler müjde-i mühimmesi var
 390- Dimek ister önünde bir güftār

Yine tekrār didi Şāh Nezīr
 391- Ne beşāret ider ki baña Beşīr

Tab^c-1 şehde görüb nigār ihmāl Sü.1,22a
 392- Oldı perde zibā-yı rüy-1 maqāl

Didi şāhā vezīr gerçekdür El.17a
 393- Yüzi gibi sözi mübārekdür

Belki cān-bağş ola nüvīdi anuñ
 394- Rūh-perver ola şerīdi anuñ

Nağme-i rūh-bağş ola haberi
 395- Sūd-mend ola cāna gülşekeri

Nefesi kūy-1 dōst bādı ola
 396- Müjde-gānesi cān murādı ola¹⁴⁰

Budur ey şāh-1 hūş-liqā ma' kıl
 397- Ki mülākī ola bugün saña ol

Bu söz ile oturdu tahta emīr
 398- İzn olub girdi kaçır-1 şāha vezīr

¹⁴⁰ Müjde-gānesi : Müjde-gānesi, Sü 1

Didi ba' de's-selām ve'l-ikrām
399-
Ey şehin-şāh-1 ' asker-i İslām

Bu gice derdüne devā gördüm
400-
Bir ' aceb hāb-1 cān-fezā gördüm

Bu. 20b

Gördüm anı ki bitmiş iki nihāl
401-
Ser-bülend ü laṭīf serv mişāl

Birisi қаşr-1 şeh miyānında¹⁴¹
402-
Biri ben bendenüñ mekānında

Çıkarub emrūñ ile anları ben¹⁴²
403-
Yirlerin eyledüm şehā gülşen

Anda olub bülend pāyeleri
404-
Kıldı şehri ihāṭa sāyeleri

Bize ey şeh-r-yār-1 ' ālem-tāb
405-
Birer oğul hibe kıılır Vehhāb

Sü.1,22b

¹⁴¹ miyānında : meydānında, Sü.1

¹⁴² Çıkarub : Çıkub, El.

406- Çün bu h̄abı işitdi şāh-ı cihān
Ġarķ-ı nūr-ı meserret oldı hemān

407- İc tiķād eyledi bilā-mirye
Kıldı ġāyet sürürdan girye

408- Emr kıldı vezīre hil' atler El.17b
Virdi aña boyunca ni' metler¹⁴³

409- Hālden virdi hem nigāra haber¹⁴⁴
Yediler birbiriyle şehd ü şeker

410- Bildiler toġrı vardı tīr-i du' ā
Oldı ol h̄acet-i şeb-āne revā

411- Fuķarāya kılub nice ihsān
Zer-niṣār olub itdiler ķurbān

412- Şükr-i Bārī'de bezl idüb maķdūr
Kıldılar şabr h̄aml idince zuhūr

¹⁴³ boyunca : bunca, Bu.

¹⁴⁴ Hālden virdi hem : Virdi hem hālden, Bu.

Çün zamân irdi zâhir oldı murâd
413- Oldı şâh-ı cihân be-gâyet şâd

Şoñra onbeş güne irince zamân
414- Topıolu oldı mâhtâb-ı cihân

Bir kaç aya irişdi çün evkât Bu. 21a
415- Maıla'ında gün eyledi harekât

Şeh sarâyın kılub bu şevk münir
416- Hem bu hâletde idi kaşr-ı vezir

Anda ol şâd bunda bu handân
417- Bunlaruñ olmuş idi kevn ü mekân

Gice gündüz irince vaqt-ı tülû' Sü.1,23a
418- Şâd u handân geçindiler mecmû'

Ey gazel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
419- Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
420- Okı bu şi'ri diñlesün yârân

Ġazel-i Münāsib¹⁴⁵

me - fā - i - lün / fe - i - lā - tün / me - f ā - i - lün / fe - i - lün

Dem irdi kim yine sāķī celīs-i bāde olam ¹⁴⁶

2/1-

Ķadeĥ tütub gül-i ĥandān gibi güşāde olam

Bir iki cām-ı muġāne çeküb ĥuzūra varam

El.18a

2-

Ne yād-ı serzenişinde ne āşināda olam ¹⁴⁷

Bu dehr-i dün-güzerden ĥılub derūnumı şāf

3-

Ĥurūş u cūş ile deryā gibi şafāda olam

Ezelde cān ile cānāne āşinālar imiş

4-

Ķün öyledür ya ne ĥācet ki ben orada olam

Bihişti'yem baña maĥlaş yaķası kūyuñdur

5-

Başum alub gidem āĥir ben ol yaķada olam

¹⁴⁵ Bu. ve El. 'de yok.

¹⁴⁶ kim : ki, Sü.1

¹⁴⁷ serzenişinde . serzenişde, Bu.

Tetimme-i Maḳāl¹⁴⁸

Nā-gehān bir sep̄ide-dem devrān
421-

Ḳıldı gōk dāmenin ḳızıl ala ḳan

Nefḥ-i efsūn idüb dem-i bersen
422-

Vaz'-ı ḥaml itti çarḥ-ı ābisten¹⁴⁹

Gör̄di oḒlı cihānda bir dāne
423-

Virdi sīm-i nücümü şükrāne

Bu. 21b

Başına ḳutlu gün toḒub ḥāver
424-

Geydi şāhāne bir külāh-ı zer

Sü.1,23b

Çarḥ meşḒul iken bu büjhāna
425-

ḒulḒule düşdi ḳaşr-ı sultāna

Şāh beytin ḳilub güneş maḥla¹⁵⁰
426-

Nūr-ı şevḒ ile ḥoldı her mecma'

¹⁴⁸ Bu. ve El.'de yok.

¹⁴⁹ çarḥ-ı ābisten : çarḥ-ı āb-ı ten, Bu

¹⁵⁰ beytin ḳilub güneş : beytin güneş ḳilub, Bu.

Olub āhū-yı Çīn gāzenfer-zā
427-
Virdi burc-ı esedde mihr ziyā

Hāver-i mühr-zā olub mehtāb¹⁵¹
428-
Toğdı bir āftāb-ı ‘ālem-tāb

Bu ‘acebdür ki hem sarāy-ı vezīr¹⁵²
429-
Oldı nūr-ı velādet ile münīr

Anda daħı zuhūra geldi biri
430-
Ki yüzün mürde görse ola diri¹⁵³

Virmege ‘ālem-i kulūba ziyā
431-
Oldı bir günde iki meh peydā

El.18b

Rūşen olsa ‘aceb mi çeşm-i ümīd
432-
Toğdı bir şehrde iki hırşīd

Gün gibi eyleyüb tülū‘ iki bedr
433-
Rūz-ı ‘ıyd oldı ‘ālemün şebi Kadr

¹⁵¹ mühr-zā : mühr-zed, Bu.

¹⁵² ki : kim, Bu. Sü. 1

¹⁵³ ola diri : olur diri, Sü. 1

Didiler ‘ālemi bu iki hümā
434-
Kıldı ma‘ mūr zeyede ‘ömrehümā

İkisi daħi olmuş eşref-i nās
435-
Birisi Hızır’dur biri İlyās

Biri mānend-i Ahmed-i emlah
436-
Biri hem-tā-yı Yūsuf-ı aşbah

Nazar itseñ ol iki nūr-ı başar Sü.1,24a
437-
Olmış idi felekde şems ü kamer

Ma‘ nide olmuş idi ol iki gül Bu. 22a
438-
Gülşen-i cānda nāle-keş bülbül

Nergis-i çeşmi birinüñ fettān¹⁵⁴
439-
Birinüñ hāl-i la‘li āfet-i cān¹⁵⁵

Birinüñ kaşları kemān-ı kazā
440-
Birinüñ ğamzesi hadeng-i belā

¹⁵⁴ Nergis-i çeşmi birinüñ fettān : Nergis-i çeşminüñ biri fettān, Bu.

¹⁵⁵ Birinüñ hāl-i la‘li āfet-i cān : Birinüñ hāli la‘l-i āfet-icān, Sü.1

Birinün ħaddi âteş-i Mūsā
441- Birinün la'li mu'ciz-i 'İsā

Ĥüsn-i şüretde yek-reh olmuşlar
442- Biri birinden eşbeh olmuşlar

Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sürür
443- Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütür

Şevġ ile tāzelenmeġe dil ücān
444- Oġı bu şi'ri diñlesün yārān

Ġazel-i münāsib¹⁵⁶

fā - i - lā - tün / fā - i - lā - tün / fā - i - lā - tün / fā - i - lün

Yār naġşın seyr idüb baġsam ġözine ġaşına El.19a
3/1- Öpmek ister cān u dil ta'zīm için naġġaşına

İrmesün ġülzār-ı 'ālemde ġül-i maġşūdına¹⁵⁷
2- İtlerün izin öpüb her kim ġomazsa başına¹⁵⁸

¹⁵⁶ Bu. ve El.'de yok.

¹⁵⁷ ġül-i maġşūdına : ġönül maġşūdına, Sü.1

¹⁵⁸ izin : izini, Bu.

Ḥaṣre dek ŧerḥ itsün ehl-i ḥāle mānend-i zebān¹⁵⁹

3-

Yazasuz derd-i derūnumdan mezārūm ḫaṣına

Bir-i ebri görse yanumdan kaçır sāyem hemān

4-

İc timād itmek gerekmezmiş kiŧi yoldaŧına

Ḳılmaya ol nev-cüvānuñ ḥāli sevdāsını terk

Sü.1,24b

5-

Merdüm-i çeŧmüm Biḫiṣṫi girse ger yüz yaŧına

Tetimme-i Maḳāl¹⁶⁰

Zinet ile geyüb libās-ı sürür

445-

Geçdi oturdı taḫta ŧeh mesrür

‘Ayn-ı ‘ayn ile cem‘ olub erkān

Bu. 22b

446-

Naḫara geldi cümle-i a‘yān

Ḥāzır olub ekābir ü vüzerā

447-

Açdılar ḫāzretinde dest-i du‘ā¹⁶¹

¹⁵⁹ mānend-i zebān : mānend-i zamān, El.

¹⁶⁰ Bu. ve El.’de yok.

¹⁶¹ ḫāzretinde : ḫāzretinden, El.

Didiler eyleyüb mübârek-bâd
448-
Esmesün kevnüñe şiml-i fesâd

Gül-i maqşuddan nesim-i merâm
449-
Ola her dem tapuña 'itr-ı meşâm

Elemün isteyen belâda ola
450-
Gönlünün goncesi güşâde ola

Zât-i pâkûñ cihânda var olsun
451-
Gülşenüñde gülün hezâr olsun

Gonçe-i nev-resideni Yezdân
452-
Şâh-ı rif'atde eylesün handân

Buña benzer nice şenâ-yı şerif
453-
Kıldılar şâha buldılar teşrif¹⁶²

Geydiler her biri kabâ-yı zer
454-
Aldılar tab diyince dürr ü güher

El.19b

Tehniyet emri çünkü oldu tamâm
455-
Didiler bunlara gerekdür nâm

¹⁶² teşrif : teşviş, Sü.1

- İttifāk itdiler ol eşnāda Sü.1,25a
 456- Ola Cemşāh nām-ı şehzāde
- Ƙıldılar pes vezīrzādei yād
 457- Virdiler aña da ‘Alemsāh ad
- Biri devrānuñ oldu Cemşāhı
 458- Birisi ‘ālemūñ ‘Alemsāhı
- Geldi andan nefā’is-i dīvān
 459- Urdılar dürlü ni‘mete dendān
- Eyleyüb āhırinde şāha du‘ā
 460- İtdiler pes ‘azīmet-i me’vā
- Her ne kim var ekābir ü a‘yān Bu. 23a
 461- Ƙıldılar herbirisi ‘azm-i mekān
- Bāl açub bāz-güne paşalar
 462- Uçdılar āşiyāna ‘Ankālār¹⁶³
- Pādişāh ol gün ol iki aya
 463- Eyledi iki meh-veşi dāye

¹⁶³ Uçdılar : Üşdiler, El.

Besledi her ğazalı bir āhū
464-
Şīr-i māh ile nitekim cādū¹⁶⁴

Mehd içinde ol iki şekker-ĥā
465-
Şan kafeslerde tūṭi-i ğuyā¹⁶⁵

Gāh olurlardı neṽ-ġül-i ĥandān¹⁶⁶
466-
Gāh olurlardı bülbül-i nālān

Bunuñ üzre ğüzer kılub nice sāl
467-
Geldi ħadlar kıyāma serv mişāl

İrdi müddet ki itmege te'dīb
468-
Kılalar bunlar üzre naşb-ı edīb¹⁶⁷

Ki edeb tācı serde zīverdūr
469-
Bī-edeb ādemī degül ĥardur

Sü.1,25b

El.20a

Gözi bağlu iken gerek irşād
470-
K 'ola şahbāz-ı şayd-ġāh-ı reşād¹⁶⁸

¹⁶⁴ cādū : cāzu, Bu.

¹⁶⁵ kafeslerde . ħafaşlarda, Sü.1, El.

¹⁶⁶ olurlardı : olurdu, Sü.1

¹⁶⁷ Kılalar : Kıldılar, Sü.1, El.

¹⁶⁸ Sü.1 ve El.'de 471. beyit.

Tıfliken görmeyen kişi ta' lîm
471- Pîrlıkde bulur degül ta' zîm¹⁶⁹

Şem' -i pür-nürdur dil-i eţfâl
472- Hâ 'il ol kim hevâ-dâr aña şimâl¹⁷⁰

Ey ğazel-hân-ı bezm-ĝâh-ı sürûr
473- Meclis ehlini aldı ħâb-ı fütûr

Şevĝ ile tâzelenmeĝe dil ü cân
474- Oĝı bu şi' ri diñlesün yârân¹⁷¹

Ġazel-i münâsib¹⁷²

mef - ü - lü / fâ - i - lâ - tü / me - fâ - î - lü / fâ - i - lün

Te'dîb-i bed-ĝüherlere sa'y itme bî-kıyâs
4/1- Kâbil midür ki ĝarb ile altun ola nühâs

Kılman denîlerûñ bir içim şerbetine meyl¹⁷³ Bu. 23b
2- Yarılsa ger ĝarâretle sine tās tās

¹⁶⁹ Sü.1 ve El.'de 470. beyit.

¹⁷⁰ Hâ 'il ol kim hevâdur : Hâ 'il kim hevâdur, Sü.1

¹⁷¹ 474. beyit Bu.' da yok.

¹⁷² Bu ve El.'de yok.

¹⁷³ Kılman : Kılma, Bu. : Kılmaz, Sü.1

Beylük hayâli sîne-i zerdümde güyiyâ ¹⁷⁴

3-

Bir ince mûya eyledi bir kehrübâ mesâs

Ėam hırķasını egnime alsam ‘ aceb degül

4-

Evveliden eski ‘ âdetidür ‘ âşıķuñ pelâs

Meyl eylesün Bihiştî gören ihtiyârsuz ¹⁷⁵

5-

Bikr-i hayâle geydürelüm bir güzel libâs

Tetimme-i maķâl¹⁷⁶

Bir şabâh almış idi tıfl-ı felâķ

Sü.1, 26a

475-

Sûretü'l- fecrûñ evvelini sebâķ¹⁷⁷

Yazmış idi debîr-i çarķ-ı selef¹⁷⁸

476-

Şafha-i çarķa sîm-gün bir elif

Rüşen olmaģa mekteb-i zeberin¹⁷⁹

El.20b

477-

Hâce olmuşdı aña Şemsüddîn

¹⁷⁴ Beylük hayâli : Peyk-i hayâli, Bu.

¹⁷⁵ eylesün : itmesün, Bu.

¹⁷⁶ Bu. ve El. 'de yok.

¹⁷⁷ Sûretü'l- fecrûñ : Sûre-i fecrûñ, El.

¹⁷⁸ çarķ-ı selef : çarķ-ı şalef, Sü.1, El.

¹⁷⁹ mekteb-i zeberin : mekteb-i zer-berin, Sü.1

Gice gerdüne fetḥ olub maşbāḥ
478- İftitāḥ itmiş idi zū'-i şabāḥ

Qıldı bu fikreti şeh-i Hemedān
479- Ki bula bir melek ḥişāl insān

Qılmağa rāh-ı faẓluñ āgāḥı
480- Vire Cemşāḥ'la 'Alemsāḥ'ı

Var idi Bedr nām bir fāzıl
481- Yoğ idi bir anuñ gibi kāmıl

Qıldı şeh anı qaşırına da'vet
482- Virdi dīnār u dirhem ü ḥil'at

Didi ey bedr-i āsmān-ı 'ulūm
483- Ne diyem k'olmaya saña ma'lūm

Bu iki servi sebz ü bālā qıl¹⁸⁰
484- Āb-ı 'irfān ile mürebbā qıl¹⁸¹

¹⁸⁰ Bu iki servi sebz ü bālā qıl : Bu iki serv sebz-i bālā qıl, El.

¹⁸¹ mürebbā : mürebbī, Bu.

Her birin şem' -i rüzgâr eyle Bu. 24a
 485- Nür-ı faẓluñla tâb-dâr eyle

Ġonceler-ġiñ yaqada uyumasun¹⁸²
 486- Berk-i güller hevâda oynamasun¹⁸³

Ĥâce çün şeh kelâmın eyledi ġuş
 487- Kıldı mânend-i baħr cüş u ġurüş

Didi rif' at degül mi ey sultân Sü.1, 26b
 488- Ki melek rehberi ola insân

Pes mu' allim olub meleklerle Bedr
 489- Oldı ' izzet gögünde menzili şadr

Geldiler öñüne ol iki güneş
 490- Yanlarıca bile nice meh-veş

Äsmânda bu devr kıldı zuhûr¹⁸⁴
 491- Ki iki şemse bir kamer vire nür

¹⁸² uyumasun : oynamasun, Bu. El.

¹⁸³ oynamasun : uyumasun, Sü. 1

¹⁸⁴ bu devr kıldı : kıldı bu devr, Sü. 1

- İbtidâ kıldılar elif-bāya El.21a
 492- Şaldılar tîr-i himmeti yāya
- Levhalar oldı elde āyine-vār
 493- Yüzleri ‘aksi anda naqş u nigār
- Anda ‘aqs-ı dehân u zülf idi hat
 494- Hâl-i ruhsârdan düşerdi nuqat
- Yüzi muşhaflar okısa Qur’an
 495- Dil-i insân irerdi niteki cân
- Şeb irişdikde olsalar āzād
 496- Seyre kalkardı serv ile şimşād
- Şubh irişse yine gelürler idi
 497- Muşhaf açub sebağ alurlar idi
- Sûre-i Nûr’a tutsa yüz vildân¹⁸⁵
 498- Ehl-i ‘ışk âh idüb okırdı Duḡân
- Çıkdılar hatm idüb elif-lâma
 499- Yazı yazmağa tıtdılar hâme¹⁸⁶

¹⁸⁵ tutsa yüz : yüz tutsa, Sü.1

¹⁸⁶ tıtdılar : dutdılar, Sü.1

500- Şarf ü naḥv ü kitâbet u iş'âr¹⁸⁷ Bu. 24b
Ne ise gördiler birer miḳdâr

501- Ey ğazel-ḥân-1 bezm-ġâh-1 sūrūr Sü.1,27a
Meclis ehlini aldı ḥâb-1 fütūr

502- Şevḳ ile tâzelenmege dil ü cân
Oḳı bu şi'ri diñlesün yârân

Ġazel-i münâsib¹⁸⁸

fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lün

5/1- Görmek istersem n'ola ol la'1-i rûḥ-efzâ yüzün
Ḳaḡı câñsızdur ki görmek istemez 'İsî yüzün¹⁸⁹

2- Eşkimûñ mevci arasında ağarmış gözlerüm¹⁹⁰
Keflere beñzer ki sîmîn eylemiş deryâ yüzün¹⁹¹

¹⁸⁷ Şarf u naḥv u kitâbe u iş'âr : Şarf ü naḥv-1 kitâbet u iş'âr, Bu. Sü.1
kitâbet : kitâb, Sü.1

¹⁸⁸ Bu. ve El.'de yok.

¹⁸⁹ 'İsî yüzün : 'İsâ yüzün, El.

¹⁹⁰ Eşkimûñ : Yaşımûñ, Bu.

¹⁹¹ Sü.1'de gazeli. 3. beyti.

Bulmadum ḥaddūñ gibi bir lâle ey Leylî-şifat El.21.b

3-

Nice kez Mecnūn gibi geşt eyledüm şahrâ yüzün¹⁹²

Görmeyen sen Yūsuf-ı zībâyı dünyādan ‘azîz

4-

Çâh-ı zillet içre kılsun görmesün dünyâ yüzün¹⁹³

Bir şanem gördüm Bihiştî ben ki nakḳâş-ı ezel

5-

Deyr-i ḥüsninde anuñ nakş itmiş istiğnâ yüzün

Tetimme-i maḳâl¹⁹⁴

Ref' olub dîde-i şabâdan ḥâb¹⁹⁵

503-

Zâhir oldı ziyâ-yı şubḥ-ı şebâb

Yemek içmek hevâ-yı zîn ü semend

504-

Tîğ u tîr u kemân u kayd u kemend

Binüb esbe geyüb ḳabâ-yı zer

505-

Oldılar şehre zînet ü zîver

¹⁹² Sü. 1' de gazelin 4. beyti.

¹⁹³ Sü. 1' de gazelin 2., El. 'de 3. beyti.

¹⁹⁴ Bu. ve El. 'de yok.

¹⁹⁵ dîde-i şabâdan : perde-i şabâdan, Bu.

Buldılar zīb u zīver içre kemāl
506-
Oldılar pādişāh-ı hüsñ ü cemāl

Ƙadları oldı cünd-i hüsne livā Sü.1,27b
507-
Çehreler oldı ser-‘ alemler añā¹⁹⁶

Açsa berķu‘ ol iki begzāde Bu.25a
508-
Bende olurdı nice āzāde

Virdi ol iki māh-ı çehre-güşā
509-
Ayuñ ondördü gibi şehre ziyā

Biri dil-bend biri āfet-i cān
510-
İkisi daħi fitne-i devrān

Birbirinden ol iki şems ü ķamer
511-
Ayrı olmazlardı zerre ķadar

Bir arada ķarār iderler idi
512-
Ƙande olsa bile giderler idi

‘ Alem olmış idi bende Cemşāh’a
513-
Ƙul idi Cem daħi ‘ Alemşāh’a

¹⁹⁶ ser-‘ alemler : sebz-‘ alemler, Bu.

- Birbirine kıl itmiş idi vidād
514- Ara yirde maḥabbet idi murād
- Vaqt olurdu kılub semende rüküb El.22a
515- oparurlardı fitne vü āşüb¹⁹⁷
- Yügrük atlarla ol iki şahbāz¹⁹⁸
516- Şayd-gehde kılurlar idi gürāz¹⁹⁹
- Ki şikār ile eglenürler idi
517- Gāh şehir içre beklenürler idi
- 'Alem'ün bendesi olub 'ālem
518- Pādişāhı idi cihānuñ Cem
- Ey ğazel-ḥān-1 bezm-gāh-1 sürür
519- Meclis ehlini aldı ḥāb-1 fütür²⁰⁰
- Şevk ile tazelenege dil ü cān Sü.1,28a
520- Oı bu şi'ri diñlesün yārān²⁰¹

¹⁹⁷ fitne vü āşub : fitne-i āşub, El.

¹⁹⁸ şahbāz : ḥod-ġam, Bu.

¹⁹⁹ gürāz : ḥurām, Bu.

²⁰⁰ 519. beyit Bu.'da yok.

²⁰¹ 520. beyit Bu.'da yok.

Ġazel-i münāsib²⁰²

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

6/1- Cān u dil bir ŧāh-ı hūsne bende olsa ŧād olur²⁰³
 ŧol iki kullar gibi kim ibtidā āzād olur.

2- Ey ŧanem sensüz cihān deyrin temāŧā eyleyüb
 Didi merdümler ne ŧüretsüz harāb-ābād olur

3- Baŧumu alub giderdüm seglerüñden korkaram
 Kim zamān geħse aradan āŧinālar yād olur

4- Bir yaña ben bir yaña ney bir yañadın ‘andelīb
 Kārumuz gülŧende āh u nāle vü feryād olur

5- Ey Bihiŧi ŧöyle kim ŧirīn kelāmuñ göreler Bu. 25b
 Mülket-i nazmuñ saña hūsrevleri Ferhād olur

²⁰² Bu. ve El’de yok.

²⁰³ ŧād olur : ŧāh olur, Sü.1

Tetimme-i maḳāl²⁰⁴

Bir gice bu sipihr-i hencāra
521-
Geymiş idi seḫābdan ḳara

Şaḫş-ı mâtem-zede gibi devrân
522-
Eylemişdi sirişkini bārân

Necm olub ḫasret âteşine fetîl
523-
Mâh sürmiş idi ‘izârına nîl

Nar-ı ğam berḳdan olurdu ‘ıyân
524-
Ra‘d nālân olub iderdi fiġân

El.22b

Derd ile ğarḳ-ḫûn olub âfâḳ
525-
Yaḳmış idi şihâbı nâr-ı firâḳ

Zühre naḫsâne dest urub sâza
526-
Virdi ḳara ḫâberden âvâze

Sü.1,28b

Ki belâ-yı siyâh irüb nâ-gâh
527-
Ḫaste ḫâl oldı mâder-i Cemşâh

²⁰⁴ Bu. ve El. 'de yok.

Her ne deñlü ki itdilerse ‘ ilâc

528-

İnhirâfın ziyâde kıldı mizâc²⁰⁵

Varduğınca beden nañif oldu²⁰⁶

529-

Ten-i nâzük kavî za‘îf oldu²⁰⁷

Bozdı simâ-yı dîl-rübâyı bu derd

530-

Qırmızı güller oldu lâle-i zerd

Gördi olmuş hilâl bedr-i münîr²⁰⁸

531-

Havfe düşdi ziyâde Şâh Nezîr

Gözi yaşın revân idüb Cemşâh

532-

Eyledi hâşret ile nâle vü âh

Bir nice gün bu derdi çekdi niğâr²⁰⁹

533-

Virdi gerden qazâyâ âñir-i kâr

²⁰⁵ İnhirâfın ziyâde : İnhirâf ziyâde, Bu.

²⁰⁶ Varduğınca : Varduğınca, Bu.

: Verd-i gonce, Sü.1

²⁰⁷ Ten-i nâzük kavî : Teni nâzük qatı, Sü.1

²⁰⁸ Gördi olmuş hilâl : Gördi hilâl olmuş, Bu.

²⁰⁹ bu derdi çekdi : çekdi bu derdi, Sü.1

534- Kāfes-i tenden uçdı bülbül-i cān²¹⁰ Bu. 26b

Gülsitān-ı cināna oldı revān

535- Eyledi anı t̄ā' at u t̄aḳvā
Gülşen-i ḥuld içinde bir ḥurā

536- Fuḳarāya idübdü iḥsānı²¹¹
Lā-cerem buldı luṭf-ı Yezdān'ı

537- Rüst-e-ḥīz olub ol şeb-i deycūr
Oldı feryād u nāle şayḫa -i sūr

538- Ḳaşr-ı şehden ki Cem işitdi fiḡān
Āh idüb düşdi uşşı gitdi hemān

539- Gūş idüb inḥisāf-ı bedr-i mehi Sü.1,29a
Sāye-veş ḥāke düşdi serv-i sehī El.23a

540- Nār-ı ḡam yakmış idi Cemşāh'ı
Āteş-i Cem daḡi 'Alemsāh'ı

²¹⁰ Kāfes-i tenden : Ḳafaş-ı tenden, Bu.
: Ḳafaş-ı cāndan, El.

²¹¹ idübdü : iderdi, Sü.1

541- Āteş olmuşdı aşr içinde civār
Anlara eşk-i çeşm olubdı şerār²¹²

542- Āh u feryād iderdi şāh u vezīr
Şayha şalmışdı çarha bāy u fakīr

543- Şadakātım yād idüb fuarā
Günleri āhdan olubdı ara

544- Ey azel-hān-ı bezm-gāh-ı sürūr
Meclis ehlini aldı hāb-ı fütūr²¹³

545- Şev ile tāzelenmege dil ü cān
Oı bu şi'ri diñlesün yārān²¹⁴

azel-i münāsib²¹⁵

mef - ū - lü / fā - i - lā - tü / me - fā - ī - lü / fā - i - lün

7/1- Yuyub cenāzemi gözümün yaşı an ile²¹⁶

Götürsün ehl-i 'ış anı āh u fiān ile

²¹² olubdı : oldı, Sü.1, olmuşdı, El.

²¹³ 544. beyit Bu.'da yok.

²¹⁴ 545. beyit Bu.'da yok.

²¹⁵ Bu. ve El.'de yok.

²¹⁶ 7. azel Bu.'da yok.

Defn eyler olıcaķ reh-i kũyında ķoñ beni
2- Kim Őāyed uğraya yolu yāruñ zamān ile

Sũz-1 Leylĩ' den ki olmaya Mecnũn ĥaste dil²¹⁷
3- Őanmañ mizāc aluŐdura ĥũr-1 cinān ile

Ĥāk-i rehũnle gelmeyiceķ cān getũrse bād
4- Gelmiş degũldũr iki gũzũm armađān ile

Şol kimse minnet eylemesũn pĩr-i sālīke
5- Kim rāh-1 'ıŐķa 'azm ide bir nev-cũvān ile

546- ıutdı Şehri tamāmen āh u fiđān Sü.1,29b
Her ıarafdan dirildi ĥalk-1 cihān

547- Ten-i pāki gũl-āb ile yudılar²¹⁸ El.23b.
Berg-i gũlden kefenlere ıodılar

548- Servden ııldılar añā tābũt
Ki teni mũr u māra olmaya ıũt

²¹⁷ 3. beytin ilk mısraında El. ve Sũ.1 nũshalarının her ikisinde de vezin hatası var.

²¹⁸ Ten-i pāki : Teni pāki, Sũ.1

Şaldılar   aleme nid -y1 şal 
549- Cem  olub kıldılar nam zın ed 

İled b pes mez r-1 p kine
550- K dılar anı anda h kine

Genc-i maĥf  gibi kılub pinh n Bu. 26b
551- D ndiler evlerine halk-1 cih n

Ĥayme olub mez r  üzre felek
552- Bekci olmıĥdı ol niġ ra melek

Ravzası üzre ş ĥ-1 m ve-feş n
553- Olmıĥ idi dıraĥt-1 b ġ-1 cin n

Görse seng-i mez r n ehl-i şu   r
554- Dir idi kim budur min re-i n r

Geldi  n kaĥrına şeh-i Hemed n
555- Gördi kalmıĥ def nes z vir n

Vardı baġrına baĥdı Cemş h'ı
556- Kıldılar derd ile yine  h 

557- Karalar geydi şâh ile Cemşâh
Ol gice gibi kim ola bî-mâh²¹⁹

558- Saht olur derd-i firkat-ı mâder
Nedür anuñ yanında nâr-ı saçar²²⁰

559- Güç olur gerçi mâder ayrılığ
Beñzemez aña hem-ser ayrılığ

560- Saña hem-ser didümse her ‘ avrat
Hem-ser olmaz oñatca kıl diğkat

561- Hem-ser oldur ki müstaķime ola
Münise şadıķa selime ola

562- Gözin açub yüzüñi görmiş ola El.24a
Yoluña şadıķâne tırmış ola

563- İbtidâsından almış ola şafâ
Cevrüñe mihr ide cefâña vefâ

564- Öñüñe kufı ile gelüb genci
Ola pîrâne ‘ aql ü ferhenci

²¹⁹ gibi : gîb, Sü.1, El.

²²⁰ 559. beyitten itibaren 13.gazelin 4. beytine kadar olan bölüm Sü.1 nüshası noksan.

Şâliha ola hem şefîka ola
565-
Yolda yoldaşına refîka ola

Ola şâfî derûnî âb gibi
566-
Tünd-rûy olmaya türâb gibi

Bu. 27a

Gözi nergis olub şaçı reyhân
567-
Ola karşıfında gül gibi hândân

Şerh ide nûr-ı mihrûne şadrın.
568-
Sen anuñ gâfil olma bil kâdrin²²¹

Ehl-i şıdkuñ budur şadâ-yı neyi
569-
Âyı gitse yirine gelmez eyi

Ey gâzel-hân-ı bezm-gâh-ı sürûr
570-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütûr

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
571-
Okı bu şi'ri diñlesün yârân

²²¹ gâfil olma bil kâdrin : gâfil olma kâdrin, El.

-----
 fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

Yār-ı şāfī dilden irmek gūş-ı cāna bir cevāb²²²

8/1-

Hızr elinden içmege beñzer kişi bir kāse āb

‘ Ārız olmışdur diyu ğavgā-yı bülbülden şudā‘

2-

Ġoncenūñ başına şebnem sürdi gülşende gül-āb

Ey şanem deyr-i felekde şemse-i rüyuñ görüb

3-

Nağş-ı dīvār oldı qaldı hayretinden āftāb

Zāğ-ı ğamlar bām-ı sīnemden perişān oldılar

4-

Nāle tīrin şaldığı gibi kemānından rebāb

Nār-ı ğam bağrum Bihiştī şöyle biryān itdi kim El.24b

5-

Ĥaşre dek ĥāk-i mezārumdan gele bū-yı kebāb

 Mātem-i şāhı gördi bāy u gedā

572-

Merḥamet kıldılar ziyāde aña

²²² bir cevāb : bir ḥāb, Bu.

Yār-ı cānından ayru ol sulţān
573-
Olmış idi hemān ten-i bī-cān

Eşk-i eşmin revān idüb Cemřāh
574-
Gice gündüz iderdi nāle vü āh

Bu.27b

Āh idüb eşk dökmesün mi gözi
575-
Yāvi kıldı anayı körpe kıuzı

Didiler bir yire gelüb vüzerā
576-
Gelünüz hıdmeti kılalum edā

řāhumuz āh ile helāk oldı
577-
Saltanat goncesi dağı şoldı

Virdi bergin ecel řimāline gül
578-
Nice bir āđlar ol iki bülbul

Nice bir ravzada kılub řīven
579-
Geyeler kıara nitekim süsen

Gelünüz anlara kılub eřfāk
580-
İltelüm zehr-i fırkıate tiryāk

Bu maḳāl üzre oldı ḳavl ü ḳarār
581- Bir araya dūrildiler her ne ki var

Oldılar pāy-1 taḫt-1 ṣāha revān²²³
582- Didiler ey ṣeh-i zemīn ü zamān

Felek-i keḳ-revūñ budur ḥālī
583- Muḫteliḫdur semūmına bālī

Kimse görmez bu bī-beḳāda beḳā
584- Eser elbetde bunda bād-1 fenā

Güli pūr-ḫārdur bu gülzāruñ
585- Bey^ç i bī-sūddur bu bāzāruñ

El.25a

Mürḡ var mı bu bāḡzār itmez
586- Cevr ider gülleri ḳi ḫār itmez

Her ki geldi bu kūya gitse gerek
587- Rāh-1 ^çuḳbāya riḫlet itse gerek

Ne virür nāle eylemek dilden
588- Yine gelmez giden bu menzilden

²²³ pāy-1 taḫt-1 ṣāha : pāy-1 taḫta ṣāha, Bu.

- Ölen ardınca şāhum ölmüş yok
589-
Āh ile derde çāre bulmuş yok
- El şunar eyleyen bu demde ceza^c
590-
Kāfiru 'n-ni' me ile süfreye ma^c 224
- Lāyık oldur figānı terk idesin
591-
Şāh-rāh-ı itā' ate gidesin
- Hırқа-i mātemi idüb ihrāc
592-
Geyesin nev-ķabā ile zer-tāc
- Geyesin tahtuñ üzre tāze libās
593-
Göresin ķalmaya meşālih-i nās
- Vüzerā fikrini görüb ma' ķül
594-
Tutdı şeh bu kelāma güş-ı ķabül
- Didi maķbülüm oldu her sözüñüz
595-
Şeb-i hayretde şem^c imiş yüzüñüz
- Tutalum kim ben olmayam maķzün
596-
Şalmayam taşra dilden āh-ı derün

²²⁴ Kāfiru'n- ni' me ile : Kāfiru'n-ni' met ile, El.

Göricek hasret u belâda Cem'i
 597-
 Göge çıkmaz mı âhunuñ 'alemi

Şübhe yoğdur ki derd ile Cemşâh
 598-
 Eyler olsa derûn-ı dilden âh

Hâleti cânuma eşer eyler
 599-
 Beni evelkider beter eyler

Diñleyüb şeh kelâmını aħbâb
 600-
 Didiler kim budur tarîğ-ı şavâb

El.25b

Getürüb bu mağâma Cemşâh'ı
 601-
 Olavuz âh ü nâleden nâhî

Aña daği naşîhat eyleyevüz
 602-
 Râh-ı pende 'azîmet eyleyevüz

Ola kim sözüümüz kılub te'sîr
 603-
 Çıka ebr-i sîmden ol meh-i tîr

Bunuñ üzre bir idüb efvâhı
 604-
 Aña gönderdiler 'Alemsâh'ı

Bu. 28b

Vardı kıldı ' Alem Cem'i da' vet²²⁵
 605- Didi ey gark-1 lücce-i Һasret

MaҺzar-1 Һehde cem' olub vüzerä
 606- Seni isterler itme bu söze lä

Pes kılub Cem itäa' t-1 fermän
 607- Eşk-i Һünini gibi oldu revän

Meclis-i Һäha geldi Һehzäde
 608- Uşdılar her Һarafdan ol räde

Didiler pend idüb ki cän-1 peder
 609- N'ola gitdiyse menzile mäder

Äh idüb ağlama yaşın yaşın
 610- Saňa virsün Һudä anuñ yaşın

Gitdi cänüm yine gelür degül ol
 611- Saňa şimden geru degül ma' kü²²⁶

²²⁵ ' Alem Cem'i da' vet : Cem'i ' Alem da' vet, El.

²²⁶ şimden geru degül ma' kü²²⁶ : şimden giru budur ma' kü²²⁶, El.

612- Kıl hemân añduğınca añna du'â²²⁷
Yohsa bu giryeden ne hâşıl ola

613- Ğamı unut gönülde virme mekân
Āteş-i hicrũñ ābıdur Nisân

614- Meyyite didi hâce-i aşhâb
Olur ehl-i bükâsı ile 'azâb

615- Raĥmete kıлма āhunı hâ 'il
Emr-i Hakk'a degül misin kâ 'il

El.26a

616- Ğuş idüb pendi ol ciger-ğüşe
Geldi deryâ gibi hemân cüşa

617- Yol bulub kalb-i pākine rikkat
Kıldı emr imtişāline raġbet

618- Didi kim çün budur sebīl-i şavāb
Kılmayam bundan özge rāha şitāb

619- Tevbe olsun ki tutmayam mātem²²⁸
Almayam egnüme libās-ı ğam

Bu. 29a

²²⁷ Kıl hemân : İdesin, El.

²²⁸ tutmayam : dutmayam, Bu.

Eyleyem cāme-i siyāhı birün
620- Çekmeyem gayrı kerre āh-1 derün²²⁹

Çıkarub atdı gam ' abāçesini
621- Geydi şehzādeler kabāçesini

Pederi anı gördi şād oldı
622- Vüzerā daħi ber-murād oldı

Ki naşihatleri olub maqbül
623- Buldılar hayr ile murāda vuşul

Çünkü maqşūdına irişdi kirām
624- Virdi bir bir şeh-i cihāna selām

Ĥil' at u bahşişe olub mazhar
625- Kıldı meskenlü meskenine güzer

Ey gazel-ĥān-1 bezm-gāh-1 sürür
626- Meclis ehlini aldı ĥāb-1 fütür

Şevk ile tazelenege dil ü cān
627- Okı bu şi' ri diñlesün yārān

²²⁹ gayrı : gayra, Bu.

-----

mef - ū - lü / me - fā - ī - lü / me - fā - ī - lü / fā - ī - lün

Her nesne çift ise n'ola ma' nide tākđur

9/1-

Her vaşluñ neticesi zirā firākđur

Her dem ğam odıdur or iden anın eřkümüñ El.26b

2-

Yıldızsuz eyleyen beni bu iħtirākđur

Her dağı ' ayn-ı şıħhat ola ğaste cismüñe

3-

Gel sīneme üşenme ki meşhūr ocađur

Ğarceyle nağd-ı cānı utarsañ reh-i vişāl

4-

Zāduñda ğisset eyleme maşad irākđur

Şimdi Biħiştī Rūm'da eñ mu' teber kemāl²³⁰

5-

Fazl ehline ta' aşşub u buğz u nifākđur

Şubĥ-dem kim bu sebze-zār-ı ferāĥ

Bu. 27b

628-

Ref ılmışdı zer-nişān bir kāĥ

²³⁰ eñ mu' teber : iki mu' teber, El.

Gülşen-i çarhda nücüm-ı seher
629-
Yir yir olmışdı dil-güşâ ' abher

Çemen-i çarha virmege revnak
630-
Lâle-zâr itmiş idi anı şafağ

Âş-pez olub ehl-i ' ayşe sipih
631-
Yakmış idi ufukda âteş-i mihr

Dest-i bād ile başlamışdı bahār
632-
Sîm u zer kılmaga cihāna nişār

'Azm-ı bezm eyleyüb şeh-i Hemedān
633-
Şaldı bir hādimin vezîre hemān

Didi kim cem' idüb Cem ü 'Alem'i
634-
Tutasuz bāğa veche-i kademî

Varavuz anda ref' ola gamumuz
635-
Çıka 'ayyūka şît-i 'ālemümüz

Bāgda bezm-i nev-bahār idevüz
636-
Hâşılı seyr-i sebze-zâr idevüz

Ben hemān gitdüm eylemen te 'h̄ir
637-
Didi daḡi yöneldi bāḡa em̄ir

Vardı bir gülşene ki bāḡ-ı cinān El.27a
638-
Görse reyḡānımı ola ḡayrān

Biri girdi dimāḡa 'anber-ter²³¹
639-
Seng-lāḡı ma'āden-i gevher

Lālesi al reng sāde 'izār
640-
Gül-i ra'nāsı nāzük ü bī-ḡār

Sünbül-i dil-sitānı şalsa kemend
641-
Nice dīvānedür ki olmaya bend

Dehen-i ḡoncesindeki remze Bu. 30a
642-
Göz başar nergisindeki ḡamze

Anda gül-bāḡ-ı mürḡ u nāle-i āb
643-
Olmış erbāb-ı 'ayşe çeng u rebāb.

دۆنمیش اندا همآن
644-
Kim ola za'ferān yeyüb ḡandān

²³¹ Biri girdi dimāḡa 'anber-ter : Büyü ger dimāḡa 'anber-ter, El.

- Yire ister çenâr dest şâla
645-
Varak-ı mîr-i 'âşîkânı ala
- Düzd-i ğar, olmasun diyu reh-zen
646-
Dest-ber-ħançer eylemiş süsen
- Pây-ı gülde benefşe-i miskîn
647-
Görinür hem güşâde hem ğam-ġin
- Zıll-i eşcâr içinde âb-ı revân
648-
Zulümât içre çeşme-i ħayvân
- Serv-i bälâsı eylese refîâr
649-
Reşk ider şîvesine kâmet-i yâr
- Girmiş envâ' -ı gül nice renge
650-
İrişüb büy-ı bādı fersenge²³²
- Bâġ-ı Firdevs gibi tahtü'l-'arş
651-
Şuffesinde çemen zümürüd-ferş
- Berg-i gülden türâbı üzre şabâ
652-
Döşemiş nice pister-i ra' nâ

²³² İrişüb : İrişür, El.

Ey ğazel-ĥān-1 bezm-ġāh-1 sūrūr El.27b
 653- Meclis ehlini aldı ĥāb-1 fütūr

Şevġ ile tāzelenmege dil ü cān
 654- Oġı bu Şi'ri diñlesün yārān

-----
 fe - i - lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fa' - lūn

Yine ġülşende bugün bülbüle bir ĥāl olmış
 10/1- ġüli ĥār ile ġörüb münkesiru'l-bāl olmış

Devletünde irişüb zaĥm-1 müjüñ pādişehüm Bu. 30b
 2- Merdüm-i dīdelere dīde-i iġbāl olmış

Şehre od Şaldı diyu āhuma ġılmaġa 'azāb
 3- Māh-1 nev küngüre-i çarĥda çengāl olmış

Gezdürür Őevġ ile bāzār-1 ġülistānda müdām
 4- Bād-1 ġül Yūsuf'ını Őatmaġa dellāl olmış

Tekye-i 'ıŐġa ġirüb Őāl-1 melāmet geymiş
 5- Ėöre bi'llāh BiĥiŐti nice abdāl olmış

Geçdi oturdı şāh-ı zerrīn-tāc
655-
Naqd-i 'ışret ziyāde buldı revāc

Turdı dīvān aña nice ğilmān²³³
656-
Her biri bir sürüş-ı şekl insān

Her biri çarh-ı hüsne māh olmış
657-
Şeb-i 'uřşāka şubh-ğāh olmış

Ŧurdılar şem' gibi pāy üzre²³⁴
658-
Şaldılar sāye gökde ay üzre

Şeh besāt üstine oturduğı dem
659-
Çıkageldi Cem u vezīr u 'Alem

Ŧıldılar pes zemīn-i hıdmeti būs
660-
Eylediler huzūr-ı şehde cülūs

Şāh-ı 'ālem aña olub mesrūr
661-
Bedr-veř oldu çehresi pūr-nūr

El.28a

²³³ Turdı : Ŧutdı, El.

²³⁴ şem' gibi : şem' geyüb, Bu.

Mürğ-1 ümide cāy olub her şāh
662-
Oldı meydān-1 güft ü güy ferāh

Her tarafından açıldı bāb-1 maqāl
663-
Yendi ni‘ met içildi āb-1 zülāl

Qılmamağa gıdā-yı kesrüm berd
664-
Çekdiler kana kana şerbet-i serd

Kalkub andan berāy-1 hazm-1 ta‘ām Bu. 31a
665-
Seyr idüb kıldılar çemende hırām

Mafla‘’u-ş şemsden irince gurūb
666-
Qıldılar şādiye gamı mağlūb²³⁵

Gāh seyrān idüb çemen-zārı
667-
Gāh okurlardı cōng-i eş‘ārı

Çünki gösterdi āf-tāb nuzūl
668-
Bindiler esbe tıtdılar eve yol

Āhir olunca rüzgār-1 bahār
669-
‘Ādet oldı şeh-i cihāna bu kār

²³⁵ şādiye : şāziye, El.

Heftede iki gün şeh-i Hemedân
670- Bâga varurdı cem^c idüb yârân

Varduğı bāg kendü bāğı idi
671- Kõnduğı kendünüñ sitāğı idi²³⁶

Kendü bostân-sarây-ı hâsı idi
672- Leşker-i guşşadan menâşı idi

‘Âkıbet âhîr oldı faşl-ı bahâr
673- Geldi yaylağa nevbet âhîr-i kâr

Ey gazel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
674- Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
675- Okı bu şi‘ri diñlesün yârân

²³⁶ El. nüshasında 671. beytinden sonra gelecek şekilde sayfanın yan tarafına şu beyit eklenmiştir.

“Varduğı kendü gülsitâni idi
Kõnduğı kendünüñ mekâmı idi”

mef - ü - lü / fā - i - lā - tü / me - fā - ĩ - lü / fā - i - lün

Güller cemende olmasa pür-bāde cāmlar El.28b
11/1-
Serv-i sehīde olmaz idi bu ħirāmlar

Mihrāb-veş qaşuñ senüñ ey kıble-gāh-ı kıuds
2-
Bir küşedür ki meyl ider aña imāmlar

Tiğ-ı müjüñle eyleme ‘āşıkları helāk
3-
Eksüklük eyleyenleri ‘ışkun tamāmlar

Düşnāmlar işitdi lebüñden sevindi cān Bu. 31b
4-
Ĥasretten irdi ĥasrete güyā selāmlar

Küyuñda seglerüñ yirin emr it Bihiştī’ye²³⁹
5-
Lāyıkdur ehl-i Cennet’e ‘ālī maqāmlar

Bir seher kim bu günbed-i yek-cām
676-
Dehri kılmışdı nitekim ĥammām

²³⁹ Küyuñda : Ĥapuñda, El.

Yūsuf-1 cāna ḥarr-1 tāb-istān
677-
Eylemişdi vücūd evin' zindān

İn' ikūs-1 şu' ā' 1 birle güneş
678-
Her taşu kılmış idi pür-āteş

Rūḥ-baḥş olmağı kōmışdı şabā
679-
Tünd-ğark-1 'arak olurdu kabā

Gördi olmaz şeh-i bülend-iqbāl
680-
Açdı bir kulleye hümā gibi bāl

Her ne var ise raḥt u esbābı
681-
Yükledüb açdı ol yana bābı

Çıkdılar bir bülend yaylağa
682-
Kōndılar anda bir 'aceb bāğa

Kıldılar şād olub teferrüc-i rāğ
683-
Oldı tağ üsti ol gün anlara bāğ

Gördiler bir mesīre-i ra' nā
684-
Bū-sitāndur ki bādı 'anber-sā

Kūhuñ üstinde olmuş ol bostān
685-
Āsmān üzre gül-sitān-ı cinān

Serv-i bālāsı sidre-veş merfū^c
686-
Kılmış eşcār-ı mīve-dārı rukū^c

Güiyā her girive-i küh-sār.
687-
Olmış ol nāka kim yüki ola bār

Reng-i zer-gün berg-i sebz-i turunc
688-
Şanki bir naḥl bağlamış her genc

Bu. 32a

Tut ki āb-ı revān içindeki şīm²³⁸
689-
Ḥavz-ı sīm-ābda sebīke-i sīm

Anda şeh yaylamağ için her ^cām
690-
Ḥāzır itmişler idi bir bed-rām

Vardı bed-rāmi içre kıldı qarār²³⁹
691-
Kıldı gün gibi menzilin gül-zār

²³⁸ içindeki şīm : içinde her şīm, El.

²³⁹ kıldı : itdi, El.

Konub ol aşıyānda ol şahbāz
692-
Kıldı şayd-ı tezerv-i 'ömr-i derāz

Ol mekānda iķāmet eyledi şāh²⁴⁰
693-
Çevre yanına hayme şaldı sipāh

Tutub ol kūhı hayme-i rengin
694-
Lāle-zār olmuş idi rüy-ı zemīn

'Ayş idüb ol çemende Şāh Nezīr²⁴¹
695-
Ġarķ idi ni' metine mīr ü vezīr

Her öyünde bişerdi dürlü ta'ām
696-
Mā'ide üzre cem' olurdı kirām

Şofraya da' vet itse Cemşāh'ı
697-
Getürürdi bile 'Aleşāh'ı

Kāse kāse gelürdi şerbet-i kıand
698-
Nüş iderdi ol iki sükker-ķand²⁴²

²⁴⁰ Ol mekānda : Ol maķāmda, El.

²⁴¹ Şāh Nezīr : Şāh u Nezīr, El.

²⁴² sükker-ķand : şükker-ķand, El.

- Mīve- i tāze cem' idüb gılmān
699- Pür olurdı fevākīh ile miyān
El.29b
- Sīb ü engūr ü nār-ı āteş-gün
700- Cümle āb-ı hayāta rāh-nümün
- Daḫi her kim ne mīve eylese yād
701- Anı cem' itdürüb alurdı murād
- Bu tariḫ üzre 'ayş iderler idi
702- Her nefes bir yola giderler idi
- Geh muğannī terennüm eyler idi
703- Geh nidāyı tekellüm eyler idi
Bu. 32b
- Gāh dem-sāz-ı sāz olurlar idi
704- Gāh şaṭranc-bāz olurlar idi
- Ey ğazel-ḫān-ı bezm-gāh-ı sürür
705- Meclis ehlini aldı ḫāb-ı fütūr
- Şevḫ ile tāzelenmege dil ü cān
706- Oḫı bu şi'ri diñlesün yārān

-----

mef - ū - lü / fā - i - lā - tū / me - fā - ī - lü / fā - i - lün

‘Işık ehli niki bağı delik beñzi sâz olur
12/1-
Muhrık şadâsı ehl-i dile cân-güdâz olur

Mecnûn ki haşm ola baña şatranc-ı ‘ışıkda
2-
Evvel oyunda mât olan ol kûnd-bâz olur

Şol mest kim düşüb yüzini hâke urmaya²⁴³
3-
‘Uşşâk içinde nâmi anuñ bî-nemâz olur

Hâl-i derûnumı sezerem bildi yâr kim
4-
Didi baña senüñ gibi çok başlu az olur

Bir lu‘b ile dehânuña virmiş Bihiştî dil
5-
Şad-âferin aña ne ‘aceb hokka-bâz olur

Giderek kullede hevâ-yı hûb
707-
Şaldı şahuñ mizâcına âşüb

El.30a

²⁴³ Şol mest kim : Şol mest ki, El.

708- Āb-ı serd ile cān-fezā ni' met
Viridi nāzūk mizāca germiyyet

709- Oldı göñlinde bu heves peydā²⁴⁴
K 'ide evc-i şerefde şayd hümā

710- Ref' ide bir 'izārdan rü-puş
Şala bir tâze gerdene āgüş

711- Yeñi başdan yine te'ehhül ide
Ya' fii bir hüsn goncesin gül ide

Bu. 33a

712- Didi rāzın vezīre Şāh Nezīr
Didi ol daħi olub aña beşīr

713- Ben işitdüm ki şāh-ı Şirvān' uñ
Bir güzel duħteri var imiş anuñ

714- Gonca-leb mūmiyān sehī bālā
Yoğ imiş bir anuñ gibi a' lā²⁴⁵

715- Emr kıldı hemān şeh-i 'ālem
Maħzeni açdı hāzin-i a' zam

²⁴⁴ Oldı göñlinde : Ol göñlinde, Bu.

²⁴⁵ anuñ gibi a' lā : anuñ gibi hüsñā, El.

- Eyledi sîm kâseler bîrûn
716-
Anlara kıymet ağarı altun
- Her biri üzre qodı bir gevher
717-
Cüşsede sîb u beyzadan bihter
- İçlerinden urub güherler berq²⁴⁶
718-
Oldı ol kâseler hilâl-i şarq
- Gönderüb anı şâh-ı Şirvân'a
719-
Yazdı mektûba nice efsâne
- Gördi bu hâli çün şeh-i Şirvân
720-
Hüş görüb virdi duğterini hemân
- Didi rif' at degül mi kirn ol zâd
721-
Bu cihânda baña ola dâmâd²⁴⁷
- İki cânibden oldı 'âlî sūr
722-
Şan kıyâmet qopub çalındı sūr

El.30b

²⁴⁶ İçlerinden : İçlerinde, El.

²⁴⁷ Bu cihânda baña ola : Bu cihânda ola baña, El.

Ḥāşılı āḥirinde yaylağūñ
 723-
 Var iken daḥi mīvesi bāğūñ²⁵⁰

Ḳılmayalum iniñde lāf u güzāf
 724-
 Geldi şāha müyesser oldı zifāf

Bir iki gün durıldı anda hemān
 725-
 Nitekim ḥavz içinde āb-ı revān.

Şoñra berd eyleyüb eşer dehre
 726-
 Şāh alub gitti māhını şehre

Bu.33b

Ḳalkub andan ḳabā`il ü bengāh
 727-
 Ḥāneler ḥānesine göçdi sipāh

Ey ğazel-ḥān-ı bezm-ğāh-ı sürür
 728-
 Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütür

Şevḳ ile tāzelenmege dil ü cān
 729-
 Oḳı bu şi`ri diñlesün yārān

²⁵⁰ Var iken daḥi mīvesi : Var iken mīvesi daḥi, El.

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

Sāde rûlar birle yüz genc-i nihānuñ var ise

13/1-

Der-miyān kıl daḥi suñ baña ziyānuñ var ise

Ḥābda gördüm maḥabbet lâfin urur Kûh-ken

2-

Didüm aña gel beru meydāne cānuñ var ise

Ol gözüm nûrı yanında şubḥa ḳalmıñ necmsin

3-

Ġurre olma ey güneş gökde mekānuñ var ise

Sen daḥi ey tîr-i ṯa' n uran dil-i pür-dāguma

Sü.1,38a

4-

Göstere da'vā-yı ıñka bir nişānuñ var ise

Ḥalk-ı 'ālemde Biḥiṯi 'uzlet it Mecnūn mişāl

5-

Kendü başuñ şoḳacaḳ bir āşiyānuñ var ise

Bir seher kim gazāle-i mehtāb

El.31a

730-

Olmıñ idi zebūn-ı tîr-i şihāb

Āftābuñ hizebr-i zer-gūnı
731-
Başa almışdı şevr-i gerdūnı²⁵¹

Encüm-i şubh-gāh olub peykān
732-
Olmış idi hilāl-i şark kemān

Qılmış idi sipihri heft-reng²⁵²
733-
Süretā bir peleng-i āhen-çeng

Renge qoymışdı dehri faşl-ı hazān
734-
Küsemezdi bahāra devr-i zamān

Bu. 34a

Bağda her dıraht olub zerrin
735-
Genc-i zer olmış idi rüy-ı zemīn

Qıldı řāh-ı cihān muřā'-ı nidā
736-
Ki çıqalar řikāra bāy u gedā

Kendü bir bād-pāye oldı süvār
737-
Yürüdi nitekim řabā-yı bahār

²⁵¹ şevr-i gerdūnı : nūr-ı gerdūn, Sü. 1

²⁵² sipihri heft-reng : sipihri-heft u reng, Bu. :
sipihri heft u reng, Sü. 1

Çünkü Cemşâh'a oldu izz-i peder

738-

Bindi bir esb-i ejdehâ-peyker

Seyr iden esb ile 'Alemşâh'ı

Sü.1,38b

739-

Gördi rahş-ı sipihrede mâhı

Bindi cümle vezîr u şâh u sipâh

740-

Göklere ağdı gerd-i leşker-gâh

Tîğ u tîr u kemend u terkeş-i zer

741-

Seg ü şâhîn ü zer-nişân şeşper

Yürüdiler cenâb-ı kühsâra

742-

Şanki tutdı sipihri seyyâre²⁵³

Sümm-i esb ile ol şikâr-istân

743-

Oldı başdan başa nigâr-istân

Âteş-i na'1-i esb ile ol tığ

744-

Urdı san sînesine yir yir tığ²⁵⁴

Şîr-i merdân-ı ceng olub her cây

El.31b

745-

Bağlamışlardı bîşede âlây

²⁵³ tutdı : dutdı, Sü.1

²⁵⁴ tığ : dağ, El.

Nā-gehān ıkdı bir ‘aceb āhū
746-
Tutdı meydānı na‘ ra-i yā Hū

Şāhlar kim mekān añā ser idi
747-
Kulle-i kühda şanevber idi

Aldı şehzāde engine bir tır
748-
Şaldı āhūya anı bī-tedbir²⁵⁵

Kalb-i āhūdan ol hādeng-güzār Bu.34b
749-
Geçdi hāke gömildi tā sūfār²⁵⁶

Ol dem anuñ revān olub qanı
750-
Lāle-zār itdi rū-yı meydānı

Didiler kim koluña kuvvetler
751-
Ekene toğurana rahmetler²⁵⁷

Soñra bir şır-i nerden irdi ze şır²⁵⁸ Sü.1,39a
752-
Pençesi hançer u dişi şemşir

²⁵⁵ bī-tedbir : pür tedbir, Sü.1

²⁵⁶ Geçdi hāke : Vardı hāke, Bu.

²⁵⁷ Ekene toğurana: Ekene doğurana, Sü.1
: Añana tağurana, Bu.

²⁵⁸ ze şır : neşir, Bu.

Şaldı añā vezīr-zāde semend

753-

Ťađdı meydānda gerdenine kemend²⁵⁹

Kimse el urmadın dağı yāya²⁶⁰

754-

Oğ gibi aldı geldi ālāya

Ťıldı şayd ehli āferīn-bādı

755-

Göge çığdı bu nāle feryādı

Ĥün bu yüzden görindi ĥalka bu kār

756-

Güft ü gūya boşandı ehl-i şikār

Didiler mişli var mı Cemşāh' uñ²⁶¹

757-

Ya nazīri şanı ' Alemşāh' uñ

İkisi dağı pehlevānlar imiş

758-

Şīr-veş gārda nihānlar imiş

Ĥalka raşbu'l-lisān iken bu maķāl

759-

Bişeden çığdı bir nefis ġazāl

²⁵⁹ Ťađdı : Dağdı, Sü.1, El.

²⁶⁰ El urmadın : El urmadı, Sü.1

²⁶¹ Didiler : Didi, Sü.1

- ‘Alem u Cem havāle oldı aña
760- Şaldılar üstine semend-i belā El.32a
- Sürdiler bir uğurdan aña semend
761- Vardılar irdiler şabā-mānend
- Biri tīg urdı gerdenine hemān²⁶²
762- Birisi sīnesine şaldı sinān²⁶³
- Biri gūyā ki zebħa itdi şitāb
763- Birisi daħi urdı sīħ-i kebāb
- Halk-ı ‘ālem görince anı hemīn
764- Kıldılar anlara yine taħsīn Bu. 35a
- Didiler kim binā-yı aħşicān
765- Olmadı bunlaruñ gibiye mekān Sü.1,39b
- Pādişāha gelüb sürür-ı ‘azīm
766- Dökdi berg-i hazān gibi zer u sīm
- Hāşılı şeb irince pīr u cūvān
767- Aldılar ellerine tīr u kemān

²⁶² hemān : revān, Sü.1, Bu.

²⁶³ şaldı : urdı, Bu.

Gezdiler küh-sār u beydā'lar
 768- Eylediler nice temāşālar

Zahm-1 şemşīr ile vücūd-1 şikār
 769- Cümleten olmuş idi nakş u nigār

Yögrük atlular eyleyüb gūşı
 770- Elleriyle tutardı ħargūşı²⁶⁴

Hāy u ħūy u veşāviş-i şayyād
 771- Kūhı almışdı nāle vü feryād²⁶⁵

Gāh tiġ u gehī sinān-1 derāz
 772- Gāh seg ħamlesi gehī şahbāz

Her biri kesb idüb şafā vü sürūr
 773- Ol gün aḥşām olunca kıldı mūrūr

Ey ġazel-ḥān-1 bezm-gāh-1 sürūr
 774- Meclis ehlini aldı ḥāb-1 fütūr

Şevḳ ile tāzelenmege dil ü cān
 775- Oḳı bu şi'ri diñlesün yārān

El.32b

²⁶⁴ tutardı : dutardı, Bu.

²⁶⁵ almışdı nāle vü feryād : olmuşdı na'ra vü feryād, Sü.1

Ġazel-i münāsib ²⁶⁶

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Şarardub şīre döndürdi ġamuñ ben zerd sīmāyı
14/1-

Raġīb-i ġāvı göstereñ baña görsek temāşâyı

Dili bir seng-i miġnātıs idübdür şevġ-ı peykānuñ Sü.1,40a
2-

Benümçün çekmesün zaĥmet ne lāzım ġaşlaruñ yāyı

Güşāde olmaya dil goncesi ġülşen-i küyuñsuz ²⁶⁷ Bu.35b
3-

Hevā esbiyle berg-i ġül gibi geşt itse dünyāyı ²⁶⁸

Sürersün bād-ı ĥışmuñla sipihr-i āstānuñdan
4-

Varam bir pāre ebr olub gidem ağlayı ağlayı ²⁶⁹

Ezel bāġında il 'ālem ġül-i maġşūd üleşdikde
5-

Hemān ĥār-ı belā olmış Bihiştī bī-dilüñ pāyı

²⁶⁶ Bu. ve El. 'de yok.

²⁶⁷ Güşāde olmaya dil goncesi ġülşen-i küyuñsuz : ġül-zār-ı küyuñsuz, Sü.1
ġapuñ gibi açılmaz gonca-i dil bāġ-ı küyuñsuz, Bu.

²⁶⁸ Hevā : Şabā, Bu.

²⁶⁹ olub : olam, Bu.

Gündüz ol şevkden alub behre
776-
Çünkü şeb irdi döndiler şehre

Akdı deryâ-mişâl olub asker
777-
Silk-i râha dizildi dürr ü güher

İşidüb anı şehri halkı hemân
778-
Çıkıldılar seyr-gâha pîr u cüvân

Qalmadı hanelerde bir revzen
779-
K 'olmaya başı taşra bir nice zen ²⁷⁰

Pâdişeh kaşrınında şulânî²⁷¹
780-
Ya'ni ol nev-'arûs-ı Şirvânî

Nerd-bân qodı kâh-ı a'lâya
781-
Çıkıldı sultânını temâşâya

Geldi geçdi öninden ehl-i şikâr
782-
Bir bir anları seyr kıldı nigâr

Göricek uşşı gitti Cemşâh'ı
783-
Germ olub kıldı bir şovuk âhı

El.33a

²⁷⁰ taşra : dışra, Sü.1

²⁷¹ kaşrınında : kaşrındaki, Sü.1

Var idi hıdmetinde bir hādım Sü.1,40b
 784- Ansuz admazdı bir yire adım

Adı Māhān Ağa idi anuñ
 785- Yār-ı hem-rāzı idi cānānuñ

İşidüb ol nigāruñ āhını
 786- Meslek-i pürsiş itdi rāhını

Didi gāyetde āh-ı serdüñ var Bu.v.36a
 787- Şöyle beñzer derūnda derdüñ var ²⁷²

Gösterüb gözyaşını Māhān'a
 788- Dökdı derdini añā cānāne

Didi bir yire virmeden pederüm
 789- Yeg idi pāy-māl olaydı serüm

Ġonce-i nā-güşād iken şoldım
 790- Ne ' aceb derde mübtelā oldım

Yeg idi şol cüvāna yār olsam
 791- Vuşlatı bāğına hezār olsam

²⁷² derūnda : derūnuñda, Sü.1

Bir daħi var mıdur naz̄iri anuñ
792-
Mürġ-1 dıldür űikār-1 tiri anuñ

Boyı boyumca serv-i ra' nādūr
793-
Ehl-i 'ıűka 'aceb temāűādūr

Gülűeninde çemen demide degül
794-
Güline ħār eli reside degül

Düzemez lām-1 zülfini meűűāt
795-
Yazamaz naqű-1 mimiñi ħattāt

Āteűin ħaddi yaqdı baġrumı āh ²⁷³
796-
Urdı ħāli derūna dāġ-1 siyāh ²⁷⁴

Beni bu pīre eylemekden emīr Sü.1, 41a
797-
Yeg idi ol cüvāna itmek esir ²⁷⁵

Ĥuű dimiű gözleyenler endāze El.33b
798-
Tāzenüñ hem-seri gerek tāze

²⁷³ Āteűin : Āteűi, Sü.1

²⁷⁴ ħāli derūa : ħāl-i derūna, Sü.1

²⁷⁵ Yeg idi ol cüvāna itmek esir : Yegdür ol cüvāna olsam esir, Sü.1,

Pîre pîrâne-ser gerek zevce
799-
Yoḥsa ƣalkar serū-yı ser evce

Sînesinde zen-i cüvānuñ pîr ²⁷⁶
800-
Dirler olur meşelde ƣarbet-i tîr ²⁷⁷

Sevüb ol mâhı şâh-ı gevher-senc ²⁷⁸
801-
Pîrlikde şanurdı buldum genc

Gülşen-i şıdka zan idüb bir gül ²⁷⁹
802-
Aña virmiş idi bülbülâne gönül

Bu. 36b

Zen güninde gözetmese aƣrân
803-
Ekşer eyler ticâretinde ziyân

Bu kelâmuñ delîli naƣl-i kitâb
804-
Hâƣ dimişdür “kevâ‘ ibi etrâb”

Ey ƣazel-ḥân-ı bezm-gâh-ı sürür
805-
Meclis ehlini aldı ḥâb-ı fütür

²⁷⁶ zen-i cüvānuñ : zeni cüvānuñ, Sü.1

²⁷⁷ meşelde : mişâlde, Bu.

²⁷⁸ mâhı şâh-ı gevher-senc : şâhı mâh-ı gevher-senc, Sü.1

²⁷⁹ zan idüb : zan idüb, Sü.1

Şevk ile tazelenege dil ü cân
 806- Okı bu şi'ri diñlesün yārān

Ġazel-i münāsib ²⁸⁰

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Benüm bir sūz peydā kıldı sīnemde ğamuñ odı ²⁸¹
 15/1- Dem olmaz şem^c-veş anuñ depemden çıkmaya düdü ²⁸²

Ruĥ-ı yāre n'ola ĥumret virürse bir nefes āhum ²⁸³
 2- Eser yel şimdi mi oldı leheb-nāk eylemek odı

Kitāb-ı ĥüsnüñe her kim ki itmez yaşı naĥdın şarf ²⁸⁴ Sü.1,41b
 3- İlähī görmesün iki gözümse rüy-ı maĥşüdü

Fiġān itsem gelür her küşeden bir nāvek-i fā^c ne
 4- Üşürmiş üstine kuşlar işitse şavt-ı Dāvud'ı ²⁸⁵

²⁸⁰ Bu. ve El. 'de yok.

²⁸¹ ğamuñ odı : ğamuñ oķı, Sü.1

²⁸² Dem olmaz : Şem olmaz, Bu.

²⁸³ bir nefes : her nefes, Bu.

²⁸⁴ Kitāb-ı ĥüsnüñe : Kebāb-ı ĥüsnüñe, Sü.1

²⁸⁵ kuşlar : her murġ,Sü.1 : bir murġ, El.

Ġarībāne terennünlerle ħālet virmege bezme

5-

Bihīṣṭī muṭṭribe ögret bu ŧi' r-i ğurbet-ālūdi²⁸⁶

Gördi Māhān ki müŧkil olmuş kār²⁸⁷

El.34a

807-

Virmiş oldu gönül ilini nigār²⁸⁸

Didi bu söz degül saña ma' kûl²⁸⁹

808-

Kendü oğluñ yirinedür senüñ ol²⁹⁰

Senüñ ol kendü tāze rüyuñdur

809-

Püser-i dil-peḗir-i ŧüyuñdur²⁹¹

Kiŧiye olmaz bunuñ gibi ' ayb²⁹²

Bu. 37a

810-

Ḷıla göñlini ğoncasına ka' ĩb²⁹³

İŧidüb bu sözini Māhān' uñ

811-

Sīnesi pür-ġam oldu cānānuñ

²⁸⁶ bu ŧi' r-i ğurbet-ālūdi : bu ŧi' ri ğurbet-ālūdi, Bu.

²⁸⁷ müŧkil olmuş kār : müŧkil olmuş nigār, El.

²⁸⁸ Virmiş oldu gönül elini nigār : Virmiş elden gönül elini nigār, El.
: Virmiş elden gönül ilini nigār, Sü.1

²⁸⁹ bu söz degül saña : bu söz degül size, El. : bu söz size degül, Sü.1

²⁹⁰ senüñ ol : saña ol, Bu.

²⁹¹ dil-peḗir-i ŧüyuñdur : dil-peḗir soyuñdur, Sü.1

²⁹² Kiŧiye olmaya bunuñ gibi ' ayb : Kiŧiye olmaya gibi ' ayb, El.

²⁹³ göñlini : göñlin, Sü.1

Vaḥşet-âmîz gûne gördi sözin
812- Andan ol nâzenîn çevirdi yüzün

Eyledi bu arada kaçˆ -1 kelâm
813- Oldı ˆ asker mürûrî daḡı tamâm

Kâḡdan aldı nerd-bânı nigâr
814- Geldi kıldı nişîmeninde karar

Düşdi gam odı ḡane-i diline
815- Kõndı ḡayret sipâhî menziline

Otururken piyâde bir demden
816- Girdi şeh kaşra ayrılıb Cem'den

Sü. 1,42a

Karşu vardı nigâr-ı zerrîn-tâc
817- Kıldı dehlîze ruḡlarını sirâc

Geldiler bir yire oturdılar
818- Perdei aradan götürdiler

Feth-i bâb eyleyüb mülâˆ abete
819- İbtidâ kıldılar muşâḡabete

Şayd-gehde olan havâdişi şâh ²⁹⁴
 820- Ol şeb itdi hikâye diñledi mâh

Cem'ün ol şayda şalduğı tiri*
 821- Ya' ni âhû şikâr iden şiri

İki şayduñ şalub birisine tır
 822- Birine dañi urduğın şemşir El.34b

Çuvvet-i kalbini şecâ' atini ²⁹⁵
 823- Tâzelükde anuñ hâletini

Çıldı bir bir öñünde şeh taçırır
 824- Eridi geçdi ol sirâc-ı münir

İştiyâkından olayazdı helâk
 825- Geldi hâlet ki ide perdei çâk Bu. 37a

Ç Işğ yolu belâ-yı müşkildür
 826- Ç Azm iden aña pây-der-gildür

²⁹⁴ havâdişi : cüvâni, Sü.1

* 821. beyit El. nüshasında 34b'nin başında mükerrer yazılmış.

²⁹⁵ Çuvvet-i kalbini : Çuvveti kalbini, Sü.1

‘İşka her kim ki mübtelâ oldı ²⁹⁶
827-
Derd-mende ‘aceb belâ oldı

Her ki erbâb-ı ‘işka rahm itmez
828-
Deşt-i ‘âlemde ol oñub yitmez

Aña ahmağdur eyleyen teşnî‘ Sü.1, 42b
829-
Yoğsa yoğdur burada emr-i şeni‘ ²⁹⁷

Bir iş olmaz cihânda hikmetsüz
830-
Añlamaz bunu her se‘ âdetsüz

Yüsuf’ı çâha şalduğı ihvân
831-
Râh idi Mısr’a olmağa sulţân

Ey ğazel-ğân-ı bezm-ğâh-ı sürür
832-
Meclis ehlini aldı ğâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
833-
Okı bu şi‘ ri diñlesün yârân

²⁹⁶ her kim ki : her kim, Sü.1

²⁹⁷ burada : bu erde, Bu.

Ġazel-i münāsib ²⁹⁸

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

Zühdi qor 'ışka aqar şu gibi gōnlüm řāfi
16/1-
Ki řafā ehli olur derde degişmez řāfi ²⁹⁹

Bir megesdür dil evet mā'ide-i 'ışkuında El.35a
2-
Ķāf řimurġını ekl itse degöldür kāfi ³⁰⁰

Kūy-ı yarı vire mi ādem olan Firdevs'e
3-
Cennet ehli vara me'vā şuta mı A'raf'ı ³⁰¹

Derdini dil kime şorsun ki lebünden ġayrı
4-
Virmez ol mes'eleye kimse cevāb-ı řāfi

Var Bihişti ġazelin ġgrenüb enmüzec idin
5-
Dürr-i nazmuñ olayın dirseñ eger řarrāfi

²⁹⁸ Bu. ve El. 'de yok.

²⁹⁹ olan : olur, Sü.1

³⁰⁰ Ķāf řimurġını ekl itse : Ķāf řimurġı kebāb olsa, Bu.

³⁰¹ me'vā şuta mı A'raf'ı : me'vā ide mi A'raf'ı, Bu.

- 834- Nev-^ç arūs-1 sipihr-kej-i reftār Bu. 38a
Bir gün itmişdi ƙaşd-1 vuşlat-1 yār
- 835- Ƙılub altun beneklü cāmei çāk Sü. 1,43a
Geymiş idi ƙabā-yı sādei pāk
- 836- Çarhuñ ebrenceni hilāl-i şarƙ
Sā^ç idinde urırdı gün gibi berƙ
- 837- Hüsrev-i hāvere şalub nāme
Da^ç vet itmişdi anı bed-rāma
- 838- Ol seher ki ƙurub şeh-i Hemedān ³⁰²
Oldı zer-bağş-1 ^ç arşa-i dīvān
- 839- Ƙaşr içinde ƙoyub nigārını
Görmege gitdi ƙār u bārını
- 840- Ƙaldı tenhā ^ç arūs-1 Şirvānī ³⁰³
Şaldı eflāke dūd-1 buhrānı

³⁰² ƙurub : durub, Sü.1

³⁰³ Ƙaldı tenhā : Ƙıldı tenhā, Sü.1, El.

Cüş idüb oldı dīde-i giryān
841-
Ruĥları gülşeninde āb-ı revān

Geldi Māhān sarāya kıldı duĥūl
842-
Māh'ı böyle görince oldı melūl

Didi n'olduñ kim āteş urdı saña
843-
Ki olur böyle dūdlar peydā

Ne seĥāb-ı ğam ey meh-i tābān
844-
Kıldı böyle sirişkūñi bārān

El.35b

Ne şabā kıldı ey gül-i maĥşūd
845-
Rū-yı behcet-fezāñı gerd-ālūd

Neye olduñ bu vech ile ğam-ġin
846-
Neye döndi bu 'arız-ı rengin

Ġālib oldı ise 'ışk-ı şehzāde
847-
Derd-i ser virdi ise ol bāde

Baña di derdüñe devā ideyin
848-
Seni anuñla āşinā ideyin

Bu. 38b

Sü.1,43b

Bu cevâbı ki söyledi Mâhân
849-
Hûş-dîl oldu şifa-yı haste-dilân

Didi Mâhân'a kim meded eyle
850-
Vuşlat-ı yârı eşke sed eyle

Ne 'aceb lâf-ı müsteşâb urduñ
851-
Sînemüñ âteşine âb urduñ

Didi Mâhân hemân-dem ol mâha
852-
İmdi sen dîde-bân ço her râha³⁰⁴

Varayın ben diyu revân oldu
853-
Vardı Cemşâh'ı yalîñız buldı³⁰⁵

'İzzet ile virüb selâm Cem'e
854-
Didi ol nûr-ı dîde-i 'Acem'e

Seni ister içerde gel pederüñ
855-
Haddi yok maḥzarında sîm u zerüñ

³⁰⁴ ço her râha : koma râha, Bu.

³⁰⁵ yalîñız buldı : yalîñuz buldı, Sü.1, El.

Senüñ ile anuñ nihân sözi var
856-
Kimseye râzuñı dime yüri var

Aldı Mähân hemân Cem'i andan ³⁰⁶
857-
İçerü şaldı rāh-ı pinhāndan

Karşu çıkdı der-i sarāya nigār
858-
Diler āhū ki ide şiri şikār

Hüsine hür-veş virüb zinet
859-
Fitne-i 'ālem olmuş ol āfet

El.36a

Şalınub geldi nitelim tāvūs ³⁰⁷
860-
Düşdi pâyine kim ide pā būs ³⁰⁸

Qılmağa serv-i ser-bülendi pest
861-
Yüz urub hāke şındı pâyine dest

Sü. 1,44b

Cem görüb anı şıçradı geriye
862-
Yağın oldı hiçābdan eriye ³⁰⁹
=

³⁰⁶ Aldı Mähân hemân Cem'i andan : Aldı Mähân Cem'i hemân andan, El.

³⁰⁷ tāvūs : tāvus, Sü.1.

³⁰⁸ ide pā-būs : ide būs, Sü.1,

³⁰⁹ oldı hiçābdan : oldı ki hiçābdan, El.

- Didi kimsin nedür ğaraz cānum³¹⁰ Bu. 39a
 863- Didi kem-ter kenizüñem ħānum³¹¹
- Duĥter-i pādişāh-ı Şırvān'em
 864- Āteş-i ĥasretüñde biryānem
- Pederüñ baña bende ben saña
 865- Demidür bir nazarcık it baña
- Didi ĥāşā firāşına pederüñ
 866- Șama' itmek ne ĥaddidür püserüñ
- Bunı didi daĥi hemān döñdi
 867- Şandı kim nār-ı fitne söyüñdi
- Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sürür
 868- Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütür
- Şevĥ ile tāzelenmeġe dil ü cān Bu. 39a
 869- Oĥı bu şi'ri diñlesün yārān

³¹⁰ Didi kimsin : Didi kim, Sü. 1

³¹¹ Didi kem-ter kenizüñem : Didi kemter kenize kim, Bu.

Ġazel-i münāsib ³¹²

fe - i - lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fe - i - lūn
(fā - i - lā - tūn) (fa^c - lūn)

17/1- Şanma ħūsn ehli hemān sāde pūser yā zendūr ³¹³

‘Işķa dil vir ikisinden daĥi ‘işķa aĥsendūr ³¹⁴

2- Dinlemeñ zemm ider olursa eger ‘işķı faķih

Ne bilūr okuduĥın añlayamaz gevdendūr

3- Zāhidā āyineye baķmayalum mı yoĥsa ³¹⁵

‘Āşıkuñ āyinesi cām-ı mey-i rüşendūr ³¹⁶

4- Didiler Ka^c be mücāvirleri dīdār görūr Sü.1,44b
El.36b

Ĥamd’ü-lillāh ki ser-i kūyı baña meskendūr ³¹⁷

5- Gün toĥınca ne bilürsin ki ne vaz^c itse gerek

Ey Biĥiştī bu felek bir zen-i ābistendūr ³¹⁸

³¹² Bu. ve El. ’de yok.

³¹³ zendūr : zend, El.

³¹⁴ ‘işķa aĥsendūr : bu aĥsendūr, Sü.1. : 2. beytin 1. mısraı El. ’de yok.

³¹⁵ Zāhidā : Zāhid, Bu.

³¹⁶ cām-ı mey-i rüşendūr : ĥāl-i rüşendūr, Sü.1

³¹⁷ ser-i kūyı : seri kūyı, Sü.1

³¹⁸ zen-i ābistendūr : zen ābi tendūr, Bu.

Gitdi Cem bunda aldı Őirvānī³¹⁹
870-

Dökdi seylāb eŐm-i giryānı

Nā-gehān geldi aŐra Őāh Nezīr³²⁰
871-

Bu. 39b

Gördi ğar olmış eşke Şem^ç-i münīr

Didi bu giryenüñ nedür sebebi
872-

Cānumı yadı nāruñuñ lehebi

Didi cānān ki ey Şeh-i ‘ālem
873-

EŐigün̄de nedür baña bu elem

Őub-dem kim sen olduñ idi revān³²¹
874-

Geldi Şunda o Cem din(en) oğlan³²²

Görseñ ol bī-ayā baña ne didi
875-

Depinüb üstüme ne herze yidi

apuyı itmesem eger dīvār
876-

Gözi āhūñı Őīr iderdi Őikār³²³

³¹⁹ bunda aldı Őirvānī : aldı bunda Őirvānī, Bu.

³²⁰ Nā-gehān : Nā-gāh, Sü.1

³²¹ Őub-dem ki sen olduñ idi : Őub-dem ki sen oldugidüñ, Bu.

³²² “dinen” kelimesi her üç nüshada da “din” Şeklinde yazılmış. Vezin “dinen” Şeklini gerektiriyor.

³²³ Gözi āhūñı : Gözi āhūna, Sü.1

Bu sözi gūş idince şāh-ı zamān
877-
Bürüdi gözlerini hışm ile kan

Ġazabuñi āteş-i leheb-nāki ³²⁴
878-
Yağdı ser cümle raht-ı idrāki

Cem'i bulsa dişiyle toğrardı ³²⁵
879-
Leşkeri yüzbiñ olsa uğrardı

Hışm ile pādīşāh-ı āteş-reng
880-
Şaldı ol dem vezīre bir serheng

Sü.1, 45a

Tiz irişsün vezīre söyle didi
881-
Vardı ol daħi aña öyle didi

Cān atub geldi pāy-ı tahta vezīr
882-
Didi hışm ile aña Şāh Nezīr

El.37a

Ġandedür yoğla Cem din(en) nā-mer ³²⁶
883-
Ġāneñi ħalvet it ħoma bir ferd

³²⁴ āteş-i leheb-nāki : āteşi leheb-nāki, Sü.1

³²⁵ toğrardı : doğrardı, Sü.1

³²⁶ "dinen" kelimesi her üç nüshada da "din" şeklinde yazılmış. Vezin "dinen" şeklini gerektiriyor.

Da' vet it geldügi gibi haqla
884- Ölisin kimse görmesün şaqla

Hiç şorub izleme heläk eyle
885- Āb-veş menzilini hāk eyle ³²⁷

Adı şanı belürmesün gitsün Bu.40a
886- Ol hārām-zāde bitmesün yitsün ³²⁸

Dinledi şeh sözün vezīr tamām
887- Şormağa aşlın itmedi iqdām

Añlayub tab' -1 şehde hışm-1 ' azīm
888- Şormağa mācerāyı eyledi bīm

Pādişāhlar mizācı nāzük olur
889- Nāzükün esb-i nefsi çābük olur

Marāz-ı qalbdür tehevür-i zişt
890- Qılur ol nīk merdi dīv-sirişt ³²⁹

³²⁷ Menzilini : menzili, Sü. 1

³²⁸ hārām-zāde : harem-zāde, Bu.

³²⁹ Qılur ol nīk merdi : İder ol nīk merdi, Bu.

Gerek anuñ tabîbi olsa vezîr³³⁰

891-

Qıla def'i 'ilâcına tedbîr

Pâdişâhı güşâde-ğâtır ide

892-

Tünd-bâdını ebr-i mâtır ide

Ey gâzel-ğân-1 bezm-ğâh-1 sürûr

Sü.1,45b

893-

Meclis ehlini aldı ħâb-1 fütûr

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân

894-

Okı bu şi'ri diñlesün yârân

Ġazel-i münâsib³³¹

fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lün

Ehli 'ışkı şâhid-i gâzbândan Allâh şaklasun

18/1-

Bendei ħışm idici sultândan Allâh şaklasun

Nâr-1 düzah gerçi müşkil nesnedür vâ'ız vilî³³²

2-

Yâre irmiş 'âşıkı hicrândan Allâh şaklasun

³³⁰ Gerk anuñ tabîbi olsa : Gerek tabîbi olsa, Bu.

³³¹ Bu. ve El.'de yok.

³³² vâ'ız velî : zâhid velî, Bu. : 2. beyit Sü.1 ve El.'de 18. gazelin 4. beyti.

3- Haşb-i hâlin şora yürürken tabîbi gâh gâh ³³³ El.37b

‘Âşık-ı dil hastei dermândan Allâh şağlasun ³³⁴

4- Bir ferâgat-hânedede tenhâ düşüb bir nîk-baht ³³⁵

‘Ayş iderken yâr ile bārândan Allâh şağlasun

5- La‘l-i cânân sükkeri senbusedür güyâ hemân

Ey Bihiştî anı bir hayrândan Allâh şağlasun

895- Kalkub andan vezîr-i nîk-ıuşâl Bu. 40b
Eyledi râh-ı hasrete iqbâl

896- Zâr u maḥzûn yöneldi ḥânesine ³³⁶
Eşkinüñ cân degerdi dânesine

897- Şöyle garḳ oldu kanlu yaşına
Tut ki dünyâ yıkıldı başına ³³⁷

³³³ Haşb-i hâlin : Haste hâlin, Sü.1. : 3. beyit Sü.1 ve El.’de 18. gazeli 2. beyti.

³³⁴ ‘Âşık-ı dil hastei : Derd-i gam bîmârını, Bu.

³³⁵ Bir ferâgat-hânedede : Bir sa‘ âdet-hânedede, Bu. : 4. beyit Sü.1 ve El.’de 18. gazelin 3. beyti.

³³⁶ Zâr u maḥzûn : Zâr maḥzûn, Bu. : Nâr-ı maḥzûn, Sü.1

³³⁷ Tut ki : Dut ki, Sü.1

Mütehayyir olub helāk oldı
 898- Merḥametden derûnı çäk oldı

Yağdı bağrın ziyāde āteş-i ḥilm Sü.1,46a
 899- Ma‘ a hāzā buña daḥi yoğ ‘ilm

Ki şehin-şāhuñ itdügi fermān
 900- Emr-i kaṭ‘î midür yāḥud ermān ³³⁸

Neylesün kaşrını kılub ḥalvet
 901- Şāh-ı mazlūmı eyledi da‘vet

Geldi Cemşāh-ı bî-güneh tenhā
 902- Oldı çeşmi vezirüñ eşk-nümā

Göricek anı bildi aḥvāli
 903- Şandı ol yavrı şāhinüñ bāli

Didi ol dem vezire ey destür
 904- Ola gibi baña pederden zür

Benüm ol gönülümü şıyamaz idi El.38a
 905- Gül ile urmağa kıyamaz idi

³³⁸ ermān : ezmām, Bu.

Gözi nûr gibi bilürdi beni
 906-
 Şimdi oldım mı gözinüñ diken

Şadıķam ben yüzümde gerdüm yok
 907-
 Kimseden zerre deñlü derdüm yok

Al başum emrini güzār eyle
 908-
 Tu' me-i tiġi tāb-dār eyle ³³⁹

Öldürürse beni şehīd oluram Bu. 41a
 909-
 Taht-ı hulde şeh-i sa'īd oluram

Çünkü destine hañçer aldı Halīl
 910-
 N'ola ķurbān olursa İsmā'īl

İşidüb bu sözi vezīr hemān ³⁴⁰
 911-
 Didi ben saña olayın ķurbān

Esmesün yil ki serv-i ķaddüñ ege Sü.1,46b
 912-
 Kırusun el ki ser-ķabāña dege

³³⁹ tāb-dār : yāb-dār, Sü.1

³⁴⁰ bu sözi vezīr : vezīr bu sözi, Sü.1

Saňa gelmekden ise ğam eŝeri
913-
Baňa yegdür virem yoluńda seri

Bir iki günceĝiz hele bu sarāy
914-
Olsun ey ŝāh-ı meh-liķā saňa cāy ³⁴¹

Gice gündüz gelüb yanuńda ‘Alem
915-
Saňa olsun muŝāhib ü hem-dem

Oturuń bunda taŝraya çıķmań
916-
Sa‘y idüń kendü ‘arzińuz yıķmań ³⁴²

Ṭotalum ŝāh-ı ‘ālemüń nabzın
917-
Ola kim başta döndere ķabzın

şeb irince oturdı anda vezir̄ ³⁴³
918-
Andan alub eline şem‘-i münir̄

Kendü ğalvet sarāyına ĝitdi
919-
‘Alem u Cem ĝörüń ne fikr itdi

³⁴¹ ŝāh-ı meh-liķā : şeh-i meh-liķā, Sü.1

³⁴² Sa‘y idün : Saķımuń, Bu.

³⁴³ şeb irince oturdı anda vezir̄ : şeb irince oturdı vezir̄, El.

920- Ey ǧazel-ḥān-1 bezm-ǧāh-1 sūrūr El.38b
Meclis ehlini aldı ḥāb-1 fütūr

921- Şevḳ ile tāzelenmege dil ü cān
Oḳı bu şi‘ri diñlesün yārān

Ǧazel-i münāsib ³⁴⁴

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

19/1- Sīne-i ḥūn-īnūmi ǧamzeñle çāk eyler misün
Bir müselmānı be hey kāfir helāk eyler misün ³⁴⁵

2- Bunca peykānuñ ṭururken sīnede ey seng-dil ³⁴⁶
Tīǧ-1 bürrānuñ şaḳınmaz anı çāk eyler misün

3- Dārbet-i tīǧuñ raḳībe görme bi’llāh revā
Āb-i ḥayvān ile bir murdārı pāk eyler misün ³⁴⁷

4- Çeşm-i aǧyāre ider misün izūñ tozını ḥarc Sü.1,47a
Gözlere küḥl-cilāyı ḳare ḥāk eyler misün ³⁴⁸

³⁴⁴ Bu.’da yok. : 19. Gazel El.’de yok.

³⁴⁵ Be hey : Bihıştī, Bu.

³⁴⁶ ṭururken : bitürken, Sü.1

³⁴⁷ Sü.1’de gazelin 4. beyti.

³⁴⁸ gözlere : göz göre, Bu. : 4. beyit Sü.1’de gazelin 3. beyti.

Ey Bihiştî hâne-i 'uşşâka âteş urmağa ³⁴⁹

5-

Ruĥları vaşfında şi' rûn süz-nâk eyler misün

Şıfat-1 şeb ³⁵⁰

Şeb ki şaldı geniş zemîne serir

922-

Yağdı mehtâb-1 çarĥ şem' -i münir ³⁵¹

Şeb-revân-1 felek revân oldı

923-

Şühüb etrâfa dür-feşân oldı

Kân-1 lülû olub fezâ-yı felek

924-

İncüden sübhalar idindi melek

Ķıldı seyyâre seyre şedd-i niţâĥ

925-

Düşdi râha hicân-1 seb' -1 tıbâĥ

Perde-i ģafleti füsün-ger-i ĥâb

926-

Dide-bânlar yüzine Ķıldı niĥâb

³⁴⁹ âteş urmağa : âteş şalmağa, Sü.1

³⁵⁰ Bu. ve El.'de yok.

³⁵¹ Yağdı mehtâb-1 çarĥ şem' -i münir : Yağdı çarĥ üzre yine şem' -i münir, Sü.1

Didi Cemşâh-ı pür-melâle ‘ Alem
927-
Ne çekesin hemân ‘ abeş yere gam

Dest ü pâyüünde olmaya ağılâl
928-
Gelmeye şıhhatüñ günine zevâl ³⁵² El.39a

Buña âdem niye olur maızün
929-
Gel kılalum devâ-yı derd-i derün

İlticâ-yı hâlâşa râh açalum
930-
Bu gice kimse tuymadın kaçalum ³⁵³

‘ Andalîbem ‘ izâruñ oldı gülüm
931-
Baña sensüz hayâtdan yeg ölüm ³⁵⁴ Sü.1, 47b
=

Umaram kim şeb içre bu zulümât
932-
Ola biz hâke ‘ ayn-ı âb-ı hayât ³⁵⁵ Bu. 42a

Cem ‘ Alem’ den işitdi çün bu sözi
933-
Gül-i bâğ-ı meserret oldı yüzi

³⁵² günine : gözine, Bu.

³⁵³ tuymadın : duymadan, Sü.1

³⁵⁴ yeg ölüm : yegdür ölüm, El.

³⁵⁵ ola biz hâke : ola bir hâke, Sü.1

Didi yoldaşlık eyle imdi baña
934-
Sen ne tedbîr iderseñ uydum aña

İki deryâ-güzâr rāh-ı neberd ³⁵⁶
935-
Esbler aldılar ki görmedi ferd

Her biri berq-i seyr-i rüy-ı zemîn ³⁵⁷
936-
Urdılar anlara hem ol gice zîn ³⁵⁸

Ellerine alub hemân hāme
937-
Kodılar yirlerinde bir nāme

Yazdılar anı kim vezîre selām
938-
Ger şorarsa bizi o mîr-i kirām

Biz revân olduq ol esen qalsun
939-
Gitdi dürr ü güher ‘adn qalsun

Aña Cemşāh’dan şorarsa peder
940-
Virşün ol aña öldi diyu haber

³⁵⁶ rāh-ı neberd : rāh-ı nevred, Bu.

³⁵⁷ berq-i seyr-i rüy-ı zemîn : berq-i zîn-i rüy-ı zemîn, El.

³⁵⁸ anlara hem ol gice : hem o gice anlara, Sü.1

Aldılar ıab deyince cevherden
941-
Pes ıkarđılar atları derden

Bindiler esbe ol iki dem-sāz
942-
Uçdılar nitekim iki řahbāz

Ey azel-ĥān-1 bezm-ġāĥ-1 sūrūr El.39b
943-
Meclis ehlini aldı ĥāb-1 fūtūr

řevĥ ile tāzelenmege dil ũ cān Sū.1,48a
944-
Oĥı bu şi'ri diñlesün yārān

Ġazel-i münāsib ³⁵⁹

me - fā - i - lün / me - fā - i - lün / me - fā - i - lün / me - fā - i - lün

Yā řabr u yā sefer diyu ne Rūm u ne 'Acem aldı
20/1-
Tolandum rub' -1 meskūnı hemān mũlk-i 'adem aldı

Yoluñda varumı ĥarc itdüm esbāb-1 vũcūdumda Bu. 42b
2-
Göze toĥınmaġa ābil temāřa eyle nem aldı

Cihān şerbetlerinde bulmaġa dil derdine dermān
3-
Tabībüm tecrũbe ılmadıġum bir kāse sem aldı

³⁵⁹ Bu.'da yok. : 20. gazel El.'de yok.

Yıkıldı dil yitürdi cân özin ‘aql itdi lâ-ya‘ kı̄l ³⁶⁰

4-

Ayağ üzre şeb-i hecründe şem‘ -i bezm-i ğam kaldı

Bihıştî nâme yazmağa müsâ‘ id olmadı ammâ

5-

Ağızdan söyledüm yüzi qarasıyla kalem kaldı

Şıfat-ı rüz ³⁶¹

Şubh-dem kim vezir kıldı kıyâm³⁶²

945-

Gördi kılmış güriz ol iki gulâm

Şeb içinde kim olub ol iki şâb

946-

Kaşr kalmış muğlak’u-1 ebvâb

İki şahbâzlar açub bâli

947-

Komış ol âşiyânei hâlî

Buldı menzillerinde bir mektüb

948-

Kıldı mazmûnı birle keşf kürüb

³⁶⁰ ‘aql itdi : ‘aql oldu, Sü.1

³⁶¹ Bu. ve El. ’de yok.

³⁶² Şubh-dem kim : Şubh-dem ki, Sü.1.

Vardı dīvān-ı pādīşāha vezīr
949-
Şordı aḥvālī añā Şāh Nezīr

Didi nitdūñ buyurduğum kārı Sü.1,48b
950-
Didi yaqdum derūnda ol nārı

Sem' -i şāha irişdi çün bu kelām El.40a
951-
Gül-i ruḥsārı oldı nergis-fām

Eyleyüb āb-ı merḥamet teskīn
952-
Soraqın bāda virdi āteş-gin³⁶³

Kār idüb şefkat-ı übüvvet añā
953-
Nār-ı ğam urdı tağ-ı ḥasret añā³⁶⁴

Dīdeler ' ayn-ı çeşme-sār oldı³⁶⁵
954-
Düdlar nitekim çenār oldı.

Görüb aḥvāl-i pādīşāhı vezīr Bu. 43a
955-
Kışşai bir bir eyledi taqrīr

³⁶³ Soraqın : Suratı, Bu., Sü.1

³⁶⁴ tağ ḥasret : dāğ ḥasret, Sü.1, El.

³⁶⁵ çeşme-sār : çeşm-sār, Sü.1

Merdüm-i dîdeden döküb 'arâkı
 956-
 Oğuyavardı bulduğı varâkı ³⁶⁶

Didi ey pâdişâh-ı 'âlem-bağş
 957-
 Bu şeb alub tavîleden iki rağş

Kendüye yâr idüb 'Alemşâh'ı
 958-
 Bilmezem kânde tutdı Cem râhı ³⁶⁷

Qıymadum câna eyledüm te'îr
 959-
 Kılmış anlar ħalâř iĸün tedbîr

Didi bir bir Cem'ün didiklerini
 960-
 Râst-gü ne şeker yediklerini

Şeh bu sözden ziyâde şâd oldu ³⁶⁸
 961-
 Şeb-i târiki bâmdâd oldu

Didi olub baña ĸazab ĸâlib
 962-
 Şemsün oldum zevâline tâlib

³⁶⁶ Oğuyavardı : Oğuyıvirdi, Sü.1, El.

³⁶⁷ tutdı : dutdı, Sü.1

³⁶⁸ bu sözden : bu yüzden, El.

Uyub a' dâ sözine gör n'itdüm Sü.1, 49a
 963- Cānumuñ pāresine zūlm itdüm

Qılmadıñ haşb-i hāli istikşā
 964- Eyledüm cānuma bu deñlü cezā

'Ömrümüñ hāşılın yile virdüm
 965- Zannum odur günāhına girdüm

Nice bunuñ gibi maqāl-i hazīn E1.40b
 966- Söyledi pādişāh olub gam-gīn

Ġamdan ölmüşdi gerçi şāh-ı 'Acem
 967- Tāze cān virdi līk şoġbet-i Cem ³⁶⁹

Rāy-ı destūrı hūş görüb ġāyet
 968- Aña emr itdi ġil' at u ni' met

Virdi envā' dürlü baġşışler
 969- Didi hem eyleyüb sitāyişler

³⁶⁹ līk : yine, Sü.

- Eyü varduñ ki eyledüñ te 'hîr ³⁷⁰ Bu, 43b
 970-
 Ente fi'l-halkî ahsenü't-tedbîr
- Pes buyurdı şeh-i sipeh-sâlâr
 971-
 'Azm ide her yire âb-1 güzâr ³⁷¹
- Şaldılar her diyâra âdemler
 972-
 Gitdi şayda seg-i mu' allemler
- Hayli serheng şaldılar her sū
 973-
 Tūtila tā ki ol iki meh-rū
- Yazdılar uçda beglere mektüb
 974-
 Tā ki şayd ola ol iki maḥbüb
- Gerçi şahbāzlar olubdı revān
 975-
 Cūmlenüñ ye's idi şikârı hemān
- Cām-1 Cem'den ne zāhîr oldı şadā Sü.1, 49b
 976-
 Ne 'Alem'den daḥî nişān peydā ³⁷²

³⁷⁰ eyledüñ : eyleyüb, El.

³⁷¹ âb-1 güzâr : ebkerâr, Sü.1,

³⁷² 'Alem'den daḥî nişān : 'Alem'den nişān daḥî, El.

Gitdi şehzâde kaldı şeh mahrûm
 977-
 Yandı hasret içinde nitteki mûm³⁷³

Ğağaba uymamak gerek âdem
 978-
 Olmaya tâ ħumâr-ı bâr-ı elem³⁷⁴

Ki ħađab bir dıraĥt-ı ħasretdür³⁷⁵
 979-
 Şemerâtı anuñ muşibetdür

Ey ħazel-ĥân-ı bezm-ġâh-ı sūrūr
 980-
 Meclis ehlini aldı ħâb-ı fütür

Şevġ ile tâzelenmege dil ü cân
 981-
 Oġı bu şi'ri diñlesün yârân

El.41a

mef - ü - lü / fâ - i - lâ - tün / mef - ü - hü / fâ - i - lâ - tün

Şinem vilâyetini ey dîde âba virdüñ
 21/1-
 Ma' mûre-i vücûdum yıġduñ ħarâba virdüñ

³⁷³ nitteki : nitelim, Bu., El.

³⁷⁴ ħumâr : ħimâr, Sü.1

³⁷⁵ ħađab : ħaraz, Bu.

Terk it tecemmülâtı ‘azm eyle rāh-ı ‘ışka

2-

‘Tut kim olancasını şatduñ şarāba virdüñ

Deryā-yı hüsün ey dil seyr itmege düşünde ³⁷⁶

Bu. 44a

3-

‘Çeşmüñ sefinesini mellāh-ı hāba virdüñ

Kesb-i rumüz-ı ‘ışka harc itmedüñ yazıklar

4-

‘Ey hāce naqd-ı ‘ömri varduñ kitāba virdüñ

Tek ‘turmaduñ Bihiştî bir ka‘tre jāle gibi ³⁷⁷

5-

‘Uyduñ hevāya gönülümün bir āftāba virdüñ ³⁷⁸

=

‘Koyalum nār-ı gāmda şeh yansun

Sü.1, 50a

982-

‘Kılmasun böyle da‘hi uşlansun ³⁷⁹

‘Gelelüm biz hikāyetine Cem’ün

983-

‘Fikret-i ser-bülendine ‘Alem’ün

‘Ol gice anları ol iki semend

984-

‘Aldılar kaçdılar şabā mēnend

³⁷⁶ seyr itmege : seyr itmek, Sü.1

³⁷⁷ ‘turmaduñ : ‘durmaduñ, S.1

³⁷⁸ gönülümün : gönülün , El. : gögün, Sü.1

³⁷⁹ böyle da‘hi : da‘hi böyle, Bu.

Bâl açub pâydan ol iki feres
985-
Şan uçarlardı nitekim kerkes

Seng-i rāha muşādif olsa ni‘āl³⁸⁰
986-
Berķ peydā olurdı zend mişāl

Olsalar cânib-i firāze revān
987-
Tīrler ‘azm iderdı sū-yi nişān

Dönse tağdan nişibe ol şıķalar
988-
Yire gökden inerdı şā‘ iķalar

Ol iki esb-i çabūki bī-şek
989-
Götürürdi cenāhı üzre melek

El.41b

İki mürğ-āb-ı sīm-gün-āsā
990-
Kıldılar Kūlzūm-i ‘Irak’da şitā

Eşķ seylābı gibi taşdılar
991-
Şubħa dek memleketler aşdılar

Hıttā-i Şam’a düşdiler ol şeb
992-
Şarkdan ğarba nitekim kevkeb

³⁸⁰ müşādif : maşārif, Bu.

Pür olub ğayret ol iki periye Bu. 44b
 993-
 ‘Acemistān’ı qodılar geriye

Qaldı ser-ħadd-ı mülket-i Hemedān ³⁸¹
 994-
 Şaldı şemme meşämme emn ü emān

Eylediler reh-i maħūfi tamām Sü.1, 50b
 995-
 Dest-i ğamdan meserret aldı zamām

Şubħ-dem qondılar ol iki emīr
 996-
 Bir ulu bişe-gāha niteki şīr ³⁸²

Key zebūn olmuş idi şehzāde
 997-
 Bir zamān yatdılar ol arada

Çünkü dinleñdiler birer miqđār
 998-
 Qalkub itdiler iştiğāl-i kār

Gördiler kim feresler iş virmez
 999-
 Bunlar anlarla maqşada irmez

³⁸¹ mülket : memleket, Sü.1

³⁸² bişe-gāha : pişe-gāha, Sü.1, : niteki : nitekim, Bu.

Ol iki serv-i gül-sitân-ı murâd
1000-
Kıldılar anda atları âzâd

Pâdişâhlar piyâde oldılar
1001-
Râh-ı gamda fütâde oldılar

Gerdişinde sipihr keş-revdür
1002-
Gülleri hâr u gerdümi cevdür

Gâh olur kim gedâyı şâh eyler
1003-
Gâh şâhı gedâ-yı râh eyler

Ey gazel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
1004-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

El.42a

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1005-
Okı bu şî'ri diñlesün yârân

fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lün

Şanma biz erbâb-ı şöhret gibi dârât ehliyüz
22/1-
Hırkasın bir cârma rehn iden harâbât ehliyüz³⁸³

³⁸³ rehn iden : rehn itmiş, Bu.

2- Āstān-ı deyr ğam-ġinler ziyāret-ġāhıdur Bu. 45a
 Hāke yūz ursaq biz anda n'ola hācāt ehliyūz Sü.1,51a

3- Na' ramuzdan ġüm ġüm ötse k̄ubbe-i ġerdün n'ola
 Meclis-i rüḡāniyān iġinde ḡālāt ehliyūz ³⁸⁴

4- Hāle baḡsuñ şüretā ednādan ednāyuz veli ³⁸⁵
 'Ālem-i ma' nide biz 'ālī maḡāmāt ehliyūz ³⁸⁶

5- Cur'amuzdan behremend itdün Bihıñti 'ālemi
 Şimdi biz ġumḡāne-i vaḡdetde ḡayrāt ehliyūz ³⁸⁷

1006- Geydiler zer-ḡabā yirine pelās
 Baġladılar binā-yı faḡra esās

1007- Yoġ idi ruḡlarında naḡş-ı nigār
 ġülleri üzre ḡonmamıñdı ġubār

³⁸⁴ rüḡāniyāt : rüḡiyan, El.

³⁸⁵ Hāle baḡsun şüretā : Şüret-i hāle naḡar, Sü.1, : Şüret-i hāke naḡar, El.

³⁸⁶ biz : bir, El.

³⁸⁷ ġumḡāne-i vaḡdetde : ġamḡāne-i vaḡdetde, Sü.1

Çār-deh sāle idi ‘ömr faqat
1008-
Çār-deh sālede olur mı haq³⁸⁸

Gerçi kim tāze nev-cüvānlar idi
1009-
Zūr u bāzūda pehlevānlar idi

Ol dem ol iki lebleri ‘İsī
1010-
Ele nevbetle aldılar mūsı

Yüzlerinde nedeñlü var ise mū
1011-
Ya‘ni kim hāl ü gamze vü ebrū

Birbirine anı yoludılar
1012-
Āh ile Şām’a toğrı tutdılar³⁸⁹ El.42b

Pāk olub sāde gevher oldılar
1013-
Begler iken qalender oldılar³⁹⁰

Ol iki yāra tā ki bir ađyār
1014-
Dimeye gözün üzre qaşun var

³⁸⁸ sālede : sālde, Sü.1

³⁸⁹ Āh ile Şām’a toğrı tutdılar : Begler iken qalender oldılar, Sü.1

³⁹⁰ 1013. beyit Sü.1’de yok.

- 1015- Çekdi Şâm'a livâ-yı himmeti Cem ³⁹¹ Sü.1,51b
 Öñine düşdi rāh-ı ğamda ' Alem
- 1016- Oldılar dār-ı ğurbete iki şāh ³⁹² Bu.45b
 Yanlarınca sirişk-i dīde-sipāh ³⁹³
- 1017- Deşt-i tenhāda ol peri-rūlar
 Aşdılar kūh u geçdiler şular ³⁹⁴
- 1018- Olub āb-ı revān-ı eşke ğarīķ
 Yüridiler ğalenderān-ı tarīķ
- 1019- Ol ğalenderleri ğörüb eşcār
 Her taraf sīm u zer ğılurdu nişār
- 1020- Bir menār idi her dirāht-ı ğazān
 Bülbül olub oğurdu berg ezān
- 1021- Berg-i zerrīn vādi-i Eymen
 Tūr-ı Müsī' de āteş-i rüşen

³⁹¹ Çekdi Şâm'a : Çekdi şāha, Bu.

³⁹² dār-ı ğurbete : dād-ı ğurbete, El.

³⁹³ sirişk-i dīde sipāh : sirişk-i dīde siyāh, Sü.1

³⁹⁴ aşdılar kūh : aşdılar kūhı, Sü.1

Reng-i berg ile her taraf zîbâ
 1022-
 Her kenârũ lefâfeti peydâ

Giderek bu felekde ol iki mâh
 1023-
 İrdiler Şâm'a bir gice nâgâh

Gördiler bir maķâm-ı huld-âsa
 1024-
 Hür u ğilmâna her yiri me'vâ

Bâĝ u râĝı cihâna zînet u zîb
 1025-
 Merdümi âşinâ-yı merd-i ĝarîb

Bâd-ı hûş-büyı eylese nesemân
 1026-
 'İtr-ı 'anber tolar zemîn ü zamân

Büy-ı hâki yanında misk-i ĝubâr
 1027-
 Âb-ı pâki şafâda 'arız-ı yâr

El.43a

Görse serv-i sehîlerin hürâ
 1028-
 'Adn içinde diye aña Tübâ

Sü.1,52a

Gelmediyse hayâline şeb-i Kâdr
 1029-
 Şâm iden adın eylemiş aña ĝadr

1030- Turdılar Şām içinde nice zamān³⁹⁵
Şeb-i aḏhāda şan meh-i tābān

1031- Şan ki şehir içre ol iki meh-veş Bu.46a
Toğdı bir şām içinde iki güneş

1032- Ehl-i ‘irfāna hem-dem oldılar
Şehr içinde müselleme oldılar

1033- Olub anda muḳārin-i zurefā
Sürdiler güne güne zevḳ u şafā

1034- Giceler şem‘ ler gibi ḥandān
Gündüzün bāğlarda seyr-i ḥazān

1035- ‘Azm-ı ḥacca gelince nevbet-i kār
‘Ālem itdiler anda leyl ü nehār

1036- Ey ḡazel-ḥān-ı bezm-ḡāh-ı sürür
Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütür

1037- Şevḳ ile tāzelenmege dil ü cān
Okı bu şi‘ ri diñlesün yārān

³⁹⁵ Turdılar : Durdılar, Sü.1

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Visālün Ka' be'dür rüz-ı ecel ' azmi zamānıdur ³⁹⁶

23/1-

Kefen ihramı tabüt ol yoluñ taht-ı revānıdur

Şikār-ı büse-i la' lün kılub zülfünde dār olmak

2-

Baña ölüm degül ' ömrüm hayāt-ı cāvidānıdur ³⁹⁷

Firākuñ deştinüñ rāh-ı derāzın nice kaţ' itsün Sü.1,52b

3-

Dil-i bi-tākatüm kim pister-i gam nā-tüvānıdur

Ruḥum güzārınuñ kalmadı zerrin olmadık bergi

4-

Şebābum nev-bahārınuñ meger faşl-ı hazānıdur

Bu feyzu'llāhı ey Leylī-şıfat şab' -ı hayāl idüb ³⁹⁸

5-

Bihıştī ' aql-ı evveldür diyen Mecnün-ı şānıdur

Bir gice kār-bān-ı nüh-gerdün

El.43b

1038-

Rāh-ı me'mūna sürmişdi āmün

³⁹⁶ 'azmi : 'azm, Sü.1. : 23. gazel El'de yok.

³⁹⁷ ölüm : ölmek, Sü.1

³⁹⁸ Leylī-şıfat şab' -ı hayāl idüb : Leylī-şıfat hayāl idüb, Bu.

- Keh-keşân açmış idi Ka'be'ye rāh Bu.46b
 1039-
 Dökmiş idi yol üzre üstür-gāh
- Çamer olmuşdı mîr-i kâfile sâz³⁹⁹
 1040-
 Tutmuş idi sitâre rāh-ı derâz
- Zâhir olmağa semt-i merhaleler⁴⁰⁰
 1041-
 Yanmış idi felekde meş'aleler
- Tâ'ifân-ı tavâ'if-i melevân
 1042-
 Eylemişlerdi çarh urub deverân
- Oldı şehr içre bu nevâ peydâ⁴⁰¹
 1043-
 Ki Hicâz'a yöneldi ehl-i şafâ
- Çıldı âvâze-i Hicâz zuhûr
 1044-
 Şaldı 'uşşâka cezbe cilve-i nûr
- Şevk-ı Beyt'ü-l Hârâm u rûkn ü makâm
 1045-
 Çıldı hâb u huzûrı halkâ hârâm

³⁹⁹ Çamer : Mâh, Sü.1, El.

⁴⁰⁰ Zâhir : Rüşen, Bu.

⁴⁰¹ bu nevâ : bu haber, Bu.

1046- Ayağ üzre gelüb şüyüh u şebâb
Herkes oldı mübâşir-i esbâb

1047- Ne ki var ise vâcib u mu' tād Sü.1,53a
İktirâ-yı şütür şirâ-yı zevâd

1048- Virüb almağda oldı halk-ı cihân ⁴⁰²
Gördüğü dem anı ol iki cüvân

1049- Şevk-i Merve virüb derûna şafâ
Geldiler cûşa nitekim deryâ ⁴⁰³

1050- Didi Cemşâh-ı hüş-nihâda ' Alem El.44a
Lâzım oldur ki ey şeh-i ' âlem

1051- Biz daği Ka' be'ye yarâğ idevüz
Bezm-i gül-zârdan ferâğ idevüz

1052- Çeşmümüz eşke eyleyüb lüle
Müteveccih olavuz ol yola

1053- Der u dîvâr-ı Ka' be'i görevüz
Āstân-ı Ĥudâ'ya yüz sürevüz

⁴⁰² almağda : almağda, Sü.1

⁴⁰³ cûşa : şevke, Bu.

- Oldı Cem sinesinde bu güftâr Bu. 47a
 1054- Penbe-i nâzûk içre kıt' a-i nâr
- Müte'eşşir olub didi aña Cem
 1055- Ki sözüñ dikdi bām-ı ƣalbe ' alem ⁴⁰⁴
- Saġanat bu yeter baña şāhum
 1056- Ki der-i Ka' be'ye ire rāhum
- Jeng-i ġamdan derūnı şāf idem
 1057- Harem-i Ka' be'i tavaf idem
- Ola derd-i derūna şevkı ' ilāc
 1058- Hāk-i pāki ser-i şa' idüme tāc
- Gel varalum birer şütür alalum
 1059- Fülkümüz şevġ baħrine şalalum
- Bu kelāmı muġarrer eylediler ⁴⁰⁵ Sü.1,53b
 1060- Şevġ şem' in münevver eylediler ⁴⁰⁶

⁴⁰⁴ bām-ı ƣalbe : bām-ı ƣible, Bu.

⁴⁰⁵ Bu kelāmı : Çün bu kāmı, Bu.

⁴⁰⁶ Şevk şem' in : Şevk sem' in, Bu.

Pes varub gördiler murādların
1061-
Ne ki var ise āb u zādların

Binüb üştürlere olub sâ'ik
1062-
Cem' -i hüccāca oldılar lāḥik

'Azm idüb kâfile yanınca revân
1063-
Oldılar 'asker içre şāh-1 cihân

Kâfile içre şan ol iki refik
1064-
Silsile içre Yūsuf-1 şiddik

Zahr-1 üştürde ol iki ruḥsār
1065-
Kulleler üzre oldı lem' a-i nār

El.44b

Gice gündüz revāne oldılar
1066-
Ṭālib-i āstāne oldılar

Nūrlar berḳ urub maḥāfilden
1067-
Giceler rüz idi meşā'ilden

Bürkeler görseler ḳonarlar idi
1068-
Āb-1 ḥayvāna el şunarlar idi

Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sūrūr

Bu.47b

1069-

Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fūtūr

Şevġ ile tāzelenmege dil ü cān

1070-

Oġı bu Şi'ri diñlesün yārān

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Vişāl-i yār iġün terkini urub devlet ü cāhuñ⁴⁰⁷

24/1-

Teveccüh eyledük rāh-ı ümīde virmek Allāh'uñ

Dükenmez deşt imiŐsin ey ġüzer-i ġam-ı fūrġat Sü.1, 54a

2-

Ki herġiz menzil-i maġşüda ırmek yoġ imiş rāhuñ

Ne yüzler ġarasıdur bu ki nūr-ı ġehre-i yāre⁴⁰⁸

3-

Muġābil olmaġa ġöñlinde ġaŐdı var imiş māhuñ

ġemen rengin kim itdi her yaġada zinet-i lāle⁴⁰⁹

4-

Yeşil baş üzre ġālib oldı ġüyā leşkeri Őāhuñ⁴¹⁰

⁴⁰⁷ 24. ġazel El.'de yok.

⁴⁰⁸ nūr-ı ġehre-i yāre : nev-ġehre-i yāre, Sü.1

⁴⁰⁹ rengin : rengin, Sü.1

⁴¹⁰ leşkeri : keŐkeri, Sü.1

Murâdı kaşr-ı hüsniñde vişâlũñ hũnidür şanma ⁴¹¹

5-

Temâşasında hayrândur Bihiştî bu nazar-gâhuñ

Olub andan yine revâne-i râh

1071-

Cuħfe'ye irdi yolları nâgâh⁴¹²

Ėusl idũb ol arada qavm-i kirâm

1072-

Geydiler Ka'be qaşdına iħrâm

Zîr-i iħrâmda ol iki şa'îd

1073-

Açdı gũyâ firişte-bâl-i sepîd

El.45a

Yüridiler piyâde niteki peyk

1074-

Çıkdı 'ayyũqa na'ra-i lebbeyk

Sürdiler hedy ü kıldılar taqlîd

1075-

Bâb-ı Ma'bũd'a rũy tutdı 'abîd

Her senâm-ı şütür birer kũh-sâr

1076-

Lâle-zâr eylemiş dem-i eş'âr

⁴¹¹ hũnidür : hũndur, Sü.1

⁴¹² 1071. beytin 2. mısraı El.'de yok.

‘Aķabāt-1 tarā’iķ-1 ĥaccı Bu.48a
 1077-
 at‘ idüb dñn gñn itdiler lücci

Nā-gehān gözlerine beyt-i ‘atīķ
 1078-
 Őaldı nūr-1 siyāh gibi berīķ

Göricek rñ-yı Ka‘ be’i ĥuccāc Sü.1,54b
 1079-
 Şaldılar baħr-1 dīdeden emvāc

Çalkānub baħr gibi Őāh u sipāh ⁴¹³
 1080-
 ıldılar Őevķ ile fiġān u āh ⁴¹⁴

Çünki gösterdi Ka‘ be bunlara rñ
 1081-
 Zevķ u Őevķ ile her biri didi Hñ

Ref‘-i Şavt ile itdiler tekbīr
 1082-
 alb-i Őeytāna urdılar nice tīr

İdüb ol dem ziyāretine ĥücñm
 1083-
 Sa‘y idüb ıldılar Őavāf-1 udñm

⁴¹³ gibi : ġīb, Sü.1

⁴¹⁴ fiġān u āh : fiġān ile āh, Bu. : fiġān āh, Sü.1

Çün tamām oldı seb' atü'l-eşvât⁴¹⁵
 1084- Cân u dilde kemâle irdi neşât

'Arafât'a irince nevbet-i kâr
 1085- Sâkin oldılar anda leyl ü nehâr

Vaqt irüb kıldılar çün anda vuķûf⁴¹⁶
 1086- Mürġ-ı diller Minâ'ya kıldı cüdûf

Kör la'îne cihâı kıлмаġa târ⁴¹⁷
 1087- İtdiler nice nice remy-i hicâr

Eyleyüb ehl-i fakra ihsânı
 1088- Kıldılar anda zebġ-i kurbânı

El.45b

Döne döne ziyâret eylediler
 1089- Cebr-i cürm ü cinâyet eylediler

İstilâm-ı Hacer şalât-ı Maķâm
 1090- Hacc-ı İslâm'ı kıldılar itmâm

⁴¹⁵ seb' atü'l-eşvât : seb' atü'l-eşrât, Sü.1, El.

⁴¹⁶ kıldılar çün anda : çün anda kıldılar, Sü.1

⁴¹⁷ Kör la'îne : Gözlüġine, Bu.

- Gördiler nice kerre envârı
 1091- İtdiler âh u nâle vü zârı
- 1092- Kıldı ‘avdet helâle her iħrâm⁴¹⁸
 Oldı Beyt’ü-l Ĥarâm’uñ emri tamâm

Bu.48b
 Sü.1,55a

- 1093- Beyt-i Mağdis Medîne her ne ki var
 Nokta-i tavfe oldılar pergâr

- 1094- Her kişi âhir itdi añâ şurû⁴¹⁹
 Ki kıla geldügi mağâma rücû‘

- 1095- Yüklönüb her diyâra râhileler
 Yürüye şarka vü garba kâfileler

- 1096- Ey gâzel-ħân-ı bezm-gâh-ı sürür
 Meclis ehlini aldı ĥâb-ı fütür

- 1097- Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
 Okı bu şi‘ri diñlesün yârân

⁴¹⁸ ‘avdet : da‘vet, Sü.1, El.

⁴¹⁹ añâ şurû‘ : anda şurû‘, Sü.1

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

Yār eşigünde gönül der-bāna beñztdüm seni⁴²⁰
25/1-
Cennet-i A‘lā’daki Rıdvān’a beñztdüm seni

Qālub-ı fersūdeme verdi hayālūñ nev-hayāt⁴²¹
2-
Hey kıyāmet bir muşavver cāna beñztdüm seni

Saña teslīm itdi sīnem mışrını cān-ı ‘azīz
3-
Anuñ için Yūsuf-ı Ken‘ān’a beñztdüm seni

Ey gönül her gūşēñi gāmlar yaqub yıqmaqdadur
4-
Issı ölmüş hāne-i vīrāna beñztdüm seni

Ehl-i ‘ışq āqlar Bihiştī sen gülersin şād olub
5-
Tekye-i hayretde bir hayrāna beñztdüm seni

Ol gice gördi hābda Cemşāh
1098-
Ki beşer şüretinde toğmış māh

Sü.1,55b
El.46a

⁴²⁰ 25. gazel El’de yok.

⁴²¹ verdi hayālūñ : derd-i hayālūñ, Sü.1

Semt-i maşrıkdan el şalardı Cem'e⁴²²
1099-

Uyanub didi hâbını 'Alem'e⁴²³

Didi Cemşâh'a ol nefesde 'Alem
1100-

Olmasun âyiñinde jeng-i ğam

Bu.49a

Ki bu hâbuñ saña beşâretdür
1101-

Rif at-ı kâdrüñe işâretdür

Bize budur şehâ olan lâzım⁴²⁴
1102-

Olavuz şark semtine 'âzim

Çün saña mâh-ı maşrıķ el şaldı
1103-

Giderüz Şâm'da nemüz kaldı

Bu kelâm üzre 'aķd idüb mişâķ
1104-

Bağladılar bu fikret üzre vifâķ

Şubh-dem kim kavâfil oldı revân
1105-

Binüb üştürlere ol iki cüvân

⁴²² maşrıkdan : maşrıķda, Sü.1

⁴²³ hâbını : hâbın, Sü.1

⁴²⁴ budur şehâ olan : budur olan şehâ, Sü.1, El.

Oldılar ehl-i maşriḳa hem-rāh
1106-
Ḳıldılar ḳaṭı'-ı rāh u menzil-gāh

Giderek bir diyāra irdi ṭarīḳ
1107-
Münḳaṭı'ı oldı anda rāh u refīḳ

Bir 'aceb şehre irdiler nā-gāh
1108-
Ki anuñ nām-ı nīki olmış Māh

Lem' a-i sūrı māhdan enver
1109-
Ḥāki müşğ ü 'abīr u sengi güher⁴²⁵

Ḳal' ası sīmden şafāda laṭīf⁴²⁶
1110-
Ni' meti vāfir ādemisi zarıf

Bāğ u rāğı riyāz-ı Ḥuld'e mişāl
1111-
Serv-i şimşādı Ṭūba'ya hāmāl

Sü.1,56a
El.46b

Lālesi tāze gül gibi ḥūş-būy
1112-
Gülleri lāle gibi rengin-rūy

İ' tidāl-i hevāsı bī-mānend
1113-
Ābı lezzetde ṭut ki şerbet-i ḳand

⁴²⁵ 'abīr : 'anber, Sü.1

⁴²⁶ Ḳal' ası sīmden : Ḳal' a-i sīmden, El.

Baħr-ı ʿummān döger ĩřārını
1114-
Ħür şanur gören nigārını

Aña menzil kenāre-i deryā Bu.49b
1115-
Nitekim māha lücce-i ĥađrā

Burc u bārūsı ser-bülend ü mühīb
1116-
Olmıř ol belde řehr-i Ćin'e ĥarīb

Dār-ı İslām'a taħt-gāh olmış
1117-
Beldeler iĥre pādiřāh olmış

řāhınıñ nām-ı niki Nu' mān řāh
1118-
Ħükmine rām anuñ ĥavālī-i Māh⁴²⁷

Aña tābi' nice ĥala' u bilād
1119-
Gelür anlardan aña dürlü zevād

ʿ Alem ü Cem ĥün irdi ol şehre
1120-
ʿ Ayş u ʿ işretten aldılar behre

⁴²⁷ Ħükmine rām : Ħükmine rāh, Sü.1

Buldılar bir sarây-ı şevk-füzûn⁴²⁸
 1121-
 Mâlike olmuş aña bir hâtûn⁴²⁹

İdinüb anı âhîret-mâder
 1122-
 Virdiler aña nice dürr ü güher

Çondılar ol sarây-ı zîbâya
 1123-
 Şan maķâm oldu çarç iki aya

Begenüb ol diyârı ol iki yâr Sü.1,56b
 1124-
 Nice gün eylediler anda karar

Hüsn ü hulķ ile oldılar meşhûr
 1125-
 Virdiler şehr-i Mâh'a gün gibi nûr

Alub anda semend ü zînet ü zîb El.47a
 1126-
 Şaldılar şehr halkına âsîb

Yemede içmede ol iki kerîm
 1127-
 Hârc iderlerdi şu gibi zer u sîm⁴³⁰

⁴²⁸ şevk-füzûn : şevk-efzûn, Bu.

⁴²⁹ Mâlike : Mâlik, Sü.1

⁴³⁰ iderlerdi : iderler, Sü.1, : iderdi, El.

‘ Āķibet māl-i naķda geldi nefād
1128-
Kalmadı aķçe altun almaĝa zād

Ey ĝazel-ĥān-ı bezm-ĝāh-ı sürür
1129-
Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütür

Şevķ ile tāzelenmeĝe dil ü cān
1130-
Oķı bu Şi’ ri diñlesün yārān

Bu.50a

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Yüzüm Őuyu gibi varum yoluñda ĥāke Çaldum ben⁴³¹
26/1-
Semendün gibi āĥirle ķara çullara girdüm ben⁴³²

Maĥabbet Őāĥıyam Ferĥād u Mecnün iki bendemdür
2-
Konaķ tıtmaĝa anları ‘ adem deŐtine Çaldum ben

Göreldeñ mevc-i ĥüsnün Şöyle oldum reşk-i ĥayretdeñ⁴³³
3-
Libāsumla bile ĝüyā ki bu deryāya taldum ben⁴³⁴

⁴³¹ 26. gazel El’de yok.

⁴³² çullara girdüm : çullarda ķaldum, Sü.1

⁴³³ reşk-i ĥayretdeñ : nār-ı ĥayretdeñ, Sü.1

⁴³⁴ bu deryāya : bir deryāya, Sü.1

Gice ağıyar ile sen kim içerde bāde eylerdün

4-

Çapuñdan taşra lertzān şubha denlü çeng çaldum ben

Bihıştī nice şaf‘ asker çeküb şı‘ rüm süñürından

5-

Yine mülk-i belāgatda bugün bir ƙal‘ a aldum ben

Tetimme-i Maƙāl ⁴³⁵

Sü.1,57a

Gördiler çün dükendi hāzır zer

1131-

N’itdiler gör ol iki sımın-ber

Dürçden bir güher çıkardılar

1132-

Ebr içinden ƙamer çıkardılar

Şöyle kim anı görse gevher-senc

1133-

Diye kem-ter bahāsıdur bir genc

Cüşsede olmuş idi beyza mişāl

1134-

Anı görmüş degüldi mürğ-ı hayāl

El.47b

Virdiler dest-i mādere anı

1135-

Ki çeke vara naƙde pinhānı

⁴³⁵ Bu. ve El. ’de yok.

Vardı gösterdi nice hātūna
 1136- Didiler bu deger biñ altuna ⁴³⁶

Bunı sen var sarāy-ı şāha ilet
 1137- Anda bulur bulursa bu kıymet

Vardı māder iletdi anda anı Bu.50b
 1138- Ki bula bu güher bahā-yı seni

Geldi men' itmek istedi der-bān
 1139- Göricek gevheri çekildi hemān

Buldı māder derūn-ı kaşra çü yol
 1140- Duğter-i pādişāha kıldı düğül

Şāh Nu' mān ki şāh-ı Māh idi
 1141- Cünd-i İslām'a pādişāh idi

Bir güzel duğti var idi anuñ ⁴³⁷
 1142- 'Aynı olmışdı māh-ı tābānuñ

⁴³⁶ biñ : yüzbiñ, Sü.1

⁴³⁷ Bir güzel duğti : Bir güzel duğteri, Sü.1

- Alsa andan melek eger haberi⁴³⁸ Sü.1,57b
 1143- Ğıbtasından olurdı dīv u perī
- Zāt-ı hüsnāsi nām ile sultān
 1144- Reng-i ruhsārı lāle-i nu' mān
- Sābıķan pādīshāh-ı belde-i Çin
 1145- Kim aña dirler idi Yezd-i La' in
- Kāfir-i bed-fi' āl idi mel' ün
 1146- Ehl-i İslām' ı kılmuş idi zebün
- Māl u mülk ü hazīne vāfir idi
 1147- ' Asker-i bī-kerāna ķādir idi⁴³⁹
- Gitse kılmağa bir diyārı ħarāb
 1148- Kūh u deşti tutardı cünd-i kilāb⁴⁴⁰
- Cümle küffār put-perest idiler⁴⁴¹ El.48a
 1149- Bāde-i küfr birle mest idiler

⁴³⁸ Alsa andan : Alsa elden, Bu.

⁴³⁹ ' Asker-i bī-kerāna : ' Askeri bī-kerāna, Sü.1

⁴⁴⁰ tutardı : dutardı, Sü.1

⁴⁴¹ küffār : küffārı, Sü.1

Var idi hem bir oğlı Yezdüc nām
1150- Mīr mihrine olmuş idi ğulām

Bırağub ħavfe řāh Nu‘ mām’ı
1151- Oğına istemiş idi sultānı

řorub ol gizlū genci bilmiř idi
1152- Nice şu‘ bān ħavāle kılmış idi

Böyle göndermiş idi řāha ħaber
1153- Ki virürse kıoyam eşigine ser

Bu.51a

Yok mı dir ‘azm idem diyārına
1154- Bād-ı şarşar şalam ğubārına

Kāfir İslām’a olıcağ ğālīb
1155- ‘Arzını yıkımağa olur řālīb

Ĝuř idüb bu kelāmı řāh u vezīr
1156- Eylemişlerdi çāresüz tedbīr

Sü.1,58a

Ki ħalāř itmege ser ü cāmı
1157- Vireler kāfire müselmānı

Yezd-i mel'ün aña olub mesrūr
1158-

Emr kılmışdı tımtıurağ ile sūr

Düzüb anlar velīme sāzını
1159-

Bunlar itmişdi kız cihāzını

Ol zamān idi kim girüb māder
1160-

Qıldı sultāna 'arza-i gevher

Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sūrūr
1161-

Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütūr

Şevġ ile tāzelenmege dil ü cān
1162-

Oġı bu şi'ri diñlesün yārān

Ġazel-i münāsib⁴⁴²

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Felekde āftāb-ı 'ışġa tā kim müşteri' oldum* El.48b
27/1-

Murādum evcinüñ burc-ı şerefde aġteri oldum

⁴⁴² Bu. ve El.'de yok.

* 27. ġazel, Sü.1 ve El. nüshalarında aynı, fakat Bu. nüshasında matla beytinin birinci mısraı hariç, tamamen farklı. Ġazeli Bihişti'nin iki farklı ġazeli olarak deġerlendirdik. Önce Sü.1 ve El. nüshalarındakini, sonra da Bu. nüshasındakini kaydettik.

Vişālūñ Ka‘be’sine muşhaf-ı hüsñüñle ‘azm itdüm⁴⁴³

2-

Ter-i maḥfīl gibi itfāl-i miḥnetten berī oldum

Kilābuñ iltene yazdırduğun çün nāmede nāmum⁴⁴⁴

3-

Maḥabbet ehlinūñ ‘üñvān ile ser-defteri oldum

Baḥā öğretmesün her lāf-zen Mecnūn u Ferhād’ı⁴⁴⁵

4-

Ben anların cünūn bâziçesinde baş eri oldum

Gelür şīr-āne sīmāsın gören kāfirler īmāna

5-

Bihīştī bir ‘Alī sīretlü şāhuñ Ḳanber’i oldum

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Felekde āfitāb-ı ‘ışķa tā kim müşteri oldum

28/1-

Cihāmı hīçe şatdum kayd-ı ‘ālemden berī oldum

‘Alā’iķ dāmenūñ giryānlarına ḳahķaha eyler

2-

Tecerrüd kūhınuñ başında bir kebg-i derī oldum

⁴⁴³ Hüsñüñle : ‘ışķuñla, Sü.1

⁴⁴⁴ nāmede nāmum: nāmda nāmum, Sü.1

⁴⁴⁵ Mecnūn u Ferhād’ı : Ferhād u Mecnūn, Sü.1

Vücūdum Һarfini Һak eyledüm Dīvān-ı Şādī'den
 3- Bu 'ünvān ile erbāb-ı ğamuñ ser-defteri oldum

Ben ol destüñdeki la'lin ayaguñ kıymetin bildüm
 4- Ğam iqliminde säķi bir ser-āmed cevheri oldum

Güneşden nür alan mehtāba tutdum tab' mir'ātın Bu. 51b
 5- Fezā'il āsmānuñ Bihiştī ağteri oldum

Tetimme-i maķāl ⁴⁴⁶

Göricek anı didi şehzāde
 1163- Ķande var böyle gevher-i sāde

Pederüm maĥzeninde yoķdur bu
 1164- Görmedi bunu Ĥüsrev u Şirü

Sen bunu ķande bulduñ ey ĥātün
 1165- Buña erzāni şad-hezār altun

⁴⁴⁶ Bu. ve El.'de yok.

Didi māder ki ey gözüm nūrī
 1166- Reşk ider hūsn ü hūlkuña hūrī

Yoğ iken nāmı fikr ü rāyumda
 1167- Qondı bir nev-cüvān sarāyumda

Hūsniñ vālihidür ins ü melek
 1168- Raqş urur şevki ‘arşasında felek

‘Ömrinüñ onbeşindedür sāli
 1169- Degül anuñ melâ’ik emşāli

La‘ li āb-ı hayāta meşrebedür ⁴⁴⁷
 1170- Çehresi mäh-ı çār-deh-i şebedür

Hemedān pādişāhidur pederi
 1171- Nice biñ var bunuñ gibi güheri

Anuñ ism-i şerīfidür Cemşāh
 1172- Tāb urur sinesinde pertev-i mäh

E1.49a

Çün işitdi bu sözi ol duğter
 1173- Eşk-i hāsetden oldı dīdesi ter

⁴⁴⁷ āb-ı hayāta : āb-ı hayvāna, Sü.1

Didi lâyıķ mıdur benüm pederüm
1174-
Ƙahr-ı küffâr ile dele cigerüm

Genc iken hem-ser eyleyüb mârâ Sü.1,59a
1175-
Vire bir tâze goncei ħâra

Buña ķâ 'il midür cüvân u pîr⁴⁴⁸ Bu.52a
1176-
Mîve-i vaşlumı yeye ħınzîr

Bu gerekmez midi ki dünyâda
1177-
Baña hem-ser ola o şehzâde

Söyleyüb nice söz buña beñzer
1178-
Mâdere döndi didi ey mâder

Sözünü ħuş idüb helâķ oldum
1179-
Tîĝ-ı derd ile sine-çâk oldum

Gel baña yâr-ı maħrem ol yüri var
1180-
Eyle ol şühı esb-i nâza süvâr

Geydür ol şîre şemsi dülbendin
1181-
Beline baĝla der-miyân bendin

⁴⁴⁸ cüvân u pîr : cüvân ile pîr, Bu.

Rākib olub semend-i şāhāna
 1182-
 Cilve kılsun gelüb bu meydāna

Qılıb ol serv-i ser-bülendi revān ⁴⁴⁹
 1183-
 Gel yine bunda ey meserret cān

Baňa göster bu kaçrdan anı
 1184-
 Dime ğayra bu sırr-ı pinhānı

Bu söz üzre ravān olub māder
 1185-
 Okıdı kışşai Cem'e ezber

Çün bu dürlər aña nişār oldı
 1186-
 Zīnete ğarķ olub süvār oldı

Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sürür
 1187-
 Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütür

El.49.b

Şevķ ile tāzelenmege dil ü cān
 1188-
 Okı bu şi'ri diñlesün yārān

Sü.1,59b

⁴⁴⁹ ser-bülendi revān : ser-bülend revān, Sü.1

mef - ü - lü / fā - i - lā - tü / me - fā - ī - lü / fā - i - lün

Allah müyesser eyleye mi baña ol günü
29/1-
Oynayavuz habīb ile peygamber oynı

Ey gam velāyet ehli misin yoħsa dün gice Bu.52b
2-
Biñ yıldan artuħ eyledüñe baña bir düni ⁴⁵⁰

Göñlümde lāle-zāra benüm kılmaz iħtiyāk
3-
Ķanlı yaħum ki zeyn ide dāmānum üstüni

Küh-1 cünūna gitme göñül kũ-yı yārdan
4-
Elden yirüñ çıķarmayıgör hey yabān bunı ⁴⁵¹

Mülk-i vücudı yıķmaya mı leħker-i ecel
5-
Bizden yaña degül mi Bihiħti Ķunuñ yöni

Uçurub ol hevāya şahbāzı
1189-
Açdı kendü sarāya pervāzı

⁴⁵⁰ eyledüñe baña bir : eyledüñ baña ol, Sü.1, El.

⁴⁵¹ Elden yirüñ : Aldı yirüñ, Bu.

Geldügin gördi mäderün sultân
1190-
Şād-mân oldı ol gül-i handân

Oturub revzen-i sarāya qarīb
1191-
Oldılar rāh-ı şeh-süvāra rakīb

Revzen-i kaçır içinde ol nev-gül
1192-
Oldı güyâ kafaşda bir bülbül

Her taraftan gözetdiler rāhı
1193-
Gördiler anda rüy-ı Cemşāh'ı

Çünkü ol şeh-yarı gördi nigār
1194-
Leşker-i 'ışka yağmalatdı diyār

Sü.1,60a

Didi ol demde mādere sultân
1195-
Cāriyeñden saña budur fermān⁴⁵²

El.50a

Diñleyüb gūş-ı luţf ile sözümü
1196-
Silesin dest-i rahm ile gözümü

Benüm ancak zamān u müddetde
1197-
Üç gicem kaldı bu vilāyetde

⁴⁵² Cāriyenden saña budur : Cāriyenden budur saña, Bu.

Zāğlar eyleyüb hümâyı şikâr
 1198- Gelüb alsa gerek beni küffâr

Lîki her şeb gidince bu yirden ⁴⁵³ Bu.53a
 1199- Leşker-i ğam gelince kâfirden

Pederümden icâzet olmuşdur
 1200- Hele bâri bu şefkat olmuşdur

Ki varub türbesine mâderimüñ
 1201- Hâkini tâcı eyleyem serimüñ

Yatsudan şöñra ‘azm idem pinhân
 1202- Her gice anda oğuyam Qur’ân

Eyleyem tâ bulınca derde devâ
 1203- Dest-i küffârdan ħalâşa du‘â

Pes cebinden çıkardı bir miftâh
 1204- Zü’i tâbında kim olur mışbâh⁴⁵⁴

⁴⁵³ Lîki : Lîk, Bu.

⁴⁵⁴ tâbında : tâbından, El.

Virdi mäder eline didi aña
1205-
Bunu Cemşâh'a vir gelüb bu yaña

Türbenüñ taşra kapusun açsun
1206-
Nâruma âb-ı merhamet saçsun

Gül-i rüyum gamunda şolmasun
1207-
Bu gice gelmeyince olmasun

Sü.1,60b

Virmege hıfz-ı rāza perverişi
1208-
Yatsudan şofıra eylesün bu işi

Muntazır olsun anda baña birāz
1209-
Tā ki şayd-ı hümā kıla şahbāz

Mäder-i Cem çün içdi bu rāhı⁴⁵⁵
1210-
Mest olub deste aldı miftāhı

El.50b

Çalkub andan semend-rān oldı
1211-
Çandesin Cem diyu revān oldı

Buldı Cemşâh'ı hānede tenhā⁴⁵⁶
1212-
Şundi cām-ı cihān-nümāyı aña

⁴⁵⁵ içdi bu rāhı : açdı bu rāhı, Sü.1

⁴⁵⁶ hānede : hānda, Sü.1

Viridi miftāhı söyledi haberi
1213- Eyledi tūtiye gıdā şekerı

Ey ğazel-ĥān-ı bezm-gāh-ı sürür
1214- Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütür
Bu.53b

Şevk ile tāzelenmege dil ü cān
1215- Okı bu şi'ri diñlesün yārān

fe - i - lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fe - i - lūn
(fā - i - lā - tūn) (fa'lūn)

Çekme bāṭıl yire ğam kim kılıcağ Ĥağ yārı⁴⁵⁷
30/1- Kişinūñ üstine uğrayu gelürmiş yārı

Yüzüne bağdı ise bendeñe ĥışm itme şehā⁴⁵⁸
2- Kim ola görmege meyl eylemeye ĥūn-gārı

Ne mühim rind olana manşib için ğam çekmek⁴⁵⁹
3- İki cām ile Qalatān'un olur diz-dārı⁴⁶⁰

⁴⁵⁷ 30. gazel El'de yok.

⁴⁵⁸ bağdı ise : bağdum ise, Sü.1

⁴⁵⁹ rind olana manşib için ğam çekmek : rind-i cihān manşib için ğuşşā yeye, Sü.1

⁴⁶⁰ Qalatān'un olur : olur Qalatān'un, Sü.1

Cüy-bār-ı mey-i nāb ile bulan neşv ü nemā Sü.1,61a
 4- Serv-i ra' nā gibi eyleser n'ola reftārı

Hırka vü tacı bile koydı Bihiştī kadehe
 5- Şimdiden şoıra meger ola kadeh cerrārı

Gice kim fevt olub yegāne-i mihr
 1216- Türbe yapıdı mezārı üzre sipihr

Reng-i zer-gün ile meh-i 'ālem
 1217- Kubbesi üzre oldı iki 'alem⁴⁶¹

Gelüb anuñ mezārına nā-gāh El.51a
 1218- Ka'be örtüsü şaldı şām-ı siyāh

Rüşen olmağ için bu günbed-i nıl
 1219- Yağdı yir yir sitāreler kandıl

Kır-gün cāme geydi dīv-i zamān
 1220- Ele miftāh alub Cem oldı revān

⁴⁶¹ iki 'alem : aña 'alem, El., : aña 'ālem, Sü.1

1221- Şeb-i târik içinde tutdı tarîk
Virdi şem^c-ı ruhı tarîka berîk

1222- Zülmet-i şebde yürüyüb ol mâh*
Vardı ol türbe üstine nâ-gâh

1223- Gördi bir günbed-i felek-rif^c at
Nağş-ı etrâfı âyet-i rahmet

1224- Hâvli-i şâha muttaşıl yapısı
Hâvliye açılır harem kapısı

1225- Bir kapu daği gelmege cüz-hân
Râhdan yana açılır bîrûn

1226- Vardı ol feth-i bâb-ı mışbâhı Sü.1,61b
Bâb-ı bîrûna şaldı miftâhı

1227- Çünkü oldu güşâde ^cuğde-i kâr
Girüb ardından eyledi dîvâr

1228- Evvelâ eyledi mezâra du^câ⁴⁶²
Oldı pes seyr-i kabre dîde-güşâ

* 1222. beyitten itibaren 1275. beyte kadar olan bölün Bu. nüshasında yok.
⁴⁶² Evvelâ eyledi : Evvel eyledi, Sü.1

Şaldı şanduka-i mezâra nazâr
1229-
Şandı olmuş türâbı kehl-i başâr

Ser u pâyinde şem‘-i kâfûrî
1230-
Şalmış a‘lâ-yı kubbeye nûrî

İkisin bir kimesne görse eger ⁴⁶³
1231-
Şanur idi felekde şems ü kamer

Şılmış ol menzili melâ’ike câ
1232-
Nitekim türbe-i kelîm-i Hudâ

Ferşi üzre firâşlar mefrûş
1233-
Zînetin seyr iden olur bî-hûş

El.51b

Ka‘be-veş örtisi harîr-i siyâh
1234-
Tâq-ı eyvânı nûra menzil-gâh

Bir zamân seyr kıldı türbei Cem ⁴⁶⁴
1235-
Gördi olmaz güşâde bâb-ı harem

Vardı bir küşede cülûs itdi
1236-
Güşî bir nâlei hurûş itdi

⁴⁶³ bir kimesne : bir kimse, Sü. 1

⁴⁶⁴ seyr kıldı türbei : türbei seyr kıldı, Sü. 1

Ġāyet eglendi gelmedi sultān
1237-
Hedef-i rāyı geçdi tīr-i zamān

Bu hayāl ile anı hāb aldı
1238-
Ṭayanub qābre uyuyı qaldı

Pes perestārlar yakub fānūs Sü.1,62a
1239-
Geldi şehzāde nitelim tāvūs⁴⁶⁵

Harem içre qalub perestārān
1240-
Girdi tenhāca türbeye sultān

Vardı gördi Cem'i ki hāb almış
1241-
Pür-^ç araq güllerin gül-āb almıř⁴⁶⁶

Bildi bāzār-ı vuşlat itmedi hayr
1242-
Oturub hūsni bāğın eyledi seyr

Gördi ebrūsı mürğ-ı cāna mekān
1243-
Ġamzesi oqlarına sine niřān

⁴⁶⁵ nitelim tāvūs : nitelim vūs, Sü.1

⁴⁶⁶ Pür-^ç araq : Ber-^ç araq, Sü.1

1244- add ü ruhşarı tâze serv ü semen
Bitmemiş gülşeninde dağı çemen

1245- Hâl-i ĥaddı benefşe-i bî-müy⁴⁶⁷
Gonce-i lâlesi gül-i ĥuş-büy

1246- Cezbesi ‘ âşıkı zebün eyler
‘ Ârızı mevc-i ġarķ-ĥün eyler

1247- ‘ Aql dîvânesîne ġabġabı çâh
Göriccek anı duĥter eyledi âh

1248- ‘ Âķıbet mülkini ĥarâb itdi
Lîki uyarmaġa ĥicâb itdi⁴⁶⁸

El.52a

1249- Yazdı bir kâġıda ki ey meh-rû⁴⁶⁹
Şeb-i vuşlatda tol degül uyĥu

1250- Gerçi ben bülbül ey gül-i ĥandân
Gülşen-i ĥüsnüñ eyledüm seyrân

⁴⁶⁷ Hâl-i ĥaddı : Hâl-i addı, Sü.1

⁴⁶⁸ Lîki : Lîk, El.

⁴⁶⁹ kâġıda ki ey : kâġıda ey, Sü.1

Lik bî-vaqt geldüm ol bâğa
1251- Kıyamadum seni uyarmağa

İtme baş urmadum diyu gence⁴⁷⁰ Sü.1,62b
1252- Yine kıl bu yaña kadem rence

Şöyle kaçd it ki ey yüzi meh-tâb⁴⁷¹
1253- Seni yârın gice bulam bî-ğâb

Çün yazub nâmei tamâm itdi
1254- Elinde Cem'ün kıoyub gitdi

Ey gâzel-ğân-1 bezm-gâh-1 sürür
1255- Meclis ehlini aldı ğâb-1 fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1256- Okı bu şi'ri diñlesün yârân

⁴⁷⁰ baş urmadum : yâs urmadum, El.

⁴⁷¹ ey yüzi meh-tâb : ey meh-hâb, Sü.1

fe - i - lā - tūn / fe - i lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fe - i - lūn
 (fā - i - lā - tūn) (fa'lūn)

Yüri hey kavli yalan 'ahde peşimān olıcı
 31/1- Ma' nide kāfir ü zāhirde müselmān olıcı

Qarañularda bizi küşe-i tenhāda koyub
 2- Gayrılar meclisine şem' -i şeb-istān olıcı

Almağa erdiginūñ göñlini 'ār eylemeyüb
 3- Bulduğı mülket-i virāneye sulḫān olıcı

Gördüğünce ğam u miḥnetde beni şād oluban⁴⁷²
 4- Bir nefes şādluğum görse perişān olucı

Ebedī bağ-ı Bihişti'ye güzer eylemeyüb
 5- Gayrı gülşenlere her dem gül-i ḫandān olıcı

Bir zamāndan ki oldı Cem bīdār⁴⁷³
 1257-

El.52b

Gördi ṭurur öñinde nāme-i yār

⁴⁷² şād oluban : şād oluban, El.

⁴⁷³ Bir zamāndan ki : Bir zamāndan kim, El.

- Oқыub anı bildi mazmūnı
1258-
Dökdi gözden derūnuñ ħūnı
- Gitdi ol gün kimesneye dimedi
1259-
Derd-i ğamdan ğıdā daĥı yimedi
- Gömli ğām-nāk dīdesi nem-nāk
1260-
Nā-murād olduğına oldı helāk
- Çün yine düşdi dehre zūlmet-i ŧeb
1261-
Tutdı kılķub merāma rāh-ı taleb
- Cānib-i maķşada ŧitāb itdi
1262-
Türbeye vardı feth-i bāb itdi
- Girdi otırdı gözleyüb dehlīz
1263-
Bu gice kıldı uyĥudan perĥīz
- Bāb-ı ŧarķīde dīde-i bī-ĥāb⁴⁷⁴
1264-
Ki ne vaķtın ŧulūc' ide meh-tāb
- Nā-geh irdi zamān ki duĥter-i ŧāh
1265-
Geldi seyyārelerle ki niteki māh

⁴⁷⁴ dīde-i bī-ĥāb : dīde-i ĥāb, El.

1266- Harem içre koyub perestârî
Tâze gül dökdi taşrada hârî

1267- Eyleyüb nûr çehresiyle gürîz
Nâ-bedîd oldı zulmet-i dehlîz

1268- Şubh-mânend açıldı bâb-ı harem
Göricek anı şöyle şandı ki Cem

1269- Āsmāndan zemīne hūr indi
Ya mezār-ı şerīfe nūr indi

1270- Girdi çün türbete o kebg-i hîrām⁴⁷⁵
Aña şahbâz-ı ‘âlem itdi kıyām

1271- Birbirine tevâzu‘ eylediler
Dest-büs-ı temettu‘ eylediler

Sü.1,63b
El.53a

1272- Kıldılar bir yire ikisi cülūs
Dest-ber-dest tut ki şüy u ‘arūs

1273- ‘Āşık olmışdı Cem kulağdan aña
Oldı dîdâre daği dîde güşâ

⁴⁷⁵ türbete : türbeye, El.

Gördi bir nâzenîn-i bî-mânend
1274-
Kâküli şalmış âftâba kemend

Yüzi muşhaf-nukûş-ı süre-i nür
1275-
Yaraşur olsa hüsni gıbta-i hür

Bu.54a

Qaddi şimşâd-ı bustân-ı vefâ
1276-
‘Ârızı âb-ı cüy-bâr-ı şafâ

Ġonca-i la‘l-i nâbı hokka-i dür
1277-
Lâle-i ħaddi misk-i ħâl ile pür

Ġüsni gencine kâküli ejder⁴⁷⁶
1278-
Yok anuñ gibi bî-bahâ gevher

Çeşm u ebrûsınuñ bahânesi yok
1279-
Ġâr-ı cevruñ gülünde dânesi yok

İderek bâğ-ı ħüsni seyrân
1280-
Qaldı ħayretde nitelim ħayrân

Gördi sulţân ki Cem helâk oldu
1281-
Seyr-i ħüsniinde ‘aqlı çâk oldu

⁴⁷⁶ Ġüsni gencine : Ġüsni gencine, Sü.1

Didi ey şāh put-perest olma
1282-
Cām-ı la'1-i lebümle mest olma

Güft ü gū vaqtidür sözüm diñle
1283-
Haste hātır olub yeter iñle

Ser-i a' dāya gelmesün hālüm
1284-
Ki naşīb ola kāfire bālüm

Sü.1,64a

Beni gel bundan al firār eyle
1285-
Kendüñe tā olınca yār eyle

Ey gāzel-hān-ı bezm-gāh-ı sürür
1286-
Meclis ehlini aldı hāb-ı fütür

El.53b

Şevk ile tazelenege dil ü cān
1287-
Oqı bu şi'ri diñlesün yārān

fā - i - lā - tün / fā - i - lā - tün / fā - i - lā - tün / fā - i - lün

Dār-ı ğurbetde gamuñ gördüm gezerken yād olub
32/1-
Āşnāsın bulmuşa döndüm sevindüm şād olub

Yūsuf-ı dil olalı çāh-ı ‘alāyıkdan birün Bu.54b
2- ‘Ālemūñ sultānı oldum guşşadan āzād olub ⁴⁷⁷

Hār-ı ğam gül-bergi oldum reng-i eşkümle n’ola ⁴⁷⁸
3- Gülşen-i kūyuñda raqş itdürse āhum bād olub

‘Işk-ı bāzide cihān halkını kıldum behre-mend ⁴⁷⁹
4- Qanı Mecnūn kime ta’lim eyledi üstād olub

Lāle-veş ol la‘l-i şirine irişmezse elüm
5- Ey Bihiştī tağlar aqdarsam gerek Ferhād olub

İşidüb Cem kelām-ı dil-dārı
1288- Şaldı nuţqa leb-i şeker bārı

Didi ey yār tatalum kaçavuz
1289- İki şahbāz gibi bāl açavuz

⁴⁷⁷ sultānı oldum : sultānı olub, Sü.1

⁴⁷⁸ gül-bergi : gül-berg, Sü.1

⁴⁷⁹ ‘Işk-ı bāzide cihān halkını kıldum behre-mend : Ben göñül tıflına öğretdüm cünün uşlūbını,Bu.

Dār-ı ğurbetdürür bize bu diyâr ⁴⁸⁰ Sü.1,64b
 1290-
 Bilmezüz bu diyâra rāh-güzâr ⁴⁸¹

Çorqaram kim irüb şikâr ideler ⁴⁸²
 1291-
 Bize bu kebg-i cihânı çar ideler ⁴⁸³

Sebeb olam senün helâküñe ben
 1292-
 Getürem jeng qalb-i pâküñe ben

Gel bu ibrām-ı hāmı itme baña
 1293-
 Hâşılı “el-ğarībü ke’l-a’ mā”

Gördi sultân ki yok bu maqşada yol El.54a
 1294-
 Degül imiş bu fikr iken ma’kül

Didi gel imdi bir hayâl idelüm
 1295-
 Rāh-ı vaşluñ şavâbına gidelüm ⁴⁸⁴

Nefse şabr it bu gice kıлма sefâh
 1296-
 İrte var kııl baña fuzûli nikâh

⁴⁸⁰ ğurbetdürür : ğurbetdür, Sü.1

⁴⁸¹ bu diyâra : her diyâra, Bu.

⁴⁸² Çorqaram kim irüb : Çorqaram irüb, Sü.1

⁴⁸³ çar ideler : dar ideler, Sü.1

⁴⁸⁴ şavâbına : şevâbına, Sü.1.

Yine yârın gice gel ey hem-sâl
1297-
Bu arada müyesser ola vişâl

Ne revâdur ki kâfir-i nâ-pâk
1298-
Eyleye vuşlatum yaqasını çäk

Bu.55a

Kâfire olmasun saña olsun
1299-
Ehl-i İslâm'a merhabâ olsun

Ya budur öldüre beni küffâr⁴⁸⁵
1300-
Gülşen-i hulde eyleyem refâr

Ya budur geldüğüm diyâra şala
1301-
Pederümden ne ise harcın ala

Şöyle kim raḡnesüz gidem bu yola
1302-
Beni kâfir selâmet üzre bula

Yokdur ayruḡ ḡalâşa râh u ṡarîḡ⁴⁸⁶
1303-
Oluram ḡulzüm-i günâha ḡarîḡ

Sü.1,65a

⁴⁸⁵ öldüre beni : beni öldüre, Sü.1

⁴⁸⁶ ḡalâşa râh u ṡarîḡ : ḡalâşa ṡarîḡ, Sü.1

1304- Muttaşıl itdügüm zinā olur⁴⁸⁷
Göñlümüñ derdi bī-devā olur⁴⁸⁸

1305- Ki revā görmez anı şer' -i Hudā
Mü'mine ehl-i küfre zevce ola

1306- İmdi var āb-ı şer' ile ol pāk⁴⁸⁹
K'olasın dürr-i vaşluma hakkāk

1307- İdelüm şer' ile murāda şurū'
Kılmayalum zinā-yı nā-meşrū'

1308- Hele biz istikāmet eyleyelüm
Şer' -i pāki ri' āyet eyleyelüm

El. 54a

1309- Görelüm eyleyüb kemānına t̄ir
Ne nişāna şalar bizi taqd̄ir⁴⁹⁰

1310- Bu kelām ile oldı kaṭ' -ı nizā'
Eylediler birbirine vedā'

⁴⁸⁷ zinā olur : zinālar olur, Bu.

⁴⁸⁸ bī-devā olur : bī-devālar olur, Bu.

⁴⁸⁹ āb-ı şer' ile : āb-ı şer' a, Sü.1

⁴⁹⁰ şalar bize : şaldı bize, Sü.1

1311- Ey gâzel-hân-1 bezm-gâh-1 sürür
Meclis ehlini aldı hâb-1 fütür

1312- Şevk ile tâzelenmege dil ü cân ⁴⁹¹
Okı bu şi'ri diñlesün yârân

-----
mef - ü - lü / fâ - i - lâ - tü / me - fâ - î - lü / fâ - i - lün

33/1- Özler gönül vişâlünü irmek muhâl aña Bu.55b
Eglence ola gibi olunca bu hâl aña

2- Ölüm degüldür ol ki ölem tîğ-1 yâr ile
Ölüm odur ki yazıla cürm ü vebâl aña ⁴⁹²

3- Ol nün-1 ğurre şeklünü ey meh görüb felek Sü.1,65b
Levh-i ufukda hal ile yazmış mişâl aña

4- Gam-gîn olub oturmayaalum küy-1 yârda
Şâyed sirâyet eyleye bizden melâl aña

⁴⁹¹ Bu.'da 1312. beytin ikinci mısraı tekrar edilmiş.

⁴⁹² odur ki : budur ki, Bu.

- Her-g̃iz Bihiştî'ye yoğ idi merḥamet yüzi ⁴⁹³
 5- =
 Ger dest-g̃ir olmasa ḥüsn-i maḳâl aña

- Gördiler yoğ vişäle rāh-ı vuşül ⁴⁹⁴
 1313-
 Çıkdılar bābı kıldılar maḳfūl

- Gitdi ḳaşr-ı felek-miṣāline mäh
 1314-
 Döndi hem geldügi yire Cemşāh ⁴⁹⁵

- Vardı mäder sarāyına tenhā
 1315-
 Ğam-ı yār ile vālih ü şeydā

- Cāme-ḥābında şubḥa dek yatdı El.55a
 1316-
 Şubḥ-dem tıyn-ı ḥayrete batdı ⁴⁹⁶

- Ki ne yüzden gele zuhūra nikāh ⁴⁹⁷
 1317-
 Ola bıkr-i vişäle 'aḳd vişāh

⁴⁹³ Bihiştî'ye : Bihiştî, Bu.

⁴⁹⁴ yoğ vişäle : vişäle yoğ, Sü.1

⁴⁹⁵ geldügi yire : geldügi yola, Bu.

⁴⁹⁶ tıyn-ı ḥayrete : tıyn u ḥayrete, Sü.1

⁴⁹⁷ Ki ne yüzden : Ki yüzden, El.

Geldi evvel bu fikr-i şeytânî
1318-

Ki ne lâzım nikâh-ı Rabbânî

Güft u gü deşti bî-riyâh olmaz
1319-

Şühedâ olmasa nikâh olmaz

Ki şaķın itme râzuñı mekşûf
1320-

Yoħsa bedr-i vücûda geldi ħusûf

Ki süħan mârınuñ ayağı var
1321-

Bu meşeldür yirüñ ħulađı var

Bu.56a

Ol senüñ başıña belâ getürür
1322-

Şanma kim derdüñe devâ getürür

Sü.2,66a

İle rüsvâ-yı ‘âm ider seni ol ⁴⁹⁸
1323-

Rû-siyâh-ı ‘avâm ider seni ol ⁴⁹⁹

Bu gice var yine açub bâbı
1324-

Câm-ı vuşlatdan iç mey-i nâbı

Sañâ ol mışr-ı vuşlatuñ şekeri
1325-

Ger şorarsa nikâħdan ħaberi

⁴⁹⁸ rüsvâ-yı ‘âm : rüsvâ-yı ‘âlem, Sü.1

⁴⁹⁹ Rû-siyâh : Rüy-siyâh, Sü.1

Diyessin eyledüm murād üzre
1326-
Olasın sen de bir fesād üzre

Ne bilür hālũñi senũñ sultān
1327-
Zer virüb almalı degül yalan

Ne diseñ saña i' tikād eyler
1328-
Şübhe yoqdur ki ber-murād eyler

Ġāyeti buña bir günāh idesin
1329-
Sen de il gitdügi yola gidesin

Olmış iken bu fikr ile gümrāh
1330-
Nāgehān zāhir oldı 'avn-ı İlāh

Çeşm-i cāna görindi toğrı tarīķ
1331-
Bedreķa oldı rāhına tevfiķ

El.55b

Döndi necm-i đalāletũñ felegi
1332-
Geldi ķalbine hātır-ı meleki

Eyledi dilde bu sitāre tũlũ'
1333-
Ki revā olmaya bu kāre şurũ'

- Zen ki fiṭratda ol ola duḡter⁵⁰⁰
 1334- İdine ŧer' ŧem' ini rehber⁵⁰¹
- Nūr-1 'aqlında var iken noqŧān⁵⁰² Sü.1,66b
 1335- Ola qaŧr-1 hidāyetde sultān
- Sen ki zātuında merd-i pāk olasıñ⁵⁰³ Bu.56b
 1336- Gil-i cürme düŧüb helāk olasıñ
- Bu revā olmaya gider bunı
 1337- Diñleme türrehāt-1 mel' ünı
- Pes ol eflāk qaṭınuñ māhı
 1338- Oqadı yanına 'Alemsāh'⁵⁰⁴
- Aña efsānesin beyān itdi
 1339- Sırrı hem-rāzına 'ıyān itdi
- Türbeye varub itdügi 'ahdi
 1340- Rāh-1 vuŧlatda kılduğı cehdi

⁵⁰⁰ Zen ki fiṭratda ol ola duḡter : Zeni kim fiṭrat iken ol duḡter, Sü.1, El.

⁵⁰¹ İdine ŧer' ŧem' ini rehber : İdine ŧem' -i ŧer' ini rehber, Bu.

⁵⁰² Nūr-1 'aqlında . Dīn-i 'aqlında, Sü.1

⁵⁰³ Sen ki zātuında : Seng-i zātuında, Sü.1

⁵⁰⁴ Oqadı : O qodı, Bu.

Ol nigâr ile hasb-i hâlini
1341-
Bu gice olacağ vişâlini

Qıldı ser-cümlesin beyân 'Alem'e
1342-
Yâr-ı dil-şadı şaldı deşt-i ğama

Ey ğazel-hân-ı bezm-ġâh-ı sürür
1343-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1344-
Okı bu şi'ri diñlesün yârân

me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün

Gögerdüb cismümi seng-i cefâ ayağda yitdüm ben⁵⁰⁵
34/1-
Şan ol berg-i ġiyâham kim belâ yolında yitdüm ben

Uyarınca şeb-i 'ömrümde vuşlat şem'ini bir kez⁵⁰⁶
2-
Ğam odında nice kerre yürek yağın eritdüm ben

⁵⁰⁵ 34. ġazel El'de yok.

⁵⁰⁶ vuşlat şem'ini : vaşluñ şem'ini, Sü.1

Dil ü cân naqdini virdüm ğam u miḥnet metā' ina Sü.1,67a

3-

Belā bāzār-gāhında bu narḥı 'ādet itdüm ben

Beni mest idüb almıŝsın ḥayāl-i yāri yāremden ⁵⁰⁷

4-

Niçün girdüñ benüm kânuma ey mey saña n'itdüm ben

Bihıştî bulduĝuñ ehl-i dile benden tazarru' kıl

5-

Unutmasun du'ādan kim 'adem mülkine gitdüm ben

1345- Āh idüb didi ol dem aña 'Alem
Ne 'aceb olmış ey şeh-i 'ālem

Bu.57a
El.56a

1346- Nev-cüvānlıĝda saña ey meh-rū
Ne 'aceb sihr kılmıŝ ol cāzū

1347- Didi Cem serzeniş zamānı degül ⁵⁰⁸
Mürg-i pendüñ dil āŝiyānı degül

1348- Baña yoldaŝlıĝ eyle kim demidür
Vuşlat-ı yār derdümüñ emīdür

⁵⁰⁷ ḥayāl-i yāri yāremden : ḥayāl-i yār yādumuñ, Sü.1

⁵⁰⁸ Didi Cem : Didi kim, Sü.1

Gel nikāh itmege mu'înüm ol
1349-

Maḥzen-i rāzuma emînüm ol

Didi Cemşāh-ı bî-ḳarāra 'Alem
1350-

Ḳorḳaram kim bu dūd-ı āteş-i ḡam

'Ālemi eyleyüb bize tārīk
1351-

Yüzümüz ḳara ide niteki dīḡ

Gerḫ-i küffār ḳıldı 'ālemi tār
1352-

Aldı āhū yolın seg-i bāzār

Şehri itdi ihāta leşker-i Çīn
1353-

Biledür kendü daḡı Yezd-i La'īn

Nice olur müyesser ol maṭlab
1354-

Ne yürekle varursın aña bu şeb

Sü.1,67b

El.56b

Cem işitdi kelāmuñı 'Alem'üñ
1355-

Didi def'ini ḳılmaduñ bu ḡamuñ

Leşker-i Çīn'i ḳarşuma tūtma
1356-

Gürḡi birkaç seg ile ḳorḳutma

Nīm-i ŧeb kim kilāba bāde-i nāb
 1357- Ğālib olub havāle eyleye ħāb

Umaram furŧat el virüb nāgāh
 1358- Ğürg-rū nide berrei diye ŧāh

Döndi didi yine ‘Alem añā Bu.57b
 1359- Ki ne zībā görünmiŧ ol saña⁵⁰⁹

ŧöyle alduñ mı bulmayub hem-ser
 1360- Yok mıdur bir anuñ gibi duħter

Ki reh-i ğamda pāy-māl olduñ
 1361- Felek-i ‘ıŧa bir hilāl olduñ⁵¹⁰

Bülbül-i ğül gibi gelüb zāra
 1362- Pāy baŧduñ bu rāh-ı pür-ħāra

Cem ħı᧭āb eyleyüb yine ‘Alem’e
 1363- Didi bi-hüde düŧmedüm bu ğama

Bir perīdür ki ol melek sīmā
 1364- Olmamıŧdur ‘adīli İlīmā

⁵⁰⁹ Ki ne zībā : Ki zībā, Sü.1, Bu.

⁵¹⁰ Felek-i ‘ıŧa bir hilāl : Felek-i ‘ıŧda hilāl, Sü.1, Bu.

Gerçi kim bu umür-dîde felek
1365-
Görmemişdür anuñ nazîri melek

Bir bakımda velîkin ol duhter⁵¹¹
1366-
Ey birâder hemân saña benzer

Cem ki irgürdi bu araya sözi⁵¹² Sü.1,68a
1367-
Eşk-i hünin ile pür oldı gözi⁵¹³

Çün ' Alem bu şadâyı güş itdi
1368-
Lücce-i merhamet hürüş itdi

İricek güş-ı cânına bu hevâ⁵¹⁴ El.57a
1369-
Bildi olmuş gam âteşi bâlâ

Söyinür gerçi âteş âb ile
1370-
Def olur derd-i ser gül-âb ile

Fâ'ide eylemez bu âteşe âb
1371-
Eylemez def bu şudâ'ı gül-âb

⁵¹¹ velîkin : velâkin, Bu.

⁵¹² Cem ki irgürdi : Cem irgürdi, El.

⁵¹³ Eşk-i hünin : Eşk-i hün, Sü.1

⁵¹⁴ güş-ı cânına : güş-ı câna, Sü.1

Rıkkat-i kalbden helāk oldu
 1372-
 Tıg-ı raħm ile bağrı ak oldu

Bende-i şadık olmasun mı helāk
 1373-
 Gördi şah-ı cihānını ğam-nāk

Ey ğazel-hān-ı bezm-ġah-ı sūrūr Bu. 58a
 1374-
 Meclis ehlini aldı hāb-ı fütūr

şevk ile tāzelenmeġe dil ü cān
 1375-
 Okı bu şi'ri diñlesün yārān

mef - ü - lü / fā - i - lā - tü / me - fā - ĩ - lü / fā - i - lün

Yoluñda yilmeyen kişi bād-ı řabā gibi
 35/1-
 Görmez izüñ tozından ařer kīmiyā gibi

Olmaz cihānda ġayrı ġüzeller saña nāzır
 2-
 Dünyāya bir Nebī mi gelür Muřtafā gibi ⁵¹⁵

⁵¹⁵ Dünyāya bir Nebī mi gelür : Dünyāda yirine mi gelür, Bu.

Çeşmün yavuz qarardı Hudā hayrını vire ⁵¹⁶

3-

Ol zālimün belā buña hışmı baña gibi

Bir ğam ki şehre gelse diyār-ı ba' idden

Sü.1,68b

4-

Benden yaña teveccüh ider aşinā gibi

Dünyâyı bir tariķ ile kılsa Bihiştî geşt

5-

Zannum budur ki bulmayasun bi-vefā gibi

Didi ey şehr-yār-ı hem-zādum

1376-

Gülşen-i dilde serv-i āzādum

Bilmezem hıdmetünde neyleyeyin

El.57b

1377-

Derd-i 'ışka ne çäre eyleyeyin

Şimdi farzā eger nikāh idevüz ⁵¹⁷

1378-

Ehl-i sünnet tariķına girevüz

⁵¹⁶ yavuz qarardı Hudā hayrını vire : çatı qarardı Hudā hayr vire, Sü.1
: çatı qarardı Hudā hayrını vire, El.

⁵¹⁷ farzā eger nikāh : farzā nikāh eger , Sü.1. , farzā aña nikāh, Bu.

Kişi kâ'il midür bu bâzâra
 1379- Vire menkûhasını küffâra

'İbret olmaz mı ehl-i İslâm'a
 1380- Şala kâfir devâtına hâme

Gicesin olduĖuñ semende süvâr
 1381- İrtesi yol midur bine küffâr

İmdi sen varma bu gice hânım
 1382- Kılâyın ben saña fedâ cânım

Bu.58b

Sen otur ben varayın ol aya
 1383- Kılâyın âftâba hem-sâye

Ki bir olur ölüm iki olmaz
 1384- Kâse pür olsa bir dağı tılmaz

Umaram bendüñ ey şeh-i bî-dil
 1385- Meh-i kâdrüñ kılâm felek-menzil

Çomayam yâruñı alub gideler
 1386- Seni Ėam çâhına esîr ideler

Sü.1,69a

Olur ise ‘ināyet-i Bārī
1387-
Dāmen-i gülden ayıram ḥārī

Çün bu söz irdi gūş-ı Cemşāh’a
1388-
Şaldı ḳol gerden-i ‘Alemsāh’a

Öpdī iki gözin sürūr ile
1389-
Anı pür ḳıldı tāze nūr ile

Didi ey yār-ı şādīḳum kerem it
1390-
Ġam-ı hicrūñ vüçüdını ‘adem it⁵¹⁸

Bilürem rāstdur tedābīrūñ⁵¹⁹
1391-
Ṭoġrı varur nişānuña tīrūñ

Sen ki kūy-ı murāda ‘azm idesin El.58a
1392-
Yollaruñ müstaḳīmīne gidesin

Himmetūñ rāh-ı ḡamda zādumdur
1393-
Fikr ü re’yūñ ḳolum ḳanadumdur

⁵¹⁸ vüçüdını ‘adem it : vüçüdını sitem it, El.

⁵¹⁹ Bilürem rastdur : Bilürem āsāndur, El.

Pederüm şunduğında cām-ı memāt⁵²⁰
1394-

Baňa sen olmuş idün āb-ı hayāt

Senden olur yine baňa çāre
1395-

Meded eyle ‘ilāc bīmāre

Bu gice gül-‘izāruma sen var
1396-

Ola kim dāmenini almaya hār

Bu maħalde karar idince kelām⁵²¹
1397-

Şaldı kol ‘āleme dirāht-ı zālām

Zulmet-i şeb cihānı tar itdi
1398-

Pes ‘Alem ‘azm-ı kūy-ı yār itdi

Rāh-ı pinhāndan eyleyüb gūzerān
1399-

Sü.1,69b

Kıldı türbe derin gūşāde hemān⁵²²

Girdi sulţāna muntazır oldı
1400-

Şanki ten cāna muntazır oldı

⁵²⁰ 1394. beyit El. 'de yok.

⁵²¹ 1397. beyitten itibaren 1594. beyte kadar olan bölüm Bu. 'da yok.

⁵²² gūşāde : gūşā, Sü. 1

Bir zamāndan revān olub duḡter
1401-
Eyledi ‘azm-ı türbe-i māder

Yine ḡalub ḡaremde ḡidmet-kār
1402-
Girdi tenhā ki ola hem-dem-i yār

Gözine çün görindi rüy-ı ‘Alem
1403-
Naḡş-ı divāre döndi ḡaldı şanem

Oldı güller ḡicābdan lāle
1404-
Şöyle ḡaşd itdi kim ḡıla nāle

Ḗıḡşa ma‘lūm olub ‘Aleḡşāh’a
1405-
Ebr-veş ḡarşu durdı ol māha

Didi benden remide dil olma
1406-
Bende-i bābuñam ḡacil olma

Beni sen şanma kim yabāndan olam
1407-
Gülşen-i vuşlatuñda ḡonce yolam

Ben senüñ yār-ı cānuñuñ ḡuluyam
1408-
Pādişāh-ı cihānuñuñ ḡuluyam

1409- Seni görsem anuñ göziyle görem
 Āb-1 hayvānisūñ aña içürem

1410- Dil döküb nār-1 şevki germ itti
 Qalbinūñ āhenini nerm itti

1411- Yār-1 maḥrem görüb ‘Alemşāh’ı
 Geldi ol ḥüsn çarḥınuñ māhı

1412- Hāb-1 vaḥşet gidüb göz açdılar
 Bir yire oturub söz açdılar

Sü.1,70a

1413- Çünkü ref^c eyledi niqābın şerm⁵²³
 Güft u gū-sāzı şaldı nāle-i nerm

1414- Ey ğazel-ḥānı bezm-gāh-1 sürür
 Meclis ehlini aldı ḥāb-1 fütür

1415- Şevk ile tāzelenmege dil ü cān
 Oqı bu şi‘ri diñlesün yārān

⁵²³ ref^c eyledi niqābın : ref^c oldı eyledi niqābın, Sü.1

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Önüñde hüsrevā la' lün görüb hālını cān söyler⁵²⁴
36/1-

Şükür şevkıyle güyā tūṭī-i şīrīn-zebān söyler

2-
Kapusında n'ola ben hāke düşünām kılsa ol melek

Zemīn ehline vaqt olur sürüş-ı āsmān söyler

3-
Beni öldürmek için başuma dürlü belā şalma

Şakın soñra nazār ehline haṭṭı üstühān söyler

4-
Ne hācet diñlemek pendini şeyhuñ kim degül kādīr

Kişi güş itmege anı ki betr-i nā-tüvān söyler

5-
Bihiştī şöyle ta' līm eylemiş bir serv-nigün zā'ı

Ki bülbül gibi destinde hezārān dās-tān söyler

1416-
Didi evvel 'Alem ki ey cānān

El.59a

Gel kılayın Cem'e seni mihmān

⁵²⁴ 36. gazel El.'de yok.

Sen benüm ben senüñ libâsumuzı
 1417-
 Geyelüm ref' idüb hirâsumuzı

Anda sen 'âlem eyle ben gideyin Sü.1,70b
 1418-
 Yoluña cân u başı terk ideyin

Varayın kâfire senüñ yirüñe
 1419-
 Sen hemân kı l du' â misâfirüñe

Şöyle sihr eyleyem ki ey meh-rû
 1420-
 Âferin-bâd ide baña câzû⁵²⁵

Hûş görüb bu kelâmı ol kaşı yâ
 1421-
 Düşdiler râha oğ gibi tenhâ

Çün irişdi sarây-ı mädere râh
 1422-
 Görüb anı 'acüze eyledi âh

Virmemek istedi rızâ mäder
 1423-
 Ki tura hânesinde ol duhter

Hışm idüb tığ çekdi aña 'Alem
 1424-
 Ki kese başını mişâl-i kalem

⁵²⁵ câzû : câdu, Sü.1

Didi urduñ bu fitne-sāza canuñ
 1425- Şimdi turduñ idersin öliminüñ⁵²⁶

İtdüñ evvel bu āteşi bālā
 1426- Şimdi virmezlenürsün añā rızā

ƘorƘusından ‘acūze Ƙıldı sukūn
 1427- Ƙalem-i havf Ƙıldı Ƙaddini nūn

Gördiler fitne yandı döndiler
 1428- ‘Alem u mehlikā şoyındılar

Ol bunuñ bu anuñ libāsını
 1429- Geydi urmağa mekr esāsını

‘Alem olub nazīr-i hūr-ı cinān
 1430- Duğter oldı ‘adīle-i vildān

Her gören şeklini ‘Alemsāh’uñ
 1431- ‘Aynı oldı didiler ol māhuñ

Sü.1,71a
 El.59b

Bilmeyen baƘsa günde biñ kerre
 1432- Anı fark eyleyemezdi bir zerre

⁵²⁶ Şimdi turduñ idersin : Şimdi derdüñ ider misin, Sü.1

Pes 'Alemsâh-ı pür-zekâ tûrdı
1433-
Mâh-ı Cemşâh'a 'âdetin şordı

Ne tarafdan varur mekânına
1434-
Kim gelür hâşlardan yanına

Hem nedür adı her perestâruñ
1435-
Aşlın öğrendi nâz u refiâruñ

Pend idüb soñra didi Cemşâh'a
1436-
Ben ki yârin revân olam râha

Nefsüñe ben gelince hayr idesin
1437-
Degmeyüb dil-rübâña şabr idesin

Hâk te'âlâ virirse on güne dek
1438-
Nazaruñda 'Alem degülse gerek

Kârum ol vaqte denlü Hâlık-ı nâs
1439-
Şöyle bil kim ya zer kıılır ya nuhâs

Ol nişândan güzêr iderse hadeng
1440-
Bil ki oldı semend-i fırsat leng

Söyleyüb bu kelâmı çıkdı ‘ Alem
1441-
Bile vardı yanınca türbeye Cem

Çün ‘ Alem kıldı türbe içre duhül
1442-
Bâb-ı birünı kıldı Cem maqfûl

Ƙufı urub yöneldi hâneye Cem
1443-
Vardı ol bir Ƙapuyı açdı ‘ Alem

Bilmediler anı perestârân Sü.1,71b
1444-
Şandılar çıkdı türbeden sultân

Çıkdı ol urdılar dere fedreng⁵²⁷
1445-
Birisi zerre deñlü almadı reng

Nice reng alalar libâs anuñ⁵²⁸
1446-
Her birinde var iltibâs anuñ

Öñüne düşdiler revân oldı
1447-
Vardı Ƙaşr içre menzilin buldı

Kimseye tanmadı olub ğam-ġin
1448-
Didiler Çin-i sihr keder miskin

⁵²⁷ Çıkdı ol urdılar : Çıkdı urdılar, Sü.1

⁵²⁸ reng alalar libâs : rengler libâs, Sü.1

Büzülüb pister üzre gürbe-şifat
1449-
Yatdı ol şîr-i şerze-i ğayret

Yüzini setr idüb niķābında
1450-
Ol gice yatdı cāme-ķābında

Ey ğazel-ķān-ı bezm-ġāh-ı sürür
1451-
Meclis ehlini aldı ķāb-ı fütür

Şevķ ile tāzelenmege dil ü cān
1452-
Okı bu şî'ri diñlesün yārān

me - fā - ĩ - lün / me - fā - ĩ - lün / me - fā - ĩ - lün / me - fā - ĩ - lün

Şeb-i hicrānınum aldı ne ķāb u ne seķer peydā⁵²⁹
37/1-
Ne ġam ķānemde şem' -i şād-māniden eşer peydā

Felek deryāsını gözden geçürse ebr-i 'uryānı
2-
Benüm bir ķatre eşķüm gibi kılmaya ġüher peydā

⁵²⁹ 37. ġazel El. 'de yok.

3- ' Acebdür maşrık-ı hüsnünde ebrûlarla ol çehre

İki dâne hilâl üstinde olmuş bir kamer peydâ

Yaşum cûş itdüren gönlümdeki gamdur ki deryâlar Sü.1,72a

4-

Karâr itmez çün altında ola nâr-ı şakar peydâ

Ufuk cibrîli ' uqbâ vaşfin ile kıldı kim oldı

5-

Bihîştî'nün vücûdında tekâzâ-yı sefer peydâ

1453- Şubh-dem kim ' arûs-ı dehr-i deni⁵³⁰

Geydi bir tâze atlas-ı çemenî

Dikdi meşşâta-i yed-i kudret

El.60a

1454-

Zerden eyvân-ı çarha bir şüret

Oldı erbâb-ı bey' a-i dünyâ

1455-

Put-perest-i zer-i şanem simâ

Çîn-i sihr nev-nebât-ı çîn-i çemen

1456-

Dürr-i şebnem dağındı niteki zen

⁵³⁰ Şubh-dem kim : Şubh-dem ki, Sü.1

Zeyn idüb nev-⁶ arüs-1 hürşîdi
1457-

Şaldı gerdüne şark-1 cemşîdi

Şekl-i duhterde nâib-i sultân⁵³¹
1458-

Ya⁶ ni ol fitne-perver-i Hemedân⁵³²

Oturub pister üzre vâlih ü lâl
1459-

Âşikâr itdi halka rüy-1 melâl

Qara püş oldı ol belâ-yı siyâh
1460-

Nitekim leyle-i gamâmda mäh

Zerrece rağbet itmeyüb günca
1461-

Açmadı ol gün ağzın ol gönce

Bırağub künc-i gamda bâl u peri
1462-

Ağladı tırdı bülbül-i seheri⁵³³

Virdi meşşâtar gelüb zînet
1463-

Gözden ol dökdi dürr-i bi-қыmet

Sü.1,72b

⁵³¹ Şekl-i duhterde : Gül-i duhterde, El.

⁵³² fitne-perver : fitne-i perver, El.

⁵³³ tırdı : durdı, Sü.1

Bāğ-ı hüsne gam şalub āşüb
1464- Zerd-reng olmuş idi 'arız-ı hūb

Dest-i nireng ile virüb aña zīb
1465- Kıldılar ğabğabı turuncını sīb

Hūblar içre kılmağa mümtāz
1466- Çekdiler gözlerine sürme-i nāz

Kaşları vesmesinden aldılar
1467- Güller üzre benefşe şaldılar

Lāle vü güllerin idüb ervend
1468- Kıldılar kāmetini naĥl-i bülend

İki ğisūlarını ördiler
1469- Tāze zer-beftler geyürdiler

El.61a

Almağa mīr-i hüsni Çin'den bāc
1470- Kōdılar başı üzre zerrin tāc

Çün tamām oldı emr-i zīnet ü zīb
1471- Gülşen-i revnaĥ oldı hüsni-ı ğarīb

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Geçersin el yüze dönüb idersin dürlü fettānlık⁵³⁶

38/1-

Elüñden ‘āciz olmışdur be hey kāfir müselmānlık

Görinmezsin baña gördüm ‘adem mülkine ‘azm itdüm

2-

Ki saña gösterem nice olur ‘ālemde pinhānlık

Ḳabā geysün diyen baña gözüm yaşına bakmaz mı

3-

Kişi deryā düşe yeg degül mi aña ‘uryānlık

Ḥarāb-ı ‘ışık olan ḳalbi ḥazer ḳıl pāy-māl itme

4-

Şaḳın ey genc-i ḥüsn ejder yatağıdur bu virānlık

Bihıştī cur‘ a-i pīr-i muḡāndan behre istersün

5-

Ḳoyub kibri eşigünde var it cāñunla yek-sānlık

1480- Bir ‘aceb ḳaşra ḳondı anda ‘Alem

El.61b

Görse Rıdvān deyüpdı aña İrem

⁵³⁶ 38. gazel El.’de yok.

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Geçersin el yüze dönüb idersin dürlü fettānlık⁵³⁶

38/1-

Elüñden ‘āciz olmışdur be hey kāfir müselmānlık

Görinmezsin baña gördüm ‘adem mülkine ‘azm itdüm

2-

Ki saña gösterem nice olur ‘ālemde pinhānlık

Ḳabā geysün diyen baña gözüm yaşına bakmaz mı

3-

Kişi deryā düşe yeg degül mi aña ‘uryānlık

Ḥarāb-ı ‘ışık olan ḳalbi ḥazer ḳıl pāy-māl itme

4-

Şaḳın ey genc-i ḥüsn ejder yatağıdur bu vīrānlık

Bihıştī cur‘a-i pīr-i muḡāndan behre istersün

5-

Ḳoyub kibri eşigünde var it cāñunla yek-sānlık

Bir ‘aceb ḳaşra ḳondı anda ‘Alem

El.61b

1480-

Görse Rıḍvān deyüpdı aña İrem

⁵³⁶ 38. gazel El.’de yok.

1481- Çarh-ı rif' atde pest ider bāmı
Māh-ı zīnetde mest ider cāmı

1482- Olmuş etrāf-ı bāğı Huld'e mişāl Sü.1,73b
Mīvelerle dırahtı māl-a-māl

1483- Şeh-nişininde her ki hāl eyler
Çin u Māçin'i pāy-māl eyler

1484- Zā'idü'l-irtifa' iken o mekân
Açar ol şeh-nişinde şadırvân⁵³⁷

1485- Ne 'acebdür ki olmuş ol qarvar
Cennetün sâle fevķaha'l-enhār

1486- Vardı ol kaşra otırdı 'Alem
Çehresin aldı duķter-i 'ālem

1487- Toldı dūşizelerle ol hāne
Üşdi güyā ki şem'a pervāne

1488- Gördi bunlar içinde bir duķter
Hūsn-i simāsı cümleden bihter

⁵³⁷ şeh-nişinde : şeh-nişininde, El.

La' li şalmış derŭn-1 ğonceye derd
1489-
Eylemiş kahr-1 çeşmi nergisi zerd

Serv-i bālāsı reşk-i bāğ-1 cinān
1490-
Tāk-1 ebrŭsı tır-i ' ışka kemān

Dağı bir tāze duğter-i dŭřize
1491-
Ĝamzesi kalb-i ' āřıka nize

Lebleri şunsa cām-1 fağfŭri
1492-
Huld kaçrında mest ola hŭri

El.62a

Duğteri řāh-1 Çin imiş meğer ol
1493-
Nāmı Erzān ğören olur aña kul⁵³⁸

Ĝörŭb anı ' Alem helāk oldı
1494-
Tığ-1 ' ışk ile bağrı çāk oldı

Sīnesinŭn ğüneşin ol bŭt-i in⁵³⁹
1495-
Naķı-1 ' ışk ile eyledi tezyin

Sŭ.1,74a

⁵³⁸ Nāmı Erzān : Nāmı Erzāni, Sŭ.1

⁵³⁹ ğüneşin : ğŭlřenin, Sŭ.1

1496- Ğamze-i çeşm ile ol āfet-i cān
 ‘Alem’ūñ sīnesine urdı sinān

1497- Göricek gerçi oldı dīl-dāde
 Dil ağız virmedi velī yāda

1498- Dimedi kimseye ‘Alem güftār
 Açmadı goncesini tā şeb-i tār

1499- Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sürūr
 Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütūr

1500- Şevķ ile tāzelenmeġe dīl ü cān
 Okı bu şi‘ri diñlesün yārān

-----
 fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn

39/1- Ol büt-i tersā kaçan kim bāde-i ĥamrā şanur⁵⁴⁰
 Anı şüret eyler ammā la‘li rūĥ-efzā şanur

⁵⁴⁰ 39. Gazel El.’de yok.

2- Sîne-i şad-çäküñ ider nâlesin güş eyleyen
Bu kişi beñzer kafesde bülbüli güyâ şanur

3- La‘1-i nâbı cãn virürken bir ölümlü ‘aşığa
Müşteri geçsün döner gün gibi aşınâ şanur

4- Leylî başı örtülü gelmiş cihân bazarına
Hüsn-i dil-cüyüñ seni Mecnûn’uñ peydâ şanur

5- Ben hüner pür-menfer itmez sîm ü zer var ise gül *
Şimdi bir demdür Bihiştî âdemî dünyâ şanur

1501- Çünki aħşam irişdi geldi nisâ
Uşdı gül üzre bülbül-i güyâ

Sü.1,74b
El.62b

1502- Didiler biñ hicâb ile geline
Şu begün el virür misün eline

1503- Rû-yı güftârdan götürdi niķâb
Virdi anlara nâzük-âne cevâb

* 5. beytin 1. mısraında vezin problemlî.

Nāzenīn-āne nāzlar kıldı⁵⁴¹
 1504-
 Şev-be-şev ile niyāzlar kıldı
 =

Ki baña kār idüb fütür-ı sebīl
 1505-
 Kıldı cism-i naḥīfimi ḥancīl

Beni üç gice bāri şehzāde⁵⁴²
 1506-
 Bu sarāy içre kılsun āzāde

Tā mizācum gele biraz yirine
 1507-
 Luṭfinuñ biñ ‘ivāz kılam yirine

Hem bu keşret şudā‘ virdi baña
 1508-
 Neye yarar yanumda bu ğavġa

Gitsün anlar yeter baña Erzān
 1509-
 Olsun ol ḥaste cānuma dermān

Şeh-nişinde anuñla biz kılalum
 1510-
 Seyr-i eṭrāfa bir nazar şalalum

Gice gündüz yanumda yār olsun
 1511-
 Sözüme yok dimezse var olsun

⁵⁴¹ Nāzenīn-āne nāzlar : Tāze büstāne nāzlar, Sü. 1

⁵⁴² üç gice bāri : üç gice bāzi, El.

Dest urub dās-tān-ı nīrence
 1512- Gelsün olsun yanumda eglence⁵⁴³

Ger virürse baña bu mühleti şāh
 1513- Aña hūsnum kılam teferrüc-gāh

Bu du‘āmı kabūl iderse emīr Sü.1,75a
 1514- apusunda olam ölince esīr

Şöyle kim şāh ola sözüm üzre El.63a
 1515- Bī-‘aded būseler yüzüm üzre⁵⁴⁴

Bu sözi gūş iden zebānından
 1516- ‘Alem’ūñ sür‘at itdi yanından

Tīz varub Yezdūc’e haber virdi
 1517- Deheni telhine şeker virdi

Didi kim müjde söyleyüb ey hān
 1518- Şöyle şöyle didi saña sultān

⁵⁴³ olsun yanumda : ol yanumda, El.

⁵⁴⁴ būseler yüzüm üzre : būseler virem yüzüm üzre, Sü.1

Şād olub virdi Yezdüc-i mel'ün
1519-
Ol haber iltene hezār altun⁵⁴⁵

Virnez iken ölisine gönlük
1520-
Nefsine uyub eyledi bönlük

Pes buyurdi ki muḳtezā-yı hiṭāb
1521-
Hāşıl olmaḳda ola sa'y u şitāb

Ne ki emr eylediyse dil-dārı
1522-
Ola hāşıl murādınıñ varı

Emr kıldı sarāydan ebkār
1523-
Çıkdılar kimse ḳalmadı deyyār

Ey ḡazel-hān-ı bezm-gāh-ı sürür
1524-
Meclis ehlini aldı hāb-ı fütür

Şevḳ ile tāzelenmege dil ü cān
1525-
Oḳı bu şi'ri diñlesün yārān

⁵⁴⁵ hezār altun : yüz altun, El.

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

Gönlümi ben kākül-i dil-dāra bend itsem gerek Sü.1,75b
40/1-
Boynına anuñ iki yirden kemend itsem gerek

Muşhaf-ı hüsnüñ okımağ isterem tıfl-ı dile
2-
Nice bir kendüm gibi anı levend itsem gerek

Şanma ancak bîrdür zaḥmum dehānına lezîz
3-
Her ne seng itseñ revān ben anı ḳand itsem gerek

‘Āḳıbet ma‘ nide ey dil bir marāzdur ben saña El.63b
4-
Bāde terkîbin devā-yı sūd-mend itsem gerek

Burc eflāke diküb dūd-i figānumdan ‘alem
5-
Rāyet-i ‘ışḳı Bihiştî ser-bülend itsem gerek

Gitdi anlar ḳalub hemān Erzān⁵⁴⁶
1526-
Ḳıldı anuñla def‘-i ḡam cānān

⁵⁴⁶ ḳalub hemān : hemān ḳalub, El.

Hârlardan hâlâş olub güller
1527-
Zâğlar gitdi qaldı bülbüller

Qaşr bābını eyleyüb dīvār
1528-
Şeb irince oturdı ol iki yār

Şeb irişdikde şaldılar pister⁵⁴⁷
1529-
Girdi bir pistere iki duğter

Çekdi Erzān'ı sīnesine ' Alem
1530-
Şubha dek itdi sādence ' ālem

Geşt idüb gezdi hūsni bāğını
1531-
Geh lebin öpdı geh yanāğını

Şarılıb boynına niyāz itdi
1532-
Sā' id u sāfını nevāz itdi

Gāh öpüb geh yüzine yüz sürdi
1533-
Sürerek mihr-i gence dest urdı

Sü.1,76a

Oğşadı her yirin murād üzre
1534-
Uğramadı velī fesād üzre

⁵⁴⁷ Şeb irişdikde : Şeb irişdikce, El.

Gördi bāğ-ı vişâli pür-mîve
1535-
Aldı bir nice mîve-i şîve

Cismin oğşayub öpdi pinhâni
1536-
Urdı pâlüdesine dendâni

Ġarķ olub lücce-i muşâhâbete
1537-
Geldi ol seng-dil mülâyemete

Āteş-i arzûsı germ oldı⁵⁴⁸
1538-
Āhen-i sahtı mûm-ı nerm oldı

El. 64a

Lebleri teb sürüb süzildi gözi
1539-
Aldırub kendüyi az itdi sözi

Ĥançer-i nefis anı helâk itdi
1540-
Şerminüñ perdesini çäk itdi

Ĥâlet ol hadde irdi kim ber-şeb
1541-
Ĥusrevine didi o şîrîn-leb

Ki n'olaydı sen erkek olayduñ
1542-
Vuşlatum tahtına beg olayduñ

⁵⁴⁸ Āteş-i arzûsı : Āteşi arzûsı, Sü.1

Bu aradan kılub senüñle firār
1543-

Yiriñüzde ola idüm saña yār

Ĥuṣ gelür baña dīn-i deyden-ger
1544-

Ĥaḡ-nümādur çerāḡ-ı rüṣen-ger

Bu kelāmı ki söyledi Erzān⁵⁴⁹
1545-

Pür-sürür oldı sine-i cānān

Bildi anı ‘ Alem ki buldı murād
1546-

Mülket-i küfre düşdi şerr u fesād

Sü.1,76b

Sāḡi-i ‘ ışḡ şundi duḡtere dest
1547- =

Ḥıldı ḡayret şarābı anı da mest

Aña daḡı kılub muḡabbet kār
1548-

İtdi bāz-ı hevā hümāyı şikār

Didi Erzān’a eyleyüb ibrām
1549-

Erkek olsam olur mıduñ baña rām

Didi sen ile olsuñ ey ḡānum
1550-

Ben iderdüm saña fedā cānum⁵⁵⁰

⁵⁴⁹ kelāmı ki söyledi : kelām ile söyledi, Sü.1

⁵⁵⁰ saña fedā cānum : fedā saña cānum, El.

Didi şadıķ mısın kelāmuñda⁵⁵¹
 1551-
 Yoķ mıdur dŭrd-i ħı̄le cāmuñda

Eyledi şıdķına yemīn Erzān
 1552-
 İ̄ tıķād eyledi añā cānān

Ķıldı sırrın ʿAlem añā ıẓhār El.64b
 1553-
 Şād-mān oldı gŭrdıgı gıbi yār

Didi ger zaħmeti iħtiyār idesin⁵⁵²
 1554-
 Beni alub bile firār idesin

Dimezem yār-ı dil-pezirŭñ olam
 1555-
 ʿŌmrŭm olduķça bir esirŭñ olam

Ne ise emrŭñe itāʿ at idem
 1556-
 Ne yola sevķ iderseñ añā gidem

Bāb-ı fermānda bekleyem gedeñŭm
 1557-
 Yırde buldum felekde istedŭgŭm

Virdi dīl-dārına cevāb ʿAlem
 1558-
 Didi nāmende yazma bŭyle raķam

⁵⁵¹ Didi şadıķmısın kelāmuñda : Didi kelāmuñda şadıķ mısın, Sŭ. 1

⁵⁵² Didi ger : Didi gel, Sŭ. 1

- Şöyle kim sen olub benümle revân Sü.1,77a
1559-
Olasın bende hānuña mihmān
- Dīn-i İslām'ı iḥtiyār idesin
1560-
Bu gice Māh'a dek firār idesin
- Hem-ser eyleyem ölince seni
1561-
Ḥaşr idem ḥüsn-i vaşfuña deheni
- Sözini gūş idüb 'Alemlāh' uñ
1562-
Nūr ile tōldı sīnesi māhuñ
- Ṭungeldi döşekden ol duḡter⁵⁵³
1563-
Geydi zer-cāme şan gāzanfer ner
- Ḳalkūb evvel getürdi imānı
1564-
Vaşl-ı yār oldı añā erzānı
- Zulmet-i küfri kılmāğa ma' dūm
1565-
İtdi engüşt-i tāb-dārımı mūm
- Oldı pes maḡzen-i selāma revân
1566-
İki tiḡ aldı geldi key bürrān

⁵⁵³ Ṭungeldi : Durugeldi, Sü.1

1567- Kıldı evvel teveccüh ahura⁵⁵⁴

Şaldı dest iki esb-i şehvere

1568- Urub ol iki esbe zeyn u ligām El.65a

Gelüb itdi 'Alem öñinde kıyām

1569- Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sürūr

Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütūr

1570- Şevġ ile tāzelenmege dil ü cān

Oġı bu şi'ri diñlesün yārān

me - fā - i - lün / fe - i - lā - tün / me - fā - i - lün / fe - i - lün

41/1- Ķapuñda olmaġa tek baña feth-i bāb olsun Sü.1,77b

Muşāhibüm gerek ādem gerek kilāb olsun

2- Nedür ġo buse-i la'li yeter baña 'ıŖġuñ

Gerekmez āb-ı ĥayāti hemān Ŗerāb olsun

3- Kıyāmetüm baña ġahruñ yeg artuġ illerden

Ger i'tikād idemezseñ buyur ĥisāb olsun

⁵⁵⁴ Kıldı evvel : Kıldı andan, Sü.1

Cezālar eyleyecek cürm ise seni sevmek
4- Efendi cümleden artuḡ baña ḡisāb olsun

Bihıştī her nereye itse beyt-i ma' mūruñ
5- = Birin ḡomaz şi' r anuñ evüñ ḡarāb olsun

Didi ḡalkḡ ey şeh-i sehī-ḡāmet
1571- Ġāfil olma ki fevt olur fuşsat

Bedr-i māhı olub zafer dūninüñ
1572- Tīḡ-ı bürrānı ol ḡazā ḡūninüñ

Pister-i vuřlata ḡurūr itme
1573- Baḡt-ı nīküñ ḡözini kör itme⁵⁵⁵

Ehl-i küfri gel eyle ḡör u ḡaḡīr
1574- Ki yatur mest zümre-i ḡınzīr

Ecel ebrine ol nesīm-i řimāl
1575- Tā gele ḡara ḡūnlerine zevāl

⁵⁵⁵ Baḡt-ı nīküñ : Taḡt-ı nīküñ, El.

İşte bir tığ saña biri baña
1576- El.65b
Gel qadem-rence eyle ol yaña

Sen baña ben saña kılub nuşret
1577-
Olalum küfr zer'ine âfet

Küfr zer'ini tār-mār idelüm
1578- Sü.1,78a
‘Alağ-ı tığı táb-dār idelüm

Nār idüb gözlerine bu leyli
1579-
Qoyalum adlarına vā-veyli

Giderüb rāh-ı dīnūñ aḥcārın
1580-
Ol gülistānuñ açalum ḥārın

Çün ‘Alem bu kelāmı güş itdi
1581-
Cām-ı gayret çeküb ḥurūş itdi

Aldı deste birin iki tıguñ
1582-
Táb-dār itdi mähımı miḡuñ

Táb-ı şemşiri şem'-i rāh itdi
1583-
Nīm-şeb ‘azm-ı bezm-gāh itdi⁵⁵⁶

⁵⁵⁶ ‘azm-ı bezm-gāh : ‘azmı bezm-gāh, Sü.1

İki şîr-i jiyân ner u mâde
1584-
Pençe-veş aldı hançer-i sâde

Birisi bedreka birisi tâbi^ç
1585-
Yog idi anda şâliş u râbi^ç

İrdiler bezm-gâh-ı küffâra
1586-
Gördiler herbirisi bir hâre

Bunca günden içerler idi şarâb⁵⁵⁷
1587-
Bu şeb olmuş kamûsı mest u harâb

Seyl-i bâde yakub bedenlerini
1588-
Hâke şalmış hisâr-ı tenlerini

Câm şunmuş çerâğ şöynmiş
1589-
Bezm-geh toli virmişe dönmiş

Yezd ü Yezdüc şarâbdan bî-cân
1590-
Mest-i bî-höd ekâbir-i a' yân

Uyumış kendüden geçüb her mîr *
1591-
Bâde kılmış vezîri bî-tedbîr

Sü.1,78b

⁵⁵⁷ içerler idi : içilür idi, Sü.1

* El. nüshası 1591. beyitten itibaren 1613. beyte kadar noksan.

Şöyle mürd olmuş anda ol cumhür
1592-
Kılmaya zinde bāng-i nefḥa-i şūr

Her biri bī-ḥaber maḳā' idden
1593-
Pes ' Alem geḫdi kim sā' idden

Kıldı aña mu'āvenet duḫter
1594-
Ser-i küffāra şaldılar ḫançer

Lem' a-i ḫançer-i şafā-efzün Bu.59a
1595-
Oldı bunlara şem' -i rāh-nünün

Gitdi ḫurbana Yezd ile Yezdüc
1596-
Yanlarınca bile nice ergeç

Ayırub serlerini bunca tenün
1597-
Dökdiler eşk-i sürḫını bedenün

Ser-i kāfirden ol iki ser-ber
1598-
Eylediler iki tenisei pür⁵⁵⁸

Geldi meydāna ol iki aşḫar
1599-
Bindiler nev-cüvān ile duḫter

⁵⁵⁸ tenisei : teninei, Bu.

1600- Gıtdıler sür' at ile baht gibi
İki tır-i kemân-ı saht gibi

1601- Ol iki aşkarı şalub rāha
Ol şeb içinde irdiler Māh'a

1602- Nāzil olub sarāy-ı māderde
Gördiler Cem piyāde pisterde

1603- Degmemiş duht-ı şāha bildiler
Uyarub anı şād kıldılar

1604- 'Alem'i gördüğü gibi Cemşāh
Şandı kim anuñ oldu mülket-i Māh

Sü.1,79a

1605- Öpdı mesrūr olub dehānını
Ḳādir olsa virürdi cānını⁵⁵⁹

1606- Vardı bī-dār kıldı sultānı
Didi ey mürde cismimüñ cānı

1607- Muştuluğ geldi rif' at ile 'Alem⁵⁶⁰
Bizüm oldu yine bütün 'ālem

⁵⁵⁹ virürdi cānını . virdi cānını, Bu.

⁵⁶⁰ Muştuluğ geldi rif' at ile : Muştuluğ rif' at ile geldi, Sü.1

İşidüb ol kelâmı mäh tamâm
1608- Nîm-i şeb kıldı serv gibi kıyâm

Geldiler meclis-i 'Alemşâh'a⁵⁶¹
1609- Kıldılar şükr ü minnet Allâh'a

Gördiler hüsni-rüy-ı Erzân'ı Bu.59b
1610- Didiler kim saña bu erzânî⁵⁶²

Şordılar kışşa aşlını 'Alem'e
1611- Ki nice kâdir oldu def'-i gama

Söyledi bunlara ser-encâmı
1612- Kıldılar ol şeb içre bayrâmı

İrişince bu kışşa encâma
1613- İrdi tâb âftâbdan bâma

Ey gâzel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
1614- Meclîş ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1615- Okı bu şi'ri diñlesün yârân

⁵⁶¹ meclis-i 'Alemşâh'a : meclisi 'Alemşâh'a, Sü.1

⁵⁶² saña bu . bu saña, Sü.1

mef - ü - lü / me - fâ - î - lün / mef - ü - lü / me - fâ - î - lün

Bir kâkül-i leyliye çıkdı dil-i üftâde Sü.1,79b
42/1-
Seyrâncı düşem gibi Mecnûn ile şahrâda

Ol husrev-i hûbânuñ yumşadsaña göñlüni⁵⁶³
2-
Gösterseñe ey dil taş kesmegi Ferhâd'a⁵⁶⁴

‘İşk işleri ‘aşıkdan şehri çre ‘ıyân olsa
3-
Mecnûn gibi neylersin lâf urmağı tenhâda

Meclisde ezel beñzer görmiş leb-i cânânı⁵⁶⁵
4-
Dağı o hevâ ile bezm olsa döner bâde

Tab‘ında Bihiştî’nün her ma‘nî-i zîbâ-ter
5-
Ebkâr-ı perîdür kim oynar şuya deryâda

Şubh-dem kim şeh-i diyâr-ı şark El.66a
1616-
Urdı bu taht-gâh-ı sebzde berç⁵⁶⁶

⁵⁶³ yumşadsaña göñlüni : yumşadsañına göñlin, Sü.1

⁵⁶⁴ gösterseñe : gösterseñine, Sü.1

⁵⁶⁵ beñzer görmüş : görmüş beñzer, Sü.1

⁵⁶⁶ sebzde : sebze, Bu.

Geyüb ekvān qabā-yı gūnā-gūn

1617-

Cāme-ḥāb-1 siyāhı kıldı birūn

Tāc-1 zerrīni başa aldı felek

1618-

Geldi dīvānına cünūd-1 melek

Bu.60a

Zūlm-1 zūlmetden olmuş idi helāk

1619-

Geldi kıldı sepīde-dem yaqa çāk

Cām-1 mihr ile def' olub zulumāt

1620-

Hızr-veş sebze açdı āb-1 ḥayāt

Didi Cemşāh-1 pūr-sürūra ' Alem⁵⁶⁷

1621-

Olmaya kim derūnuña gele gam

Bu iki duḥteri kılub pinhān

1622-

Otur epsem sarāy içinde nihān

Varayın ben beşāret eyleyeyin

1623-

Maḥzen-i şāhı gāret eyleyeyin

Sü.1,80a

Olma gam şirine şaḥın naḥçir

1624-

Ki mübārekdür itdügüm tedbır

⁵⁶⁷ Cemşāh-1 pūr-sürūra : Cemşāh-1 pūr-gurūra, El.

Yirine oğlı yoğ Şeh-i p̄rũn
 1625- Umaram tağt ola senũn yirũn

Mekke Şehrinde grdũđũ ol ĥãb
 1626- Fetĥ ide ũstũne mũbãrek bãb

Ėurtulub derd-i ĥuŐŐa ĥãhından
 1627- Giresin bãĥ-ı vaşla rãhından

Cem'e bu pendı kıldı dağı ' Alem
 1628- Başdı birũn-ı bãb-ı ĥaŐra ĥadem

Urdı esbe iki ten̄seleri ⁵⁶⁸
 1629- ĖaŐdı bu kim yıĥa ken̄seleri

Ol Őadãĥat diyãrınũn Őãhı
 1630- Ťutdı Őãh ãstãnına rãhı

Ėılmayub iltifãt der-bãna
 1631- Girdi d̄vãn-sarãy-ı Nu' mãn'a

El.66b

Őãh õninde pũb zem̄n u du' ã ⁵⁶⁹
 1632- Oĥıdı medĥinde ĥamd ũ Őenã

⁵⁶⁸ ten̄seleri : ten̄eleri, Bu.

⁵⁶⁹ zem̄n u du' ã : zem̄-i du' ã, Bu.

Pes tenīse içinde her ne ki var⁵⁷⁰
1633-

Bu.60b

Eyledi pāy-ı taht-ı şāha nişār

Ḥūn ile Yezd ü Yezdüc'ün başı
1634-

Rūy-ı meydānuñ oldı nakqāşı

Seyr idüb bunca serleri ümerā
1635-

Geldi mir'āt-ı dillerine şafā

Ser-i a' dāyı gördiler bī-ten
1636-

Sü.1,80b

Şevqden oldı gözleri rūşen

Girye kıldı sürürdan a' yān
1637-

Dīdeler oldı ' ayn-ı şādırvān

Pes ' Alemşāh'a didi Nu' mān-şāh
1638-

Nice bulduñ bu şa' b maqşada rāh

Ey cüvān-baht Hızr'a beñzersin
1639-

Ya osın ya añā birādersin

Bunları nice kırduñ ey gāzī
1640-

Qılıcuñ kande çaldı bu sāzı

⁵⁷⁰ tenīse : tenīe, Bu.

Didi kim Çin içinde ben bî-hüş
1641-
Bu şeb urdum bu fetḥ bābına dūş

Hızr-ı hūş-pey baña olub yoldaş
1642-
Virdiler rāh-ı gamda bunlar baş

Şeb-i ğayretde bunlaruñ ḥīle ⁵⁷¹
1643-
Virdi divār u derlerin sile

Döndi andan şeh-i mübārek-fāl
1644-
‘Alem’e duḡterini kıldı su’ā

Didi n’oldı benüm gözüm nūrı
1645-
Didi mesrūr-dildür ol ḥūrī

Didi şihḡat serā-çesinde midür
1646-
Didi ebkār-ı pürde mer’idür El.67a

Didi beñzersin aña bir miḡdār
1647-
Didi anuñçün oldı böyle bu kār

Didi şimdi ne yirdedür sultān
1648-
Didi kim bende-ḡānede miḡmān Bu.61a

⁵⁷¹ Şeb-i ğayretde : Şeb-i ‘ibretde, Sü.1

Didi şadıķ mısın bu sözde şahîh
1648-
Didi kim dâmenine degmedi riĥ

Ey ğazel-ĥân-ı bezm-ġâh-ı sürür
1650-
Meclis ehlini aldı ĥâb-ı fütür

Şevķ ile tâzelenmege dil ü cân
1651-
Okı bu şi'ri diñlesün yârân

me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün

Sen ey bād-ı seĥer ġâyet mübârek bâda beñzersin⁵⁷²
43/1-
Diyâr-ı ġam-ġüsârumdan gelür dil-şâda beñzersin

Didüm bildüñ mi ben bende kimem ġam Bîsütün'ında
2-
Didi ol ĥusrev-i şîrîn zebân Ferhâd'a beñzersin

Ĥayâl-i yârî dîdemde ne zîbâ eyledüñ taşvîr
3-
Sen ey merdüm şu üzre naķş ider üstâda beñzersin

⁵⁷² 43. ġazel El.'de yok.

Benüm sen tazelersin derdümi ey nâle-i bülbül
 4- Ki bālīn-i belāda itdügüm feryāda beñzersin⁵⁷³

Bihıştī gerçi şāh-ı ʿışka kıl olmuş gedāsın sen
 5- Cihānuñ kār u bārından velī āzāde beñzersin

- ʿAlem’ün gūş idüb kelāmını şāh El.67b
 1652- Buldı gerçeklügi delīline rāh
- Didi ger olmazsa bu pāk-nihād
 1653- Buña el virmez idi zūlf-i murād
- Merd-i pāk olmasa bu tāze gūlām
 1654- Bunda olmazdı buqadar iqdām
- Pāk-dīn olmasa eger bu cūvān Sü.1,81b
 1655- Buña nāşır olur mıdı Raḥmān
- Bu cūvān olsa hīz-i dāmen-çāk Bu.61b
 1656- Dīni kılmazdı āb-ı tīg ile pāk

⁵⁷³ feryāda beñzersin : Ferhād’a beñzersin, Bu.

Bu eger olsa nefesine maḵhūr
1657-
Olmaz idi muzaffer u maṣṣūr

Merdüm-i nefis-perver olsa eger
1658-
Buña feth olmaz idi bāb-ı zafer

Ger bu olsa yolında egri vü leng
1659-
Ṭoḡrı urmaz idi nişāna ḡadeng

Her ki ālūde-i cenābet ola
1660-
Sezmezem anda bu mehābet ola

İ' tikād itdi ḡaşılı Nu' mān
1661-
Ki daḡı tāze ḡoncedür sulṭān

Bildi kim raḡnesüzdür ol mīve
1662-
Daḡı dūşizedür degül bīve

Eşeri ḡalmadı dilinde ḡamuñ
1663-
Āferīn itdi şıdḡına ' Alem 'üñ⁵⁷⁴

Pes ol eşnāda pādişāh-ı cihān
1664-
Bunı ḡöñlinde eyledi pinhān

⁵⁷⁴ şıdḡına : şıdḡında, Sü.1

Ki eger duḡtınıñ göre yüzini

1665-

Salṭanatdan berī kıla özini

Geçüre taḡta bu melek-şıfatı

1666-

Bildüre aña mülk ü salṭanatı

Eyleye duḡterini aña nikāḡ

El.68a

1667-

Yüzlerine baḡa ġudüvv ü revāh⁵⁷⁵

Çünkü bu fikri kıldı şāh-ı kerīm

Sü.1,82a

1668-

‘Alem’e didi eyleyüb ta‘zīm

Bendeñe rüşen eyle ey şāhum

1669-

Ki ne menzildedür benüm māhum⁵⁷⁶

Ḥādime rāhını ‘ıyān eyle

1670-

Der ü dīvārını beyān eyle

Baña sulṭānumı getürsün ol

Bu.v.62a

1671-

Olayın tā ölince ben saña ḡul

⁵⁷⁵ ġudüvv ü revāh : ġudüvv-i revāh, Sü.1, El.

⁵⁷⁶ Ki ne menzildedür : Ki menzildedür, Sü.1

1672- Kaşr-ı mäder ‘alâmetini ‘Alem
Şalıvirdi vü şaldılar âdem

1673- Vardı hâdim getürdi sulţânı
Pâdişeh gördügi gibi anı

1674- N’olduğın bilmedi sürürından
‘Aklı gitdi bu bâde şürından⁵⁷⁷

1675- Gördi çün karşıdan gelür sulţân
Kendüden geçdi pâdişâh-ı cihân

1676- ‘Âlemüñ geçdi raht u bahtından
İndi bî-ihtiyâr tahtından

1677- Taht-gâhın hibe kılub ‘Alem’e
Eyledi maḥrem anı ol ḥareme⁵⁷⁸

1678- Didi gel otur ey cüvân-bahtum
Saña erzânidür benüm tahtum

1679- Eyü virdi seni baña Allâh
Âḫiret oğlum ol benüm ey şâh

⁵⁷⁷ bu bâde : bu yâda, Bu., El.

⁵⁷⁸ Eyledi maḥrem anı : Eyledi anı maḥrem, Bu.

Geçdi tahta ' Alem culūs itdi
1680-
Vüzerā geldi dest-būs itdi

Kim ki var ise anda şāh u sipāh Sü.1,82b
1681-
Didiler aña yār için Allāh

Ey gezel-ḥān-ı bezm-gāh-ı sürür El.68b
1682-
Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütür

Şevḳ ile tazelēmege dil ü cān
1683-
Oḳı bu şi'ri diñlesün yārān

fā - i - lā - tün / fā - i - lā - tün / fā - i - lā - tün / fā - i - lün

Saltanat yetmez mi bezm ehli kıyām eyler baña⁵⁷⁹
44/1-
Mīr-i meclis kendü yanında maḳām eyler baña

Ḳanmazam ' işḳuñ meyinden gerçi üstād-ı ḥayāl⁵⁸⁰ Bu.62b
2-
Arzı bir dāne sebū nüh çarḫı cām eyler baña

⁵⁷⁹ 44. gazel El.'de yok.

⁵⁸⁰ Ḳanmazam : Faḳrım, Sü.1

‘Arşa-i ‘ıŝkuñ ser-âmed pehlivânısın diyu ⁵⁸¹

3-

Deh-zebânlar kabır-i Mecnûn’dan selâm eyler bana⁵⁸²

Göresiz âhir-i gamı ol hüsrev-i şirîn-lebün

4-

‘Işk Ferhâd’ını bir ednâ gulâm eyler baña

Ol hümâyam kim Bihiştî şayd için ŝayyâd-ı ‘ışk ⁵⁸³

5-

Hâl-i yâri dâne zülf-i yâri dâm eyler baña

‘Alem’e tahtını virüb Nu‘mân

1684-

Oldı kendü derûn-ı kaşra revân

Gördi kim kaşra pây başdı peder

1685-

Çeşm-i temkîn ile gelüb duhter

Zülfi gibi düşüb ayagına

1866-

Bülbül oldı vişâl-i bâgına

Kıldı tütî gibi maqâle-i nâz

Sü.1,83a

1687-

Didi ey pâdişâh-ı bende-navâz

⁵⁸¹ ‘Arşa-i ‘ıŝkuñ ser-âmed pehlivânısın : ‘Işk meydânında şimdi sen ser-âmedsin, Sü.1

⁵⁸² Deh-zebânlar kabır-i Mecnûn’dan : ‘Âlem-i ervâhdan Mecnûn, Sü.1

⁵⁸³ Ol hümâyam kim Bihiştî : Ol hümâyı ey Bihiştî, Sü.1

Bu cüvâna ri'âyet eyle meded⁵⁸⁴
 1688-
 Ki olubdur mesîl-i fitneye sed

Ṭıynetî şıdķ ile muḥammerdür
 1689-
 Şabr bâbında ḳalbi mermerdür

Şanma anı beşer melekdür ol El.69a
 1690-
 Tâ olunca saña gerekdür ol

Şol ḳadar şabr virmiş aña Şabür
 1691-
 İstikâmetden anı irmeye ḥür

Maḥrem olmayana nazar ḳılmaz
 1692-
 Cadde-i şer' den güzer ḳılmaz⁵⁸⁵

Ḳodı şıdķ ile dîn yolında seri
 1693-
 Bunca kāfirden itmedi ḥazeri

Ḥızır irişdi bu yolda duḫterüñe Bu.63a
 1694-
 Ḳodı nuşret külâhını serüñe

⁵⁸⁴ Bu cüvâna : Bu cüvâni, Bu., El.

⁵⁸⁵ Cadde-i şer' den : Ḥadde-i şer' den, Bu. : Cadde-i ' arşdan, Sü.1

- Beni küffârdan rehâ kıldı
1695-
Bî-şifâ derdüme devâ kıldı
- Beni bunda koyub revân oldı
1696-
Qal‘ a-i ‘ arza päs-bân oldı
- Aldı kâfirden intikâmumuzu
1697-
Ser-bülend itdi şıyt nâmumuzı⁵⁸⁶
- Olmasa anda gayret-i İslâm
1698-
Gelmez idi zuhûra bu iqdâm
- Her ki anı saña iderse nifak
1699-
Qıl anı nâr-ı tıg ile ihrāk
- Bakma gammâzuñ itdügi gamza
1700-
İtmedi itdügin ‘ Alî Hâmza
- Her ne ihsân ki eyleseñ yiridür
1701-
Benüm ol iki gözümüñ biridür
- Yokdur aña diyânetinde nazîr
1702-
Qanı tahtuñda aña beñzer emîr

Sü.1,83b

⁵⁸⁶ şıyt nâmumuzı : şayd nâmumuzı, Sü.1

Yine var ise mişli hem-demidür
1703-
Ya' ni iklim-i 'işmetün Cem'idür

Ey ayağı türābı t̄ac-ı serüm
1704-
'Ālemün nūr-ı d̄idesi pederüm

Bir daḡı vardur ol cüvāna qarın El.69b
1705-
Ancaḡ oldur mu' ādil aña hemin⁵⁸⁷

İkisi daḡı pāk-dāmendür
1706-
Zīb-i taḡvā ile müzeyyendür⁵⁸⁸

İkisi daḡı şāh-ı mülk-i murād
1707-
İkisi daḡı sedd-i rāh-ı fesād

İkisi daḡı ajder-i ḡayret
1708-
İkisi daḡı lāyık-ı devlet

Bu vezir oḡlı ol sülāle-i şāh Bu.63b
1709-
Burc-ı şıdḡa ol āftāb bu māh

Şıḡar-ı sinde olmış ol ma' şüm
1710-
Nāzenin duḡterün gibi mazlüm

⁵⁸⁷ Ancaḡ oldur : Yine oldur, Bu.

⁵⁸⁸ Zīb-i taḡvā : Zīb ü taḡvā, Bu.

Hāşılı maḥzar-ı pederde nigār
1711-
Didi bunuñ gibi nice güftār

Nice bunuñ gibi nefīs güher
1712-
‘Arza kıldı dehenden ol duḡter

Dehen ü dīdeden döküb lülū
1713-
Rāh-ı şefkatde eyledi tek ü pū

Sü.1,84a

Nazar itdükce āb-ı çeşm-i tere
1714-
Düşdi raḡm āteş-i dil-i pedere

Duḡtere ḡasb-i ḡālī bī-kem ü bīş⁵⁸⁹
1715-
Kıldı bir bir şeh-i cihān teftiş

Şordı aḡvālī bildi kışşai şāh
1716-
Didi kılmış saña ‘ināyet İlāh⁵⁹⁰

Diñleyüb şādīkāne sözlerini
1717-
Gözi nūrnuñ öpdī gözlerini⁵⁹¹

⁵⁸⁹ ḡasb-ı ḡālī bī-kerm : ḡasb-ı ḡāl-i bī-kerm, El.

⁵⁹⁰ İlāh . Allāh, Sü.1

⁵⁹¹ Gözi nūrnuñ : Gözi gözinuñ, El.

1718- Ey gâzel-hân-1 bezm-gâh-1 sūrūr
Meclis ehlini aldı hâb-1 fütūr

1719- Şevk ile tâzelenmege dil ü cân*
Okı bu şi'ri diñlesün yârân

fe - i - lâ - tün / fe - i - lâ - tün / fe - i - lâ - tün / fe - i - lün
(fâ - i - lâ - tün) (fa' - lün)

45/1- 'Älemün zevki ruhuñ gülşenini seyrândur
Yoħsa ey Yūsuf-ı gül çehre bu ne zindândur

2- Leşker-i eşk ile âhum 'alemin gördün ise
Baña ta'n eyleme zâhid ki gönül sultândur

3- Şalınur serv uyur nergis ider gül hânde
Kimi ser-hüş kimi tiryâki kimi hayrândur

4- Koynuña koyma dehâna şalagör maluñu kim Bu.64a
'Âkıbet olacağun Hâk yolına qurbândur

5- Nice seyr ola Bihiştî saña kim rüz-ı vişâl
'Ömr-i Nüh olsa benüm rûhum aña bir andur

* 1719. beyitten itibaren 1811. beyte kadar olan bölüm El'de noksan.

Tetimme-i maḳāl⁵⁹²

- 1720- Cünki aldı murādı üzre ḥaber Sü.1,84b
 1720- Kalkub andan revāne oldu peder
- 1721- Vardı taht üzre dıkdügi ‘Alem’e
 1721- Didi ol mīr-i mülket-i ‘Acem’e
- 1722- Ki bir āvāz iriṣdi gūṣ-ı dile
 1722- Bā’ iş oldu ṣadāsı cūṣ-ı dile
- 1723- Bir cūvān var imiṣ saña hem-dem
 1723- Nām-ı nīkine dirler imiṣ Cem⁵⁹³
- 1724- Sīretinde saña birāder imiṣ
 1724- Āteṣ-i ṣabra bir semender imiṣ
- 1725- Anı baña getürdivir göreyin
 1725- Kadem-i pākine yüzüm süreyin⁵⁹⁴
- 1726- Cün bu söz ṣadır oldu Nu’ mān’dan
 1726- ‘Alem’e uyıvirdi ṣan cāndan

⁵⁹² Bu.’da yok.⁵⁹³ Nām-ı nīkine : Nām-ı nīkini, Sü.1⁵⁹⁴ süreyin : süreyim, Sü.1

Zâhir olub yüzinde nūr-ı sürūr
1727-
Didi destūr şāha ey destūr

Var benüm şāhuma kılub ikrām
1728-
Şun aña müjde bâdesinden cām

Nefesün eyle goncesine nesim
1729-
Pâdişāhâne kıl aña ta' zīm

Lâyık oldur bu devlet ü cāha
1730-
Ben ne hākem güneş gerek Māh'a

Bende-i şādıķam ben oldur şāh
1731-
Salţanat bendeye degüldür rāh

Pederinün vezīridür pederüm
1732-
Hāk-pāyidürür külāh-ı serüm

Sü.1,85a
Bu.64b

Pes vezīr ol dem eyleyüb tedbīr
1733-
Oldı mefruş yollar üzre hārīr

Zeyn olup nice biñ perī-peyker
1734-
Ele aldı t̄abaķlar ile güher

1735- Kıldılar yol kenâresinde kıyâm
Virdiler birbirine hüsni nizâm

1736- Aldı hem bir semend-i bād-şitâb
Çarç-ı cevher-ligâm u zîn ü rikâb

1737- İdüb ikrâm şâha terğibi
Kıldı yirlüyirince tertibi

1738- Eyleyüb nice begler ile mürür
Vardı mâder sarâyına destür

1739- El öpüb virdiler Cem'e haberi
Çekdiler ol semend-i mu'teberi

1740- Bindi Cem kıldı 'azm-ı râh-ı sarây
Yüridi piş u per nice âlây

1741- İki cânibden üstine her-bâr
Dür ü gevher iderler idi nişâr

1742- Olmuş idi vezîr önünce delîl
İrdi âhîrle taht-gâha sebîl

1743- Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sūrūr
Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fūtūr

1744- Şevġ ile tāzelenmeġe dil ü cān .
Oġı bu şi‘ri diñlesün yārān

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

46/1- ‘Azm iden ġül-zāra serv-i ser-bülendümdür benüm Sü.1,85b
Seyr ider āzāde-ġadlerle efendümdür benüm

2- Ben Süleymān-ı diyār-ı ‘işretem ey mey-fürüş Bu.65a
Ĥātemüm cām u hevā çābük-semendümdür benüm⁵⁹⁵

3- Göz yumub vardum ben atdım āteř-i ‘iřġa beni⁵⁹⁶
Düşmenüm bir ġayrı kimse şanma kendümdür benüm

4- Ger bulursam ayaġından aşmaġa dil tıflmı⁵⁹⁷
Rişte-i cān elde bir ĥāzır kemendümdür benüm

⁵⁹⁵ çābük-semendümdür : çābük sūvārumdur, Sü.1

⁵⁹⁶ Göz yumub : Göz yuyub, Sü.1

⁵⁹⁷ ayaġından : ayaġında, Sü.1

Ey Bihiştî bu cihândan çokdan eylerdüm sefer⁵⁹⁸

5-

Egliyen bir pâre şi' r-i dil-pesendümdür benüm

Esbden kıldı kaçır öfünde nüzül

1745-

Pes derün-ı sarāya itdi diğül

Geldügin göricek ' Alem indi

1746-

İzn olub esb-i cāha Cem bindi

Yirin itdi aña nişimen-gāh⁵⁹⁹

1747-

Güneşi şehr-i Māh'a eyledi şāh

Taht-ı ' āc üzre kim nişest itdi

1748-

Rif at-i Cem sipihri pest itdi⁶⁰⁰

Çün süvār oldı devlet atına

1749-

Salṭanat ki yaraşdı zātına

Tende zer-beft ü serde zerrin tād

1750-

Oldı devlet serāçesinde sirāc

⁵⁹⁸ Ey Bihiştî : Ben Bihiştî, Sü.1

⁵⁹⁹ nişimen-gāh : nişeste-gāh, Sü.1

⁶⁰⁰ Rif at-i Cem : Ref ini Cem, Sü.1

1751- Hüsni hulkı olub cihân-ārā
Şem' -i ruhsârı virdi dehre ziyâ

Sü.1,86a

1752- Halk-ı 'âlem sürûra gark oldu
Mülket-i Mâh nûra gark oldu

1753- Kıldı begler gelüb mübârek bād⁶⁰¹
Görüb ol şahı oldılar dil-şād

1754- Her biri öpdü pây-ı taht-ı Cem'i
Çekdi ser göklere du'â 'alemi

1755- Hem 'Alemsâh'a eyleyüb taşîn
Kimi kıldı du'â kimi âmîn

Bu .65b

1756- Kılub inşâf istikâmetine
Âferîn itdiler şadâkatine

1757- Şâh-ı Nu'mân'a şöyle geldi sürür
Kim olayazdı nâr-ı şevk ile nûr⁶⁰²

⁶⁰¹ Kıldı begler : Kıldılar begler, Bu.

⁶⁰² Kim olayazdı : Ki olayazdı, Bu.

İkisinüñ öpüb iki gözini
1758-
Tutdı gökden yaña du'â yüzini⁶⁰³

Açdı dergâh-ı Hakk'a dest-i ümîd
1759-
Didi ey emr-i saltanatda vahîd

Pîrlükde idüb baña hürmet
1760-
Bu iki nev-cüvâna vir kuvvet

Nuşretüñ bunlara qarın eyle
1761-
Bunları reh-nümâ-yı dîn eyle

Ehl-i İmâna âb-ı hayvân it
1762-
Mülk-i küffâra nâr-ı süzân it

Bâg-ı ihyâya kıl nesim-i hayât
1763-
Zâg-ı a' dâ-yı dîne tîr-i memât

Çün temâm oldı bu du'â-yı tavîl
1764-
Maqşada irdi intihâ-yı sebîl

Sü.1,86b

El yüze sildi pâdişâh-ı cihân
1765-
Âhîr oldı du'â ile dîvân

⁶⁰³ Tutdı : Dutdı, Sü.1

Hil'at u ni' met ile hayl ü haşem
1766-
Şaldılar hâne cânibine kadem

Ey ğazel-hân-ı bezm-ğâh-ı sürür
1767-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1768-
Okı bu şi'ri diñlesün yârân

-----
mef - ü - lü / fâ - i - lâ - tü / me - fâ - i - lü / fâ - i - lün

Görse sinânuñı dil olur şöyle şâd-mân
47/1-
Şan gördi rû-yı Yûsuf'ı Ya' kûb-ı nâ-tüvân

Bu.66a

Zâl-i sipihri nîzesi üstinde oynadur⁶⁰⁴
2-
Bir Lendühâ'dur âhum evet hayli pehlevân

Ser-bülend-i âhumı kıлмаğa terbiye
3-
Bâğ-ı belâya 'ışk beni kıldı bâğ-bân

⁶⁰⁴ nîzesi üstinde : nîzesi üzre, Sü.1

4- Kıl sun sūcūd hūsnūñe diyu melā'ike
 Āhum çıkub feleklere her vaqt oqur ezān

5- Hem-vāredür Bihiştî'nūñ ebyāt-ı nāzūki
 Beş barmağūñ tefāvüti ellerdedür hemān

1769- Çünki dīvān tağıldı Nu'mān Şāh
 Tutdı duhter sarā-yı semtine rāh

1770- Gördi sulţān ki girdi qaşra peder⁶⁰⁵ Sü.1,87a
 Turdı bālāya nitekim 'ar'ar

1771- Karşu vardı kapuya dek pedere
 'Arız-ı hūsn eyledi perī beşere

1772- Dest-būs eyleyüb du'ā kıldı
 Dil-i Nu'mān'ı pür-şafā kıldı

1773- Pes didi ey emīr-i mülket-i dil
 Bir murādum var anı hāşıl kıl

⁶⁰⁵ girdi qaşra : sarāya girdi, Sü.1

Bir perî kaldı kaşr-ı mâderde
1774-
Görse anı tutar melek perde

Sevgilü yâridur 'Alemlâh' uñ
1775-
Ġazve-i şebde şem' idür râhuñ⁶⁰⁶

Duġter-i şâh-ı Çîn' dür ol duġter
1776-
Baña olmışdur âhîret hâher

Dâr-ı ġurbetde ġalmasun tenhâ
1777-
Gönder âdem getürsün anı baña

Her ne ihsân ki baña eyleyesin
1778-
Hem anuñ gibi aña eyleyesin

Bu.66b

Ki ol olmuşdurur bu fetġa sebeb⁶⁰⁷
1779-
Bu zafer çarġına odur kevkeb

Bu kelâmı ki söyledi sultân
1780-
Şan cüvân oldı pîr iken Nu' mân

Almış idi derûnını bu ġam
1781-
Ki ne yüzden ri' âyet ola ' Alem

⁶⁰⁶ Ġazve-i şebde şem' idür râhuñ : Ġazve-i şem' idür râhuñ, Bu.

⁶⁰⁷ olmuşdurur : olmuşdur, Sü.1

Duĥterin bilmiş idi Cem alur⁶⁰⁸
 1782-
 şöyle dest-i 'Alem tehi alur

Bir daĥi yo ki anı aa vire Sü.1,87b
 1783-
 Ol daĥi Cem gibi murāda ire

Süĥan-ı duĥter eyleyüb ğamı def
 1784-
 Uf-ı dil seĥābın eyledi ref

Oldı zāhir bu necm-i arĥ-ı merām
 1785-
 Kim ol iki elif-ada vire lām⁶⁰⁹

Ol iki duĥtere ciĥāz ide
 1786-
 İki āhū-yı deřt-i nāz ide

Baş-berāber ide ciĥāzların⁶¹⁰
 1787-
 ıla bir perde üzre sāzların

İkisi daĥi iki řehzāde
 1788-
 İkisi daĥi gevher-i sāde

⁶⁰⁸ Duĥterin : Duĥterini, Sü.1

⁶⁰⁹ Kim ol : Ki ol, Bu.

⁶¹⁰ Baş-berāber : Bas-berāber, Sü.1

Birinin hem-ser ide Cemşâh'a
1789-
Birisini daği 'Alemsâh'a'⁶¹¹

Pes hemân hâdimi revân itdi
1790-
Menzil-i duğteri beyân itdi

Vardı hâdim getürdi Erzân'ı
1791-
Hem-dem itdi anuñla sulţânı

Ey gâzel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
1792-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1793-
Okı bu şi'ri diñlesün yârân

Bu.67a

fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lâ - tün / fâ - i - lün

Eşiginden kopardı ol meh 'arz idüb tal' at yine⁶¹²
48/1-
'Aşıka indi felekden âyet-i rahmet yine⁶¹³

⁶¹¹ Birisini : Birisiyi, Bu.

⁶¹² Eşiginden kopardı : Eşiginde koyub, Sü.1

⁶¹³ felekden âyet-i rahmet : felekde 'aşığı rahmet, Sü.1

Meclis-i yārāna ‘azm itdi ayak başmağa yār Sü.1,88a

2-

Biz perişān dillere elvirdi cem‘iyyet yine

Mā-melek hārc idüb olmışduķ gedā-yı hāk-sār ⁶¹⁴

3-

Ḥamdu’li’llāh şimdi yüz tıtdı bize devlet yine

Güşe-i hicrānda kalmış kālīb-ı bī-rūh idük

4-

Eyledi cān mürdelerden cānibe rağbet yine⁶¹⁵

Dehr-mānend-i caḥīm olmış idi ol hūrī-liķā ⁶¹⁶

5-

Ey Biḥiştī kıldı bezmi gülşen-i cennet yine

Göricek anı şeh-i ‘ālem

1794-

Şaldı kendü vezīrine ādem

Geldi ḳapusına vezīr-i ‘atīķ

1795-

Emr idüb aña didi şāh-ı şefīķ

Yūri var ḳande ise bul ‘Alem’i

1796-

Ḳaldır ol serv-i gülşen-i keremi

⁶¹⁴ Mā-melek : Mālik, Bu.

⁶¹⁵ cānibe : cānına, Sü.1

⁶¹⁶ Dehr-mānend : Dehri mānend, Sü.1

Söyle tenhâda kim beyân itsün
1797-
Bize râz-ı dilin ‘ıyân itsün

Anlaruñdur bu iki düşize
1798-
Kimse gelmez dağı bu dehlize

Ƙanğısın Ƙanğısına ‘ağd idelüm ⁶¹⁷
1799-
Bu iki dürri nice nağd idelüm

Ne ise re’yi ol iki şahuñ
1800-
Söylesünler şavâbını râhun

Hem ne vaqt olalum mübaşir-i sūr
1801-
Gel haber vir bize ne Ƙılsa zuhūr Bu.67b

Pes revâne olub tarıƘa vezir
1802-
‘Alem’e toğrı gitdi niteki tır ⁶¹⁸ Sü.1,88b

Yüz urub âstân-ı dergâha
1803-
Girdi halvet-geh-i ‘Alemşâh’a

Didi şahuñ siparişini aña
1804-
Şundı güyâ eline câm-ı şafa

⁶¹⁷ Ƙanğısın Ƙanğısına : Ƙanğısın Ƙanğısına, Sü.1

⁶¹⁸ niteki tır : niteki pır, Sü.1

Böyle virdi 'Alem su 'äle cevâb
1805-
Ki tütarsa peder t̄arîḳ-1 şavâb

Cem benüm cānum içre cānumdur
1806-
Cān u dil mülketinde ḫānumdur

Kendü sulṫānımı aña virsün
1807-
Benüm erzānumı baña virsün

Şimdi sūruñ velī zamānı degül
1808-
Fevt-i furşat şeref nişānı degül

Vaḳt anuñdur ki cem' idüb 'asker⁶¹⁹
1809-
Ḳılavuz mülk-i Çin'i zır u zeber

Şalavuz ol bahāra bād-ı ḫazān
1810-
İdevüz bāḡı kāfire zindān

Genc-i bī-ejder oldı maḫzen-i Çin
1811-
Çaş-ı dīnārı şanma âteş-gin

Cünd-i bī-şāh cism-i bī-serdür⁶²⁰ E1.70a
1812-
Cism-i bī-ser yire berāberdür

⁶¹⁹ anuñdur ki : anuñdur kim, Sü.1

⁶²⁰ cism-i bī-serdür : ten-i bī-serdür,El.

‘Alem’üñ bu maķālesini vezīr
1813-
Vardı Nu‘ mǎn’a eyledi taķrīr

Hūş görüb didi vāķı‘ ā ma‘ ķūl
1814-
Cā’iz olmaz bu kārda fergūl⁶²¹

Vasun anlar bu rāha devlet ile
1815-
Gelicek bu yaña selāmet ile

Sü.1,89a

Uravüz sūr-ı ‘āliye bünyād
1816-
İrişe ellerine zūlf-i murād⁶²²

Bu.68a

Olsun anlar sa‘ ādet ile süvār
1817-
Olalum bunda biz mübāşir-i kār⁶²³

Zeyn idüb iki dürr-i nā-yābı
1818-
Yapalum ķaşr alalum esbābı

Bu maķalle irince nazm-ı kelām
1819-
Perde çekdi ‘izār-ı mihre zālām⁶²⁴

⁶²¹ kārda : kāra, Sü.1

⁶²² İrişe ellerine : İrişe illerine, Bu.

⁶²³ Olalum bunda biz mübāşir-i kār : Olalum biz mübāşir-i kār, Sü.1

⁶²⁴ ‘izār-ı mihre zālām : ‘izār-ı mihr-i zālām, Bu.

Bezm-i yārāndan ayrılıb her yār
1820-
Kıldı qaşrında şubḥ olunca qarār

Ey ğazel-ḥān-ı bezm-ġāh-ı sürür
1821-
Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütür

Şevḳ ile tazelēmege dil ü cān
1822-
Oḳı bu şi‘ri diñlesün yārān

me - fā - i - lün / fe - i - lā - tün / me - fā - i - lün / fe - i - lün

Giderseñüz ğüzelüm hem-reh-i sa‘ ādet oluñ
49/1-
Varuñ bu ḳad ile ol illere ḳıyāmet oluñ

Yürüñ varuñ ğözüñüz ğöñlüñüz açılmağ için⁶²⁵
2-
Biraz bu ğülşen-i dehre ğül-i leṭāfet oluñ

Çü ğitdüñüz yine eglenmeñ anda tizce ğelüñ
3-
Firāk ile devinen ḥaste cāna şıḥḥat oluñ

⁶²⁵ ğözüñüz ğöñlüñüz açılmağ için : ğözüñüz ğöñlüñüz açılmağ için, El.
: ğözüñüz ğöñlüñüz açılmağ için, Bu.

Bizi Һarāretüñüzle igende çok yakmañ EI.70b
4-

Şabā gibi erişüñ rüҺa ‘ ayn-ı rāҺat oluñ

Egerçi bunca zamāndan Bihiştī mensī idi⁶²⁶ Sü.1,89b
5-

Selāmdan hele egmişseñüz selāmet oluñ⁶²⁷

ŞubҺ-dem kim şehin-şeh-i Һāver⁶²⁸
1823-

‘ Azm kıldı ki cem‘ ide ‘ asker

Ser-be-gerdün idüb beyāz-ı falāҺ Bu.68b
1824-

Dikdi maşrıqda bir gümüş sancaҺ

ŞarҺ u ğarba kılub nücümü revān
1825-

Şaldı āfāҺa nice nāme-berān

Kıldı meydān-ı çarҺı leşker-ğāh
1826-

Tā ki cem‘ ola şeb irince sipāh

Şol dem idi ki çār-ğāh-ı fuşül
1827-

Nağme-i bülbüle tutardı uşül

⁶²⁶ zamāndan : zamān idi, Sü.1

⁶²⁷ egmişsenüz : almışsañuz, Bu.

⁶²⁸ şehin-şeh-i Һāver : şehin-şeh-i ‘ ālem-Һāver, Sü.1

Virmege başlamış idi genc-i bahār
1828-
Pīr-i dünyāya tāze naqş u nigār

Serv dikmiş idi bāğ içinde livā
1829-
Reh-rev olmuşdı eşk-güzār-ı şabā

Çağırurdı münādīyi bülbül
1830-
=
Tāki cem^c ola leşker-i şeh kül

Pādişāhāne geçdi tahtına Cem⁶²⁹
1831-
Aña destūr-ı a^c zam oldu ^c Alem

İkisi ol gün itdiler dīvān⁶³⁰
1832-
Hāzır oldu ekābir u a^c yān

Emr-i şahī bu yüzden itdi şudūr
1833-
Yazıla her diyāra bir menşūr

İdeler nāmeler perākende
1834-
Gele şah eşigine her bende

Sü.1,90a

Cem^c ola āstān-ı şāha sipāh
1835-
Nitekim āsmāna necm ile māh

El.71a

⁶²⁹ geçdi tahtına Cem : tahta geçti Cem, Bu.
⁶³⁰ İkisi ol gün : İki ol gün, Sü.1

1836- Kıla ‘azm-ı gāzā şehin-şeh-i nev⁶³¹
İrgüre Çin’e Māh’dan pertev

1837- Tāze duhterlerin kılub yağma⁶³²
Bütlerin dīn ile ide ihyā

1838- Maḥv idüb şüretin gülistānuñ
Yaqa anda çerāğın imānuñ

1839- Pes ne kim emr kıldı şāh u vezir Bu.69a
Yazdı bir bir hem-ān-dem anı debir⁶³³

1840- Her birin aldı bir gulām-ı be-nām
Gıtdi etrāf-ı ‘āleme aḥkām

1841- İşiden emre imtişāl itdi⁶³⁴
Deşti bayraq sepīd ü āl itdi

1842- Reng-i zībālar ile ‘aqs-ı direfş
Rū-yı eflākı kıldı sürḥ u benefş

⁶³¹ şehin-şeh-i nev : şāhen-şāh-ı nev, Sü. 1

⁶³² kılub yağma : idüb yağma, El.

⁶³³ Yazdı bir bir : Yaza bir bir, Sü. 1

⁶³⁴ İşiden : İşidüb, Bu.

1843- Şol kadar geldi ' asker-i Nu' mân

Şan iki oldu şehrde ' ummân

1844- ' Arşa-gâh oldu gülşen-i ra' nâ

Her taraf haymeler şukûfe aña

1845- Çün tamâm oldu emr-i cem' iyyet

Çekdi Cem râh-ı rihlete râyet

1846- Kâr-zâruñ görüb yârâğını

Şaldı ön menzile otâğını⁶³⁵

1847- Şaldı gayret miyânını kemere

Çodı devlet ' imâmesini sere

Sü.1,90b

1848- Âb-ı ihlâş ile yüzini yudı

Pâyı rihlet-rikâb-ı ' azma çodı⁶³⁶

1849- Bindi bir ejdehâya şîr-i jiyân

Belde şemşîr u terkeş elde kemân

1850- Süre-i Fetih tîğınuñ raçamı

Oçı nuşret devâtınuñ çalemi

El.71b

⁶³⁵ ön menzile : ol menzile, Sü.1

⁶³⁶ 1848. beyit Bu.'da yok.

Görse anuñ kemānını Behmen
1851-
Boynına zih şalardı reşkinden

Bende-i bâbı oldı Rüstem u Giv
1852-
Nice âdem ki tırmaya aña dīv

Cem şükühında oldı küh-ı belâ
1853-
Satvetinde ‘ Alem ne beñzer aña

Râh-ı Çin’e revâne oldı çü şâh
1854-
Mevc urub aqđı baħr gibi sipâh⁶³⁷

Her biri bir peleng-piše-i ceng
1855-
Küfr mürğine bâz-ı âhen-i ceng

Bu.69b

Yürüdi piş u pes gürüh gürüh
1856-
Bî-kiyâmet taħarrük eyledi küh

Küh u şahrâ toľub nefir-i ħurüş
1857-
İrdi etbâķ-ı çarĥa nâle-i cüş

Şöyle geldi ħurüşa leşker-gâh
1858-
Ĥavfdan oldı şir-i ner rübâh

⁶³⁷ baħr gibi : baħr ġib, Sü.1

Kerre-nāyuñ ħurūşın eyledi gūş
 1859-
 ulle-i kūha ‘azm ıldı vūĥūş⁶³⁸

Oldı Őahbāz-ı evc her sanca
 1860- Sü.1,91a
 Aña mūnād-ı nīze bir bayraq

Her sūñü oldı bir diraĥt bālā
 1861-
 Kim anuñ mīvesi ser-i ‘adā

Tīĝ-ı zerrīn benām-ı Şu‘ le feŐān
 1862-
 Ğār-ı genc ire ejdehā-yı nihān

Terkeş ire sihām-ı sīne-pesend
 1863-
 Bī-‘ aded sūzen-i belā-mānend

Her biri olsa kāfirūñ Sūhrāb
 1864-
 Tīĝler ola cismi nārına āb

Sürdiler cānib-i ‘adūya semend
 1865- El.72a
 Gediler nice Şeş-der ü der-bend⁶³⁹

⁶³⁸ ulle-i kūha ‘azm ıldı : ulle-i ‘azm ıldı, Sü.1

⁶³⁹ Şeşder : Őesder, Bu.

Çin içinde okındı bu destân
1866-
Ki bir ejder güşâde kıldı dehân⁶⁴⁰

Şîr-i nerler çün açdı pençe-i zür
1867-
Düşdi âhû-yı Çin alâyına şür⁶⁴¹

Ey gazel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
1868-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1869-
Okı bu şi'ri dinlesün yârân

mef - ü - lü / fâ - i - lâ - tü / me - fâ - î - lü / fâ - i - lün

Yağduñ cihânı na'ra-i âh u figân ile⁶⁴² Bu.70a
50/1-
Kaplanlaruz ki ceng iderüz âsmân ile

Mecnûn-ı dîn sefih-i 'aceb kuş degül midür
2-
Sıgmayıyazdı 'âleme bir âşiyân ile

⁶⁴⁰ Ki bir ejder : Ki ejder, Bu.

⁶⁴¹ âhû-yı Çin alâyına şür : âhû-yı Çin'e illâ şür, Bu.

⁶⁴² Yağduñ : Yıkduñ,Sü.1. 50. gazel El.'de yok.

Seng urdığınca yâr kapusunda başuma⁶⁴³

3-

Yâd itdi şanurum beni bir pâre nân ile⁶⁴⁴

‘ Aşık degül diyü baña sūfî iderse ta‘ n⁶⁴⁵

Sü.1,91b

4-

Vardur semâ‘ a girmemüz ol bed-gümân ile

Gül-berg ile Bihiştî‘i gül-zâra çekdi bād

5-

Şan da‘ vet itdi kağıya anı nişân ile⁶⁴⁶

Bu haber kim irişdi küffâra

1870-

Yandı meşkûvv-i dilleri nâra⁶⁴⁷

Çün bu neyden dem urdı muṭrib-i dehr

1871-

Şundı sâķîleri piyâle-i zehr⁶⁴⁸

Bu cihetden olubdı dilleri çāk

1872-

Yoğ idi içlerinde emre melāk

⁶⁴³ Sü.1’de gazelin 4. beyti.

⁶⁴⁴ şanurum : şanurdum, Sü.1.

⁶⁴⁵ Sü.1’de gazelin 3. beyti.

⁶⁴⁶ anı nişân ile : geldi nişân ile, Sü.1

⁶⁴⁷ meşkûvv-i dilleri : müşkilât-ı dilleri, Bu.

⁶⁴⁸ piyâle-i zehr : piyâle-i dehr, Sü.1

Beglerinüñ serin alalı ‘Alem
1873- El.72b
İçlerinde yanardı âteş-i gam

Qalmamışdı ki bir büyük hınzır
1874-
Pençeye başın almamış ola şır

Rü ’esānuñ olanı mürde idi⁶⁴⁹
1875-
Müy-veş serleri sütürde idi

İdemezlerdi ittifāk-ı erzāl
1876-
Ki biri taht-ı Çin’e ola kırāl

Cünbişin görüb ehl-i İslām’uñ
1877-
Havfine düşdiler ser-encāmuñ

Didiler kim bunuñla olmaz bu
1878- Bu.70a
Sersiz olmaz vücūdda nırū

Pes kılub rāh-ı ittifāka şitāb
1879- Sü.1,92a
Āteş-i dillerine şaldılar āb

⁶⁴⁹ rü ’esānuñ : rü ’esānı, Sü.1

Birsin k'evvel itdiler ser-i ħar⁶⁵⁰
 1880-
 K'irmeye bũ-sitān-ı mülke zarar⁶⁵¹

Ķarnapa'yı kılub kırāl-ı Ķin
 1881-
 Begligi itdiler aña ta'yin

Ķün kırāl-ı nev itdi tahta cülüs
 1882-
 Şaldı zulmet cihāna vech-i 'abūs

Emr kıldı kıtāle yāy u yarağ
 1883-
 Gele hem āşiyān-ı dāla kelāğ

Ceres-i deyri kıldılar nālān⁶⁵²
 1884-
 İşiden kāfir oldı Ķin'e revān

Ne ki var ise ol tarafda sipāh
 1885-
 İtdiler 'azm-i rāh-ı leşker-gāh

Şol kıadar geldi kāfir-i bĩ-din
 1886-
 Ķir-gün şeikle girdi rü-yı zemīn

⁶⁵⁰ Birsin k'evvel : Birsin kāfirün, Sü. 1

⁶⁵¹ K'irmeye : Ki irmeye, Sü. 1.

⁶⁵² Ceres-i deyri : Ceres-i dehri, El.

- 1887- Baħr-veş bî-kenāre bir şahrā⁶⁵³
Oldı ħinzîr ālāyına mer' ā
- 1888- Sî-hezār idi mü'minîne şümār⁶⁵⁴ El.73a
Şad-hezār oldı ' asker-i küffār
- 1889- Cümleten olmuş idi ġarq-ı silāħ
Ellerinde tolu ħanîne-i rāħ⁶⁵⁵
- 1890- Bend-i cevşen bedende muħkem idi
Her biri bir demürden ādem idi
- 1891- Cümle zehr-āb idi ki yaħ der-ber
Yā demür zarf içinde nār-ı saħar
- 1892- Ser-i ħarda bu fikr-i birsāmı Sü.1,92b
Ki çıķa ' İsa-veş göge nāmı
=
- 1893- Cem' olub ol ferāħ şahrāya⁶⁵⁶ Bu.71a
Tutdılar dīde rāħ-ı a' dāya

⁶⁵³ bî-kenāre : bî-kenār, Bu.

⁶⁵⁴ mü'minîne : mü'mine, Sü.1

⁶⁵⁵ ħanîne-i rāħ : fetīne-i rāħ, Sü.1

⁶⁵⁶ Cem' olub ol ferāħ : Cem' olub ferāħ, Sü.1

Gözedürken bu leşker-i enbüh
1894-
Cünd-i İslâm'dan belürdi şüküh

Göricek şevket-i Cem'i kefere
1895-
Didiler biri besdür on nefere

Olsa cünd-i 'adü' adedde nücüm
1896-
Maıv olur âftâb kılsa hücum

Bağladılar hemân alâyların
1897-
Aldılar deste kerre-nâyların

Mürğ-i cân şaydına olub şahbâz⁶⁵⁷
1898-
Kıldı pervâze tîrler âgâz

Bâl açub uçdı tîr bâlâya
1899-
Çıkdı şemşîrler temâşâya

Oklar olmağa başladı reg-zen
1900-
Sînenüñ çâkine yâhüd süzen⁶⁵⁸

Kalb-i küffâra irse Cem tîri
1901-
Hâ'il olmazdı cevşenüñ biri

⁶⁵⁷ şaydına : kaçdına, El.

⁶⁵⁸ Sînenüñ : Sîneler, Sü.1, : Sîne, El.

Şalsa haşm üstine hadeng ' Alem
1902-
Yir iderdi yürekde niteki gam

Şöyle taldı hadeng-i pür-kîne
1903-
Terkeş-i tîre döndi her sine

El.73b

Halka peyk-i ecel olub peykân
1904-
Her taraf oldı kabz-ı rûha revân

Girdi birbirine iki leşker
1905-
Şan leheb şaldı dehre nâr-ı saçar

Sü.1,93a

Rû-yı meydâna girdi ol iki şîr⁶⁵⁹
1906-
Biri birine nitekim şemşîr⁶⁶⁰

Ey gâzel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
1907-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1908-
Okı bu şî'ri diñlesün yârâ

⁶⁵⁹ Rû-yı meydâna : Rû-yı meydânda, El., Bu.

⁶⁶⁰ şemşîr : zencîr, Bu.

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Oķuñ atılmasun görüb dil-i mecrūhımı ķanda ⁶⁶¹

51/1-

Nice anuñ gibi ağızı kızıl vardır bu meydānda

Maķabbet genci olmasa cihānuñ terkin ururduķ

2-

Anuñ şeydāsıyuz yoķsa nemüz ķaldı bu vırānda

Beķā ey gözleri nergis ne gülşensin ki şevķuñdan ⁶⁶²

3-

Fenāya virdi dünyāyı bilenler bu gülistānda ⁶⁶³

Hele bir dem şehā şabr eyle gör ol iki cāzūña ⁶⁶⁴

4-

Muşaķķar olmadıķ kimse ķalır mı ķulda sulķānda ⁶⁶⁵

Bihişti āğlamazdı yoluña dürler nişārından ⁶⁶⁶

5-

Yüzüne baķmağa fer ķalmaya dir çeşm-i giryānda

⁶⁶¹ dil-i mecrūhımı : dil-i hūnīnūmi, Sü.1. 51. gazel El.'de yok.

⁶⁶² Sü.1'de gazelin 4. beyti.

⁶⁶³ dünyāyı bilenler bu gülistānda : deni dünyāyı bir bülbul gülistānda, Sü.1

⁶⁶⁴ Hele bir dem şehā şabe eyle gör : Senūñ ey pādişāh-ı mülk-i hūsn, Sü.1

⁶⁶⁵ kimse ķalır mı ķulda sulķānda : bir kimse var mı begde sulķānda, Sü.1

⁶⁶⁶ yoluña dürler : yoluña dirler, Bu. Sü.1'de gazelin 3. beyti.

- İki cânibden iki ejderhâ
1909-
Âteş-i harbi kıldılar bâlâ
- Her tarafından alub virişdiler
1910-
Ol buña bu aña girişdiler
- Gördiler başka leşker oldı sükû
1911-
Nîzelerden dil aldı kalb-i ‘adû
- Nîzeler dest-i şabda berrâk
1912-
Hâşma olmuşdı âteş-i ihrâk
- Sıçrayub nîze-i sinândan hûn
1913-
Dâmen-i çarhı eyledi gül-gûn
- Kılmağ için siper şenâyı sinân
1914-
Yüzde biñ yirden açmış idi dehân
- Nîze havfinden oldı gün yüzi zerd
1915-
Yir yüzünden irişdi göklere gerd

Sü.1,93b

El.74a

- Şeb dilin gerd-i ğam kılub tārīk⁶⁶⁷ Bu.72a
 1916-
 Bīmden oldı mäh-ı nev bārīk
- Ser ‘alemler şu‘āı mihre mişāl
 1917-
 Reng-i pervāzdan hevā yüzi al
- Ufuķ oldı ‘alem ucından ħūn
 1918-
 ‘Ālemi bayraq eyledi gül-gūn
- Reng-i peykān-ı tīr pūr-semmler
 1919-
 Lāleler gösterür ki kıan tamlar
- Bād-ı şarşar gibi semend-i süvār
 1920-
 Pāydan şaldı çeşm-i ħaşma ğubār
- Gerd-i leşkerde döndi gird o yöñe
 1921-
 Yirüñ evvelki kıatı aĝdı ğöge
- Bedr idi leyle-i ğazāda süyūf
 1922-
 Gerd-i meydān virübdı añā ħusūf
- Gerçi pūlād idi ‘adū yek-ser
 1923-
 Āteş olub eritdi tīĝ u teber⁶⁶⁸

⁶⁶⁷ şeb dilin : şeb-i dil, Sü.1

⁶⁶⁸ teber : tīr, Bu.

1924- Tîg nârı şaçub şerâr-ı memât Sü.1,94a
 Kırudı çeşme-sâr-ı âb-ı hayât

1925- Tîgler kim tokınsa birbirine ⁶⁶⁹
 Hışma âteş virürdi şu yirine

1926- Çarha tokınsa tîg-ı nîrû-mend ⁶⁷⁰ El.74b
 İki bölürdi keh-keşân mânend

1927- Katre hünlar ki tîg iderdi nişâr
 Şan şukûfe dökerdi bād-ı bahâr

1928- Ācile tîg yapmağa menzil ⁶⁷¹
 Ma' reke hâkin itdi hün ile gil

1929- Tîgden çekdi merd-i kâr-güzâr
 Āteşi yüzine demür dīvâr

1930- Sîne delmekde hançer-i bürrân
 Oldı mânend-i gamze-i hübân

⁶⁶⁹ tokınsa : dokınsa, Sü.1

⁶⁷⁰ tokınsa : dokınsa, Sü.1

⁶⁷¹ yapmağa : yanmağa, Sü.1

Rište-i 'ömri hañçer-i hün-rîz Bu.72b
 1931- Anda şemşîr-veş keserdi tîz⁶⁷²

Seng-i âhen-ger idi gürz-i girân
 1932- Ser-i kâfirdeki ışık sendân

Kerre-nây itdi her tarafdan giriv
 1933- Ser beyâbâna tutdı bîm ile dîv

Lerze virdi zemîne na'ra-i kûs
 1934- Nitekim qalb-i kâfirân-ı 'abûs

Yir olub pâ-yı esbden lertzân
 1935- Oldı gerdûn döne döne nâlân

Zahmdan her hüner bir âhen-i ceng
 1936- Şüretâ gösterürdi şekl-i peleng

Zahmdan şîrler peleng şîfat Sü.1,94b
 1937- Geydiler şeh-benek birer hil' at⁶⁷³

⁶⁷² keserdi tîz : keserdi çü tîz, Bu.

⁶⁷³ birer hil' at : birer birer hil' at, Sü. 1

- Merdlik nāmınıñ harīdārı
1938-
Naq̄d-i cān ile itdi bāzārı⁶⁷⁴
- Ol gün oldı qoyub bedenleri cān
1939-
Göge yirden gubār gibi revān⁶⁷⁵
- Püşte olsa eger ser-i geşte
1940-
İrişürdi sipihre ol püşte
- Küşteler üzre dühl olub nālān
1941-
Kıldı raḥm ile kerre-nāy efgān
- At şahīli giriv-i şaff-ı ricāl
1942-
Çıkdı ‘ayyūka gir ü dār-ı kıtāl
- Oldı gül-bāng-i na‘ra-i tekbir
1943-
Dām-ı ḥayretde mürğ-i aqla şafir
- Ey gāzel-ḥān-ı bezm-gāh-ı sürür
1944-
Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütür
- Şevk ile tazelenege dil ü cān
1945-
Okı bu şi‘ri diñlesün yārān

⁶⁷⁴ Naq̄d-i cān ile : Naq̄d-i bān ile, Bu.

⁶⁷⁵ gibi : gīb, Sü.1

fe - i - lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fe - i - lā - tūn / fe - i - lūn
(fā - i - lā - tūn) (fa' lūn)

Rāh-ı ğamda yarağum nāle-i ser-tizūmdür⁶⁷⁶
52/1-

Yoldaşum anda benüm āh-ı seher-ĥizūmdür⁶⁷⁷

Niye ĥalk itdi Ĥudā zāhid-i ĥuşki ' acabā
2-

Şöyle beñzer ki cehennem odına ĥizemdür

Şūfinūñ sofrasına şunmağa meyl eylemedüm
3-

Beni ilten ĥarem-i ' işķa bu perĥizūmdür

Götüren müşki Ĥatā'dan nīk-i Rūm'a didüm⁶⁷⁸ Sü.1,95a
4- =

Didügüm cāzibe-i zūlf-i dil-āvizūmdür

Ĥande bir ehl-i mezāk olsa Bihiştī anuñ
5-

Ağzımı tatlu iden şi'r-i şeker-rizūmdür

⁶⁷⁶ 52. gazel El. 'de yok.

⁶⁷⁷ Yoldaşum anda benüm : Yoldaşum benüm, Bu.

⁶⁷⁸ müşki Ĥatā'dan : müşk-i Ĥatā'dan, Sü.1

1946- Turmuş iken ‘ināda ceng-i dü rüy
 Tîğ çevgân iken ‘adū seri gūy⁶⁷⁹

1947- Virdi Dādār-1 ‘avn-i Hāk fırsat
 Tutdı İslām elin yed-i kudret

1948- Bād-1 nuşretten irdi bŷy-1 zafer
 Çeşm-i küffāra taldı gerd-i haţar

1949- Kıldı şabr-1 gūzāta raĥm Şabŷr
 Ki şabāya taĥavvŷl itdi debŷr

El.75b

1950- Çŷnki raĥmet nesĭmi kıldı hŷbŷb
 Gŷl-i bāĝ-1 şećā‘ at oldı kulŷb

1951- Gŷrŷb ol ĥāleti cŷvān u pĭr⁶⁸⁰
 Şād-mān olub itdiler tekbĭr

1952- Girdiler kuvvet ile meydane
 Urdılar tĭĝi pehlevān-āne

1953- Şŷlŷşānı cŷnŷd-1 kŷffāruŷ
 ‘Alefi oldı tĭĝ-1 hŷn-bāruŷ

⁶⁷⁹ ‘adū seri : ‘adū ser, Bu.

⁶⁸⁰ cŷvān u pĭr : cŷvān ile pĭr, Bu.

Tiġ-i İslām tünd ü tiz oldı Bu.73b
 1954-
 Siperi kāfirün ġüriz oldı

Ƨutdı ħizlān yüzün firāra kırāl⁶⁸¹
 1955-
 Geldi küfrün ħara ġünine zevāl

Baġtı gibi olub yüzi ħara Sü.1,95b
 1956-
 Delürüb taġa düşdi bi-ħāre

Tir-i ġam zaġmı cānına irdi
 1957-
 Neylesün Ķarnapa gidivirdi

Gördi dīv olımaz meleklerle Vīs
 1958-
 Ķaçdı ŝeytānların alub İblīs

Pençe-i ŝire bulmayub ħāre
 1959-
 Cānavarlar taġıldı küh-sāre

Çün selāmet ilinde yoġ menzil
 1960-
 Çekdi mülk-i melāmete maġmil

Ġāziler peylerince kıldı ŝitāb
 1961-
 Ķaçdı ŝahbāzlar önünce ġurāb

⁶⁸¹ Ƨutdı . Dutdı, Sü.1

Düşüb at boynına ararlar idi
1962-

Țutabildiklerin kırarlar idi

Düşmiş iken reh-i firāra kıral
1963-

Ecel itdürdi aña kaçd-ı kıtāl

Hār-ı ğayrert tolaşdı dāmenine
1964-

Düşdi hasret şerārı ħırmenine

El.76a

Țurdu bir hāre-i siyeh-dil olub
1965-

Yine ceng eyledi muķābil olub

Yine ğāzīler üstine sürüb at
1966-

Țıldılar şah-ı küfri lu' b ile māt

Çün helākinden irdi sem' a şadā
1967-

İşidenler didi cehennem-rā

Mey-i merge kılub kafasını cām⁶⁸²
1968-

Bezm-i ' ayşı özine itdi ħarām

Vardı hāba ecel şebinde şebān
1969-

Țaldı ħinzīr alāyı bī-dendān

Sü.1,96a

Bu.74a

⁶⁸² kafasını : kafası, Sü.1

Bulumayub vücūd ilinde maḳar⁶⁸³
 1970-
 Ɛıldı mülk-i ‘adem yolına güzer

Ser-‘alemler olub hilāl-i sa‘īd
 1971-
 Ɛıldı nuşret ğuzāta ol ğüni ‘īd

Kāfirūñ ḥākini virüb bāda
 1972-
 Tār-mār itdiler bu arada

Olanı oldı ğayrı her ne ki var
 1973-
 Ɛar-ı leng-i ğürize oldı süvār

Kāfiri çün tağıtdı ğāzīler
 1974-
 Ɛıldılar dürlü dürlü bāzīler

Ɛabl-ı küfrūñ yarub şikemlerini
 1975-
 Ser-nigün itdiler ‘alemlerini

Oldı Cemşāh mest-i cām-ı sürür
 1976-
 Hem ‘Alem ‘andalīb-i bāğ-ı ḥubür

Tāc-ı zerrīni Cem’ūñ bū-ı dīl
 1977-
 Ser-‘alem gibi Ɛıldı māha ‘adīl⁶⁸⁴

⁶⁸³ Bulumayub : Bulımayub, El., Bu.

⁶⁸⁴ gibi : ğīb, Sü.1, El.

Geydi zînet kabâlarını sipâh
1978-
‘Arşa-i ‘îde döndi leşker-gâh

Ol gün anda konub oturdılar
1979-
Şevk ile ‘âlemi getürdiler
El.76b

Ey gazel-ğân-ı bezm-gâh-ı sürür
1980-
Meclis ehlini aldı ħâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
1981-
Okı bu şi‘ri diñlesün yârân

Ġazel-i münâsib⁶⁸⁵

mef - ü - lü / fâ - i - lâ - tü / me - fâ - î - lü / fâ - i - lün

Bezm-i ħamuñda na‘relerüm eyledikçe güş⁶⁸⁶
53/1- Sü.1,96b
Erbâb-ı şevki her yañadan çağırur be-cüş⁶⁸⁷

Pür-şevk olan ħurüşını ħazm eylemek gerek
2- Bu.74b
Zirâ şadâ viren ħamuñ olur derünü boş

⁶⁸⁵ Bu.’da yok .

⁶⁸⁶ 53. gazel El.’de yok.

⁶⁸⁷ Erbâb-ı şevki her yañadan : Erbâb-ı ‘ışk bir yañadan, Sü.1

Hüsniñ leṭāfetin ne bilür ‘āşık olmayan
3- Ehl-i velāyete görünür ey perī sürüş

Deşt-i ğamuñda virmedi a‘ dā baña huzūr
4- Mecnūn’a vaḥşet itmez idi gerçi kim vühüş

Bir pādīşāh-ı mülk-i fenādur Bihiştī kim
5- Hıdmetde nice şāhı kılubdur pelās-püş⁶⁸⁸

İrtesi emr idüb şeh-i manşūr
1982- Vardılar Çin’i itdiler maḥşūr

Qıldılar bir iki gün aña ‘ilāc
1983- Buldı bāzār feth-bāb-ı revāc

Gerçi zībā şanemleri çoğ idi
1984- Ceng erinden kimesnesi yoğ idi

Aldılar bi-‘aded perī ruḥsār
1985- Qıldılar zabṭ maḥzenin ne ki var

⁶⁸⁸ Hıdmetde : Hıdmetinde, Bu.

Zîr-i genc oldı nüh şad üştür-i ner
1986-
Ne şütür her birisi bir ejder

‘Askerine yasağ idüb Cemşâh
1987-
Kılmasun kimse kimseden didi âh
El.77a

Vech-i lâyıķ degül ki bu ‘umrân⁶⁸⁹
1988-
Dil-i kāfir gibi ola vîrân
Sü.1,97a

Mülküm oldı bu şehri şimdi benüm
1989-
Ben anuñ cānı ol benüm bedenüm

Çünki oldum bu belde vālîsi
1990-
Yıkılub gitmesün havālîsi

İsterem ben bunı kılam ma‘ mür
1991-
Eyleyem ‘adl ü dādumı meşhür

Her kula virdi bahşîş bî-ħad
1992-
Fitne seyline yapdı zerden sed⁶⁹⁰
Bu.75a

⁶⁸⁹ degül ki bu : degül bu, Sü.1

⁶⁹⁰ seyline : seylini, El.

Nefse enfās-ı luḡf-ı cān virdi
1993-

Sege iḥsānı üstühān virdi⁶⁹¹

Emr-i ṣāha sipāh olub tābi‘
1994-

Oldı envār-ı ma‘ delet lâmi‘

Şehre dellāl-ı ‘adl kıldı nidā
1995-

Kim ki var ise geldi bāy u gedā

Yazdılar müflis u tūvānāsın⁶⁹²
1996-

Kesdiler cizyeye re‘ āyāsın

Nālesi kerre-nāy-ı inṣāfuñ⁶⁹³
1997-

İrdi esmā‘ına ol eṭrāfuñ⁶⁹⁴

İşiden geldi ḡarye vü belde
1998-

Maḡmidet dilde piş-keş elde⁶⁹⁵

Kimisi virdi zimmetin vāma
1999-

Kimisi girdi dīn-i İslām’a

⁶⁹¹ Sege iḥsānı üstühān virdi : Sege üstühānı iḥsām virdi, Sü.1

⁶⁹² müflis u tūvānāsın : müflis nā-tūvānāsın, Sü.1

⁶⁹³ Nālesi kerre-nāy-ı inṣāfuñ : Nāle-i kerre-nāy-ı inṣāfın, Bu.

⁶⁹⁴ eṭrāfuñ : eṭrāfın, Bu.

⁶⁹⁵ dilde piş-keş : dilde vü piş-keş, El.

Gördiler çün meşâlih-i Çîn'i
2000-

Ṭutdılar dilde 'azm-1 Māçin'i

Ki aña ḥabl-1 'azmi rabṭ ideler
2001-

Feth idüb anı daḥi zabṭ ideler

Sü.1,97b

Ey ğazel-ḥân-1 bezm-ġâh-1 sürür
2002-

Meclis ehlini aldı ḥâb-1 fütür

El.77b

Şevḳ ile tâzelenmege dil ü cân
2003-

Oḳı bu şî'ri diñlesün yârân

fe - i - lâ - tün / fe - i - lâ - tün / fe - i - lâ - tün / fe - i - lün
(fâ - i - lâ - tün) (fa' lün)

Çün düketdüñ derem-i eşküñi ḥarc it ḥunuñ⁶⁹⁶
54/1-

Dimedüm mi saña ey dil soñı vardur bunuñ

Ṭop âhumla emân virmeyüb iḳdâm itsem⁶⁹⁷
2-

Feth idem ġibi gelür ḳal' asını ġerdünüñ⁶⁹⁸

⁶⁹⁶ düketdüñ : düketdüm, Sü.1. 54. ğazel El.'de yok.

⁶⁹⁷ âhumla : ġamlarla, Sü.1

⁶⁹⁸ Sü.1'de ġazelin 3. beyti.

Eyledükçe ceres-i nâka-i Leylî nâle Bu.75b

3- Kûh-ı gâmda kulağı cınlar idi Mecnûn'ıñ⁶⁹⁹

Şanma kim derde şifâ neydüğini bilmeyevüz

4- Biz şehâ her birin ezbercilerüz Kânûn'ıñ⁷⁰⁰

Çehre-i zerd-i Bihiştî'ye nazâr kılmazsın

5- Kıymeti yok gibi yanuñda kızıl altınuñ

2004- Bunlar esbâba olmadın meşgûl
Kudretu'llâhı gör ki geldi resûl

2005- Kõdõ Cemşâh õñinde miftâhı
Bezm-i dilde uyardı mışbâhı

2006- Didi ey pâdişâh-ı zerrin-tâc
Bize dağı mu'ayyen eyle ħarâc

2007- İstima' eyledük 'adâletüñi Sü.1,98a
Nağme-i ħüsn-i istimâletüñi

⁶⁹⁹ Sü.1'de gazelin 2. beyti.

⁷⁰⁰ ezbercilerüz Kânûn'ıñ : ezber çalaruz kânûnuñ,Bu.

Devletün dāmenine dest urduķ
 2008- Nuşretün tırine kemān ķurduķ

Dimezüz ķıl ĥarācumuz maķtū⁷⁰¹
 2009- Egmişüz tapuņa riķāb-ı ĥuzū^c

Ne şalarsañ şal ey ĥümā-sāye El.78a
 2010- Tek żarar gelmesün re^c āyāya

Zikrümüz dilde yāduñ olmişdur
 2011- Fikrümüz ^c adl ü dāduñ olmişdur

Senüñ olsun ĥazīne-i Māçin
 2012- Ķullaruñdan ĥavāle ķıl ta^c yin

Çün bu efsūnı ol süĥan-perver
 2013- Cem ^c Alem üzre oķudı ezber

Oldılar ber-murād olub rāzı
 2014- Dikdiler ol diyāra beg ķāzı

Aldılar maĥzenindeki mālı Bu.76a
 2015- Ŧutdılar Māh'a rū-yı iķbāli

⁷⁰¹ ĥarācumuz : ĥarācumuzı, Sü.1

Çin ü Mâçin'e mâlik oldılar
2016-
Pes reh-i tahta sâlik oldılar

Çıldılar nâmeler perâkende
2017-
Her birin aldı deste bir bende

Muştucu vardı her bilâda ki Cem⁷⁰²
2018-
Dikdi ser-çulle-i fütûha 'alem

Çün irişdi vilâyete bu şadâ
2019-
Nağmesi virdi güş-ı câna şafâ

Bizüm olmuş diyu vilâyet-i Çin Sü.1,98b
2020-
Halk her şehri çıldılar tezyin

Gice gündüz taraf taraf cumhür
2021-
Üç gün üç gice eylediler sür

Gonce la'li olub gül-i handân
2022-
Bülbül oldu sarâyda sultân

Bu haber şöyle çıldı Erzân'ı
2023-
Mülk-i Çin'ün şan oldu sultânı

⁷⁰² her bilâda : her diyâra, Bu.

Şâh Nu' mân ziyâde şâd oldı
2024- Şükr idüb Hakk'a ber-murâd oldı

Eyleyüb râyet-i sürürü bülend⁷⁰³ El.78b
2025- Kıldı aĥbâbını süvâr-ı semend

Ol iki nev-cüvâna ol şeh-i zâl
2026- Eyledi ' izzet ile istikbâl

' Alem u Cem çün anı gördiler
2027- Yüzlerin ayağına sürdiler

Didiler ey şeh-i diyâr-ı şeref
2028- Yed-i cüduñ yanında deryâ kef

Sâyesinde hümâ-yı himmetüññ⁷⁰⁴
2029- Buldı rif' at livâsı devletüññ

Çünki şalduñ ' adüya tîr-i du' â Bu.76b
2030- Toldı âhü-yı mürdeden şahrâ

⁷⁰³ râyet-i sürürü bülend : râyeti sürürü bülend, Sü.1

⁷⁰⁴ himmetüññ : devletüññ, El.

Bu ʔarīk ʔzre itdiler ʔarekāt
2031-
Hāne-i ŧāha deñlü sʔrdiler at

Çün iriŧdi sarāy-ı ŧāha ʔarīk
2032-
İftirāka teveccʔh itdi ferīk⁷⁰⁵

Virdi begler selāmet ile selām Sü.1,99a
2033-
Eve dönderdiler ‘ inān (u) ligām⁷⁰⁶

Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ĝāh-ı sʔrʔr
2034-
Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fʔtʔr

ŧevk ile tāzelenmeĝe dil ʔ cān
2035-
Oĝı bu ŧı‘ ri diñlesʔn yārān

fā - i - lā - tʔn / fā - i - lā - tʔn / fā - i - lā - tʔn / fā - i - lʔn

Ĝöl ĝülistān seyrine ĝelmiŧ çemen sultānıdur
55/1-
Efsar-i sʔrh ile lāle bʔstān oĝlanıdur

⁷⁰⁵ teveccʔh itdi : mʔbāŧir oldı, Bu.

⁷⁰⁶ dönderdiler : dutdılar, Sü.1

- 2- Sensüz ey gülçehre ahvâlin şorarsuñ gülşenüñ
Serv dūd-1 āhı bülbül nālesi efgānıdur
- 3- Olmaz Yūsuf berāber saña benden al haber
Ey habībüm bu hayālün gözlerüm mizānıdur
- 4- Kılmasa pinhān tılısm-1 haṭṭ-1 la' lün genc-veş El.79a
Yok dimez derdüm dehānuñ dürr-i gevher kānıdur
- 5- Būy-1 cānāndan Bihiştī'ye irer her dem hayāt⁷⁰⁷
Hüsni gül-zārunda güller var ki ādem cānıdur
-
- 2036- Pes irişdi iki gulām-1 cemil
Oldı ol iki nev-cüvāne delil
- 2037- Geldi düşdi biri ' Alem öñine
Biri Cemşāh-1 muḥterem öñine
- 2038- Çin'e gitdikde bu iki dāmād Bu.77a
İki kaşr eylemişdi şeh bünyād⁷⁰⁸

⁷⁰⁷ irer her dem : gelür her dem, Bu.

⁷⁰⁸ şeh : şāh, El.

- Ki mekân ola o iki hâna Sü.1,99b
 2039-
 Biri sultâna biri Erzân'a⁷⁰⁹
- Oldı ol beglerüñ ol iki ğulâm
 2040-
 Her birine delîl-i râh-ı maķâm
- Her biri nâzil oldı bir ķaşra
 2041-
 Ki bahâsı gelür degül ķaşra
- Dise hüsñ bahâsını vaşşâf
 2042-
 Şana me'vâsın ehl-i huld A' râf
- Görse havzında Selsebîl anuñ âb
 2043-
 Diye " Tübâ lehü ve hüsni me'âb"
- Gülleri misk ü sengi kıymetî taş⁷¹⁰
 2044-
 Olmuş Erjeng naķşına naķķaş
- Anda berg ü şükûfe naķşı ki var
 2045-
 Gösterür âdeme şitâda bahâr
- Ĥâki 'anber tîlâsı âb-ı zer
 2046-
 Ser-te-ser ferşi sîm-gün mermer

⁷⁰⁹ Biri sultâna : Birini sultâna, Sü.1

⁷¹⁰ sengi : senge, Sü.1

2047- Cāmi mehtāb-ı āsmān-ı ümīd
Bāmi üstindeki ‘alem hūrşīd

2048- İrtifā‘ında çarḥdan a‘lā El.79b
Yiridür olsa āşiyān-ı hümā

2049- Olsa bālinde kuvvet-i kerkes
Çıkmaya aña yaz güninde meges

2050- Evc-i ‘ulvī havāle her tarafa
Bedel olmuş mināre-i şerefe

2051- Her taraf bāg u rāga medd-i başar
Baḥr-i ‘ummāna açılır manzar

2052- ‘Ulū-i ‘ālisi vaḳt-i cerr-i hevā Sü.1,100a
Çāh-ı yaḥ gibi serv-i rûḥ-efzā⁷¹¹

2053- Süflī daḥi irişse rûz-ı şecām Bu.77b
= Mu‘tedil şan hevāsi ḥûş ḥammām

2054- Ḳondı ol iki ḳaşra ol iki beg
İkisi daḥi birbirinden yeg

⁷¹¹ gibi : gīb, Sü.1, El.

Her birisi cihānda nādir idi
 2055-
 Anları seyr iden kişi dir idi

İkisi dağı bu iki řaşruñ
 2056-
 Sāye-bān-ı bülendidür ‘aşruñ

Bibirine muķābil olmuşlar
 2057-
 Zīb u ferde mu‘ādil olmuşlar

Ki bu iki sarāyı bir bennā
 2058-
 Bir řarık ūzre eylemiřdi binā⁷¹²

Bu anuñ ol bunuñ naźiri idi
 2059-
 Mūteĥālif arada yiri idi

Birini seyr idūb varan birine
 2060-
 Dir idi gelmiş ol bunuñ yirine

Merdūm-i bī-ĥıvel gūz aĥub eger
 2061-
 Kılsa bir demde ikisine naźar

Aña bir şeyi bir zamān iĥre
 2062-
 Gūrinūrdi iki mekān iĥre

⁷¹² eylemiřdi : eylemiř, Sū. 1

Birine k̇ondı Cem birine ‘ Alem
 2063- El.80a
 Oldı dār-ı sürür ol iki harem

Geldi bir lahzadan kařār-ı genc
 2064-
 Kıldı Cemşāh’a sār-bān āhenc

Her ne kim var ise keniz ü gulām
 2065- Sü.1,100b
 Der-i Cem cānibine çekdi zimām

Göricek nişfin aldı anuñ Cem
 2066-
 Nişfin almadı ol şeh-i ‘ ālem

Didi iltūñ bunı ‘ Alemşāh’a
 2067-
 Çekdiler pes şütürleri rāha

Der-i kaşra varub gürüh-ı ‘ azīm
 2068- Bu.78a
 ‘ Alem’e anı kıldılar teslīm

Ol iki kaşrı ol iki ejder
 2069-
 Kıldılar iki genc-hāne-i zer

Ol gün ol gice ol iki demtān
 2070-
 Oldılar taht-ı vahdete sulṭān

Eyleyüb istirāhat ol iki yār
2071-
Çıldı menzillü menziline karar

Ey ğazel-ĥān-1 bezm-ġāh-1 sürür
2072-
Meclis ehlini aldı ĥāb-1 fütür

Şevķ ile tāzelenmege dil ü cān
2073-
Oķı bu Şi' ri diñlesün yārān

mef - ũ - lü / fā - i - lā - tü / me - fā - ĩ - lü / fā - i - lün

Gönlüm Őafada olalı mānend-i āyine
56/1-
Ĥālī degül ĥayāl-i ruĥuñdan her āyine

Biñ kerre gelse ĥapumuza yüz ele alub
2-
Beñzetmezüz biz āyinei ĥüsnüñ āyına⁷¹³

Ĝamlar taĝılmasun mı göñülden ki cām-1 pür
3-
Şahbāzdur ki uğradı zāĝuñ alāyına

Teslīm kıлма nefse vücūduñ diyārını
4-
‘ Ālem ĥarāba varmasun aldanma ĥāyına

Sü.1,101a

El.80b

⁷¹³ Beñzetmezüz biz : Beñzetmezüz bir, Bu.

Vaşf-ı cemāl-i beytini yāruñ Bihiştīyā⁷¹⁴

5-

=

Naķş it ki zīnet ola bu dūnya sarāyına

İrtesi yüz tūtib ‘Alem rāha
2074-
Vardı ḥalvet-sarāy-ı Cemşāh’a

‘Arzını buña maşlahat göreler
2075-
Nā-müzāde hediyye göndereler

Қıldılar böyle rāy u tedbiri
2076-
Ki yüzer dāne bikre her biri

Bu.78b

Vireler simden birer kāse
2077-
Қoyalar biñ filori her tāsā

Geyüb ol bikrler birer zer-beft
2078-
Қılalar nāz ile ḥurām u reft

Varalar āstān-ı Nu‘mān’a
2079-
Olalar zer-niṣār cānāna

⁷¹⁴ Vaşf-ı cemāl-i beytini : Vaşf-ı cemāl-i beytini, Bu., : Vaşf-ı cemāl-i beytini, Sü.1

Pes kılub emr ol iki kılzüm-i cüd
2080- Buldı ol kâr-1 dil-pesend vücüd

Dest-i ebkârda kü 'ûs-1 zer
2081- Oldı şâh-1 bülendde gül-i ter

Vardı Nu' mân'a ' arz olındı tuhaf
2082- Şaldı keff-i kabüle dest-i şeref

Şād olub pādīşāh-1 mülk-i ğinā
2083- Meslegin eyledi tarīk-1 sehā

Gelen esbābı cümle kısmet idüb
2084- İki bahş eyledi ' adālet idüb Sü.1,101b

Nışfin erzāni kıldı sultāna
2085- Nışfını daħi virdi Erzān'a

Oldı mesrûre ol iki hem-sāl
2086- Kİ dimāğa irişdi bûy-1 vişāl El.81a

İrmiş idi kemāle emr-i cihāz
2087- Dönmiş idi nişibe rāh-1 firāz

Faşl-ı gül gülşen-i cihān ma' mūr
2088-

Oldı dāmādlar mübāşir-i sūr

Ey ğazel-ḥān-ı bezm-ġāh-ı sūrūr
2089-

Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütūr

Şevḳ ile tāzelenmege dil ü cān
2090-

Oḳı bu şi'ri diñlesün yārān

mef - ū - lū / me - fā - ĩ - lūn / mef - ū - lū / me - fā - ĩ - lūn

Cān bendesi olmaġa bir şeh-i levend ister⁷¹⁵
57/1-

Bu.79a

Göñlüm ḳuş ḳonmaġa bir serv-i bülend ister

Gül-bergidür ol nāzūk seyr itmege eṫrāfi⁷¹⁶
2-

Bir bād-ı şabā gibi şāhāne-semend ister

Gün ruḫlarıña beñzer āh itdügüm oldur kim⁷¹⁷
3-

Ḳaşr-ı felege 'āşık ḳıḳmaġa kemend ister

⁷¹⁵ olmaġa bir şeh-i levend : olmaġa bir serv-i bülend, Bu., : olmasa bir şāh-ı levend, El.

⁷¹⁶ Gül-bergidür : Gül-bergidür, Sü.1, El.

⁷¹⁷ beñzer āh itdügüm : beñzer kim āh itdügüm, El.

Gelsün gözümü görsün üstād-ı hayālūñ kim

4-

Bu vādi-i hūn-efşān başdan yeñi bend ister⁷¹⁸

Ey Hızır-ı mübārek-pey var āb-ı hayat irgür⁷¹⁹

5-

Şi'rini Bihiştî'nūñ tā mîr-i Hıocend ister

Şıfat-ı zūr tetimme-i maqāl⁷²⁰

Sü.,102a

Bir seher şem' -i gül kılub rüşen

2091-

Hurrem olmuş idi sūr-gāh-ı çemen

Ref' olub gonce dīdesinden hāb

2092-

Geymiş idi sepīd u surh şiyāb

Pür olub dār-ı nedve-i gülzār

2093-

Eylemişdi şukūfe sūr-ı bahār

Serv ayāğ üzre hıdmet eyler idi

El.81b

2094-

Meclis ehline hürmet eyler idi

⁷¹⁸ başdan yeñi : başdan yaña, Sü.1

⁷¹⁹ mübārek-pey : mübāregini, El.

⁷²⁰ Bu. ve El.'de yok.

Bād-ı bersen yilerdi her ʔarafa
2095-
Lāle cām-ı mey almış idi kefe

‘Andalīb olmiř idi muʔrib-i sūr
2096-
Olmıř idi cihān sarāy-ı sūrūr

Ƙıldı Cemřāh ile ‘Alem tedbīr
2097-
Ki uralar niřān-ı maʔlaba tūr

Cūd baħrini zāħir eyleyeler
2098-
Rūz-ı hicrānı āħir eyleyeler

Ƙılalar ibtidā-yı sūr-ı ‘azīm⁷²¹
2099-
Dökeler ħalk-ı ‘āleme zer u sīm

Bu.79b

Pes Ƙılub emr ol iki mīr-i cihān
2100-
Sūr iĸün pāk olındı bir meydān

Nice meydān ki bir ‘aceb rāved
2101-
Yoĸ anuñ luʔfina kenār u ħad

Tūl u ‘arzı basıʔ-i bī-sūrāħ
2102-
Sebze-zār-ı sipihr gibi ferāħ⁷²²

⁷²¹ Ƙılalar : Ƙıldılar, Bu.

⁷²² gibi : ĸīb, Sü.1, El.

- 2103- Çemen-i sebz añā ḥarīr besāt Sü.1,102b
Büy-ı bādı virür dimāğa neşāt
- 2104- Her seḥer-geh ki ref' ola zulumāt
Sebze Ḥızr anda şebnem āb-ı ḥayāt
- 2105- Yūsufī şuret ile nice gulām
Ḳurdılar gerd-i deşte çetr u ḥıyām
- 2106- Olub eṭrāfi çetr-i gūn-ā-gūn
Gülşen-i Ḥuld'e döndi ol hāmūn
- 2107- Ḳıldı pes dühl ü kerre-nāy nidā
İrdi ḥalkuñ mesāmi' ine şadā
- 2108- İrdi emr ile beglere bu kelām
Ki kılalar ṭarīḳ-ı sūra ḥırām
- 2109- Sūr-gāha gelüb şağīr u kebīr El.82a
Ġarḳa-i ni' met ola bāy u faḳīr
- 2110- İmtişāl itdi emre pes ümerā
Geldi sūr-ı 'azīme şāh u gedā⁷²³

⁷²³ sūr-ı 'azīme : sūr u 'azīme, Sü.1

2111- Fevc fevc aqđı halk şahrāya
Mevc urub döndi deşt deryāya

2112- Kıldı tertīb ile cülūs eşrāf
Toldı mīr ile hayme-i etrāf

2113- Sūr-gāh içre her emīr-i kerīm
Şaldı hāke nesīm-veş zer u sīm

2114- Näleler şaldı gūşa nağme-i sāz Bu.80a
Rū-yı meydānı aldı lu‘bet-bāz

2115- Diñleyüb rüh-bağş hunyālar
Kıldılar dil-güşā temāşālar

2116- Servden serve ‘ankebūt-ı çemen Sü.1,103a
Merd-i cān-bāz-veş şalubdı resen

2117- Kişt-gīr olmuş idi serv-i şabā
Ağız açub baqardı gonce añā⁷²⁴

2118- Tabaq-ı güller ile tāze nihāl
Şīve eylerdi kāse-bāz mişāl

⁷²⁴ Ağız açub : Ağızın açub, Sü.1

Lâle vü nergis olub âteş-bâz
2119-
Mürğî biryân idübdi sūz u güdâz

Berg-i gül pür olub der ü dehlîz
2120-
Olmış idi seher yeli gül-bîz

Rüste-ḥîz olmadın şabâ-yı bahâr
2121-
Çemen üzre nücûm iderdi nişâr

Ḥidmet eylerdi her taraf ḡilmân
2122-
Nice ḡilmân ki her biri vildân

Ruḡlarından cihân göyinmiş idi
2123-
Ḥayme fânûs-ı şem' a dönmiş idi

Ümerâ her tarafda câlis idi ⁷²⁵
2124-
Naḡl-i gül zînet-i mecâlis idi

El.82b

Ṭül-i bî-ḡad ile miyânda simât
2125-
Dûzaḡ-ı cû' a olmuş idi şîrât

Süfre devrinde ḡân-ı bî-pâyân
2126-
Olmış idi teselsüle bürhân

⁷²⁵ her tarafda : her taraftan, Bu.

Ki pey-â-pey gelürdi ni' met-i sūr
 2127- Biri gitse biri kııurdu zuhūr

Mürġ-ı biryân u sükkeri ħalvâ
 2128- Tıtdı ŧan deŧti men ile selvâ

Ĥavza benzerdi kâse-i ŧerbet Sü.1,103b
 2129- Dâne künbed ŧalubdı ħayme ŧıfat Bu.80b

Yoġ idi ŧahna kâselerden râh
 2130- İŧtihâya iderdi her kiŧi âh

ŧol kıadar gelmiŧ idi ħalka ŧiba'
 2131- Ki ŧiba' dan ŧikem iderdi ceza'

Kal' a-i iŧtihâyı ŧeyĥ u ŧebâb
 2132- Sükkeri tob ile idübdü ħarâb

Olub ol mıŧra kıand ŧerbeti nîl
 2133- Almıŧ idi 'aŧaŧ diyârını seyl

ŧab' bâzârı içre ŧahn-ı gülâc
 2134- Bulmaz olmiŧdi mis miŧâli revâc

- Sîhlerde kebâb tûl u derâz
2135- Sîrlîkden virürdi bûy-1 piyâz
- Ragbetüm yok diyu olub pür-gam
2136- Âh iderdi harâret ile ni'âm
- Görinürdi muhallebideki kând
2137- Tâb' a lektâz-1 bî-meze mânend
- Göze pâlüzelerdeki bādâm
2138- Seyr-veş görünürdi bî-endâm
- Hâne-i 'ayşî kıлмаğa ma' mür
2139- Gice gündüz yedi gün oldu bu sūr⁷²⁶
- Tâ irince nihâyete eyyâm
2140- Gîtmedi ortadan simâ-1 ta'âm⁷²⁷
- Ey gazel-ḥân-1 bezm-gâh-1 sūrür
2141- Meclis ehlini aldı ḥâb-1 fütür

El.83a

⁷²⁶ yedi gün oldu bu sūr : yedi gün bu sūr, El.⁷²⁷ ortadan : ortada, Bu.

Şevk ile tazelenege dil ü cân

2142-

Okı bu şi' ri diñlesün yārān

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Gülāc-ı vaşluñ ummaz dil ğamuñ ' ayyāşıdur sākī Bu.81a

58/1-

Fakīre ol naşīb olmaz ekābir aşıdur sākī

Sarāy-ı sīnede eyler meserret naqşını peydā

2-

Meger kim reng-i bād ile anuñ naqqāşıdur sākī

İrişür bün deminde sūz-ı ğamdan teşne ' uşşāka⁷²⁸

3-

Ya Hızr-ı hūş liqādur ya anuñ qardaşıdur sākī

Ġamuñ derbendini kaţ' itmege küh-sār-ı fūrkatde⁷²⁹

4-

Harābāt ehlinüñ şāhum bir er yoldaşıdur sākī

Bihişti'nüñ sözün tut ayagı bārān gibi yağdur

5-

Kim ol bezm-i maḥabbet içre tolu başıdur sākī

⁷²⁸ Bu. 'da gazelin 4. beyti.

⁷²⁹ Bu. 'da gazelin 3. beyti.

Yedi gün olduğu gibi a' yān
2143-
Kıldılar kaşd-ı südde-i Nu' mān

Eyleyüb na' ra-sāz kösleri
2144-
Gidiler almağa ' arūsları

İrdiler çün sarāy-ı Nu' mān'a
2145-
Aldı meşşâţalar ele şāne

Kimi Erzān'a oldı zinet-sāz
2146-
Kimi sultāna çekdi sürme-i nāz

Gören olmağa çeşmi gibi zebün⁷³⁰ El.83b
2147-
Her birine oqındı nice füsün⁷³¹

Servler rengi ergavan oldı Sü.1,104b
2148-
Läleler kaddı hıẓrān oldı⁷³²

Yā çeküb vesme-i firibe hilāl
2149-
Ṭabla-i mihre şaldı tır-i zevāl

⁷³⁰ olmağa çeşmi gibi : almağa çeşmi gib, Sü.1

⁷³¹ füsün : efsün, Bu.

⁷³² Läleler : Läle, Bu.

Açmağa kām için mübârek-fâl
2150-
Nokta dökdi ‘izâr levhine hâl⁷³³

Mevc-i ‘arızları gelüb cûşa
2151-
Şaldı dürr ü güher binâ-gûşa

‘Aqd pervîn olub kamer üzre⁷³⁴ Bu.81b
2152-
Düşdi dürlere ol iki ber üzre

Sâ’id ü sâklarda her halhâl
2153-
Oldı burc-ı leğâfet üzre hilâl

İki gîsü ki şaldı sineye ser
2154-
Genc-i sîm üzre oldılar ejder

Ruğlar üstinde zülf-i ‘anber-bâr
2155-
Şubh-ı şâdıqda âhir-i şeb-i târ

Tâc-ı zer serler üzre hüsn-ârây
2156-
Sîneler ‘anberin hamâ’ile cây

Ey gâzel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
2157-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

⁷³³ levhine : levhine, El.

⁷³⁴ pervîn : perverîn, Sü.1

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
2158-
Okı bu şi'ri diñlesün yārān

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

Sünbülünden 'ārız-ı gül-gūnuña pīrāye şal
59/1-
Gökde cevğān-ı ğurūrı āftāb u āya şal

Her denīnūñ göñli mürġm çeşmūñe itdürme şayd Sü.1,105
2-
Himmetūñ 'ālī tutub şahbāzuñı a' lāya şal

Def'-i ğam kıлмаğa bir dem gel kenār-ı ābda El.84a
3-
Zevrağ-ı zerrīni sāķi la' l-gūn deryāya şal

Ol iki zencirūñi bir dem perişān kıl çözüb⁷³⁵
4-
Nice yüzbiñ 'ākılı Mecnūn idüb şahrāya şal⁷³⁶

Müdde'iler bir yire gelmiş Bihişti sen daħi
5-
Bād-pā-yı fikret üstine gelüb ālāya şal

⁷³⁵ bir dem : bir kez, Bu.

⁷³⁶ Mecnūn idüb : Mecnūn gibi, Sü.1, El.

Virmege zer qabälara ziver
2159-
Hâzır olub miyâna geldi kemer

Kısm-ı ziverde her ne şive ki var Bu.82a
2160-
Oldı naqş-ı şahâ'if-i ruhsâr

Yüzlerinde belürdi meh-rûlık
2161-
Gözlerinde görindi câzûlık

Göze tokınmamağa ol iki nür⁷³⁷
2162-
Rüy-püş içre oldılar mestür

Gül girüb lüle-gün niqâblara
2163-
Şafaq örtildi âftâblara

Şem'ler oldılar ol iki 'arūs
2164-
Halk pervâne perdeler fânūs

Pes olub qaşrdan birûna revân
2165-
Çıkdı bir cism-i zârdan iki cân⁷³⁸

⁷³⁷ tokınmamağa : tokınmağa, Bu.

⁷³⁸ cism-i zârdan : cism-i râzdan, Bu.

2166- Tođdı maṭla' dan iki necm-i burūc
Ya şadefden iki dūr itdi ħurūc

2167- İki gerdūne ol iki mehtāb Sü.1,105b
Binuben ŧutdılar ŧariĳ-1 ŧavāb

2168- Yürüdi her biri bir āfet olub
'Āŧıĳ-1 mūrdeye kıyāmet olub

2169- Ol iki serv kıldı çün ħarekāt
İki kısma bölindi mensübāt

2170- Nişfi sultāna ittiba' itdi El.84b
Nişfi Erzān ŧariĳına gitdi

2171- Vardı anlar sarāy-1 Cemşāh'a
Geldi bunlar der-i 'Alemsāh'a

2172- Çün iriŧdi sarāya meh-rūlar
Anlara karşı geldi bānūlar

2173- Anları aldılar sarāylara
Menzil oldı felekler aylara

Çünkü hıdmet edâsı oldı tamâm
2174-
Hıl'at u ni'met ile döndi kirâm

Ey gâzel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür Bu.82b
2175-
Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
2176-
Okı bu şi'ri diñlesün yârân

me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün

Şakın pervâneler cem' oldı şanma çevre yanına
60/1-
Saña hayrân olub şem' uñ meges üşmüş dehânına⁷³⁹

Vişâl-i yâr nağdidür bahâsı gevher-i cânuñ⁷⁴⁰
2-
Virür mi ey ecel 'âkil olan anı ziyânına

Mağabbet mürğ-zârında 'aceb şahbâz imiş Mecnûn
3-
Ki 'Ankâ-veş şikârımı iletmiş âşiyânına⁷⁴¹ Sü.1,106a

⁷³⁹ hayrân olub : hayrân kalub, Bu.

⁷⁴⁰ gevher-i cânuñ : cevher-i cânuñ, Bu.

⁷⁴¹ iletmiş : iletđi, Sü.1, El.

Ḳanā' at şāhiyem sultān-ı dehre iltifātum yok

4-

Ne segdür ol ki aldanur anuñ bir pāre nānına

Belāgat tahtınuñ sultānları bir bir sefer kıldı

5-

Cülüs itdi Bihiştī şimdi anlaruñ mekānına

2177- Çün irişdi şeb-i vişāle zamān
Zīnet ile ol iki şāh-ı cihān

2178- Emr-i şer' ile 'āmil oldılar
Cān murādına vāşıl oldılar

El.85a

2179- Cem geyüb zer-ķabā-yı şāhāne
Girdi ħalvet-sarāy-ı sultāna

2180- Ĥüsn ile olub āfet-i 'ālem
Ḳaşr-ı Erzān'a vāşıl oldı 'Alem

2181- Menzīl-i yāri avlayub tenhā
Oldı şāhbāzlar ķarīn-i hümā⁷⁴²

⁷⁴² Oldı şāhbāzlar : Oldılar şāhbāzlar, Sü.1

2182- Aşnâlar bulışdı birbirine
Geldi peymân u va' deler yirine

2183- Şabr ile şubh irişdi deycûra
Oldı helvâ-yı sükkerî ğurre

Bu.83a

2184- Ref' olub rüy-püş zîbâlar
Zâhir oldı 'aceb temâşâlar

2185- Şükr-i Bârî'de bezl idüb mechûd
Şaldılar micmer-i sa' âdete 'ûd

2186- Hün-ı vuşlat ğüşâde-ser oldı
Hicr u ğam zehri gül-şeker oldı

Sü.1,106b

2187- Câm-ı la'l içre şerbet-i şekerin⁷⁴³
'Ataş-ı hicri eyledi teskin

2188- Câme-hâb-ı şafâda 'anber-i nâb⁷⁴⁴
Cân dimâğına virdi bûy-ı gülâb

⁷⁴³ Câm-ı la'l içre : Câm-ı la'l üzre, Bu.

⁷⁴⁴ Câme-hâb : Câm-ı hâb, Bu.

Her taraf pür-şükûfe-i hândân
2189-

Bâliş ü çâr-şeb gül ü reyhân⁷⁴⁵

Ol gice ol iki şeh-i hûd-gâm⁷⁴⁶
2190-

Urdı şayd-ı ümîde tîr-i merâm

Her biri bir nigâra olub ba'1
2191-

Aldı engüşt-i sîme hâtem-i la'1

Ol iki mülk-i 'işretüñ şâhı
2192-

Havz-ı şîrîne şaldılar mâhı

Sürh-nâb ile iki dâne kalem
2193-

Yazdı kâfûrî levha üzre raqam

El.85b

Lüle-i sîmden revân olub âb
2194-

Gül-i ra'nalara dökildi gülâb

Pes mübeddel idüb firâşların⁷⁴⁷
2195-

Çekdiler câme-hâba başların

⁷⁴⁵ Bâliş ü çâr-şeb : Bâliş çâr-şeb, Bu.

⁷⁴⁶ Ol gice : O gice, Bu.

⁷⁴⁷ mübeddel idüb : mübeddel kılub, El.

Eyleyüb şubḥ olunca būs u kenār
2196-
Vardılar ḥāb-ı nāza her iki yār

Ey ğazel-ḥān-ı bezm-ġāh-ı sūrūr
2197-
Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütūr

Şevḳ ile tāzelenmege dil ü cān
2198-
Oḳı bu şi'ri difilesün yārān

Bu.83b

Ġazel-i münāsib⁷⁴⁸

fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lā - tūn / fā - i - lūn

‘Ārızı üzre ḳaçan kim kākül-i çevġān ider⁷⁴⁹ Sü.1,107a
61/1-
‘Arşa-i ḥayretde ben meftūnı ser-gerdān ider

Didi bayram ġün seni ben ber-murād itsem gerek
2-
Şöyle beñzer ol hilāl-ebrū beni ḳurbān ider

Ol cefā-cūdan vefā gördüm dimiş kāfir raḳīb
3-
İ‘tikād itmeñ müselmānlar ‘abeş bühtān ider⁷⁵⁰

⁷⁴⁸ Bu. ve El.'de yok.

⁷⁴⁹ ‘Ārızı üzre : ‘Ārız üzre, Sü.1

⁷⁵⁰ ‘abeş : añā, Sü.1

Ey 'azîzüm zâhid-i ḥalvet-niṣînüñ sözine
4- Uyma yoḥsa Yūsuf-ı cānuñ yirin zindān ider

Nefḥa-i ṣi' rūñ Biḥiṣṭi irse mānend-i ḥayāt⁷⁵¹
5- Ḡonce gibi ḡöñli ṭār olanları ḥandān ider⁷⁵²

Şubḥ-dem ol iki şeh-i dil-şād
2199- Kıldılar 'azm-ı bezm-gāḥ murād

Bir gülistāna cem' idüb yārān
2200- Oldılar anda gül gibi ḥandān

Ol gün anda kılub nice 'ālem
2201- Yine me'vāya döndiler aḥşam

El.86a

Yine her biri ehl-i ḥulde mişāl⁷⁵³
2202- Kıldılar ḥürilerle zevḳ-i vişāl⁷⁵⁴

⁷⁵¹ mānend-i ḥayāt : mānend-i şabā, Bu.

⁷⁵² ḥandān ider : bühtān ider, Sü. 1

⁷⁵³ ehl-i ḥulde : ehl-i ḥuld, Sü. 1, El.

⁷⁵⁴ ḥürilerle : ḥürlarla, El.

2203- Giceler zevk-i vuşlat-ı cānān
Gündüzün gāh bezm u geh dīvān

2204- Nice günler ol iki hem-sīret
Kıldılar bu tārīk ile ‘ışret

2205- Cem ‘Alem’den ‘Alem daği Cem’den Sü.1,107b
Ayrı olmazdı lahm-veş demden

2206- İttiḥād itmiş idi ol iki şāh Bu.84a
Āftāb ile şan ki sī şebe māh

2207- Biri şan cān idi birisi beden
Biri serv-i sehī birisi semen⁷⁵⁵

2208- Şöyle üns idi ol iki insān
Giremezdi ara yire şeytān

2209- Hātır-ı Cem ri‘āyetini ‘Alem
Kendüye kılmış idi kār-ı ehem

2210- Cem daği olsa ‘ömr-i rāyeti pest
‘Alem’ün göñlin eylemezdi şikest

⁷⁵⁵ semen : simen, Bu.

Bu ‘acebdür ki ol iki cânân
2211-
Ya‘ ni Erzân-ı Çîn ile sulţân

Birbirine ri‘âyet eyler idi
2212-
Cân u dilden maĥabbet eyler idi

Bu deme irdüğüne Nu‘mân Şâh
2213-
Gice gündüz iderdi şükr-i İlâh

Ki her emrinde ol iki dâmâd
2214-
Aña olmuşdı bende-veş münkâd

Pend-i pîri kılub kulağda güher⁷⁵⁶
2215-
Mîr-i inşâf olubdı ol begler

Bezm-i inşâf içinde niteki def
2216-
Darb iderlerdi bî-edeblere kef

El.86b

‘Adl ile gör ki ol iki sulţân⁷⁵⁷
2217-
Eylemişlerdi gusfende şebân

Ey ğazel-ĥân-ı bezm-ġâh-ı sürûr
2218-
Meclis ehlini aldı ĥâb-ı fütûr

Sü.1,108a

⁷⁵⁶ kulağda : kulağda, Sü.1

⁷⁵⁷ gör ki : ger ki, Bu., El.

Şevk ile tazelenege dil ü cân
 2219-
 Okı bu şi'ri diñlesün yârân

me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün / me - fâ - î - lün

Beni ey çevre şabr itmez şanan olsun bu ma' lûmuñ⁷⁵⁸ Bu.84b
 62/1-

Ki her vaz'ı baña zîbâ gelür ' âlemde bed-ñumuñ⁷⁵⁹

Didüm la' lûñ firâkıñdan eritme ' âşık-ı zerdî⁷⁶⁰
 2-

Didi öpsem ' aselden yegdür ebrü olduğı mümuñ

Biri derd ehlinüñ bezm-i belâda mest olub geçmiş
 3-

Du' âsın almağa bulunmaduk üstinde merñumuñ

Niçün ey tîr-i gam dil tıflınuñ gönline tokıñduñ⁷⁶¹
 4-

Günâhı neydi kim kanına girdüñ sen bu ma' şumuñ⁷⁶²

Kerâmet bu yeter ' ışka ki gördüñ ' ârız-ı yâri
 5-

Velâyetde Bihiştî gözçisi oldık bugün Rûm' uñ⁷⁶³

⁷⁵⁸ itmez şanan : itmez diyen, Bu.

⁷⁵⁹ ' âlemde bed-ñumuñ : ol yâr-i bed-ñumun, Bu.

⁷⁶⁰ la' lûñ firâkıñdan eritme ' âşık-ı zerdî : la' lûñ firâkıda eritme ' âşıkı zerdî, Bu.
 : ' âşıkı zerdî, Sü.1

⁷⁶¹ gönline tokıñduñ : gönline dođıñduñ, Bu.

⁷⁶² kanına girdüñ sen bu ma' şumuñ : kanına girdüñ o ma' şumuñ, El.
 : kanına girdüñ sen ma' şumuñ, Sü.1

⁷⁶³ bugün Rûm' uñ : bugün, Sü.1

Muṭrib-i ‘adl idüb nefes peydā
2220-
Şaldı bezm-i cihāna şıyt ü şadā⁷⁶⁴

Ma‘ delet anlara olub k̄anūn
2221-
Virdi āvāze günbed-i gerdūn

İştihār-ı ‘adālet oldı beşir
2222-
Hemedān’dan işitdi Şāh Nezīr⁷⁶⁵

Gūş idüb kışşai ‘ale’t-tafşīl
2223-
Püseri cānibine tıtdı sebīl⁷⁶⁶

Pederin aydurub ‘Aleṃşāh’uñ⁷⁶⁷
2224-
Yürüdiler tariķına Māh’uñ

Sü.,108b
El.87a

Nice gün çekdiler sefer şiddet
2225-
‘Āķibet irdi hüsrete ḥasret

Öpdiler k̄oçdılar oğullarını
2226-
Kıldılar pür-gül-āb güllerini

⁷⁶⁴ şıyt u şadā : şayd u şadā, Sü.1

⁷⁶⁵ Hemedān’dan : Hemedān’da, Bu.

⁷⁶⁶ tıtdı : dutdı, Sü.1, Bu.

⁷⁶⁷ aydurub : uydurub, Sü.1, El.

Gördi oğulların Beşir ü Nezir⁷⁶⁸
 2227-
 Biri şah-ı cihân birisi vezir

Yüz urub hâk-i pâk-i dergâha
 2228-
 Kıldılar şükr ü minnet Allâh'a

Cân u gönülden ol iki dil-rîş
 2229-
 Şâh Nu'mân'a kıldılar alkış

Bu.85a

Ol daği bunlara du'â kıldı
 2230-
 Mekremet hakkını edâ kıldı

Hemedân'ı ol iki pîr-i kadîm
 2231-
 Kıldılar ol cüvânlar teslîm

Saltanatdan ferâgat eylediler
 2232-
 Yanlarında ikâmet eylediler

'İzz u ikrâm ile nice eyyâm
 2233-
 Oldılar sâkin-i harîm-i merâm

Ey gâzel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
 2234-
 Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

⁷⁶⁸ Gördi oğulların : Gördiler oğulların, Bu.

Şevk ile tazelenege dil ü cân
 2235-
 Okı bu şi'ri diñlesün yârân

mef - ü - lü / me - fâ - î - lü / me - fâ - î - lü / fe - ü - lün

Nisbet kılalı küyuña me 'vâyı büyütüñ Sü.1,109a
 63/1-

Teşbih ideli kıddüñe Tübâ'yı büyütüñ

Ham kıddümüziñ ' aksidür ol kıavs felekde

2-

A' dâya hadeng ursın için yâyı büyütüñ

Ra' d üzre şalub na' ra-i feryâd u figâni EL87b

3-

Vâ-veyli kıoyub ' âleme gavgâyı büyütüñ

Kılduğ ne kıadar var ise gâmlerini cem'

4-

Dil ma' rekesinden yine âlâyı büyütüñ⁷⁶⁹

Küyuñ yolını tutdı tamâm eşk-i Bihiştî⁷⁷⁰

5-

İmkân-ı güzzer kıalmadı deryâyı büyütüñ⁷⁷¹

⁷⁶⁹ Dil mañrekesinden : Dil ma' rekesinde, Bu., El.

⁷⁷⁰ tutdı : dutdı, Sü.1, : tutduñ, Bu.

⁷⁷¹ İmkân-ı güzzer kıalmadı : İmkân-ı güzzer kılmadı, Sü.1, El.

Geldügi demde mâlik-i Hemedân
 2236-
 Bile gelmişdi duhter-i Şirvân

Vardı Cem kaşırına hicâb ile
 2237-
 Girdi biñ dürlü ıztırâb ile

Bu.85b

Yüz urub pâ-yı taht-gâhına
 2238-
 İ' tizar eyledi günâhına

Ĥavf idüb tiğ-ı intikâmdan ol
 2239-
 Eyledi 'özü kal'asına duhûl

Çün der-i tevbeye duhûl itdi
 2240-
 Cem anuñ 'özüni kabûl itdi

Didi hikmet Ĥudâ'nuñ ey mâder
 2241-
 Böyle imiş ezelde hüküm-i kader

Gelmese senden işbu kâr-ı 'aceb
 2242-
 Biri dağı olurdu buña sebep

Böyle kılmış müsebbibü'l-esbâb
 2243-
 Ki elünden güşâde ola bu bâb

Sü.1,109b

Güş idüb Cem kelâmın ol ğam-nāk
2244-
Oldı äyīnesi kederden pāk

Geldi pejmürde beñzine yine kıan
2245-
Şan ħulül itdi mürde cismüne cān

Pes bulub şehr içinde iki sarāy
2246-
Kıldılar anları pederlere cāy⁷⁷²

Ol iki nev-cüvān ile üç pīr
2247-
Urdılar şayd-ı ‘ayşe pençe-i şīr
El.88a

Birbirine peren-veş olub enīs⁷⁷³
2248-
Burc-ı ‘ışretde oldılar Bercīs

Cem‘ olub nitekim eşābi‘-i ħams
2249-
İtdiler sā‘id-i sa‘ādete lems

İhtilāt itdiler irince ecel
2250-
Nitekim revġan ile sāde ‘asel

Devr irince mey-i ħayāt-ı ħarām
2251-
Virdiler bezm-i ‘ömre ħüsn-i niżām

⁷⁷² anları : anı, Sü.1

⁷⁷³ peren-veş : peri-veş, Bu.

Çünki nüh-säle irdi bezm-i hayât Bu.86a
 2252- Devr-i Nu' mā'a şundi cām-ı memāt

Onbeşinde revāne oldu Beşir
 2253- Rihlet itdi yigirmisinde Nezir

Ey gazel-hān-ı bezm-gāh-ı sürür
 2254- Meclis ehlini aldı hāb-ı fütür

Şevk ile tazelenege dil ü cān
 2255- Okı bu şi'ri diñlesün yārān

Ġazel-i münāsib⁷⁷⁴

me - fā - ĩ - lün / me - fā - ĩ - lün / me - fā - ĩ - lün / me - fā - ĩ - lün

Semend-i devlet-i dehre süvār olma ki bī-demdür⁷⁷⁵
 64/1- Ĥarāb-ābād-ı 'ālemde añā mağrūr olan kemdür⁷⁷⁶

Şu kim dünyādan el çekmiş degül hüşyār olımaz kim
 2- Felek didükleri ĥamr-ı cünün ile tolu ĥumdur⁷⁷⁷

⁷⁷⁴ Bu. ve El.'de yok.

⁷⁷⁵ Semend-i devlet-i dehre : Semend-i devlete dehre, Sū.1

⁷⁷⁶ kemdür : kimdür, Bu.

⁷⁷⁷ ĥamr-ı cünün ile : ĥamr-ı ĥazın ile, Bu.

Ecel nârının âteş-dânıdır gam-hâne-i gerdün
 3- Gelür ecsâd-ı âdem yanmağ için aña hîzemsüz⁷⁷⁸

Baňa devr itdüren eṭrâf-ı kûyuñ âsiyâ-manend
 4- Şu nâr-ı ḥaddüñe kendin uran bir dâne kendümdür

‘ Aceb midür Bihiştî dîdeden dūr olmasa bir dem⁷⁷⁹
 5- Vefâdâr olmasun mı ol gözüm nûrî ki merdümdür

Pîrler gitdi kaldı iki cüvân
 2256- Kıldılar nice günler âh u figân

El.88b

‘ Âkıbet sâkin oldı âteş-i hier
 2257- Şeb-i gamda belürdi maṭla‘ ı fecr

‘ Alem u Cem yine olub mesrûr
 2258- Sürdiler saltanatda zevk ü sürür

⁷⁷⁸ Gelür ecsâd-ı âdem yanmağ için : Gelür yemağ için ecsâd-ı âdem, Sü.1
 : Gelür yanmağ için ecsâd-ı âdem, El.

⁷⁷⁹ Bihiştî dîdeden dūr olmasa bir dem : Bihiştî'den dūr olmasa bir dem, Sü.1,

Yine dīvānlar itdiler nice sāl
2259-
Virdiler manşīb aldılar emvāl

Biri şāh-ı cihān biri destūr Bu.86b
2260-
Ka‘be-i ‘adle uldılar iki nūr

‘Adl zencīrine kılub merbūṭ
2261-
Saltanat şirin itdiler mazbūṭ

Saltanat bezmi içre ol iki şāh Sü.1,110b
2262-
Eylediler şadālarını yegāh

Şayd-ı maqşūda bāz şaldılar⁷⁸⁰
2263-
Nereye vardılarsa aldılar

Qıldılar kāfir üzre nice gāzā
2264-
Dikdiler kulle-i fütūḥa livā

Birbirine olub ḥarīf-i ḥarem
2265-
Rūz u şeb kıldılar nice ‘ālem

Rūzlarda kenāre-i gül-zār
2266-
Gice hem-serler ile būs u kenār

⁷⁸⁰ bāz şaldılar : bāne şaldılar, Sü.1

Gâh gül-geşte yüz tûrarlar idi
 2267-
 Gâh deryâya göz tûtarlar idi

Qılmağ için ğam âteşin teskîn
 2268-
 Varub olurlar idi keşti-nişin
 =

Bahr-i ‘ummân yüzinde ol iki şâh
 2269-
 Şan kırân itdi gökde mihr ile mâh

Nâzeninlerle seyr iderler idi
 2270-
 Dehri bütlerle deyr iderler idi⁷⁸¹ El.89a

Gâh ‘azm-ı şikâr iderler idi
 2271-
 Gâh seyr-i diyâr iderler idi

Gâh olurdı ki Mâh’dan Çîn’e
 2272-
 ‘Azm iderlerdi gâh Mâçin’e

Devlet ile ol iki şâh-ı cihân
 2273-
 Gâh olurlardı sâkin-i Hemedân

Her ne yirde zühûra gelse ‘adü
 2274-
 Âna olurlar idi seng-i sebû

⁷⁸¹ Dehri bütlerle : Deyri bütlerle, El.

Zîr-i bâmında künbed-i devrûn⁷⁸²
 2275- Pederi oldılar birer püserûn

Sü.1,111a
 Bu.87a

Oldı çün devr-i saltanat çil sâl⁷⁸³
 2276- Açdı şahinler âşiyândan bâl

Tül müddet çeküb firâş-ı 'arîz
 2277- Kıldı bir günde 'azm ol iki marîz

Bir zamânda bulubdı cân ikisi
 2278- Oldı bir günde hem-revân ikisi

Müddet-i 'ömri âhîr eylediler
 2279- Ten-i pâki qara yir eylediler

Kendüler 'azm idüb seferlerine
 2280- Virdiler yirlerin püserlerine

Bunca devlet içinde ol iki şah
 2281- Bulmadılar bekâ-yı 'unşura râh

Dehr elinden içüb piyâle-i sem
 2282- Anlara daği qalması 'âlem

⁷⁸² künbed-i devrûn : künbed-i dü-devrûn, El.

⁷⁸³ çil sâl : çili sâl, Bu.

Bize dağı alur degüldür bu
2283- İrişür intibāha bu uyđu

Mürğ-i cān āşiyān-ı tenden uar
2284- ‘Arşā-i ‘arza her ki ondı göer

Ey azel-ān-ı bezm-āh-ı sūrür El.89b
2285- Meclis ehlini aldı āb-ı fütür

Şev ile tāzelenmege dil ü cān
2286- Oı bu şi‘ri diñlesün yārān

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Gel ey dil tahtuñı Yūsuf gibi Nıl üzre urduñ ut Sü.1,111b
65/1- Süleymān-veş abāb-ı aymeñi göge uurduñ ut

Bu dehr-i bi‘-şebātuñ ni‘ metinde çün beā olmaz
2- Murāduñca nefā’is ısmına dendānı urduñ ut

Cihāna şāh olanlar oldılar birbirine ma' zül⁷⁸⁴ Bu.87b

3- İrüb ol mansıba sen daği kulluqlar buyurduñ tut

Nice Daḥḥāk'e ḡanlar aḡladub mānend-i Efrīdūn

4- Hezārān Erdeşir'ūñ pençesin şirāne yorduñ tut⁷⁸⁵

Bihıştī çün teneffüsden ḡalur āḡir şabā-yı ' ömr

5- Murāduñ ḡülşeninde nice yıl yildūñ yüpürdüñ tut⁷⁸⁶

2287- Bu beyābāndur ol ḡarābe-i dūr

Ki kim oldı içinde leşker-i nūr

2288- Gerdiş-i keġ-ḡırām-ı gerdūnı

Zīr-i ḡāk eyledi Ferīdūn'ı

2289- Mār-veş şimdi zīr-i tūde-i ḡāk

Fāriġ oldı sūrūrdan Daḥḥāk

2290- Esb-i sām-ı sūvāre geldi zelel

Sü.1,112a

Avladı Erdeşir'i şir-i ecel

⁷⁸⁴ oldılar birbirine ma' zül : oldılar yine bir bir ma' zül, El.

⁷⁸⁵ yorduñ tut : urduñ tut, El.

⁷⁸⁶ nice yıl yildūñ yüpürdüñ : nice yıl ḡüm yildūñ yüpürdüñ, El.
: nice yıl esdūñ şavurduñ, Bu.

Düşdi deşt-i ‘ademde Nüşirevân
2291-
Kodı bezm-i cihānda nām u nişān

‘Acabā kande gitdi ola keyān
2292-
Tîr-veş kanğı deşte şaldı kemān⁷⁸⁷

Kanı n’oldı cünüd-ı kayşer-i Rûm
2293-
Ne yire kōnduğı degül ma‘lûm⁷⁸⁸ El.90a

Kanı yâ Rab Sikender ü Dārâ⁷⁸⁹
2294-
N’oldı ol şevket-i cihān-ārâ

Kanı Efrāsiyâb u Rüstem-i gürd
2295-
Ne dürüşť âşikâre kâldı ne ħurd

Kanı ol vâşıl-ı meţālib olan
2296-
Ebr gibi havāya rākib olan

Kanı Yûsuf ki tıtdı Mışr’a yurt
2297-
Şöyle beñizer ki kâpdı anı kurt⁷⁹⁰

⁷⁸⁷ kanğı deşte şaldı kemān : kande şaldı ola kemān, El.

⁷⁸⁸ Ne yire : Ne yirde, Sü.1

⁷⁸⁹ Sikender : Sikend, Sü.1

⁷⁹⁰ kâpdı anı kurt : kâpdı anı da kurt, Bu.

Yire mi girdi n'oldı ol Kısra⁷⁹¹ Bu.88a
 2298- Göge mi ağdı hâce-i isrâ

Kaını Şiddîk u Zü'l-hayâ vü ' Ömer
 2299- Kaıngı gâruñ mekinidür Haydar

Ey gazel-hân-ı bezm-gâh-ı sürür
 2300- Meclis ehlini aldı hâb-ı fütür

Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
 2301- Okı bu şi' ri diñlesün yârân

fe - i - lâ - tün / fe - i - lâ - tün / fe - i - lâ - tün / fe - i - lün
 (fâ - i - lâ - tün) (fa' lün)

Dilerem merkad-ı Mecnün'da idem giryânlık Sü.1,112b
 66/1- İletem ol tekyeye başum deremin kurbânlık

Şafha-i ' arız-ı yârûñ görüb üstinde gubâr⁷⁹²
 2- Haññ-ı nür şanmışem anı nice şu hayrânlık⁷⁹³

⁷⁹¹ n'oldı ol Kısra : kaını ol Kısra, El.

⁷⁹² Şafha-i ' arız-ı yârûñ görüb : Şafha-i rû-yı nigârûñ görüb, Sü.1
 : Şafha-i rû-yı nigârûñ gördüm, El.

⁷⁹³ Haññ-ı nür : Haññ-ı nev, Sü.1, El.

Dil yetimi zeneḥuñ ṭopına cān itdi görüb
 3- Tıfl olan ḳande ise eyler imiş oğlanlıḳ

Zen-i fertüt iken Allāh'ı severseñ dünyā
 4- Dil sarāyında ne lāyıḳdur ide sultānlıḳ

Şu' arā beyti arasında Bihiştī şi'rūñ
 5- Beñzer ol gence ki eṭrāfi ola vırānlıḳ

Der naşihat-ı şāhi⁷⁹⁴

fe - i - lā - tūn / me - fā - i - lūn / fe - i - lūn
 (fā - i - lā - tūn) (fa^c - lūn)

Ey şehinşāh-ı mülket-i İslām
 2302- Dinle ben bendeden naşihat-ı 'ām

El.90b

Her kimūñ olsa pāy-gāhı bülend
 2303- Yaraşur gūşına bu gevher-pend

Böyledür kim bu 'ālemūñ ḥāli
 2304- Döginür 'ömr devrinūñ sāli⁷⁹⁵

⁷⁹⁴ Bu. ve El.'de yok.

⁷⁹⁵ 'ömr devrinūñ : 'ömr-i devrūñ, Bu.

Ol kişidür cihānda merd-i zarīf
2305-
Naķş ide nāmesinde nām-ı şerīf

Çünkü bākī degül şehā şoĥbet
2306-
Nice bir şūr-i bāde-i ğaflet

Bu.88b

Geldi irdi duĥāya şubĥ-ı vücūd
2307-
Çeşm-i cān niçün ola ĥāb-ālūd

Şanma her laĥza furşat elde olur
2308-
Kişi her-ġāĥ şāĥ-ı belde olur

Sü.1,113a

‘Adl zenciri birle Nüşirevān
2309-
Oldı āhū-yı zulme şīr-i jiyān

Pür iken ĥamr-ı küfr ile cāmı
2310-
Çıkdı ‘ayyūķa naġme-i nāmı

Perde-i küfri ũtmayub ĥā’il
2311-
Ĥaķ ĥabībi didi aña ‘ādil

Ruviye innehū ‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām ķāle; “Ene vülidtü

fī-zemeni’l-meliki’l-‘ādili”⁷⁹⁶

⁷⁹⁶ Bu. ve El. ’de yok

Sen ki sultān-ı dīn-ver olasın
2312-
Gerek andan bülend-ter olasın

‘Adl u dāduñ ziyāde eyleyesin
2313-
Der-i luṭfuñ güşāde eyleyesin

Göre bi’llāh ḥazret-i ‘Ömer’i
2314-
Virdi ḡayret yolında cān u seri

Ol zamānda hilāl idi İslām
2315-
Şimdiki demde oldı mäh-ı tamām⁷⁹⁷ El.91a

Şimdi artuḡdur ālet ü esbāb
2316-
Ne revādur ki ‘ālem ola ḡarāb

Çün muḡarrerdür ādem oḡlına mevt
2317-
Aldanub nefse kılma fırsatı fevt

Ser bülend eyle ‘adl esāsını⁷⁹⁸
2318-
Şayd ide gör şeref hümāsını

Şer‘ a ḡanūnı eyleme dem-sāz
2319-
Ki uyuşmaz şadā-yı zühd ile sāz Sü.1,113b

⁷⁹⁷ Şimdiki demde : Şimdi demde, Sü. 1

⁷⁹⁸ esāsını . āsāsını, Sü. 1, : āsiyāsım, Bu.

A' del ol h zret-i '  mer gibi
2320-

RuŐen it '  lemi  amer gibi⁷⁹⁹

Eyle Şer' -i Őerife huŐn-i tem s
2321-

Ol sel t n içinde a' del-i n s⁸⁰⁰

'  det-i halka bakma H lık'ı g r
2322-

Bu.89a

L hi a n zır olma s bı ı g r⁸⁰¹

Dime mümkin deg ld r  zgeye r h⁸⁰²
2323-

M mkin olmayamı buyurmaz  l h⁸⁰³

Gelse der-g hu na Őik yetci
2324-

Şanma anı tehi  ik yetci

Virme bir z lime da ı teftiş
2325-

NiŐ-i zemb r olur mı merhem-i riŐ

Ki  zin odlara Şalub gelür ol
2326-

C nını ağzına alub gelür ol

⁷⁹⁹ Bu. ve El. 'de 2323. beyit.

⁸⁰⁰ Sel t  içinde 'adel-i n s : sel t n dehre 'adel-i n s, Bu. Bu.'da 2324., El. 'de 2312. beyit.

⁸⁰¹ El. 'de 2320. beyit.

⁸⁰² El. 'de 2321. beyit.

⁸⁰³  l h : All h, S .1, El.

2327- Çün tabīb'ü-l kulûbe irdi marîz
 Kılma ğayra 'ilâcını tefvîz

2328- Eyleyüb nâmuñuñ felekde yirin
 Bâri hiç olmaz ise biñde birin

2329- Kendü ğuşuñla istima' eyle
 Şâh-1 'adnâna ittibâ' eyle

2330- Salţanat pâyın ol şikest itmez El.91b
 Râyet-i ser-bülendi pest itmez

2331- Şol yola kim nebîler itdi sülük
 Yüri ey mâlik-i riķâb-1 mülük

2332- Bâd-1 hışma kıl ehl-i zulmi hebâ Sü.1,114a
 Râh-1 Hâķ'dan izâle eyle ezâ⁸⁰⁴

2333- 'Aleme âftâb-1 pür-rahş ol
 Âdeme la'1-veş şafâ-bahş ol

2334- Bilürüz şâh-1 'adlsin kendüñ
 Gelmedi silsileñde mânendüñ

⁸⁰⁴ izâ : iyzâ, Bu.

2335- Tab' -ı pākũnde k̄āl u k̄ilũñ yok
 'Adl-sāz olmada 'adilũñ yok⁸⁰⁵

Bu.89b

2336- 'Ākif-i ka'be-i rızāsın sen
 Sāye-i rahmet-i Hūdā'sın sen

2337- Oldı ser-haylũñ a' del-i vūzerā
 Ser-i hūkkāmuñ ašlaḡ-ı ' ulemā

2338- 'Adl-perverlūgũnde sūz yokdur
 Pāk-gevherlūgũnde söz yokdur

2339- Nice bid' atleri tebāh itdũñ
 Cadde-i ŧer' i ŧāh-rāh itdũñ

2340- Mısr'a ŧāh olmaḡ ile bir ṭāḡı
 Oldı sulṭān-ı muṭlaḡa bāḡı

2341- Nice mıŧruñ var ey ŧeh-i emŧār
 ŧŧkr kim gŧlŧenũnde yok ol hār

2342- K̄āni' olma velī bu miḡdāra
 Sebḡat eyle reviŧde aḡyāra

⁸⁰⁵ olmada . olmaḡda, Sũ. 1

Şöyle sa' y it ki bî-nazîr olasın
2343-
Dü cihân levhasında tîr olasın⁸⁰⁶

Günbed-i dehr bulduğunca beķā
2344-
Şıyt-ı nāmuñ vire cihāna şadā

Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sürūr
2345-
Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütūr

Sü.1,114b
El.92a

Şevķ ile tāzelenmege dil ü cān
2346-
Okı bu şı'ri diñlesün yārān

fā - i - lā - tün / fā - i - lā - tün / fā - i - lā - tün / fā - i - lün

Nā-murād oldı gidenler kû-yı keşretten yaña⁸⁰⁷
67/1-
Anuñ içün ehl-i 'irfān şabdı vaĥdetden yaña⁸⁰⁸

Ĥalk içinde gördi yok seng-i melāmetden ĥalāş⁸⁰⁹
2-
Vardı Mecnūn gitdi şahrā-yı selāmetden yaña

⁸⁰⁶ tîr olasın : pîr olasın, Sü.1, Bu.

⁸⁰⁷ keşretten yaña : kibrinden yaña, Sü.1

⁸⁰⁸ ehl-i 'irfān : ehl-i vaĥdet, El.

⁸⁰⁹ gördi yok seng-i melāmetden : gördi seng-i melāmetden, El.

Şayd-ı maşşūda zafer bulmağ için şahbāz-ı dil Bu.90a

3-

Açdı himmet bālini evc-i irādetden yaña

Zāhid olmağa ‘ aqıl alāyişinden pāk-dil

4-

Gel bizümle bir kadem deryā-yı hayretten yaña

Āstān-ı yāra mesnedsüz Bihiştī çāre yok⁸¹⁰

5-

Terbiyetsüz tıfl ‘ azm itmez sa‘ ādetden yaña

Der te ‘vīl-i kışşā-i pūr-ħişşe⁸¹¹

fe - i - lā - tūn / me - fā - i - lūn / fe - i - lūn
(fā - i - lā - tūn) (fa‘ - lūn)

Ey sūveydā-yı sırra maħrem-i rāz

2347-

‘ Ālem-i ma‘ nīde hūmā pervāz

Deş-i hayretde gel enīsūm ol

2348-

Meclis-i ħāşda celīsūm ol

⁸¹⁰ Āstān-ı yāra : Āstān-ı şāha, Bu.

⁸¹¹ Bu. ve El. 'de yok.

Cem' kıl bāğdan gül-i ra' nā
 2349-
 Ya' ni fehm it ma'āleden ma' nā

Gerçi bu kışşa emr-i farzîdür
 2350- Sü.1,115a
 Lîk erbâb-ı hâle marzîdür⁸¹²

Sen bunuñ zâhirinden aldanma
 2351-
 Rû-yı bâtında ma' nî yok şanma

Güş iderseñ kelâm-ı Rabbânî
 2352-
 Evvelâ gâfil olma bil anı

Ki tehi' râh-ı Hâk' a 'azm olmaz⁸¹³
 2353- El.92b
 Bâde-i cezbesüz bu bezm olmaz⁸¹⁴

Olub ol bâde birle mest ü harâb
 2354-
 Tutan ol cânibe şarîk-ı şavâb

'Âdet-i Hâk' da oldı iki ferîk
 2355-
 İkişi dañi nûr-ı feyze ğarîk

⁸¹² Lîk : Lîkî, Bu.

⁸¹³ râh-ı Hâk' a : 'azm-ı Hâk' a, El.

⁸¹⁴ cezbesüz bu bezm : cezbestüz bezm, Bu.

Biri maḥbûb-ı Hâlik-ı mutlak
2356-
Biri daḥi muḥibb-i Hâzret-i Hâk

Sîmi farḳ itmege eger zerden
2357-
Bir ‘alâmet şorarsañ anlardan

Bil ki maḥbûbı oldur Allâh’uñ
2358-
Başlamadın sülûkine râhuñ

Dest-giri olub yed-i kudret⁸¹⁵ Bu.90b
2359-
İde cezbe sülûkine sebkat

Cezbeden ger sülûk ögürdi ola
2360-
Dirler ol sâlike muḥibb-i Hüdâ

İkisi daḥi vâşıl-ı Hâk’dur Sü.1,115b
2361-
Ne beşer kim melekden esbakdur

Lîk maḥbûb gâyet a‘lâdur
2362-
Ḳadri andan muḥibbuñ ednâdur

Eyleyüb eşkar-ı sülûke rükûb
2363-
Olsa mir-i cihân eger maḥbûb⁸¹⁶

⁸¹⁵ Dest-giri : Dest-gir, Sü.1

⁸¹⁶ mir-i cihân : şâh-ı cihân, Bu.

- İremezse muhib emîrlige
2364-
İrişür pâyede vezîrlige
- Cem ‘Alem anlara mişâl oldı
2365-
Fehm ider ol ki ehl-i hâl oldı
- Her ki rāh-ı Hūdā’ya sâlik olur
2366-
Cümle kevn ü mekāna mālîk olur
- Ger dilerseñ cihānda ‘izzet ü cāh
2367-
Mürşid-i rāh-ı Hāḡḡ’a ol hem-rāh
- Dime yoḡdur bu ‘aşrda mürşid⁸¹⁷
2368-
Bu sözi söylemez meger müfsid
- Şanma ‘ālem tehi neler vardur
2369-
Hāk içinde nice güher vardur
- Ġayretinden müsebbibü’l-esbāb
2370-
Evliyāsı yüzine çekdi kıbāb
- Gerçi pürdür ‘arābisiyle harem
2371-
Göremez yüzlerini nā-maḡrem

E1.93a

---

⁸¹⁷ bu ‘aşrda : bu ‘arşada, Bu.

Olımaz ol h̄arīme mahrem-i h̄āş Sü.1,116a
 2372- İ' tıķādına virmeyen ihlāş

Jeng-i zeygı ki sīneden silesin
 2373- Kim imiş mürşid-i H̄udā bilesin

Mürşid oldur yolında şādık ola⁸¹⁸ Bu.91a
 2374- avli ef' āline muṭābık ola⁸¹⁹

Ögünüb urmaya ' abeş lāfi⁸²⁰
 2375- Ola ' irfānı āb-veş şāfī

Nazar-ı pāki eyleye dili cezb
 2376- Ola cām-ı maķāli meşreb-i ' azb⁸²¹

Himmeti nefsi zīr-i h̄āk ide
 2377- Nefesi āb-ı ṭab'ı pāk ide

Ola ' ālemde ' āşık-ı dīdār
 2378- Māsivā şoḫbetinden eyleye ' ār

⁸¹⁸ yolında : bu yolda, Sü.1

⁸¹⁹ muṭābık ola : muvāfık ola, Bu.

⁸²⁰ urmaya ' abeş lāfi : urmaya lāfi, Bu.

⁸²¹ meşreb-i ' azb : meşreb-i cezb, Bu.

İltifât itmeye bu dünyāya
2379-
Nice dünyāya belki ‘uqbāya

Ey ğazel-ḥān-ı bezm-gāh-ı sürūr
2380-
Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütūr

Şevḳ ile tāzelenmege dil ü cān
2381-
Oḳı bu şi‘ri diñlesün yārān

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Cihāndan fariğ olmışdum dil ü cāndan daḫi geçdüm⁸²² El.93b
68/1-
Vücūdum fikri ḳalmışdı bugün andan daḫi geçdüm

Ferāğat eyledüm bülbül gibi ben nāle ḳılmaḳdan Sü.1,116b
2-
Nice bülbül gibi nāle gülistāndan daḫi geçdüm

Beni ḳoñ şoḫbet-i şahrāya da‘vet eylemeñ kim ben
3-
Çemenden bāğdan mürġ-i ḥuş-elḥāndan daḫi geçdüm

Varub bir şu kenārında şarāb içmekden el yudum
4-
Nice şu sāye-i serv-i ḫirāmāndan daḫi geçdüm

⁸²² olmuşdum : olmuşdur, El.

- İçüb zehrini bu dehrün uşandum şatlu cânımdan
 5- Bihiştî'yem velî gül-zâr-ı Rıdvân'dan daği geçdüm

Hâtimet'ü-l kitâb⁸²³

fe - i - lâ - tün / me - fâ - i - lün / fe - i - lün
 (fâ - i - lâ - tün) (fa^c - lün)

- 2382- Hâmdü li'llâh ki bir ulu server Bu.91b
 Oldı güm-râh iken baña rehber
 2383- Baña boyumca luğf-ı 'âm itdi
 Ma^c rifet kaçırını mağâm itdi

- 2384- Gevher-i tab^cuma olub hakkâk⁸²⁴
 Ğill u ğışdan derûnum eyledi pâk

- 2385- Kehl idüb hâk-i râhını gözüme
 Başdı pâ-yı mübârekin yüzüme

⁸²³ Bu. ve El.'de yok.

⁸²⁴ Gevher-i tab^cum : Gevherî tab^cum, Sü.1

- Himmeti nûri şem' -i rāh oldı Sü.1,117a
 2386- Şeb-i ğam baña şubḡ-gāh oldı⁸²⁵
- Dilde nûr-ı başıret oldı 'ıyān
 2387- Anuñ āsarıdur bu ḡusn-i beyān
- Zāhir olub ḡakāyık-ı eşyā
 2388- Şaldı 'ilm-i ledün derûna ziyā
- Göremezse 'aceb degül nādān⁸²⁶
 2389- Ğayret-i Ḥaḡ idübdür anı nihān
- Göñli Merkez mişāli alçaḡdur El.94a
 2390- Ḳadri ḡutb-ı felek disem ḡaḡdur
- Tālib-i Ḥaḡḡ'a ol emīn-i Rasûl
 2391- Eylemişdür kemālini mebzûl
- Bāreke'llāh zihī şevāb-ı 'azīm
 2392- 'İvāzın eyleye Kerīm ü Raḡīm
- Bezm-gāh-ı şafāda ol sākī Sü.1,117b
 2393- Kime kim şunsa bāde-i bākī

⁸²⁵ Şeb-i ğam baña : Şebi baña, El.

⁸²⁶ Göremezse : Göremez, Sü.1

Bāde-i ‘ışk ile olub ser-mest⁸²⁷
 2394-
 Silker esbāb-ı dünyedan ser-dest

Zerce sīnesinde ğam kalmaz
 2395-
 ‘Ālemi çöpçe ‘aynına almaz

Ey ğazel-ĥān-ı bezm-ġāh-ı sürür
 2396-
 Meclis ehlini aldı ĥāb-ı fütür

Şevk ile tāzelenmege dil ü cān
 2397-
 Okı bu şi‘ri diñlesün yārān⁸²⁸ Bu.v.92-a

Ġazel-i münāsib fī-evāḥir⁸²⁹

me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün / me - fā - ī - lün

Ne ĥüş ‘ālemdür ey sākī şabūḥ-ı bāde-i bākī Sü.1,118a
 69/1-
 Kadeḥ tut pür-şafaḳ olsun yüzüñ şubḥınuñ āfāḳı

⁸²⁷ Bāde-i ‘ışk ile : Sāġar-ı ‘ışk ile, Bu.

⁸²⁸ Sü.1.’de 2397. beyit tekrar edilmiş.

⁸²⁹ Bu. ve El.’de yok.

Bu mey yâ Rab nice gam-hâneden cûş eylemişdür kim⁸³⁰

2-

Bir ednâ cur'ası ser-mest idübdür cümle 'uşşâkı

Ezel bezminde bir câmın çeken gâyetde mest oldı⁸³¹

3-

Fenâ deyrinde şaymaz bir habâba bu tokuz tākı⁸³²

Benüm peymâne-i tab'um düşübdür defter-i 'ışka⁸³³

4-

Naşihat nakşına kâbil degüldür 'aql evrâkı⁸³⁴

Bi- hamdillâh Bihiştî bezm-i 'uşşâka ayak başdı

5-

Edri ke'sen ve nâ velehe elâ yâ eyyühe's-sâkı

Ketebühü'l- fakîr Ahmed⁸³⁵

Temmetü'l-kitâb bi-'avnillâhi'l-melikil-htâb

tahrîren fî-evâ'ili şehri Ramazâni'l-mübârek

sene sitte ve tis'ine ve tis'a mi'e⁸³⁶

⁸³⁰ gam-hâneden : hum-hâneden, El., Bu.

⁸³¹ gâyetde : şol deñlü, Bu.

⁸³² Fenâ deyrinde : Ayıdduranda, Sü.1, El.

⁸³³ peymâne-i tab'um düşübdür defter-i 'ışka : peymâne-i 'ışka düşübdür defter-i tab'um, Sü.1, El.

⁸³⁴ 'aql evrâkı : 'aqlum evrâkı, Sü.1, El.

⁸³⁵ Sü.1 ve El.'de yok.

⁸³⁶ Bu. ve El.'de yok.

ŞAHİS VE YER İSİMLERİ

A

- ‘Acem:165a/184b/325a/854b/g20,1a/
967a/1721b
‘Acemistân: 330a/993b
Âdem: 16b/
Aḥmed: 436a
‘Alem:605a/634a/659b/760a/915a/
919b/917a/933a/976b/983b/1015b/
1050a/1099b/1100a/1120a/1342a/
1345a/1350a/1355a/1359a/1363a/
136a/1398b/1403a/1416a/1424a/
1428b/1430a/1438a/1441a/1442a/
1443b/1480a/1486b/1494a/1496b/
1498a/1516b/1530a/1546a/1553a/
1558a/1568b/1581a/1593b/1604a/
1607a/1611a/1621a/1628a/1644b/
1652a/1663b/1672a/1676a/1677a/
1680a/1684a/1721a/1726b/1746a/
1781b/1782b/1796a/1802b/1805a/
1813a/1831b/1873a/1902a/1976b/
2013b/2027b/2037a/2063a/2068b/
2074a/2097a/2180b/2205a/2209a/
2210b/2258a/2365a
‘Aleṣṣāh: 457b/458b/480b/513b/
540b/604b/697b/739a/757b/958a/
1338b/1388b/1405a/1411a/1431a/
1433a/1475a/1562a/1609a/1638a/
1755b/1775a/1789b/1803b/2067a/
2171b/224a
‘Ali: 151b/g27,5b/1700b
Allāh: 3a/k2,29b/g18,1a/g18,1b/
g18,2b/g18,3b/g18,4b/g18,5b/g24,1b
g29,1a/1609b/1679a/1681b/2228b/
g66,4a/3358a
‘Ankā: 462b/g60,3b
‘Arab: 165a
A‘rāf: g16,3b
‘Arafāt: 1085a

KARMA İNDEKSİ

B

- Bağdād: 198a
Behmen: 1851a
Bercīs: 2248b
Beyt-i Maḳdis: 1093a
Beyt’ü-l Ḥarām: 1045a/1092b
Bihiştī:k1,26a/k2,43a/k3,65a/g1,5a/
g2,5a/g3,5b/g4,5a/g6,5a/g7,5b/g8,5a/
g9,5a/g10,5b/g11,5a/g12,5a/g13,5a/
g14,5b/g15,5b/g16,5a/g17,5b/g18,5b
g19,5a/g20,5a/g21,5a/g22,5a/g23,5a/
g24,5b/g25,5a/g26,5a/g27,5b/g28,5b
g29,5b/g30,5a/g31,5a/g32,5b/g33,5a/
g34,5a/g35,5a/g36,5a/g37,5b/g38,5a/
g39,5b/g40,5b/g41,5a/g42,5a/g43,5a/
g44,5a/g45,5a/g46,5a/g47,5a/g48,5b/
g49,5a/g50,5a/g51,5a/g52,5a/g53,5a/
g54,5a/g55,5a/g56,5a/g57,5b/g58,5a/
g59,5a/g60,5b/g61,5a/g62,5b/g63,5a/
g64,5a/g65,5a/g66,5a/g67,5a/g68,5b/
g69,5a
Bīsūtūn: g43,2a

C

- Cāmī: 294b
Cibrīl: 121a/121b/k2,33a
Cem:538a/540b/597a/605a/607a/
634a/659b/760a/816b/821a/854a/
857a/862a/870a/874b/883a/919b/
933a/958b/960b/967b/976a/983a/
1015a/1055a/1099a/1120a/1185b/
1210a/1211b/1220b/1235a/1241a/
1254b/1257a/1268b/1273a/1288a/
1347a/1355a/1363a/1367a/1416b/
1441b/1442b/1443b/1602b/1628a/
1703b/1723b/1739a/1740a/1746b/
1748b/1754a/1782a/1783b/1806a/
1831a/1845b/1853b/1895a/1901a/

1977a/2013b/2018a/2027a/2063a/
 2066a/2179a/2205a/2209a/2210a/
 2237a/2240b/2244a/2258a/2365a/
 Cemşâh: 456b/458a/480a/513a/
 527b/532a/540a/556a/557a/574a/
 598a/601a/697a/738a/757a/783a/
 853b/902a/917a/940a/1050a/1098a/
 1172a/1193b/1205b/1212a/1314b/13
 50a/1388a/1433b/1436a/1604a/
 1621a/1789a/1976a/1987a/2005a/
 2037b/2064b/2074b/2097a/2171a/
 Cennet: g11,5b

Ç

Çîn: 427a/1116b/1145a/1353a/1356a/
 1448b/1456a/1470a/1473a/1476b/
 1493a/1495a/1641a/1776a/1809a/
 1811a/1836b/1854a/1866a/1867b/
 1876b/1881a/1884b/1982b/2000a/
 2016a/2020a/2023b/2211b/2272a/

D

Daḥḥāk: g65,4a/2289b/
 Dārā: 2294a/
 Dāvūd: g15,4b/

E

Efrāsiyāb: 2295a/
 Efrīdūn: g65,4a/
 Erdeşir: g65,4b/2290b/
 Erjeng: 2044b/
 Erzān: 1493b/1509a/1526a/1530a/
 1545a/1549a/1552a/1610a/1691a/
 2023a/2039b/2085b/2146a/2170b/
 2180b/2211b/
 Eymen: 1021a/

F

Fārūk: 132b/
 Ferhād: g6,5b/g26,2a/g27,4a/g32,5b/
 g42,2b/g43,2b/g44,4b/
 Ferīdūn: 2288b/
 Firdevs: 651a/g16,3a/
 Firdevsī: 295b/

G

Gīv: 1852a/

H

Ḥalīl: 910a/
 Ḥamza: 1700b/
 Ḥasan: 153a/
 Ḥatā: g52,4a/
 Ḥaydar: 146a/2299b/
 Hemedān: 331a/479a/555a/633a/
 670a/838a/994a/1171a/1458b/2236a/
 2273b/
 Ḥızr: 35b/g8,1b/1639a/1642a/1694a/
 2104b/g58,3b/
 Ḥicāz: 1043b/1044a/
 Hind: 165a/
 Ḥocend: g57,5b/
 Ḥorāsān: k3,59b/
 Ḥuseyn: 153b/
 Hūdhūd: 278a/
 Ḥüsrev: 51b/1164b/

I

‘Irak: 990b/

İ

İklimā: 1364b/
 İlyās: 435b/
 İrem: 236b/1480b/
 ‘İsā: k1,8b/262b/441b/g5,1b/1892b/
 ‘İsī: 1010a/
 İsmā‘il: 910b/

K

Ka‘be: g17,4a/g23,1a/1039a/1051a/
 1053a/1056b/1057b/1079a/1081a/
 g27,2a/1218b/2260b/
 Kağgar: k3,58b/
 Kaletān: g30,3a/
 Kaşpana: 1881a/
 Ken‘ān: k3,54b/
 Kerbelā: 156b/
 Keyvān: k3,54b/

Ƙızılbaş: 198b/

Ƙisrā: 2298a/

Ƙüh-ken: g13,2a/

Ƙulzüm: 990b/

L

Lenduḡā: g47,2b/

Leylā: 50b/336b/g5,3a/g7,3a/g23,5a/g
54,3a/

M

Māçīn: 1483b/2000b/2012a/2016a/
2272b/

Māh: 1108b/1118b/1125b/1141a/
1560b/1601b/1604b/1730b/1747b/
1752b/1757a/1769a/1772b/1813b/
1836b/1843a/2015b/2224b/2272a/

Māhān: 788a/807a/811a/842a/849a/
850a/852a/857a/

Māhān Aḡa: 785a/

Mecnün: 50b/336b/g5,3b/g7,3a/
g12,2a/g13,5a/g23,5b/g26,2a/g27,4a/
g32,4b/g42,1b/g42,3b/g44,3b/g50,2a/
g53,4a/g54,3b/g59,4b/g60,3a/g65,1a/
g67,2b/

Medīne: 1093a/

Mekke: 1626a/

Merkez: 2390a/

Merve: 1049a/

Mesīḡ: 89a/k3,44a/319b/

Me'vā: 194a/

Mısr: 831b/2297a/2340a/

Mīna: 1086a/

Mu'āviye: 156a/

Mūsā: 441a/1021a/

Muṡtafā: g35,2b/

N

Nezīr: 335a/391a/531b/695a/712a/
871a/882b/949b/2222b/2227a/2253b

Nevāī: 296b/

Nīl: g65,1a/

Nīsān: k3,63b/

Nūḡ: g45,5a/

Nu' mān Şāh: 1118a/1141a/1151a/
1631b/1638a/1661a/1684a/1726a/
1780b/2024a/2079a/2082a/2143b/
2145a/2213a/2229b/2252b/

Nūşirevān: 2291a/2309a/

O

°Oşmān: 162b/

Ö

°Ömer: 137b/k3,39a/2299a/2314a/
2320a/

R

Ramazān: k3,46a/

Rıḡvān: g25,1b/1480b/g98,5b/

Rūm: 165a/g9,5a/g20,1a/g52,4a/
g62,5b/2293a/

Rüstem: 1852a/2295a/

S

Şıddīḡ: 124b/2299a/

Sikender: 2294a/

Sind: 165a/

Sührāb: 1864a/

Süleymān: k2,6a/k3,31b/278b/
g46,2a/g65,1b/

Ş

Şa' bān: k3,46b/

Şādī: g28,3a/

Şām: 992a/1012b/1023b/1030a/
1103b/

Şeh-i Merdān: k3,39b/

Şeyṡān: 1082b/2208b/

Şīrīn: 51a/

Şīrū: 1164b/

Şīrvān: 713a/719a/720a/864a/2236b/

Şīrvānī: 780b/840a/870a/

T

Tübā: 1028b/1111b/2043b/g63,1b/

V

Vāmıḡ: 49a/

Vīs: 1958a/

Y

Ya'kūb: g47,1b/

Yezd: 1158a/1590a/1596a/1634a/

Yezīd: 156a/

Yezd-i La'īn: 1145b/1353b/1473a/

Yezdūc: 1150a/1517a/1519a/1590a/
1634a/

Yūsuf: k3,23b/k3,34b/436b/g5,4a/
g10,4b/677b/831a/1064b/g25,3b/
g45,1b/g47,1b/g53,3a/2105a/g61,4b/
g65,1a/2297a/

Z

Zū'l-Ḥayā: 2299a

LÜGATÇE

A

- ‘Abher: Nergis çiçeği.
 ‘Abîr: Bir ilaç terkibi; güzel koku.
 Ābisten: Gebe.
 ‘Āc: Fildişi, bağa.
 Ađhā: Gümüşî, gri.
 Āgāh: Bilgili, haberli.
 Āgāz: Başlama.
 Aġlāl: Prangalar, kelepçeler.
 Āhen-ger: Demirci.
 Āhenîn: Demirden, demir gibi sağlam.
 Aĥşicān: Dört unsur (hava, su, ateş ve toprak).
 ‘Aqabāt: Tepeler, yokuşlar; tehlikeli anlar.
 ‘Alağ: Pıhtılaşmış kan.
 ‘Alef: Hayvan yemi; ot, saman.
 ‘Anber-ter: Güzellerin belleri ve zülüfleri: gece.
 ‘Ar‘ ar: Dağ servisi, dikenli ardıç ağacı; Güzeldeki boy pos.
 ‘Āriyet: Ödünç, eğreti.
 Aşbah: Sabahlamak; uyanmak; Sabah vaktinde olmak.
 ‘Asel: Cennetteki dört sudan biri; bal.
 Āsîb: Çarpışma; bela, afet, musibet, zarar.
 Aşkar: Doru at; koyu al.
 Āş-pez: Ahçı.
 Āşüb: Kargaşalık.
 ‘Avāik: Engeller.
 ‘Az̄b: Tatlılık.

B

- Bāc: Vergi, harac.
 Bād-pā(y): Ayağı çabuk olan at.
 Bāhir: Belli, açık; ışıklı, parlak.

- Baħr-ı muĥiṭ: Okyanus.
 Bāliş: Yastık.
 Bām: Çatı, dam, kubbe.
 Bāmdād: Sabah, sabahleyin, seher vakti.
 Bang: Ses, seda, haykırma.
 Bānū: Kadın, hatun, hanım.
 Bār: Tanrı; yük; meyve, yemiş; izin, müsaade.
 Bārîk: Nazik, dakik, ince.
 Bārū: Kale duvarı, hisar burcu, sur.
 Baş: Yayma, açma, uzun uzadıya anlatma.
 Bāver: Tasdik, inanma.
 Bāzgūn: Baş aşığı.
 Bedī‘: Eşi ve benzeri olmayan mükemmel bir şeyi icat eden.
 Bed-rām: Hoş, latif, yakışıklı, süslü; daima; sert başlı at.
 Bedreka: Yol gösteren, kılavuz.
 Bedrūd: Veda, esenlik.
 Behcet: Sevinç, güzellik.
 Behremend: Behreli, hisseli.
 Beled: Şehir, memleket.
 Benām: Parmak ucu.
 Be-nām: Namlı, ünlü, meşhur.
 Benefş: Mor renk, menekşe rengi.
 Bende-nuvāz: Kölesini taltif eden.
 Bengān: Keçeden yapılmış Türkmen evi.
 Berāy: İçin, maksadıyla.
 Berg: Yaprak.
 Berg ü bār: Malzeme, gereç, mal, mülk.
 Berîd: Postacı.
 Berîk: Işık, parıltı.
 Berîn: Pek yüksek, pek yüce.

Berku' : Peçe, yüz örtüsü.
 Bersen: Sabâ rüzgarı.
 Besât: Düz yer.
 Betr: Kesme; kusurlu, eksik bırakma.
 Beyâbân: Kır, çöl.
 Beydâ': Sahra, çöl.
 Bezle: Hoşa giden nazik söz; âhenkle okunan şiir.
 Beyz: Yumurta; kuşun yumurtası.
 Bî'e: Yurt, konak.
 Bidâ' : Sermaye:
 Bî-gümâh: Şüphesiz.
 Bihter: Daha, en, pek, iyi.
 Bî-kerân: Kenarsız, uçsuz bucaksız.
 Bîkr: Dokunulmamış, kızıoğlan kız.
 Bîm: Korku; tehlike.
 Bîr: Yıldırım.
 Birsâm: Olmayan şeyi varsayma.
 Bîrûn: Dışarı; dış, harici.
 Bisât: Kilim, minder, döşek, yaygı.
 Bîsutûn: Aşık Ferhad'ın sevgilisinin emriyle Kermanşah civarında deldiği dağ.
 Bîşe: Orman, meşelik, sazlık.
 Bîve: Kocasız, dul.
 -Bîz: Eleyen, kalburdan geçiren
 Gül-bîz: Gül serpen.
 Bî-zevâl: Fani olmayan.
 Bû: Koku.
 Buq'a: Yer, toprak, ülke; büyük yapı.
 Bûm: Yer, toprak, yurt.
 Bûme: Baykuş.
 Bûn: Kolay; dip, nihayet.
 Bûjhân: Gıpta, imrenme.
 Bülend-ter: Daha yüksek.
 Bûnyâd: Asıl, esas, temel.
 Bûnyân: Yapı, bina.
 Bûrrân: Keskin, kesici.
 Büzûg: Doğma, doğmaya başlama.

C

Câh: İtibar, makam, onur, mevki.
 Caḥîm: Cehennem, tamu.
 Câl: Tuzak.
 Câme: Elbise, çamaşır.
 Câr: Örtü, çarşaf; müşteri; komşu.
 Câvid: Dâimi kalacak olan, sonrasız.
 Ceres: Çan; hayvanların boynuna takılan çingirak; zindan
 Cerrâr: Dilenci; çekici; arkasından sürükleyen.
 Cevâd: Cümert, eli açık.
 Cevârî: Halayıklar, hizmetçi kızlar.
 Cevherî: Kuyumcu.
 Cevlân : Cevalân: Dolaşma,gezinme.
 Ceza' : Sabırsızlıkla sızlanma.
 Cihân-ârâ: Cihani, dünyayı süsleyen.
 Cüy-bâr: Akarsu, ırmak; ırmak kenarı.

Ç

Çâr-deh¹: Dolunay.
 Çâr-deh²: Ondört.
 Çâş: Hububat, tahıl.
 Çeng: El; pençe.
 Çerb: Semiz, yağlı.
 Çîn: Kıvrım, büküm.
 Çüb: Ağaç, değnek, odun, sopa; çöp.
 Çü: Gibi.

D

Dâd: Doğruluk, adalet; ihsan, vergi.
 Dâdâr:Allah; adaletli, doğru hükümdar.
 Dâm: Tuzak, ağ.
 Dâr: Ev, yer, yurt.
 Dârât: Debdebe, şan, büyük gösteriş.
 Dâver: Allah'ın adı; doğru ve insafli olan hükümdar, vezir veya kadı.
 Dâye: Dadı.
 Debîr: Katip, yazıcı.
 Debîr-i çarḥ: Utarit gezegeni.

Debūr: Batı rüzgarı, batı tarafından esen yel.
 Derāzī: Uzunluk.
 Der-bān: Kapıcı, kapıya bakan.
 Der-bend: Boğaz, dar geçit.
 Derem: Para, akçe.
 Der-gāh : Der-geh: Tekke.
 Derk: Anlama, kavrama.
 Der-miyān: Ortada, arada.
 Demīd: Bitmiş, çıkmış, sürmüş.
 Dest-ber-dest: Elele, elden ele.
 Dest-gīr: Elinden tutan, yardımcı.
 Dest-rest: Elerme, kuvvet ve zenginlik.
 Dešt: Bozkır, çöl, ova.
 Dey: Kış.
 Deycūr: Çok karanlık.
 Deyden: Usul, adet, gelenek.
 Deyr: Manastır, kilise; insanlık alemi; bu dünya; meyhane.
 Deyyār: Biri, bir kimse, bir fert.
 Dırāz: Uzun.
 Dīdār: Yüz, çehre; görme.
 Dīde-bān: Gözcü, gözleyici, bekçi, nöbetçi.
 Dīg: Çömlek, toprak tencere.
 Dīl: Nokta; gönül, kalp; ağıl.
 Dil-bend: Gönül bağlayan.
 Dil-dāde: Gönül vermiş, aşık.
 Dil-dūz: Gönül delen, kalbe batan.
 Direfş: Bayrak, sancak.
 Dirīg: Esirgeme; eyvah, aman; men etme, önleme.
 Diz-dār: Kale muhafızı.
 Dūd: Duman, tütün.
 Duht: Kız, kerime.
 Dūş: Omuz.
 Dūşīze: Kızıoğlan kız, kız, el değmemiş.
 Dülūk: Güneş batması.

Dürc: Kutu, kutucuk; cevahir kutusu.
 Düşnām: Sövme, sövüp sayma.
 Düzd: Hırsız, uğra.

E

Ebrecen: Bilezik.
 Ecniha: Kanatlar.
 Ef ī : Ef ā: Engerek yılanı.
 Efvāh: Ağızlar.
 Efvūn: Fazla, çok, yukarı, aşkın.
 Emlah: Son derece güzel, melih.
 Enām: Yaratılmış olan canlılar.
 Encām: Nihayet, son.
 Engür: Üzüm.
 Engüş: Parmak.
 Enīs: Dost, arkadaş; yar, sevgili.
 Enmūzec: Numune, örnek.
 Erjeng: İran hurafelerine göre meşhur ressam "Mānī"nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua.
 Ervend: Tecrübe, sınaama; şeref, itibar.
 Erzāl: Alçaklar, soysuzlar, yüz­süzler.
 Esbak: Çok daha evvel olan.
 Eş'ār: Kıllar; vezinli ve kafiyeli sözler.
 Eşkar: Al renkli-at-.
 Eşvāk: Şiddetli arzular, istekler, neşveler.
 Eşvāt: Koşmalar; Kabe'yi yedi defa tavaf etme.
 Evrend: Şan, şeref.
 Evtān: İnsanın doğup büyüdüğü ve sevdiği memleket.
 Eyvān: Büyük sofa, salon; kemerli yüksek bina.

F

Fağfūrī: Fağfura ait, çini.
 Fāl: Uğur, talih deneme.
 Faşş: Yüzük taşı.
 Fesih: Geniş, açık.

Ferîk: İnsan topluluğu.
 Ferseng: Fersah.
 Fersûde: Yıpranmış, eskimiş, aşınmış.
 Firâz: Yokuş, çıkış.
 -Firîb: Aldatan, aldatici.
 Firişte: Melek; günahsız, masum.
 Fülk: Gemi; kayık, sandal.
 Fürsân: Usta biniciler, atlılar.
 Fütâde: Düşkün, düşmüş; biçare.
 Fütür: Bezginlik, usanma, bıkma.

G

Ġabġab: Çene altı, çifte gerdan.
 Ġarrâ: Alnında beyaz lekesi olan at;
 ak, parlak, güzel, gösterişli.
 Ġâşiye-dâr: At uşağı, seyis.
 Gâv: Öküz, sığır.
 Ġazbân: Kızgın, öfkeli.
 Ġazâle: Dişi geyik.
 Ġazanfer: İri aslan.
 Genc: Hazine, define.
 Gendüm: Buğday.
 Gerd: Toprak.
 Gerd-âlûd: Toza, toprağa bulanmış.
 Gerdiş: Dönüş, dönme, dolaşma.
 Gerdün: Dönücü, dönen, devreden.
 Germ: Sıcak.
 Geşt: Gezme, seyretme, dolaşma.
 -Geşte: Gezmiş, dolaşma.
 Gevden: Ahmak, sersem.
 Ġill u Ġişş: Kin ve hile.
 Gil: Balçık, çamur.
 Ġir: Tutma, tutuş; tutan, tutucu.
 Ġirân: Ağır, sakil.
 Ġiriv: Bağırma, bağırışma.
 Ġirive: Çıkılmaz yol, sokak; içinden
 çıkılması zor durum.
 Ġirye: Ağlama, ağlayış, gözyaşı.
 Ġisû: Omuza dökülen saç, uzun saç.
 Ġiyâ: Nebât, bitki.

Ġudüvv: Sabah vakti -bir işe
 başlama veya yola çıkma-.
 Ġül: Hortlak, şeytan, karakoncolos.
 Ġulgule: Gürültü, şamata.
 Ġün: Renk.
 Ġün-â-gün: Renk renk, türlü türlü.
 Gunc: Naz, cilve, eda.
 Ġüne: Türlü gidiş, tarz, yol.
 Ġurâb: Karga.
 Ġüre: Koruk, olmamış, ham üzüm.
 Ġurre: Aklık, parlaklık; Arabî ayın
 birinci gecesi ve günü.
 Ġüsferd: Koyun.
 Ġüy: Acemlere mahsus bir çeşit
 oyun topu; yuvarlak şey.
 Ġüyî: Söyleme, söyleyiş.
 -Ġüdâz: Eriten, yakan, mahveden.
 Ġül-bang: Eskiden tekkelerde ayın
 sırasında, saraylarda muayyen
 merasim sırasında yüksek sesle
 okunan dua veya ilahi.
 Ġümân: Sanma, sezme.
 Ġürbe: Kedi.
 Ġürg: Kurt, canavar.
 Ġüriz: Kaçma; kaçkın, kaçan.
 Ġüster: Yayan, döşeyen.
 Ġüşâd: Açma, açılma, açılış.
 Ġüşâde-ġâtır: Gönlü rahat.

H

Ĥâb-âlûd: Uykusu gelmiş, uyku
 basmış.
 Ĥacîl: Utanmış, utancından yüzü
 kızarmış.
 Ĥadd: Yanak.
 Ĥadeng: Ok.
 Ĥâher: Kız kardeş, hemşire.
 Ĥall: Sirke.
 Ĥamâ 'il: Kılıç bağı, kılıç kayışı;
 nuska.

- Hāmız: Ekşi.
 Haml: Ana karnındaki çocuk; gebe olma, gebelik.
 Harāb-ābād: Tam harabe yer.
 Hāre: Sert taş, kaya.
 Hargūş: Tavşan.
 Harīdār: Satın alıcı.
 Hāris: Muhafız, koruyucu.
 Harnüb: Keçiboynuzu.
 Hārr: Hararetli; kızgın sıcak.
 Haşem: Maiyet, yanında bulunanlar; aile.
 Haţar: Tehlik.
 Hātır-ı melekī: Ahiret muhabbeti.
 Hāver: Şark, doğu yönü, gün doğusu.
 Haydar: Aslan; Hz. Ali.
 Hayl: At; at sürüsü; atlı sürüsü; zümre.
 Hazer: Kaçma, sakınma.
 Hem-rāz: Sıkı fıkı arkadaşı.
 Hem-tā: Benzer, denk, müsavi.
 Hemyān: Heybe, dağarcık, çanta.
 Hencār: Usul, yol, kaide.
 Her-bār: Her defa, daima.
 Hergiz: Asla, kattiyyen.
 Herze: Boş lakırtı.
 Hevā-dār: Yar, dost.
 Hevān: Horluk, aşağılık, zellilik, alçaklık.
 Heyülā: Madde; bütün cisimlerin ilk maddesi; zihinde tasarlanan şey.
 Heyülānī: Maddi.
 Hezārān: Binler; bülbüller.
 Hısāl: Huy, tabiat.
 Hısām: Kavga, çekişme.
 Hiţām: Yular, dizgin.
 Hiţta: Memleket, diyar, ülke.
 Hiyām: Çadırlar.
 Hiffet: Hafiflik, hoppalık.
 Hisset: Cimrilik, tamahkarlık.
 Hıvel: Zeval; yerinden ayrılıp gitme, sona erme; öğle vakti.
 Hiyām: Susamış kişiler.
 Hız: Coşkunkluk, dalgalanma.
 Hizebr: Aslan.
 Hızem: Yakacak odun.
 Hızlān: Yardımcısız; kimsesiz; zelil olma.
 Hızrān: Hezaren ağacı.
 Hod-ğam: Kendini beğenmiş, bencil.
 Hübür: Sevinç.
 Hufre: Kazılmış çukur, oyuk.
 Humār: İçkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik.
 Humret: Kırmızılık, kızılık.
 Hün-bār: Kan yağdırıcı.
 Hün-īn: Kanlı, kana bulanmış.
 Hün-riz: Kan döken.
 Hūr: Ahu gözlüler; cennet kızları, huriler.
 Hurkat: Yanma, yanıklık; çıban.
 Husūf: Ay tutulması.
 Hūş: Akıl, fikir, şuur.
 Huşş: Kuru.
 Hübüb: Rüzgar esmesi.
 Hümā: Devlet kuşu; saadet, kutluluk.
 Hümā-sāye: Gölgesi, iyilikleri dünyaya yayılmış.
 Hümāyün: Mübarek, kutlu; padişaha ait.
 Hüsām: Keskin kılıç.
 Hüşyār: Akli başında, akıllı, uslu.
 Hüveydā: Apaçık, besbelli.
 I
 İşgā: Kulak verip söz dinleme.
 İ
 İbrām: Israr etme, zorlama.
 İdām: Katık.
 İgtisāl: Gereğine uygun olarak gusletme, yıkanma.

İhtirā' : Benzeri görülmemiş bir şeyi icat etme.
 İhtirāk: Tutuşup yanma.
 İhtitām: Bitme, sona erme.
 İhşā: Sayma, sayılma.
 İhżār: Hazırlama, hazır etme; huzura getirme.
 İkdām: Gayret ve sebatla çalışma.
 İklîl: Tac.
 İktirā: Kira ile tutma, kiralama.
 İltiyām: Yara kapanma; onulma.
 İltizām: Kendi için lüzumlu sayma; icap ettirme, gerektirme.
 İmtişāl: Gereğini yapma; alınan emre boyun eğme.
 İ'nān: Dizgin; idare etme, yürütme.
 İnfisām: Kırılma, kesilme; yırtılma.
 İnhidām: Yıkılma, harap ve viran olma.
 İnhirār: Değişme, bozulma, sapma.
 İnhişāf: Tutulma, söner gibi olma.
 İn' ikās: Aksetme, yansıma.
 İrgürmek: Ulaştırmak, götürmek.
 İrte : Erte: Hemen sonra gelen zaman; yarın; sabah.
 İrtikāb: Kötü bir iş işleme.
 İrtisām: Resmi çıkma, resmolma.
 İstikşā: İnceden inceye araştırma.
 İstimālet: Gönül çekme; teselli etme.
 İş'ār: Yazı ile bildirme, haber verme.
 İvāz: Bedel, karşılık.
 İzz: Değer, kıymet.

J

Jeng: Pas, küf, kir.

K

Qadem-rence: Tenezzül, lütfen kabul.
 Qadh: Zemmetme, çekiştirme.
 Kāh: Köşk, kasr.

Qamqām: Durmadan kımıldamak.
 Kām-rān: Arzusuna, isteğine kavuşmuş, mutlu.
 Kān: Maden ocağı; bir şeyin kaynağı.
 Kār-güzār: İş beceren, elinden iş gelen, becerikli.
 Kār-zār: Ceng, kavga, savaş.
 Qavs-ı qūzah: Ebem kuşağı.
 Qazā-i vaţar: Abdest bozma.
 Kebg: Keklik.
 Kebg-i deri: Bir çeşit keklik.
 Kebüter: Güvercin.
 Kedüret: Bulanıklılık, gam, tasa.
 Kef: Köpük.
 Keff: El içi, el ayası, avuç.
 Keh-keşān: Hacılar yolu, saman yolu
 Kehrübā: Kehribār.
 Kej: Eğri, çarpık.
 Kelāg: Bir cins karga.
 Kenise: Kilise.
 Keniz: Cariye, halayık.
 Kerkes: Akbaba.
 Kesb ü kār: Geçim yolu.
 Keştî-nişin: Gemide oturan, gemide bulunan.
 Kevn ü mekān: Varlık, kainat.
 Keyvān: Zuhal (satürn) gezegeni.
 Qıbāb: Tepesi yarım küre şeklinde olan bina damları.
 Qıla': Kaleler, surlar.
 Qir: Zift, katran.
 Kirm: Kurt, böcek.
 Kis: Para kesesi, torba.
 Kişt-gir: Ekini, tarlayı tutan.
 Quds: Temizlik, paklık; kutsallık, mübareklik.
 Qudüm: Uzak bir yerden gelme.
 Qufi: Kilit, sürgü.
 Qulle: Dağ tepesi, doruk, zirve; kule.

Ḳurret-ül-‘ayn: Göz nuru; parlak, nurlu.

Ḳüt: Yiyecek.

Küdüret: Gam, tasa, kaygı.

Künd: Cesur, yiğit; bukağı; anlayışsız.

Küngüre: Kubbenin tepesi, en yüksek yeri.

Kürbet: Gam, tasa.

Kürüb: Tasalar, kaygılar.

Küşte: Öldürülmüş.

Kü’üs: İçi dolu kaplar, çanaklar; kadehler, bardaklar.

L

Lā-cerem: Şüphesiz, mutlaka.

Lā-fetā (illā‘ Ali): Ali’den başka yiğit yoktur.

La‘l: Kırmızı, al; dudak; kırmızı ve değerli bir süs taşı.

Leheb-nāk: Alevli.

Lem‘a: Parıltı, parlayı.

Leme‘ān: Parlama, parıldama.

Lendühā: Kocaman, iri, iri cüsseli.

Lerze (Lerzîş): Titreme, titreyiş.

Leşker: Asker.

Leşker-i enbüh: Çok kalabalık asker.

Liğām: Gem, dizgin.

Lûle: Çeşme, musluk gibi şeylere takılan küçük boru.

Luţf: Hoşluk, güzellik.

Lücc: Kalabalık, güruh, cemaat:

Lücce: Engin su; kalabalık güruh.

Lü’lû’: İnci; bakire, el değmemiş.

M

Ma‘ālî: Yüksek, derin fikirler; şerefler, ululuklar.

Ma‘ānî: Manalar, anlamlar; iç, iç yüz; rüyalar, düşler.

Ma‘ārif: Marifetler, bilgiler; bilgi, kültür.

Ma‘delet : Ma‘dilet: Adalet, adillik, insafılık.

Ma‘delet-perver: Adaletli, doğru, insafılı.

Ma‘düm: Yok olan, mevcut olmayan

Maḥmidet: Medhetme, övme.

Maḥmil: Deve üzerine konulan -iki kişinin bineği- sepet.

Maḥzar: Huzur, büyük bir kimsenin önü.

Maḳāl: Söz, lakırtı.

Maḳarr: Karar edilen, duyurulan yer; ocak, merkez.

Maḳdūr: Güç, kuvvet, kudret, Allah’ın takdiri.

Bez-i maḳdūr: Elden geldiği kadar.

Māl-ā-māl: Çok dolu, dopdolu.

Marzî: Rıza gösterilmiş, beğenilmiş; hoşnutluk.

Mātır: Yağan, yağıcı.

Mebzül: Bol, çok, ibzal olunmuş.

Medd-i başa: Uzağı görme.

Mehābet: Ululuk, büyüklük.

Meh-veş: Ay gibi; güzel.

Mekremet: Kerem, izzet, şeref; cömertlik, saygı.

Melevān: Gece ile gündüz.

Melāl: Usanç, usanma, bıkmama.

Meliḥ: Güzel, şirin, sevimli.

Mellāḥ: Gemici, kaptan.

Me’mün: Emin olunan, korkusuz, tehlikesiz, sağlam.

Menār: Nur, ışık yeri; fener kulesi; yol işareti.

Menāş: Kaçıp sığınılacak yer.

Menn: Kudret helvası.

Mensî: Unutulmuş.
 Merbûb: Kul, köle.
 Merg: Ölüm.
 Mer'î: Riayet edilen, saygı gösterilen
 Merta': Mer'a, otlak, çayır.
 Merzengûş: Mercanköşk çiçeği.
 Meşâlih: İşler.
 Mesâs: Asıl, esas, kök.
 Mesîl: Suyun aktığı, geçtiği yer.
 Mesraḥ: Otluk, çayırılık.
 Meşamm: Burun.
 Me'vâ: Yurt, mesken, yer, mevki.
 Mevc: Dalga.
 Mezîd. Artma, çoğalma.
 Mişbâḥ: Kandil, çıra, meşale; sabah
 vakti şarap içilecek büyük kase.
 Mîğ: Kara bulut; duman, sis.
 Mihân: Büyükler, ulular.
 Millet-i Beyzâ: Müslümanların hepsi
 Minkâr: Yırtıcı kuş gagası.
 Mis: Bakır.
 Mişbâḥ: Işık, چراغ, meşale.
 Muḥallâ: Süslenmiş, süs yapılmış.
 Muḥammer: Mayalanmış; yoğurulmuş.
 Muḥât: Etrafı çevrilmiş, kuşatılmış;
 bir şeyin içinde bulunan.
 Muḥîṭ: İhata eden, kuşatan; Allah'ın
 isimlerinden.
 Mûmiyân: Kıl belli, beli kıl gibi ince
 olan oazel.

Müj: Kirpik; kör duman.
 Müjde-gânj: Müjdeye karşı verilen
 bahşiş.
 Münkâd: Boyun eğen.
 Mürğ: Kuş.
 Mürebba: Terbiye olunmuş, terbiye
 görmüş.
 Müstedâm: Devamı istenilen;
 devamlı, sürekli.
 Müsteṭâb: Hoş, güzel bulunan.
 Müstemend: Üzüntülü, kederli;
 biçare.
 Müyesser: Kolayı bulunup yapılan.

N

Nâb: Halis, saf; katıksız; berrak.
 Nâ-bedîd: Görünmez, belirsiz.
 Nâdân: Bilmez, cahil.
 Nahçîr: Av; yaban keçisi; av yeri,
 avlak.
 Nâḩa: Dişi deve.
 Na' l: At nalı; ayakkabı, pabuç.
 Nâle. İnleme, inilti.
 Nâliş: İnleyiş, inleme, inilti.
 Nân: Ekmek.
 Nân-ı cev: Arpa ekmeği.
 Nâ-sâz: Uymaz, uygunsuz.
 Nâ-yâb: Bulunmaz; benzeri olmaz.
 Nâzenîn: Cilveli, oynak, nazlı.
 Nedve: Görüşme, konuşma.
 Nefâd: Bitme, tükenme.

Nev-resîde: Yeni yetişmiş; genç.
 Ney,şeker: Şeker kamışı.
 Neyyîr: Nurlu, parlak; ışıklı cisim;
 güneş.
 Neyyîr-i a' zâm: Güneş.
 Nigâh: Bakma, bakış.
 Nigâr: Sevgili; resim.
 Nigûn: Tersine dönmüş, altüst olmuş
 Nihâd: Tabiat, yaratılış.
 Nihâl: Taze, düzgün fidan, sürgün.
 Nîk: İyi, güzel, hoş.
 Nîk-nâm: İyi nam kazanmış; iyi adlı.
 Nîm-küşte: Yarı kesilmiş, yarı
 öldürülmüş.
 Nîm-şeb: Gece yarısı.
 Nîrenc: Hile, düzen; efsun, büyü.
 Nîreng: Hile, düzen; efsun, büyü.
 Nîrû-mend: Zorlu, kuvvetli, güçlü.
 Nişâr: Saçma, serpmeye.
 Nişeste-gâh: Oturmuşlar, oturanlar.
 Nişîb: İniş, iniş aşağı -yokuşun zıddı.
 Nişîmen: Oturacak yer.
 Nişîmen-gâh: Yurt, durak;
 toplanılacak yer.
 Nîrû: Zor, kuvvet, güç.
 Niyâm: Kın, kılıç kını.
 Nîze: Kargı, mızrak.
 Nuḥâs: Bakır; bakır para.
 Nu' mân: Kan.
 Nüş: İçme; tatlı, bal; içki, iştret.
 Nüfûr: Ürküp kaçma, dağılma.
 Nüh-şad: Dokuzyüz.
 -Nümâ: "gösteren, bildiren"
 manalarıyla kelimelere katılır.
 Nüvîd: Mûjde, muştı.
 P
 Pâ-be-râh:
 Pâlûde: Saf hale getirilmiş,
 süzölmüş.
 Pâyân: Son, nihayet.

Pây-der-gil: Ayağı çamurda.
 Pây-mâl: Ayak altında kalmış.
 Peleng: Panter.
 -Perdâz: "tertiplayen, düzenleyen,
 düzenleyici" manalarıyla birleşik
 kelimeler yapar.
 Peren: Ülker yıldızı.
 Perrân: Uçan, uçucu.
 Pes: Sonuç olarak; öyle ise; imdi;
 arka, geri.
 Pesend: Beğenme, seçme.
 Pest. Alçak, aşağı; hafif sesle söylenen.
 Pertâb: Atılma, sıçrama.
 Per ü bâl: Kol ve kanat.
 -Perver: "besleyen, büyüten, yetiştiren"
 manalarına bileşik kelimeler yapar.
 Perverîş: Besleyiş, besleme; terbiye etme.
 Pey: İz, işaret; ard arda.
 Pey-â-pey: Birbiri ardınca; azar azar.
 Peyk: Haber ve mektup getirip
 götüren.
 Peyker: Yüz, surat.
 Pinhân: Gizli.
 Pîrehen: Gömlek.
 Pîr-zen : Pîre-zen: Yaşlı kadın,
 kocakarı.
 Pîş: Ön, ileri, ön taraf.
 Pîşe-gâh: İşyeri, fabrika.
 Pîş-keş: Öne çeken.
 Pîş-pes: Arka ve ön.
 Pîşvâ. Reis, başkan.
 Piyâle: Kadeh, şarap bardağı.
 Puḥte. Pişmiş, pişkin; olgun, gün
 görmüş adam.
 Pulâd: Çelik.
 Pûş: Örtü, örtünecek şey.
 Pürşîş: Sorma, soruşturma.

Püser: Oğul, erkek çocuk.
 Püşt: Arka, sırt.
 Püşte: Yığın, tepe.
 R
 Ra' d: Gök gürlemesi.
 Râg: Çayırılık, çimenlik, bahçelik.
 Raḥîl: Göçme, göç.
 Raqş: Renkli boyalarla boyama.
 Raḥne: Gedik, yırtık; bozuk.
 Raḥş: Gösterişli, yürük ve güzel at.
 Raḥşân: Parlak.
 Raḥt: Yol levazımı; at takımı; ev eşyası.
 Rân-nevred: Yol alan
 Rast-gû: Doğru söyleyen.
 Ravza: Bahçe; ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer.
 Rây: Rey, fikir.
 Râyet: Sancak, bayrak.
 Râz: Sır, gizlenen şey.
 Reg-zen: Kan alıcı, hacematçı.
 Rehâ: Kurtulma, kurtuluş.
 Reh-nümâ: Yol gösteren, kılavuz.
 Reh-rev: Yola giden, yolcu.
 Reh-revân: Yolcular; yola gidenler.
 Remîde: Ürkümü, korkmuş.
 Remy: Atma, tüfek atma.
 Resen: İp, urgan, halat.
 Resîde: Erişmiş, yetişmiş.
 Reşâd: Hak yolunda yürüme:
 Reşk: Kıskanma, kıskanılmış; haset

Rıdvân: Cennet kapıcısı büyük melek.
 Ricâl: Mevki sahipleri; erkekler.
 Rîḥ: Yel, rüzgar.
 Riḳâb. Boyun, ense kökü.
 Rikâb: Üzengi.
 Riḳqat: Merhamet, acıma.
 Rişte: İplik, tire.
 Riyâḥ: Rüzgarlar.
 Rubâh: Tilki.
 Rûḥâniyân: Ruhlardan meydana gelmiş olan melekler.
 Rûḥ-efzâ: Ömür arttıran.
 Rûm. Anadolu.
 Rû-püş: Yüz örtüsü.
 Rû-yi-zemîn: Yeryüzü, dünya.
 Rüst-e-ḥîz : Rüst-â-ḥîz: Kıyamet, mahşer.

S

Şa' b: Güç, zor, çetin.
 Şad-hezâr: Yüzbin.
 Saff-ârâ: Sırayı, asker saflarını süsleyen.
 Şaffîr: Islık; ince, güzel ses.
 Şahîl: At kişnemesi.
 Şa'îd¹: Yüksek, yukarı çıkan.
 Şa'îd²: Kolun dirsek ile bilek arasındaki kısmı.
 Saḳar: Cehennem, tamu.
 Şamşâm: Keskin kılıç
 Şanevber: Çam fıstığı ağacı; çam

- Şaykal: Cilacı: cila aleti: parlak cilalı.
- Sebak: Ders.
- Sebkāt: Geçme, ilerleme.
- Sebū: Testi.
- Seg: Köpek.
- Seg-bān: Seymen, yeniçeri ocağına bağlı bir sınıf asker.
- Sehī. Düz, doğru; fidan gibi.
- Sehī-kāmet: Düz, düzgün boy.
- Selvā: İsrail oğullarının Tih sarasında bulunduğu müddetçe "menn" ile Allah'ın ihsanı olan bir kuş; bal.
- Semend: Kula at, çevik ve güzel at.
- Semender: Ateşle yaşar bir masal hayvanı.
- Semen-sā: Yasemin döşeyen; yaseminimsi.
- Semiyy: Adaş, adları bir olan.
- Semm: Zehir, ağı.
- Semūm: Sam yeli, sıcak rüzgar; zehirli şey.
- Senām: Deve hörgücü.
- Senbūse: Bir tür tatlı, baklava.
- Senc: "tartan, ölçen" anlamlarında bileşik kelimeler yapar.
Gevher-senc: Mücevher tartan.
- Sendān: Örs denilen demirci aleti.
- Seng-lāh: Taşlık, taşı bol olan yer.
- Seni(yy): Yüce, yüksek.
- Sepīd: Beyaz, ak.
- Sepīde-dem: Sabah aydınlığı.
- Ser-āmed: Başta bulunan, ileri gelen.
- Ser-cümle: Bütün, hepsi.
- Ser-firāz : Ser- efrāz: Başını yuları kaldıran, yükselten.
- Serheng: Çavuş; kavas.
- Şerīd: Tirid denilen yemek.
- Serīr: Taht.
- Sermed: Daimi, sürekli.
- Ser-nigūn: Baş aşağı olmuş, ters dönmüş; talihsiz, bahtsız.
- Serū: Boynuz.
- Sīb: Elma.
- Sidre:En yüksek makam.
- Sidre-nişīn: Sidre'de oturan melek.
- Şīgār-ı sinn: Yaş küçüklüğü, çocukluk.
- Sīh: Demir şiş; kebab şişi.
- Sihām: Oklar.
- Si-hezār: Otuzbin.
- Şihr-āferīn: Büyüleyen, büyüleyici.
- Şiqa: Güvenilir, inanılır kimse.
- Silk: İplik; sıra; dizi; yol.
- Simā' : Çalgı dinleme; çalgılı tören.
- Şīm-āb: Gümüş su; civa.
- Simāt: Sofra, yemek sofrası.
- Sinān: Mızrak, süngü.
- Şīne-sūz: Yürek yakan.
- Siper-sālār: Askerlerin en büyüğü.
- Sipihr: Talih; gök, sema.
- Sīr: Tok, doymuş.
- Sirāc: Kandil, mum.
- Sirişk: Tözyaşı.
- Sirişt: Yaratılış, tabiat, huy.
- Şīt: Ün, iyi şöhret.
- Şu' bān: Büyük yılan, ejderha.
- Sūd: Sevdalar; kazanç.
- Şuda' : Baş ağrısı; rahatsız etme.
- Şūd-mend: Faydalı, karlı kazanç.
- Şudūd: Men etme.
- Şūfār: İğne deliği; ok gezi.
- Sūsen: Susam.
- Sū(y): Taraf, cihet, yön.
- Sūz-nāk: Yakan, yakıcı; dokunaklı.
- Sūz u güdāz: Yanıp yakılma.
- Sūbhā: Çekilen tespih; tespih tanesi.
- Sūdde: Kapı, eşik.
- Sūhan-serā: Ahenkli söz söyleyen.

Süm: Dört ayaklı hayvanların tırnağı.
 Sündüs: Parlak renkli, işlemeli ipek kumaş.
 Sürâdîk: Büyük padişah çadırı; saray perdesi.
 Süreyyâ: Ülker yıldızı.
 Sürh: Kırmızı, kızıl; kırmızı mürekkep.
 Sürüd: Şarkı, türkü.
 Sürüş: Melek; Cebrail.
 Süveydâ: Kalbin ortasında bulunduğu sanılan kara benek; kalpteki gizli günah.

Ş

Şād-kām: Çok sevinçli.
 Şādiye: Güzel sesle şarkı okuyan, şiir söyleyen kadın.
 Şāfī: Şifa veren.
 Şāh-bāz : Şeh-bāz: Bir cins iri ve beyaz doğan; yiğit, şanlı, gösterişli.
 Şāne: Tarak.
 Şebān: Geceler.
 Şebāne: Gece ile ilgili, gece vakti olan.
 Şeb-i deycūr: Karanlık gece.
 Şedd-i niṭāk: Kuşak bağlama.
 Şeh-niṣīn: Pencere çıkması, balkon.
 Şehr-yār: Padişah.
 Şekker-hā: Şeker çiğneyen.
 Şenī^c: Fena, kötü, utanılacak şey.
 Şeşder: Dünya; tavla kutusu.
 Şeş-Per: Altı kanat; altı dilimli topuz -savaş aleti-
 Şerm: Utanma.
 Şerze: Kudurmuş, kuduruk.
 Şev: Gece.
 Şeyb: Saç, sakal ağarması; ihtiyarlama.
 Şeydâ: Aşktan aklını kaybetmiş.

Şirā^ʔ: Satın alma.
 Şiba^ʔ: Doyma, tokluk.
 Şihāb: Kıvılcım; akan yıldız.
 Şikem: Karın.
 Şimşād: Şimşir ağacı.
 Şīr-i jiyān: Kükremiş, kızgın aslan.
 Şīrīn-şeker: Tatlı şeker.
 Şīven: Matem, yas; inleme.
 Şukūfe: Çiçek.
 Şüm: Şom, uğursuz.
 Büm-ı şüm: Uğursuz toprak; kötü tabiat.

Şūr: Şmata, gürültü; tuzlu.

Şūkūh: Azamet, heybet.

Şürū^c: Başlama.

Şümār: Hesap, sayı.

Şütür: Binek ve yük hayvanı.

Tāb-dār: Parlar ışıklı.

T

Tābe-serāh: “Toprağı, kabri iyi ve temiz olsun” anlamında dua cümlesi.

Tāb-istān: Yaz mevsimi.

Tābiş: Parlayış, pırıldayış.

Ṭabl: Davul.

Ṭal^c ai: Yüz, çehre; güzellik.

Ṭapu: Huzur.

Ṭaṅlatub: Hayrete düşüp şaşırma.

Tār: Karanlık.

Tārīk: Karanlık.

Ṭavīle: Ahır.

Tavṭia: Anlatılacak maksadı destekleyecek yolda önceden bazı sözler söyleme.

Teb: Hararet.

Teber: Balta.

Tecemmülāt: Süslenmek üzere kullanılan eşya.

Tehevür: Öfkelenme, köpürme.

Tek u püy: Öteye beriye koşturma.

Telvî: Bulaştırma, kirletme,
pisletme.
Temessük: Tutunma, sarılma.
Tereşşuh: Sızma, sızıntı yapma.
Tergîb: Arzu ettirme, istek verme,
isteklendirme.
Terkeş: Ok çantası, sadak.
Tersâ: Hıristiyan.
Teşhîr: Zabt ve istila etme, ele
geçirme.
Teşnî: Çok ayıp ve çirkin bulma;
ayıplama.
Teşvîş: Karıştırma, karmakarışık
etme.
Tevkî: Padişah buyruklarına çekilen
nişan; padişahın nişanlı buyruğu.
Tezerv: Sülün.
Tılâ: Madeni parlatacak yaldız;
altın yaldız.
Tılısm: Tılsım; çare, tedbir; büyü.
Tırâz: İpek ve sırma ile işleme;
elbiselere nakışla yapılan süs;
süs; üslup, tutulan yol.
Tıyn: Çamur, balçık.
Tîğ-ı bürrân: Keskin kılıç.
Tiryâk: Panzehir.
Tuğyân: Taşma, taşkınlık.
Tuhaf: Hediyeler; az bulunur, hoş
gider şeyler.
Tu' me: Yiyinti, azık; tat, çeşni;
lokma.
Tünd: Sert, şiddetli.
Tünd-bâd: Kasırga, fırtına.
Türrehât: Saçmasapan sözler.
Tüvânâ: Güçsüz, kuvvetsiz.

U

‘Üd: Ağaç, odun.
Umür-dîde: İşten anlar, tecrübeli.
‘Urve: Testi kulpu; kulp.

Ü

Üstühân: Kemik.
Üştür: Deve.

V

Vâdi-i Eymen: Hz. Musa'nın Tûr
dağında Allah'ın tecellisine
mazhar olduğu yer.
Vâlih: Şaşakalmış, şaşırmış.
Vâm: Borç.
Vâ-veyl: Yazık, eyvah.
Verâ: Halk.
Ver'a: Haramdan kaçınma.
Vesme: Rastık; hayvana vurulan
kızgın damga.
Vidâd: Sevme, sevgi.
Vifâk: Uygunluk, aynı düşüncede
olma.
Vîrân: Yıkık, yıkılmış.
Vişâh: Boyna çapraz takılan üstü
sırma ve mücevherlerle işlenmiş
muska.
Vüşkâ: Pek sağlam, kuvvetli olan.

Y

Yâh: Buz.
Yek-reh: Bir yol, bir kere.
Yek-sân: Düz: bir, beraber; her
zaman.
Zâd: Yiyinti.
Zağ: Karga.
Zahm: Yara.
Zâl: İhtiyar, aksakallı: Rüstem'in
babası.
Zebân: Dil, lisan.
Zer-beft: Sırma kumaş.
Zeberîn: Üstteki.
Zemâ'im: Kötü, beğenilmeyen haller
Zemzeme: Ezgili, nağmeli ses.Zend:
Zend: Çakmak demiri.
Zer': Ekilmiş ekin; ekme, tohum
saçma.
Zerd: Sarı.

Zer-gün: Altın renkli, altın gibi sarı olan.

Zeyg: Doğruluktan ve haktan ayrılma; bir tarafa meyletme.

Zib: Süs, bezek.

Zibâ: Süslü, yakışıklı, güzel.

Zih: Kiriş, yay kirişi.

Zihî: Ne güzel, ne hoş,; aferin.

Zimâm: Yular, hayvan yuları.

Zin: Eyer.

Zir: Alt, aşağı.

Zir-i zemîn: Terin altı.

Zir u zeber: Altüst.

Zişt: Çirkin.

Zü': Aydınlık, ışık.

Zâr: Kuvvet, güç.

Zülâl: Saf, hafif soğuk, güzel ve tatlı su.

NÜSHALARDAN ÖRNEK METİNLER

<p> نه خونی مللدرای سانی جوئی باده بانکی دلخ طوبت بر شوق اولسون از کجین آقا بو عیبره خنده غمخانی جوئی الیند کمر بر ادا جریعه بی سرست آدیله حمله غنائی اذل ز تو تک بر جا کجی فانیله مسلک ابد درون صبر بر جباهه بو طوفون ظراف نیم بجانله دوشنده دشتیله قرچم نغین نغینده نالاکلامه غم اولم ادراق جملده به شوخ بر تم عشاقه فانی به کمر ادر کاسا و ناولها آکایه بیجا الساف بنت الختایب بعون الله اللاک الخطایب عمر یزائی اولی عمر رمضان المبارک سنه سنه تسعین و تسعین و تسعین ۱۱۹۹ هـ </p>	<p> کلای شاه حیا اولد بینه اولدند اولک نه شاه و اکدا هم خورشید برونه قیامت بی زین عذوق قادی حفظ شرفه جمع ادب باده بی برار ایم تمام سر لاری اولوب ۳ در ضان قومه عین داله نقشه ایون کلای سون راز راز حیدر اهل انی فضلک شخصتای سل ادب ذوالفقار حصصای طوب اولوب طبع اهل لغزای جگانه قصدا سنه کافری رزخ عیار اولام اولجیم الخطایب کی عید ما اکی علی عظیم </p>
--	---

مصلحتی بهر نفسی عملی در عین
مصلحت لایق و اعیان الهیه

بسم ربی موفیق علیکم	بسم ربی موفیق علیکم
سجده زویب سبب طاعت در	سجده زویب سبب طاعت در
آن که توختن در طاعت است	آن که توختن در طاعت است
اول نظر آن انسانیت	اول نظر آن انسانیت
شوی که کم لومت من اول اول	شوی که کم لومت من اول اول
بجز دم شوی آن در وقت و صفا	بجز دم شوی آن در وقت و صفا
ملک را هفتاد و پنج سال	ملک را هفتاد و پنج سال
بودی چون تربت آن که بگو	بودی چون تربت آن که بگو
ان لای ماری و خندان صورت	ان لای ماری و خندان صورت
سوی تر و عقده مضایر طری	سوی تر و عقده مضایر طری
فاصل اول مدید سزای کوزن آری	فاصل اول مدید سزای کوزن آری
کربای و جودی نشت اسباب	کربای و جودی نشت اسباب

صید

شوق عالم آن که در اول و بیان	ادبی جز مشوقی در کلام بیان
بجز کلامی که در صبح ادا آتی	بجز کلامی که در صبح ادا آتی
بجز کلامی که در صبح ادا آتی	بجز کلامی که در صبح ادا آتی
بجز کلامی که در صبح ادا آتی	بجز کلامی که در صبح ادا آتی
بجز کلامی که در صبح ادا آتی	بجز کلامی که در صبح ادا آتی

بجز کلامی که در صبح ادا آتی
بجز کلامی که در صبح ادا آتی
بجز کلامی که در صبح ادا آتی
بجز کلامی که در صبح ادا آتی
بجز کلامی که در صبح ادا آتی

